

פּוֹלִיטִיָּאָה

(סדרי מדינה)

המספר: סוקראטס

ספרים א-י

ספר א

ירדתי אתמול אל הפיריאוס, יחד עם גלאוקון בן אריסטון, כדי להתפלל אל האלה, וגם משום שביקשתי לראות כיצד יערכו את חגה, שהרי השנה חוגגים אותו לראשונה. ואמנם יפה היתה בעיני תהלוכת בני המקום; אך גם זו של התראקים לא נראתה נאה פחות. ולאחר שהתפללנו והיינו צופים, הסתלקנו העירה. והנה בעוד שפנינו מועדות הביתה, השגיח בנו מרחוק פול-מארכוס¹ בן קפאלוס, וציווה על נערו לרוץ, ולבקש שנמתין לו. והנער תפס אותי מאחורי במעילי ואמר: "פולמארכוס מבקש מכם שתמתינו". פניתי לאחור ושאלתי, היכן הוא עצמו. "הנה שם", אמר, "הוא קרב אחרי; אך המתינו". — "המתן נמתין", אמר גלאוקון.

שעה קלה לאחר מכן בא פולמארכוס, וגם אדימאנטוס² אחי גלאוקון וניקיראטוס בן ניקיאס³, ועוד כמה אחרים שחזרו, כנראה, מן התהלוכה. ופולמארכוס אמר: "סוקראטס, סבור אני שפניכם מועדות העירה, כאילו יש בדעתכם להסתלק מכאן?"

"ולא טעית בסברתך", אמרתי אני.

והוא שאל: "האם אתה רואה כמה מרובים אנחנו?"

¹ אחיו של אפלטון.

² האלה התראקית ששמה בנדיס, כמפורש בסוף הספר הראשון, במלים האחרונות של תראסימאכוס. חגה חל בראשית חודש יוני.

³ אחיו של הנואם המפורסם ליסיאס; בביתו נערכה לאחר מכן השיחה על "משטר המדינה" שסוקראטס עומד לספר אותה.

⁴ אחיו השני של אפלטון.

⁵ המצביא האתונאי הגדול; בן-שיחו של סוקראטס בדיאלוג האפלטוני "לאכס".

„וכיצד לא אראה?”

„ובכן”, אמר: „תתגברו על כל אלה, או תישארו כאן!”
 „הלא”, אמרתי, „עוד נותרה דרך אחרת: שנשדל אתכם כי
 תניחו לנו שנלך?”

„ואנשים שאינם שומעים”, אמר הלה, „כלום תוכלו לשדלם?”
 „בשום פנים לא”, אמר גלאוקון.
 „ובכן, ראו אותנו כאנשים שלא ישמעו.”

ואדימאנטוס אמר: „כלום אינכם יודעים שלפנות ערב ייערך
 כאן מרוץ לפידיים על גבי סוסים, לכבודה של האלה?”
 „על גבי סוסים?” שאלתי; „הרי זה חידוש! היתחרו ברכיבה

בשאתם לפידיים שימסרו איש לרעהו? לכך אתה מתכוון?”
 „כן”, אמר פולמארכוס. „ויתר על כן, יערכו הילולי לילה שכ-
 דאי לחזות בהם. אחרי הסעודה נקום, אפוא, ונחזה בהילולי
 הילילה; אף נפגוש שם רבים מבני הנוער ונשוחח אתם. ובכן,
 אל־נא תעשו דבר אחר, אלא תישארו עמנו.”
 וגלאוקון אמר: „מסתבר שעלינו להישאר.”
 „אם כך נראה לך”, אמרתי, „יש לעשות כן.”

הלכנו, אפוא, אל ביתו של פולמארכוס, ומצאנו שם את שני
 אחיו של פולמארכוס, ליסיאס ואיותידימוס, וגם את תראסימא-
 כוס⁶ איש כאלדיקון ואת כארמאנטידס הפיאני ואת קליטופון
 בן אריסטונימוס⁷. בפנים הבית נמצא גם אביו של פולמארכוס,
 קפאלוס⁸; וזקן מופלג נראה לי האיש, שכן לא ראיתיו זמן רב.
 יושב היה על גבי כסת וכיסא, וראשו עטור זר, שכן זה־עתה
 סיים את זבחו בחצר. ואנחנו ישבנו אצלו, מאחר שכמה שרפ-
 רפים עמדו שם במעגל. ומשראה אותי קפאלוס, מיד בירכני
 ואמר: „סוקראטס, לא לעתים קרובות אתה יורד אלינו לפירי-

⁶ מידועי ה„סופיסטים” של אותו דור; חיבר ספר על היסטוריקה.

⁷ שני תלמידים של תראסימאכוס הנ”ל.

⁸ שבהזמנתו של פריקליס עקר בזמנו את דירתו מסיראקוסי, עיר מולדתו,
 וישב בנמלה של אתונה.

אוס; ואמנם חייב אתה לרדת. שאילו כוחי עודנו עמי ללכת העירה, לא היה לך צורך לבוא לכאן, אלא אנחנו היינו באים אליך. אך כיון שכך, עליך לבוא לכאן לעתים תכופות יותר. שהנה דע לך: ככל אשר נובלות לי ההנאות האחרות, שהן גופניות, כן גדלה והולכת תשוקתי לשיחות, והנאתי מהן. אם כן, אל-נא תנהג מנהג אחר, ולא רק עם הבחורים הללו תתרועע, אלא תבקר גם אצלנו שהננו ידידיך, ומקורבים לך מאוד מאוד. „ואמנם“, אמרתי, „קפאלוס, בשמחה משוחח אני עם הזקנים המופלגים. שכן הם דומים עלי כאנשים שהלכו לפנינו כברת דרך שאולי נצטרך גם אנחנו לעבור בה, ומן הראוי, אפוא, להי-ודע מפיהם, מה טיבה של דרך זו: האם טרושה היא וקשה, או קלה ונוחה. וברצון אודע, אפוא, גם מפיך, כיצד נראה הדבר בעיניך, מאחר שכבר הגעת לשלב זה שהמשוררים קוראים לו, סף הזיקנה: האם קשה לחיות בו, או מהו שיש לך להודיע על כך?“

„בחיי זיוס“, אמר, „סוקראטס, אגיד לך דעתי. שהנה אנחנו הזקנים, הדומים זה לזה בשנותינו, מרבים להתכנס יחדיו, לקיים את הפתגם הישן⁹. ורובנו מתאוננים בפגישות אלו, וזוכרים מתוך געגועים את ההנאות שבימי הנעורים: שהיו כרוכות באהבים ובמשתאות ובסעודות ובכיוצא באלה; והנה רוב הזקנים מתרעמים כאילו ניטלו מהם דברים עצומים, שאז — חיו בטוב, ועכשיו — אין חייהם חיים. ואחדים גם קובלים על הבזיונות שבני ביתם מבזים את שיבתם, ועל כן מרננים הם אחרי הזיקנה: שהביאה עליהם רעות מרובות כל כך. אך לי נדמה, סוקראטס, שהללו אינם תולים את הקולר בצווארו של האשם. שאילו בזיקנה היתה האשמה, הייתי גם אני סובל אותו סבל עצמו, וכן כל האחרים שהגיעו לגיל הזה. והנה נודמנו לי רבים שמצבם אינו כן, ופעם הייתי גם בצדו של סופוקליס המשורר, שעה ששאל אותו השואל: „מה כוחך, סופוקליס, בענייני אהבה?“

⁹ הפתגם: „חדותו של צעיר — צעיר; זקן — חדותו זקן“.

העורך מסוגל להיזקק לאשה? והוא אמר: הסי, בן אדם! נחה דעתי עלי שברחתי מזה, כעבד שנמלט מאדון שוטה ואכזר! וכבר אז נראה לי שהצדק אתו, וכל שכן עכשיו. שבוודאי זוכים אנו בימי זקונינו לשלום רב ולחירות פיטורין מכגון אלה. ושעה שיחלש מתח התאוות והן תתרופפנה, קום יקום מאמרו של סֹ-פּוֹקְלִיס, ואנו נפטרים מידי אדונים מרובים ומשוגעים. אך התלונות בענין זה ובענין קרובי המשפחה יש להן סיבה אחת, והיא איננה הזיקנה, סוקראטס, אלא אופיים של בני האדם. שאם מתקנים הם ונוחים, הרי גם הזיקנה לא תכבד עליהם ביותר; ומי שאינו כך, קשים יהיו עליו, סוקראטס, גם ימי זקוניו גם ימי נעוריו.

ואני שמחתי על דבריו אלו, ומרצון שעוד יוסיף וידבר, אמרתי כדי לעוררו: "קפאלוס, דומני שעל דעת רוב בני האדם לא יתקבלו דבריך, שהללו סבורים יהיו כי לא בשל אופיך קלה עליך הזיקנה, אלא בשל רכושך הרב. שכן אומרים כי רבים התנחזו מים שבידי העשירים."

"צדקת", אמר; "לא יתקבלו הדברים על דעתם. ואמנם יש משהו בטענתם, אך פחות מכפי שהם סבורים. ואמת אמר תמיס-טוקליס, שעה שקינטרו איש מאנשי סריפוס¹⁰ וטען שלא בשל עצמו, אלא בשל מדינתו זכה תמיסטוקליס לתהילה; והלה השיב; אילו נולדתי איש-סריפוס, לא היה שמי נודע; ואולם אתה שמך לא היה נודע — אפילו נולדת אתונאי. וכך יש להשיב גם לשאינם עשירים, והזיקנה כבדה עליהם: איש הגון השרוי בעוני — הזיקנה לא תקל עליו ביותר, ומי שאינו הגון, לעולם לא תנוח דעתו, אפילו עשיר הוא."

"האם מרבית רכושך", אמרתי, "קפאלוס, בירושה באה לך, או צברתה בעצמך?"

"וכי מה", אמר, "סוקראטס, יכולתי להוסיף ולצבור? בחינת איש-עסקים עומד אני באמצע בין סבי ואבי; שכן סבי, ששמו

קרוי עלי, קיבל בירושה כשיעור ההון שיש בידי עכשיו, והכ" פילו פי כמה וכמה, וליסאניאס אבי הפחית הון זה למטה משי" עורו עכשיו; ואני מרוצה אם אינני משאיר להללו פחות, אלא מעט יותר משקיבלתי מאבי".

"שאלתי שאלה זו", אמרתי, "משום שנראה לי, כי אינך מחבב את הונך ביותר; וזאת על פי רוב דרכם של בני אדם שלא רכשו הונם במו ידיהם; רוכשיו מוקירים אותו כפליים מזולתם. שהנה כשם שהמשוררים מחבבים את שיריהם, והאבות — את ילדיהם, כן שוקדים עושי הרכוש על רכושם באשר מעשה ידיהם הוא, וגם, כשאר בני האדם, בשל התועלת שבו. ולפיכך אף קשה חברתם, שאין בפיהם שבח אלא לעושר".

"כדברידך", אמר, "כן הוא".

"בוודאי", אמרתי. "אך הגדנא לי עוד: לדעתך, מהי הטובה הגדולה ביותר שממנה נהנית בכוח ממונך הרב?"

"אולי", אמר הלה, "לא רבים יאמינו לי, כשאומר מה היא. שכן דע לך", אמר, "סוקראטס, כי בהתקרב הזמן בו יעלה אדם בדעתו שעליו למות, באים ללבו חששות ודאגות לעניינים שקור" דם לכן לא חשש להם כלל. כי הסיפורים שמספרים על שאול תחתיה, שמי שחטא כאן, יתן שם את הדין, אותם הסיפורים שלעג להם עד כה, — עכשיו יבהלו את גשמתו, שמא הם אמת; ואם מפאת חולשת הזיקנה, אם מפני שהוא רואה ראייה טובה יותר, כאילו מקרוב, את הדברים שבשאל — על כל פנים הוא מתמלא חשד ומורא, מתחיל לעשות חשבון ומפשפש במעשיו, שמא עשה עוול לאדם. ומי שמוצא מעשי עוול רבים שעשה בחייו, הריהו שרוי באימה, ננער לעתים קרובות משנתו, כדרך היל" דים, וחי באזלת תקוה. ואילו אדם שאין שום מעשה עוול מעיק על מצפונו, הרי בלבו מצויה תמיד, תוחלת-חמדה, שהיא כדב" רי פינדארוס, משענת טובה לימי הזקונים. שהנה במלים רבות" תן, סוקראטס, אמר הלה, שהחי כל ימי חייו בצדקה ובחסידות,

אוֹתוֹ תָּלוּ תּוֹחֶלֶת־חַמְדָּה, מְנִיבֵת־לֵב,
 הִיא הַתּוֹמֶכֶת יְמֵי הַזְּקוּנִים, שְׁאֵין כְּמוֹתֶהָ
 מְנַחֶה דַּעְתָּם הַהֶפְכָּפְכָּה
 שֶׁל בְּנֵי תְּמוּתָהּ.

ואמנם נכונים דבריו עד להפליא. ולדעתי, זה הצורך החשוב ביותר שהונו של אדם עשוי לשמש לו, לא בידי כל אחד ואחד, אבל בידי איש הגון ומתוקן. שהנה עשוי ההון במידה מרובה לסייע אדם, לבל יהא אנוס לרמות או לשקר, ולבל יהא חייב קרבנות לאלוה או כסף לאיש, ומתוך כך יהיה אחוז פחד, לכש־יסתלק לשם. אמנם גם שאר מיני שימוש יש בו בהון ורב מס־פרם. אולם בשקלי אותם אחד אחד, דומני שאיש נבון, סוק־ראטס, ישתמש בעושרו בראש וראשונה לענין זה שאמרתי.

„יפה מאוד דיברת, קפאלוס“, אמרתי. „אולם ענין זה עצמו, הצדקה — כלום נגיד כך, בפשטות, שהיא אמירת האמת, והח־זרת הדברים שאיש קיבל אותם מרעהו? או שמא גם דברים אלו עצמם — פעמים יצדק העושה אותם, ופעמים — לא? דרך משל: הרי כל אחד יגיד, שאם קיבל אדם כלי־זין מידידו, בשעה שידידו היה שפוי בדעתו, והלה ידרוש אותם חזרה, שעה שדע־תו טרופה עליו — אין להחזיר לו את הללו, והמחזיר אותם לא ינהג בצדק, וכן לא יצדק, כשנכון יהיה להשמיע באזני מי שנתון במצב כזה את כל האמת לאמיתה.“

„כדבר־יך“, אמר, „כן הוא.“

„ובכן, לא זה גדרה של צדקה: אמירת האמת והחזרת הדברים שאיש קיבל מרעהו.“

„בוודאי שזהו, סוקראטס“, — במלים אלו נכנס פולמארכוס לתוך השיחה, — „אם אמנם יש להאמין לסימונידס.“

„ובכך“, אמר קפאלוס, „מוסר אני את השיחה לידכם¹¹; שכבר חייב אני לטפל בקרבנות.“

¹¹ הכונה לבניו היושבים על ידו.

„ואני“, שאל פולמארכוס, „היורש שלך?“
 „בוודאי“, אמר הלה וצחק, ואגב כך פנה אל קרבנותיו.
 „הגדנא, אפוא“, אמרתי, „אישי יורש השיחה: מה דברים אמר
 סימונידס בענין הצדקה, ולדעתך — נכונים הם?“
 „שצדק הוא“, אמר הלה, „להשיב לכל אדם את שחייבים לו;
 ובכך, סבור אני, היטיב לדבר“.

„ואמנם“, אמרתי, „לא קל להטיל ספק בדברי סימונידס, שכן
 חכם האיש ואלוהי. אך כוונתו במלים אלו — אולי אתה, פול-
 מארכוס, מבין לה; אני אינני מבין. שהרי ברור כי אינו מתכוון
 למה שאמרנו זה-עתה, שאדם יחזיר לחברו את שהפקיד אצלו,
 אם יתבענו הלה בשעה שנטרפה עליו דעתו. אף על פי כן הרי
 חוב הוא אותו פקדון, או לאו?“
 „כן“.

„אך בשום פנים אין להשיבו לו, לכשידרוש בשעת טירוף
 דעתו?“
 „אמת“, אמר הלה.

„מסתבר, אפוא, שלא לכך מתכוון סימונידס באמרו כי צדק הוא
 להשיב לאדם את שחייבים לו“.

„ודאי שלא לכך, בחיי זיוס“, אמר. „שלדעתו חייבים הידידים
 להיטיב לידידיהם, ולא להרע עמהם במאומה“.

„אני מבין“, אמרתי; „אין אדם בגדר מחזיר חוב שעה שהוא
 מחזיר כסף למי שהפקיד אצלו כסף, הגם שמתוך החזרה זו
 וקבלת המקבל ייגרם נזק, והמקבל והמחזיר ידידים זה לזה.
 האם לא זאת, לדעתך, כוונתו של סימונידס?“
 „בוודאי“.

„וכי מה? אויבים יש להשיב להם כל מה שחייבים להם?“
 „בלי ספק“, אמר; „כל מה שחייבים להם; ואויב חייב רעה
 לאויבו, ומן הראוי שיגמול לו רעה“.

„מסתבר“, אמרתי, „שכדרך המשוררים דיבר סימונידס לשון
 חידה על טיבו של הצדק. שכנראה נתכוון לומר שצדק הוא

להשיב לכל אחד את הראוי לו, ובמקום, הראוי לו, אמר, את שחייבים לו".

"וכי אינך סבור כך?" שאל.

"חי זיוס", אמרתי: "ואילו שאל אותך השואל: סימונידס, איזו אמנות נקראת רפואה? הנותנת — למי? — את שהוא זכאי וראוי לקבל, ונותנת לו — מה? — מהו שישבי סימונידס. לדעתך?"

"הוא ישיב, כמובן", אמר: "הנותנת לגופים תרופות, מאכלים ומשקאות".

"ואיזו אמנות נקראת בישול? הנותנת — למי? — את שהוא זכאי וראוי לקבל, ונותנת לו — מה?"

"הנותנת למאכלים את הטעם הטוב".

"ניחא; ואיזו אמנות נקראת צדקה? זו הנותנת — למי? ונותנת לו — מה?"

"אם ללכת", אמר, "בעקבות הדברים שנאמרו קודם: זו הגומלת לידידים ולאויבים גמול תועלת וגמול נזק".

"אם כן: להיטיב עם הידידים ולהרע עם האויבים — זו צדקה, לדעתך?"

"כך נראה לי".

"ומי המסוגל ביותר להיטיב עם ידידים חולים, ולהרע עם אויבים חולים, מבחינת מחלה ובריאות?"

"רופא".

"ומי — עם יורדי אניות, מבחינת סכנות הים?"

"קברניט".

"והצדיק — מה? באיזו פעולה, ומבחינת איזו תכלית, יהא זה מסוגל ביותר לעזור לידידיו ולהזיק לאויביו?"

"בהיותו עומד לימינם במלחמה, או נלחם בהם, כמדומני".

"ניחא; אולם, פולמארכוס ידידי — הלא רופא הוא חסר-תועלת לשאינם חולים".

"אמת".

„וקברניט — לשאינם יורדים באניות“.
„כן“.

„וכי גם הצדיק הוא חסר-תועלת לשאינם נלחמים?“
„אין זה נראה לי כלל“.

„ובכן, גם בשלום מועילה הצדקה?“
„אמנם כן“.

„שהרי גם עבודת האדמה כך; או לאו?“
„כן“.

„שהיא מועילה מבחינת הקניית היבול?“
„כן“.

„וגם הסנדלרות כך?“
„כן“.

„ותאמר, כמדומני: מבחינת הקניית הנעליים“.
„בוודאי“.

„וכי מה? מבחינת צורכו, או הקנייתו, של איזה דבר תהא הצדקה, לפי דעתך, מועילה בשלום?“
„ביחסי הגומלין, סוקראטס“.

„וביחסי-גומלין אתה מתכוון לשיתוף, או לדבר אחר?“
„לשיתוף, כמובן“.

„וכי שותף טוב ומועיל במשחק הפסיפסים יהא, אפוא, הצדיק, או — המומחה במשחק זה?“
„המומחה“.

„ואם יש צורך לשים לבינים ואבנים, יהא הצדיק שותף מועיל וטוב, יותר מהבנאי?“
„בשום פנים לא“.

„ובאיזו שותפות יהיה, אפוא, הצדיק שותף מעולה מהבנאי ומ-המנגן-בקתרוס, כשם שהמנגן בקתרוס עולה על הצדיק בפריטת המיתרים?“

„בענייני כספים, כמדומה לי“.

„להוציא, כנראה, פולמארכוס, את השימוש בכסף, שעה שבמ-

שותף יש לקנות סוס, או למכור אותו; שאז דומני, טוב ממנו הסייס; לא כן?"

"כך נראה".

"ושעה שיש לקנות כלי-שיט — בונה הספינות, או הקברניט?"

"כך מסתבר".

"ובכן, שעה שישתמשו במשותף בכסף או זהב, — איזהו הצורך שהצדיק יהא מועיל בו יותר מהאחרים?"

"שעה שיש להפקידו ולדאוג לבטחונו, סוקראטס".

"יוצא מדבריו: שעה שיהא מונח, ואין משתמשים בו כלל?"

"בוודאי".

"ובכן, שעה שאין שימוש לכסף, תהא הצדקה מועילה לגביו?"

"כך נראה".

"וכשיש, אפוא, לשמור על המזמרה, תועיל הצדקה הן לשותפים הן ליחיד; אולם שעה שיש להשתמש בה — אומנות הכורם?"

"כך דומה הדבר".

"וכן תאמר גם לגבי מגן ונבל, שתהא תועלת בצדקה, שעה שיש לשמור על הללו ולא להשתמש בהם, ואילו בשעת השימוש בהם, תועיל אומנות הלחימה והמוסיקה?"

"בהכרח".

"וכן, אפוא, גם בכל שאר הדברים: בשעת שימוש לכל אחד מהם אין שימוש לצדקה, ובאין בהם שימוש — תשמש הצדקה?"

"כך נראה".

"אם כן, ידידי, יוצא שאין חשיבות יתירה נודעת לצדקה, אם היא משמשת בעניינים חסרי שימוש. אך בזאת נעיין-נא: הרי מי שמסוגל ביותר להכות, במלחמת האגרוף או בכל מלחמה אחרת, יהא מסוגל ביותר גם לשמור על עצמו?"

"בוודאי".

"והמסוגל להישמר בפני מחלה, הרי אין כמוהו מסוגל גם להכ-
ניס מחלה באדם, באין מרגיש?"

"כך נראה לי".

„והיודע להשיג בגניבה את תכניות האויבים ושאר מעשיהם, אף הוא יהיה שומר טוב על מחנה צבא?“
 „בוודאי“.

„אם כן, מי שכוחו יפה לשמור על דבר־מה, ייף כוחו גם לגנוב את הדבר הזה?“
 „כך מסתבר“.

„ואם יפה, אפוא, כוחו של הצדיק לשמור על כסף, ייף כוחו גם לגנוב כסף“.

„כך, לפחות“, אמר, „מסתמן הדבר מתוך הגיון דברים זה“.

„ובכן, כגנב מן הגנבים נתגלה לנו, כנראה, הצדיק, ודומה הדבר שלמדת זאת מהומירוס. שגם הלה מדבר בהערצה על אוטולי-קוס, סבו של אוֹדִיסֵיוס מצד אמו, ואומר ששום אדם לא נשתווה לו בגניבת־דעת ושבועה. ונראה שהן לדידך, הן לדברי הומירוס, הן לפי סימונידס, הצדקה היא מין אומנות של גניבה, לתועלת הידידים ולנוק האויבים. וכי לא אמרת כך?“

„לא“, אמר, „בחיי זיוס; אלא שאינני יודע עוד מה אמרתי. אך עוד נראה לי שהצדקה מועילה לידידים ומזקת לאויבים“.
 „ובשם ידידים קורא אתה לאלה הנראים מהוגנים בעיני כל אחד ואחד, או לאלה שהם הגונים לאמיתו של הדבר, אפילו אין נראים כך; וכן בשם אויבים?“

„מסתבר“, אמר, „שאדם אוהב את ההגונים בעיניו, ושונא את הגרועים בעיניו“.

„וכי אין בני האדם טועים בענין זה, עד שרבים יראו בעיניהם הגונים, אף על פי שאינם כן, ורבים — להיפך?“
 „הם טועים“.

„והטועים — הטובים הם אויביהם, והרעים ידידיהם?“
 „בוודאי“.

„ואף על פי כן תהיה צדקתם גם אז שיעזרו לרעים ויזיקו לטובים?“
 „כך נראה“.

„והרי הטובים — צדיקים, ואין מטבעם לעשות עוול.“
 „אמת“.

„והנה לפי הגיון דבריד מן הצדק הוא להרע עם שאינם עושים שום עוול“.

„בשום פנים לא“, אמר, „סוקראטס. שכן בזוי נראה הגיון-דברים זה“.

„אם כן“, אמרתי, „מן הצדק להזיק לרשעים, ולעזור לצדיקים?“
 „דבר זה נשמע יפה יותר מהלה“.

„לגבי רבים, אפוא, פולמארכוס — דהיינו לגבי כל אותם האנשים שהטעות הנל בידם — יצא שמן-הצדק הוא, כי יזיקו לידידיהם, שרעים הם, וכי יעזרו לאויביהם, שטובים המה. וכך נימצא אומרים ממש את ההיפך ממה שיחסנו לסימזנידס“.

„ואמנם“, אמר, „כך יוצא. אלא נשנה-נא את הגדרותינו; שדומה הדבר כי טעינו בהגדרת הידיד והאויב“.

„כשהגדרנו אותם — כיצד, פולמארכוס?“
 „שידיד הוא מי שנראה הגון“.

„ועכשיו“, אמרתי, „כיצד נגדיר?“

„שידיד הוא מי שנראה הגון“, אמר הלה, „והנו הגון באמת; ואולם מי שנראה כן, ואילו באמת איננו כן, אמנם נראה כידיד, ואילו באמת — איננו ידיד. ובאותה דרך עצמה נגדיר גם את האויב“.

„משמע מתוך כך שידיד יהיה טוב, ואויב — הרע?“
 „כן“.

„ואתה דורש שנוסיף על הגדרת הצדק שהגדרנו תחילה, כש-אמרנו כי צדק הוא להיטיב עם ידיד ולהרע עם אויב; ועתה נאמר יתר על כן, שצדק הוא להיטיב עם ידיד שהוא טוב, ולהרע עם אויב שהוא רע?“

„כך“, אמר, „נראים לי הדברים מאוד מאוד“.

„אם כן“, אמרתי, „עניינו של איש צדיק הוא להזיק לאדם כל שהוא“.

„בוודאי“, אמר. „הרי לגרועים ולאויבים יש להזיק.“
 „וסוסים שנזוקו ייעשו טובים או גרועים יותר?“
 „גרועים יותר“.

„מבחינת סגולת הכלבים, או סגולת הסוסים?“
 „מבחינת סגולת הסוסים“.

„וכן גם כלבים שנזוקו ייעשו גרועים יותר מבחינת סגולת
 הכלבים, ולא סגולת הסוסים?“
 „בהכרח“.

„ועל בני אדם, חברי, לא נגיד כך: שבהינזקם ייעשו גרועים
 יותר מבחינת סגולתם האנושית?“
 „בוודאי“.

„וכי הצדקה איננה סגולה אנושית?“
 „גם זה יש לומר בהכרח“.

„הכרח, אפוא, ידידי, שגם אנשים שנזוקו יהיו רשעים יותר.“
 „כך מסתבר“.

„וכי בכוח המוסיקה יכולים המוסיקאים לעשות בני אדם
 לחסרי-מוסה?“
 „אי אפשר“.

„ובכוח אומנות הרכיבה יכולים בעלי אומנות זו לעשות בני
 אדם לשאינם יודעים לרכב?“
 „מן הנמנע“.

„ואילו בכוח הצדקה יכולים הצדיקים לעשות בני אדם לרש-
 עים? או כללו של הדבר: בכוח הסגולה הטובה יכולים הטובים
 לעשות בני אדם לרעים?“
 „לא, לא ייתכן“.

„שכן, דומני, לא החום פעלו שיהא מקרר, אלא היפוכו.“
 „כן“.

„ולא היובש — שיהא מרטיב, אלא היפוכו.“
 „כך נראה“.

„והרי הצדיק — טוב הוא?“

„בוודאי“.

„נמצא שאין זה פעלו של הצדיק, פולמארכוס, שיוזק לידיד או לשום אדם אהר, אלא פעלו של היפוכו הוא, כלומר, של הרשע“.

„נראה לי“, אמר, „סוקראטס, שאמרת דברים שכולם אמת.“
 „אם טוען אדם, אפוא, שצדק הוא — לגמול לכל איש ואיש את שחייבים לו, וכוונת פסוקו: שהצדיק חייב בהסבת נזק לאויביו ותועלת לידידיו, — הרי שהאומר כך איננו חכם. שכן לא אמר דברי אמת. שהרי לנו נתברר כי בשום פנים אין זה מן הצדק להזיק למי שהוא“.

„מודה אני“, אמר הלה.

„ובכן“, אמרתי אני, „נילחם בצוותא, אני ואתה, בכל הטוען שסימונידס אמר זאת, או ביאס או פיטאקוס¹² או איש אחר מה־חכמים ברוכי האושר“.

„נכון אני“, אמר, „לעמוד לימינך במלחמה זו“.

„וכי ידעת“, אמרתי אני, „של מי הוא, לדעתי, אותו פסוק האור־מר שצדק הוא לעזור לידידים ולהזיק לאויבים?“
 „של מי?“ שאל.

„דומני שהוא של פריאנדרוס¹³ או של פרדיקאס¹⁴ או של אחש־ורוש או של איסמיניאס התיבאי¹⁵, או של איש עשיר אחר הרואה את עצמו כבעל כוח רב“.
 „אמת לאמיתה“, אמר, „דיברת“.

„ניחא“, אמרתי אני. „אולם מאחר שנתברר כי לא זה הצדק והצדקה, — איזו הגדרה אחרת ימצא אדם להגדיר את הדבר?“
 והנה כל אותה שעה שהיינו משוחחים בינינו נתעורר תראסי־מאכוס פעמים רבות להיכנס לדברי השיחה, אך היושבים על

¹² שניים מ„שבעת החכמים“.

¹³ „רוודן“ של קורינתוס, בערך מ־625 עד 585.

¹⁴ פרדיקאס השני מלך מאקדוניה, בערך 450 עד 413.

¹⁵ נזכר גם ב„מנון“ של אפלטון (כרך א' של מהדורה זו) כמדינאי מושחת.

ידו מנעוהו מכך, מרצונם להאזין להמשך הדברים. אולם מש־
הפסקנו, ואני שאלתי את השאלה הזאת, לא עצר עוד ברוחו,
אלא נתכווץ כחיה וזינק אלינו לטרפנו. עלי ועל פולמארכוס
נפל פחד גדול, ובהלה אחזתנו. והלה צעק אל תוך החבורה:
„מה הפטפוט הזה, סוקראטס, שנתפסתם לו מכבר? ומה אתם
מיתממים זה עם זה ומותרים איש לרעהו ויתורים, לנוחיות
אהדדי? שאם אמנם רצונך לדעת צדק מהו, אל לך לשאול
בלבד, ואל לך לרדוף כבוד בסתירות אלו, בהן אתה סותר את
תשובות המשיב, מאחר שהכרת לדעת כי קל יותר להיות שואל
ממשיב; אלא השב גם אתה עצמך, ואמור מהו הצדק, לדעתך.
אך בשום פנים אל תגיד לי שהוא, מה שדרוש', או, מה שמו־
עיל' או, כדאי' או, מביא שכר' או, מסייע את בעליו', אלא
בבירור ובמדויק הגדנא לי את אשר תגיד; שאני לא אקבל
ממך דברי הבאי כאלה“.

ואני בשמעי נדהמתי, והבטתי אליו ברוב אימה, ואילולא ראי־
תיו קודם שפגעה בי עיני, דומני שכוח הדיבור היה ניטל
ממני¹⁶. אולם שעה שהתחיל מתרגש מתוך דברי עצמו, מיד
הבטתי אליו ראשונה, ולכן היה בכוחי להשיב לו, ואגב רעדה
אמרתי: „תראסימאכוס, אל־נא תקפיד עצמנו! שאם טעינו
בעיוננו טעות כל שהיא, אני והלה, היה־נא בטוח שבעל כורחנו
נעשה הדבר. שהרי אילו היינו מחפשים זהב, ודאי לא היית
מאמין שמרצוננו היינו מותרים איש לרעהו ויתורי נוחות אגב
חיפוש זה, ופוגמים בסיכוי למצוא את מבוקשנו; והנה בחפשנו
אחרי צדקה, שהיא יקרה מזהובים רבים — כלום תאמין, ידידי,
שטיפשים אנחנו עד כדי כך, שלא היינו משתדלים לגלות ענין
זה ככל שנוכל, ומתוך אדיבות נמנענו מלהקדים איש את
רעהו? אלא דומני שאין הדבר לפי כוחנו. ויותר משתקפידו
עמנו, אתם הבקיאים בדבר, מן הראוי שתרחמו עלינו“.

¹⁶ אמונה טפלה שהיתה רוחת לגבי זאבים: מי שזאב רואה אותו, קודם
שהוא רואה את הזאב, ניטל ממנו כוח דיבורו ומחשבתו.

והלה, בשמעו את דברי, פרץ בצחוק מר שבמרים ואמר: "הי-ראקליס, הרי זאת היא האירוניה הרגילה של סוקראטס; ואני ידעתי זאת וניבאתי להללו שלא תהיה נכון להשיב, אלא תיתמם באירוניה ותעשה כל מעשה שבעולם, ובלבד שלא תשיב, אם ישאלך השואל כל שאלה".

"שכן חכם אתה", אמרתי, "תראסימאכוס; והיטב ידעת שאם תשאל אדם כמה הם שתיים עשרה, ואגב שאלתך תאמר לו מראש: אך בשום פנים אל תגיד לי, בן אדם, שהם פעמיים שש, או שלוש פעמים ארבע, או שש פעמים שתיים, או ארבע פעמים שלוש; שאני לא אקבל ממך פטפוטים כאלה, — הרי שאז ברור לך, כמדומה לי, כי שום אדם לא ישיב למי ששואל כך. אך אילו אמר לך: כמה כוונתך, תראסימאכוס? לא אשיב שום תשובה מאלה שאמרת מראש, אף לא, אישי התמוה, אם השתים עשרה אינה אלא אחת מהללו, ואגיד דבר-מה שונה מהאמת? או מה כוונתך? וכי מה היית משיב לו על כך?"

"גיחא", אמר; "כאילו המשל דומה לנמשל!"

"שום דבר אינו מונע דמיון זה", אמרתי אני; "ואפילו אין המשל דומה לנמשל, ואך לאיש ששאלתו ייראה הדבר כך — כלום סבור אתה שלא מכל מקום ישיב את שנראה לו, בין שנא-סור עליו בין שנתיר?"

"וגם אתה", אמר, "תעשה כך? תשיב אחת התשובות שאסרתי?" "לא יהיה בכך שום תמיהה", אמרתי אני; "אם כך ייראה לי שעה שאעייך בדבר".

"ומה יהיה", אמר, "אם אני אציג תשובה אחרת בענין הצדקה, שונה מכל אלה וטובה מהן? אזי במה תתחייב?"

"כלום לא באותו הדבר", אמרתי, "שמוטל על מי שאינו יודע; והרי מוטל עליו שילמד מפי היודע. והנה בכך אתחייב גם אני". "שכן חמוד אתה", אמר. "אלא נוסף למה שתלמד, תשלם גם כסף".

"לכשיהיה לי", אמרתי.

„יש ויש“, אמר גלאוקון. „אשר לכסף, תראסימאכוס, השמע דבריך; שכולנו נתרומ חלקנו לסוקראטס.“

„מובטחני בכך“, אמר הלה; „ולשם מה? כדי שסוקראטס יוכל לנהוג כמנהגו: הוא עצמו לא ישיב תשובה, ובהשיב אחר — ייאחז בדבריו של זה ויסתרם.“

„הטוב באדם“, אמרתי אני, „וכיצד יוכל להשיב מי שקודם־כל אינו יודע ואינו טוען שהוא יודע, ושנית, אפילו יש לו דעה, אסור לו מפי גבר שאינו מה־בכך, שישמיע בעניינים אלו כל סברה מסברותיו? אולם יותר מתקבל על הדעת הוא, שתהא אתה המדבר: הרי לפי מה שטענת, הנך יודע, ויש בפיך תשובה. ובכן, אל תנהג מנהג אחר, אלא תגמול לי חסד והשיבני דבר, וגם בגלאוקון ובאחרים אל תיצר עינך, למנוע מהם הוראתך.“

אחרי דברי אלו ביקשו אותו גם גלאוקון והאחרים שלא יעשה אלא כך. וגם ברור היה שתראסימאכוס משתוקק להשמיע דברו, למען ינחל כבוד, שלדעתו היתה בפיו תשובה יפה בתכ־לית היופי; אלא שהעמיד פנים כאילו שם לו למטרה שאני אהיה המשיב. ואילו בסופו של הדבר ויתר, ומתוך כך אמר: „זאת היא, אפוא, חכמתו של סוקראטס: הוא עצמו אינו נכון ללמד, אלא הולך לו מאחד למשנהו ולומד מפי האחרים, בלא שיחזיר להם תודה על כך.“

„אמת דיברת“, אמרתי אני, „תראסימאכוס, שאני לומד מפי האחרים, אולם מה שאתה אומר, שאינני משלם להם תודה, — שקר הוא; שכן משלם אני לפי מידת יכולתי. אך אינני יכול לתת להם אלא שבח בלבד; שהרי כסף אין לי. אולם בחפץ לב משבח אני, שעה שסבורני שאחד מיטיב לדבר, ומיד תעמוד גם אתה על כך, לאחר שתשיב תשובתך; שאין לי ספק בדבריך כי טובים יהיו.“

„הקשב, אפוא“, אמר הלה. „שהנני טוען כי הצדק אינו אלא תועלתו של מי שחזק יותר. וכי מה אינך משבח? ברור שלעולם אינך נכון לחלוק שבח!“

„אם ארד תחילה“, אמרתי, „לסוף דעתך; שעדיין לא הבינותי. אתה טוען שהצדק הוא תועלתו של מי שחזק יותר. ולמה אתה מתכוון בזה, תראסימאכוס? הרי בוודאי לא לכגון זה: שאם פולידאמאס, גדול הפאנקראטיון¹⁷, עולה עלינו בחזקה, והוא מפיק מבשר השור תועלת לגופו שלו, הרי שמאכל זה מועיל וצודק גם לנו, שהננו חלשים ממנו?“

„שכן מאוס אתה, סוקראטס“, אמר, „ומגלה פנים בדברי, למען תתעלל בהם ככל אשר תוכל“.

„חלילה לי, הטוב באדם“, אמרתי אני; „אך הוסף-נא והבהר טוונתך“.

„כלום אינך יודע“, אמר, „שיש מדינות הנתונות לשלטון רודני, יש — לשלטון עממי, ויש — לשלטון האצילים?“

„והרי בכל מדינה ומדינה החזק הוא היסוד השולט בו?“

„בוודאי“.

„ואילו כל שלטון ושלטון מחוקק את החוקים לפי תועלתו שלו; עממי — חוקים עממיים; שלטון-רודן — רודניים, וכן כל השאר. ובחוקקם חוקים אלו הרי שהראו בעליל כי דבר זה, דהיינו — תועלתם שלהם, צדק הוא לנתיניהם, ומי שעובר על כך, יענישוהו כמפר חוקים ואיש רשע. הא לך, אפוא, הטוב באדם, אותו הדבר האחד שלדידי צדק הוא בכל המדינות: תועלתו של השלטון הקיים. והרי הלה — הוא החזק, עד שבהיקש נכון תסיק את המסקנה, שבכל מקום ומקום אין צדק אלא זה: תועלתו של החזק יותר“.

„עכשיו“, אמרתי, „הבינותי טוונת דבריך, ואנסה להבין, אם אמת היא או לאו. ובכן, תראסימאכוס, גם אתה השבת שמה

¹⁷ תחרות ספורטיבית בה נתאחדו התגוששות והתאגרפות, וגם שאר אמצעים להתגבר על היריב היו מותרים בה. הפאנקראטיון היה חלק מהתחרויות האולימפיות, ולפולידאמאס הוצב פסל באולימפיה אחרי נצחונו בשנת 408.

שמועיל — הוא צודק, אף על פי שעלי אסרת תשובה זאת ;
אולם יש כאן תוספת : תועלתו של החזק יותר."

"שמא פעוטה", אמר, "תוספת זו?"

"אף לא נתברר עדיין שחשובה היא ; אולם ברור שיש לעיין
בכך, אם אמת בפיד. ומאחר שגם אני מסכים שהצדק הוא
תועלת-מה, ואתה מוסיף ואומר, תועלתו של החזק יותר, ואני
אינני יודע אם כך הוא, יש לעיין בדבר."

"עיין-נא", אמר.

"יהי כך", אמרתי אני. "והנה הגד-נא לי : וכי אינך סבור שגם
הציות למושלים — מן-הצדק הוא?"

"כך אני סבור."

"והמושלים בכל מדינה ומדינה — כלום לא יטעו לעולם, או
עשויים הם גם לטעות בדבר-מה?"

"בלי ספק", אמר, "הם עשויים גם לטעות."

"אם כן, בבואם לחוקק, הרי שיחוקקו מקצת החוקים בדרך
נכונה, ומקצתם — בשאינה נכונה?"

"כך דומה עלי."

"והרי בדרך נכונה ינהגו, כשישימו לחוק את אשר מועיל להם ;
ובשאינה נכונה — כשאת שלא מועיל להם ? או כיצד?"

"כך."

"ואילו על נתיניהם מוטל לעשות כל אשר יחוקקו, וזהו הצדק?
כמובן."

"צדק הוא, אפוא, לדידך, לא הדבר הזה בלבד : עשיית תועלתו
של החזק יותר, אלא גם היפוכו : מה שאינו מועיל לו."

"מה אתה סח ?" אמר.

"את אשר אתה סח, כמדומה לי, אך נעיין-נא ביתר בירור :
כלום לא הוסכם שהמושלים, בהטילם על נתיניהם מעשים
מסויימים, טועים לפעמים באשר לטובתם שלהם עצמם, ואילו
צדק הוא לנתינים שיעשו כפקודת מושליהם ? וכי לא הוסכם

כך ?"

„סבורני שכך“, אמר.

„היה־נא סבור, אפוא“, אמרתי אני, „שבזאת באה הסכמתך על כך, שגם מעשים אשר אין בהם תועלת למושלים ולחזקים — צדק הם, שעה שלא מרצונם יצוו המושלים דברים שיביאו עליהם רעה; שהרי לפי טענתך צדק הוא לנתינים שיעשו ככל אשר יצוו הללו; וכי אז, תראסימאכוס החכם באדם, לא יתחייב הדבר בהכרח, שצדק הוא לעשות היפוכו של מה שאתה אומר? שאם כן, מוטל על החלשים לעשות דברים המזיקים למי שחזק מהם?“

„חי זיוס, סוקראטס“, אמר פולמארכוס, „אין בזה ספק“.

„ודאי שלא“, נכנס קליטופון לתוך דברי השיחה; „אם אתה קם להעיד לו?“

„וכי מה“, אמר, „עד דרוש כאן? הרי תראסימאכוס עצמו מודה שלפעמים מצווים המושלים דברים שהם לרעתם, ואילו צדק לנתינים הוא שיעשו כמצותם“.

„שאמנם, פולמארכוס, תראסימאכוס קבע, כי צדק הוא לעשות כמצות המושלים“.

„ויחד עם זה, קליטופון, קבע כי תועלתו של החזק יותר — צדק הוא. ועם קבעו את שתי ההנחות האלה, שוב הודה שלפעמים מטילים החזקים על נתיניהם החלשים מהם, שיעשו דברים שאינם לתועלת החזקים; ומתוך הסכמות אלו הרי שתועלתו של החזק לא תהא בגדר צדק יותר מאשר נזקו“.

„אולם“, אמר קליטופון, „בתועלתו של החזק יותר נתטון לאותו דבר בו רואה החזק תועלת לעצמו; הוא הדבר שהחלש חייב לעשותו, וזהו הצדק, לפי הנחתו“.

„אולם לא כך“, אמר פולמארכוס, „נאמרו הדברים“.

„אין בכך כלום“, אמרתי אני, „פולמארכוס, ואם תראסימאכוס טוען עכשיו כך, נבין כך את דבריו. והגד־נא לי, תראסימאכוס; האם בהגדירך את הצדק נתטונת לומר שהוא הדבר הנראה

בעיני החזק כתועלתו של החזק, בין יש תועלת עמו ובין אין?
הנגיד שכך דעתך?"

"בשום פנים לא", אמר; "וכי לדעתך קורא אני חזק למי שטוֹר־
עה, ושעה שהוא טועה?"

"אמנם סבור הייתי", אמרתי, "שלכך אתה מתכוון, שעה שהוֹר־
דית, כי המושלים אינם נקיים מטעות, אלא יש אשר יטעו
בדבר־מה".

"שכן", אמר, "סוקראטס, כאחד המלשינים נוהג אתה בשיחה,
ומסרס את הדברים. שהנה, למשל: כלום תקרא בשם רופא למי
שטועה בענין החולים, ומאותה בחינה שבה הוא טועה? או בשם
חשב למי שטועה בחשבון, בשעה שיטעה, ומבחינת טעותו זו?
אלא שנוקטים אנחנו, כמדומני, צורת דיבור כזאת, ואומרים
שהרופא טעה, והחשב טעה, וכן הכתבן; אולם דומני שאף אחד
מהללו לא יטעה לעולם, במידה שחל עליו שם זה שבו אנו
מכנים אותו. מכאן שאם נדקדק בלשוננו — והרי גם אתה מדק־
דק בלשונך — עלינו לומר שלעולם אין אומן טועה; שכן בהי־
עדר בו בקיאותו יטעה הטועה, ובאשר איננו אומן, מכאן ששום
אומן ושום חכם ושום מושל לא יטעה שעה שהוא מושל; אף על
פי כן יגיד כל אחד, שהרופא טעה, והמושל טעה. וכך הבן־נא
גם אותה תשובה שהשבתי קודם לכן: אם לדקדק דקדוק גמור,
אין המושל, במידה שהוא מושל, טועה לעולם; ובאשר איננו
טועה, הריהו שם לחוק את שטוב לו ביותר; וזאת חייב לעשות
כל הנתון לשלטונו. ולכן אומר אני כפי שאמרתי בתחילה,
שצדק הוא — לעשות תועלתו של החזק".

"ניחא", אמרתי, "תראסימאכוס. נראה לך שאני נוהג כמלשין?"
"בוודאי", אמר.

"שכן סבור אתה, כי בכונה תחילה, וכדי להתעלל בך בשיחה
שאלתיך כדרך ששאלתי?"

"מובטחני בכך", אמר. "אך לא תרוויח מכך ולא כלום; שכן

לעולם לא ייעלמו מעיני תעלוליך; ובאשר לא ייעלמו מעיני, אף לא תוכל להכריעני בוויכוח".

"אף לא אנסה זאת", אמרתי, "אישי השאנן. אולם לבל יודמן לנו שוב כדבר הזה, הגדר-נא אם כלשון בני-האדם, או בהוראה המדוקדקת של המלה דיברת על 'המושל' והחזק', באמריך זה-אתה, שצדק הוא לחלש לעשות תועלתו של החזק ממנו?"

"דיברתי על המושל", אמר, "לפי דקדוקה הגמור של המלה, ואתה התעלל-נא במאמר זה, ונהג בו מנהג מלשין, אם תוכל — אינני מבקש ממך שום חסדים; — אך חוששני שהדבר לא יעלה בידך".

"וכי סבור אתה", אמרתי, "שהשתגעתי עד כדי כך, שאנסה לגזוז את האריה, ולנהוג בתראסימאכוס מנהג מלשין?"

"עכשיו, על כל פנים", אמר, "ניסית זאת, ואמנם העלית חרס בידך".

"דיינו", אמרתי, "בכגון אלו! אולם הגד-נא לי: אותו רופא, בהוראת המלה המדוקדקת שהזכרת זה-עתה, — כלום איש-עסקים הוא או מטפל-בחולים? ודבר-נא על הרופא האמיתי!"

"מטפל-בחולים", אמר.

"וקברניט — מה? מי שלאמיתו של הדבר קברניט הוא — האם הוא מושל ביורדי ים, או יורד ים הוא?"

"הוא מושל ביורדי ים".

"ודומני שאין להביא בחשבון, שהוא מפליג בספינתו, ואין לק-רוא לו, יורד ים. שלא משום שהוא מפליג בספינה ייקרא קבר-ניט, אלא משום אומנותו, והיותו מושל על יורדי הים".

"אמת", אמר.

"ויש מה שהוא מועיל לגבי כל אחד מהג'?"

"בוודאי".

"והרי אף האומנות", אמרתי, "מיועדת מטבעה לכך, שתהא מבקשת וממציאה לכל אחד תועלתו?"

"לכך היא מיועדת", אמר.

„וכי יש גם לגבי כל אומנות ואומנות דבר־מה המועיל לה, מלבד התועלת שתפיק מהיותה מושלמת ככל האפשר?“
 „שאלתך זו — כיצד יש להבינה?“

„בדרך זו“, אמרתי אני: „הרי אילו שאלתני אם הגוף די לו בכך שגוף הוא, או אם זקוק הוא לדבר־מה נוסף, הייתי משיב: ודאי ובוודאי זקוק הוא למשהו נוסף. ואותה אומנות רפואית שהומ־צאה בדורנו¹⁸ לא באה לעולם אלא באשר הגוף לקוי הוא, ולא די לו שיהא כמות שהוא. וכדי שתמציא להלה את אשר יועיל לו — לתכלית זו הותקנה אותה אומנות. ותשובתי זו“, אמרתי, „האם תהא, לדעתך, נכונה או לאו?“
 „נכונה“, אמר.

„וכי מה? הרפואה עצמה — כלום לקויה היא, או שמא זקוקה אומנות אחרת לכל סגולה נוספת, כשם שעניינים זקוקות לראייה ואזניים לשמיעה, ומטעם זה יש לגביהן צורך באומנות מסויימת שתעיין במה שיועיל לכך, ותמציאנו? וכי אף האומנות עצ־מה — יש בה ליקוי־מה, ולגבי כל אומנות ואומנות יש צורך באומנות אחרת שתעיין במה שיועיל לה, ולגבי זו המעיינת — שוב באחרת, עד אין סוף? או שמא תעיין היא עצמה במה שיו־עיל לה? או שוב איננה זקוקה לא לעצמה ולא לאחרת כדי לעיין במה שיועיל לביטול ליקויה? שכן שום אומנות אין בה לא ליקוי ולא שגיאה, ואין זה עניינה של אומנות לבקש תועלתו של כל דבר — אלא של זה שהיא אומנותו; ואילו היא עצמה אין בה לא פגם ולא מום, בהיותה נכונה; דהיינו, כל עוד תהא כל אומנות ואומנות בשלימות ובדיוק מה שהנה. ועיי־נא בכך לפי אותו דקדוק־לשון: האם כך הדבר או שונה מזה?“
 „נראה“, אמר, „שכך“.

¹⁸ הכחנה לרפואה ה„דיאיטיטית“, המצאת הרופא הירודיקוס, שבניגוד לרפואה „האסקליפאינית“ הישנה היתה מטפלת באדם גם בשעה שאיננו חולה.

„הרפואה“, אמרתי אני, „אינה מעיינת, אפוא, בתועלתה של רפואה, אלא בתועלתו של גוף“.

„כן“, אמר.

„והסייוס — לא בתועלתו של סייוס, אלא בתועלתם של סוסים. ואף שום אומנות אחרת אינה מבקשת תועלת לעצמה — שאיננה זקוקה למה שמחוצה לה — אלא תועלתו של אותו הדבר שהיא אומנותו“.

„כן“, אמר, „נראה“.

„והלא, תראסימאכוס, האומנויות מושלות באותו ענין שהן אומנויות שלו, וחזקות הן ממנו“.

הודה בכך, אף כי בדי עמל.

„אם כן, אין שום מדע מבקש ומצווה את תועלתו של החזק יותר, אלא של החלש ממנו הנתון למרותו“.

גם לכך הסכים בסופו של הדבר; תחילה ניסה להתנגד, ואילו לאחר שהסכים, אמרתי: „נמצא, אפוא, ששום רופא, באשר הוא רופא, אינו מבקש ומצווה את אשר מועיל לרופא, אלא — לחור-לה? שכן הוסכם כי הרופא, בהוראתה המדוקדקת של המלה, הריהו מושל בגופים, ואינו איש-עסקים. וכי לא הוסכם כך?“

אמר הן.

„ובכן הוסכם שהקברניט, בהוראתה המדוקדקת של המלה, מושל ביורדי הספינה, ואינו אחד מהם?“

„הוסכם“.

„אם כן, אותו קברניט ומושל לא יבקש ויצווה את שמועיל לקברניט, אלא — את שלמפליג בספינה הנתון למרותו?“

בדי עמל הודה בכך.

„אם כן“, אמרתי, „תראסימאכוס, אף בשום ממשלה אחרת לא יבקש ולא יצווה המושל, באשר הוא מושל, את תועלתו שלו, אלא זו של הנתון למרותו ושלצרכו הוא עוסק במלאכתו; וב-שוותו לעיניו את הלה, ואת שמועיל ונאות להלה, יאמר את אשר יאמר, ויעשה כל אשר יעשה“.

וכאשר הגענו בשיחתנו עד כאן, וברור היה לכל שהגדרת הצדק נתהפכה לחלוטין, אמר תראסימאכוס, במקום להשיב לשאלותי: „הגדנא לי, סוקראטס, האם יש לך אומנת?”

„מה פירוש”, אמרתי אני; „וכי לא היה עליך להשיב תשובות, במקום לשאול שאלות כאלה?”

„משום שאינה שמה לב”, אמר, „שיש לך נולת, ואינה מקנחת חוטמך אף על פי שאתה צריך לכך, שאף לא למדת אצלה להב-חין בין צאן לרועה”.

„מה הדבר, בפחות או ביותר?” שאלתי אני.

„משום שרועי הצאן או הבוקרים מבקשים, לדעתך, את טובת הצאן או טובת הבקר, ואינם משווים לעיניהם את טובת אדון-ניהם וטובת עצמם, אלא דבר אחר, כשהם מפטמים עדריהם ומטפלים בהם; וכן סבור אתה שהמושלים במדינות, אלה של-אמיתו של הדבר, מושלים, אינם חושבים על נתיניהם באותה כוונה בה מתייחס אדם אל צאנו, ולא לתועלתם שלהם שואפים הם יומם ולילה, אלא לדבר אחר. וכל כך התקדמת בסוגיה של מה-שצודק ובלתי-צודק, ושל צדקה ועוול, עד שאינך מבין כי הצדקה ומה-שצודק הם לאמיתו של הדבר טובתו של אחר, כלומר: תועלתו של החזק יותר והמושל, והנזקות של מי שמציית ומשרת; והעוול — היפוכו של זה, ומושל על מי שבאמת תמים וצדיק; והנתינים עושים טובתו של אותו שליט שהוא חזק מהם, ובשרתם אותו מביאים הם עליו אושר, ואילו על עצמם — אף לא שמץ של אושר. שהנה בכל מקום מקופח הצדיק ונשכר הרשע, וזאת עליך לברר לך, סוקראטס התמים שבתמימים, כדלהלן: קודם כל, בעסקי המסחר: מקום שאחד כזה ואחד כזה ישתפו ידיהם, לא תמצא לעולם שעם סיום השותפות יהיה לו לצדיק יותר משלרשע, אלא פחות. שנית, בעסקי מדינה: כשיש לשלם מסים, משלם הצדיק יותר מרכוש השווה לזה של הרשע, וההוא — פחות; וכשיש לקבל דבר-מה, לא ירוויח האחד ולא כלום, ואילו השני — הרבה. ואם זה וזה

יכהנו במשרה מדינית, מובטח לו לצדיק, אפילו לא יסבול נזק אחר, שענייניו הפרטיים יימצאו בכל רע, בשל ההזנחה שיוניחם, ואילו מנכסי המדינה לא ייהנה במאומה, שהרי צדיק הוא, ונוסף לכך ישניא את עצמו על קרוביו ומכריו, כשיסרב לשרתם שלא כדין. ואילו הרשע מובטח לו כל ההיפך מזה. שהנני מתכוון לאותו איש שדיברתי בו כעת: המסוגל להרבות חלקו במידה מרובה. ובו תעיין, אם אמנם רצונך לדון בשאלה כמה כדאי לו יותר לאדם, מבחינה פרטית, להיות רשע מאשר להיות צדיק. אולם הקלה בדרכים בה תכיר לדעת זאת, היא שתלך אל העוול המוחלט ביותר, שעושה את בעליו למאושר בבני-האדם, ואותם שלהם נעשה, ושסירבו לעשות עוול בעצמם, — לאומללים שב-בני האדם. במה דברים אמורים? בשלטון הרודן הגוזל הן בגניבה הן בחזק-יד את רכוש הזולת: קדשים וחולין, רכוש הפרט ורכוש הכלל; ולא בשיעורים קטנים, אלא הכל בבת אחת. והרי מי שחטא רק אחד מכל החטאים האלה ונתפש בזה, יבוא על עונשו וישמע תוכחות קשות מאוד; שהלא שודדי-קדשים, חוטפי-בני-אדם, פורצי-בתים, גזלנים וגנבים יכוננו אלה שביצעו פשע אחד ויחיד מאותם הפשעים; ואילו מי שנטל נוסף על רכוש בני מדינתו גם אותם עצמם וכבשם לעבדים, לא ידבקו בו אותם שמות-גנאי, והוא נקרא, מאושר' ו, ברוך-אלים', לא בפי מדינתו בלבד, אלא גם בפי כל שאר בני האדם שנודע להם כי הלה עשה את העוול בשלימותו. שכן המגנים את העוול אין מגנים אותו בשל פחד מפני מעשי עוול שיעשו הם עצמם, אלא — מפני אותם שייעשו להם. ולפיכך, סוקראטס, רבה עצמת העוול וחירותו וריבונותו יותר משל הצדקה, וכפי שאמרתי תחילה: הצדק הוא תועלתו של החזק יותר, והעוול הוא יתרון ותועלת לעצמו".

כך דיבר תראסימאכוס, ובדעתו היה לקום וללכת, לאחר שהתיך על אזניו את גאומו, כדרכו של בלן, בשפיכה את גדולה. אולם הנוכחים לא הניחו לו, וכפו אותו שישאר ויתן דין וחשבון על

דבריו. וגם אני עצמי ביקשתי ממנו בכל לשון של בקשה ואמר-תי: „תראסימאכוס הפלאי, לאחר שירית בנו נאום כזה, יש בדעתך ללכת, לפני שלימדתנו די צרכנו, או למדת בעצמך, אם כך הדבר או שונה מזה? וכי דבר של מה בכך הוא בעיניך, לבוא ולהגדיר ארחם של החיים בכללם, איזה הוא שנלך בו איש איש, ונמצא בימי חיינו שכר רב ביותר?“

„וכי אין זאת גם דעתי?“ שאל תראסימאכוס.

„נראה היה שלא“, אמרתי אני, „או שאינך דואג לנו במאומה, ולא איכפת לך כלל אם נחיה חיים גרועים או טובים יותר, מתוך שנעלם מעינינו דבר זה שאתה, לפי טענתך, בקי בו. אולם, אישי הטוב: יקום-נא רשע ויהא בידו לרשוע, בסתר או ביד רמה — אף על פי כן אין הוא מביא אותי לכלל דעה שזה כדאי יותר מצדקה. ואולי יש כאן מלבדי עוד אחרים השרויים בהלך-רוח זה. לכן, אישי המבורך, הוכח-נא לנו די-הצורך, שטעינו בשיקול דעתנו להעדיף צדקה על פני עוול.“

„וכיצד“, אמר, „אוכיח לך? שאם לא האמנת לי בתוקף הדברים שאמרתי זה-עתה — מה עוד אעשה לך? כלום אקח את נאומי ואטענו בתוך נשמתך?“

„חי זיוס“, אמרתי, „אל-נא! אך קודם-כל: עמוד-נא במה שאמרת, או, אם תשנה דבר-מה, שנה בגלוי, ואל תוליך אותנו שולל. שאם להוסיף ולעיין במה שאמרנו קודם: הנך רואה, תראסימאכוס, שאמנם הגדרת בתחילה את הרופא האמיתי, אולם אשר לרועה האמיתי שדיברת בו לאחר מכן, לא ראית עוד חובה לעצמך לשמור עליו שמירה מדוקדקת, והנך סבור שאמנם, באשר הוא רועה, יהא מפטם את צאנו, ואגב כך ישווה לעיניו לא את טובת הצאן, אלא את סעודתו שלו, כאחד הזוללים שמזמן עצמו לסעודה; או ישא עיניו למכירת הצאן, בחינת סוחר ולא רועה. ואולם אומנות הרועה — הלא אין לה שום דאגה אחרת אלא להבטיח למי שנצטוותה עליו את הטוב לו ביותר, שהרי היא גופה, כבר מובטח לה די צרכה שתהא טובה

ביותר, כל עוד לא תגרע מאומה מהיותה אומנות רועה. ולפיכך סברתי שאמנם היה עלינו להודות בכך, כי כל שלטון, באשר הוא שלטון, אינו מבקש טובה אלא לזה שנתון למרותו ולטי-פולו, בין שהשלטון הוא מדיני בין פרטי הוא. ואתה — האם סובר אתה שהמושלים במדינות, המושלים האמיתיים, מושלים מרצונם?"

„זיוס אלי“, אמר, „אינני סובר, אלא יודע זאת בבירור.“
 „וכי מה“, אמרתי אני, „תראסימאכוס? כלום אינך שם אל לב שאין איש מקבל על עצמו שאר משרות מרצונו, והם דורשים שכר בעדן, כאילו לא להם תצמח תועלת ממשרתם, אלא לנתונים למרותם? שהנה הגדנא לי אך זאת: כלום איננו טוענים שבזה נבדלת כל אומנות ואומנות בכל מקרה ומקרה משאר אומנויות: שיש לה פעולה נבדלת משלה? ואכן, אישי הברוך, אל-נא תשיב שלא כדעתך ונשיג הישג כל שהוא.“

„כמובן“, אמר; „בזה היא נבדלת.“
 „והרי כל אחת מהן גם מביאה לנו תועלת משלה, שאינה משותפת גם לאחרות, כגון הרפואה — בריאות, אומנות-הקבר-ניט — בטחון בשעת נסיעה בים, והאחרות — כיוצא בכך?"
 „בוודאי.“

„ואומנות ההשתכרות — שכר? שהרי זאת פעולתה. או שמא תאמר על הרפואה ואומנות-הקברניט שהן אחת? או — אם רצונך לדקדק בהגדרותיך, כפי שקיבלת על עצמך: אפילו אדם יבריא בשעת היותו קברניט, משום שהנסיעה בים מועילה לו, — כלום בגלל כך תהיה נכון יותר לקרוא לאומנותו בשם רפואה?"
 „לא ולא“, אמר.

„ואף לאומנות ההשתכרות לא תקרא, כמדומני, בשם רפואה, אם יבריא אדם בהיותו משתכר.“
 „לא ולא.“

„וכי מה? התקרא לרפואה בשם, ההשתכרות, אם ישתכר אדם בהיותו רופא?"

אמר לא.

„ובכן, הסכמנו שכל אומנות ואומנות מביאה את התועלת המיו-
חדת לה?“

„יהי כך“, אמר.

„ואם ישנה, אפוא, תועלת, שכל האומנים זוכים לה במשותף,
הרי ברור, שנוסף על אומנותם נזקקים הם לדבר אחד משותף
שמתוכו הם מפיקים תועלת זו.“

„כך נראה“, אמר.

„וטענתנו היא שתועלת שבקבלת שכר זוכים לה האומנים מתוך
שנוסף על אומנותם נזקקים הם לאומנות ההשתכרות.“
בדי עמל הודה בכך.

„אם כן, לא מתוך אומנותו שלו צומחת לכל אחד מהם התועלת
הזאת, קבלת השכר, אלא — אם לעיין בדבר עיון מדוקדק —
הרפואה פועלת בריאות, ואומנות ההשתכרות — שכר, וכן
הבנאות — בית, ואילו השתכרות שנלווית אל הבנאות — שכר,
וכן פועלת גם כל אומנות אחרת את הפעל שלה, ומועילה באותו
ענין שעליו נתמנתה. אך כלום יפיק האומן תועלת מאומנותו,
אם לא יתווסף אליה השכר?“

„נראה שלא“, אמר.

„אף איננו מביא תועלת, שעה שיעבוד חנם?“

„ודאי שהוא מביא תועלת.“

„ובכן, תראסימאכוס, דבר זה כבר נתברר, ששום אומנות ושום
שלטון אינם מספקים את תועלתם של בעליהם, אלא, כפי
שאמרנו מכבר, הם מספקים ומצווים את תועלת הנתון למרותם,
ומבקשים את אשר יסייע להלה, שהוא חלש יותר, ולא את של-
חזק יותר. ומטעם זה, תראסימאכוס ידידי, אף אמרתי זה-עתה,
שאין שום אדם נכון למשול מרצונו, ולהתעסק בתלאות זולתו
ולתקנו, אלא שכר הם דורשים, כיון שהמיטיב לפעול מכוח
אומנותו, לעולם לא יפעל את הטוב לו ביותר, ולא יצווה זאת,
כל עוד הוא מצווה לפי האומנות, אלא — את טובת הנתון

למרותו. ובשל כך צריך, כנראה, שכדי שיהא אדם נכון למשול, יובטח לו שכר, כסף או כבוד, — או עונש לכשיסרב.”

”למה אתה מתכוון בכך, סוקראטס”, אמר גלאוקון; “אמנם את שני מיני השכר מכיר אני לדעת; אך לא הבנתי מה העונש הזה שהזכרת, וכיצד קבעת אותו בדבריך במקום שכר.”

”אם כן”, אמרתי, “אינך מבין מה שכרם של הטובים ביותר, שלמענו מושלים ההגונים שבבני האדם, כשהם נכונים למשול. וכי לא ידעת, שיצר הכבוד ואהבת הכסף מוחזקים, אף הנם, גנאי לבעליהם?”

”ידעתי”, אמר.

”והנה על כן”, אמרתי אני, “אין הטובים נכונים למשול לא לשם כסף ולא לשם כבוד. שכן אינם רוצים לדרוש בגלוי שכר על משרתם ולהיקרא שכירים, אף לא לקבלו בחשאי מכוח המשרה, ולהיקרא גנבים; וכן לא לשם כבוד, כי אינם שואפים לכבוד. לגביהם יש, אפוא, צורך בכפייה ובעונש, וכנראה מתוך כך נחשב לגנאי, כשאדם פונה מאליו אל השלטון, בלי שימתין לשעת הכפייה. והגדול בענשים לאדם הוא שיהא נתון למרותו של הגרוע ממנו, אם הוא עצמו לא יהא נכון למשול. ודומני שמאימת העונש הזה מושלים ההגונים, שעה שהם מושלים, ואינם פונים, אפוא, אל השלטון כאל דבר טוב, ולא כאילו ימצאו בו טובת הנאה, אלא כאל דבר שבהכרח, ומשום שלא מצאו אנשים טובים מהם עצמם, או שווים להם בערכם, שבידם יפקי דוחו. שאמנם נראה, כי לכשתקום מדינה של אנשים טובים, יתחרו בה על הימנעות משררה, כשם שעכשיו מתחרים על שררה, ואזי ייראה לעין, שהמושל האמיתי בתכלית האמת אינו עשוי לבקש תועלתו שלו, אלא תועלתו של הנתון למרותו, וכל המכיר לדעת זאת — יבחר לקבל תועלת מידי זולתו, תחת אשר יועיל לזולתו וירבה טרחה לעצמו. ובכן, משום בחינה אינני מודה לתראסימאכוס, שהצדק הוא תועלת החזק יותר. אולם בענין זה נעיין-נא פעם אחרת; ואילו מה שתראסימאכוס אומר

עכשיו, חשוב בעיני הרבה יותר: כשהוא טוען כי חיי הרשע עולים על חיי הצדיק. ואתה", אמרתי, "גלאוקון, באיזה משני ארצות החיים בוחר אתה? ודברי מי נראים לך?"

"לדעתי, כדאים יותר חיי הצדיק".

"האם שמעת", אמרתי אני, "את כל הטובות שמנה תראסימא-כוס זה־עתה בחיי הרשע?"

"שמעתי", אמר, "אבל הדבר לא נתקבל על דעתי".

"וכי רוצה אתה, שאם נמצא דרך כל שהיא לך, נביא גם אותו לכלל דעה, שאין אמת בדבריו?"

"וכי כיצד לא ארצה?" אמר הלה.

"והנה", אמרתי, "אם נעמיד נאום כנגד נאומה, ונמנה את כל הטובות שבחיי הצדיק, ולאחר מכן ישוב הלה וינאם, ואנחנו ננאם נאום אחר, — הרי יהיה צורך לספור ולמדוד את הטובות שנשמיע שנינו בכל אחד משני ארצות החיים, וממילא זקוקים נהיה לשופטים שישפטו בינינו. ואילו אם נבוא לכלל הסכם בינינו בעיון משותף, נהיה אנחנו בעצמנו בעת ובעונה אחת גם שופטים וגם סניגורים".

"בוודאי", אמר.

"איזו דרך מהשתתים", שאלתי, "נראית לך, אפוא?"

"השניה".

"הבה, אפוא", אמרתי, "תראסימאכוס, השב־נא לנו מתחילה: אתה טוען שהעוול המוחלט כדאי יותר מהצדקה המוחלטת?"

"בוודאי טוען אני כך", אמר, "ואף השמעתי נימוקי".

"ובכן, מה דעתך עליהם מבחינה זו: הרי תקרא לאחד מהם סגולה טובה, ולשני — קלקלה?"

"כמובן".

"וכי לא לצדקה — סגולה טובה, ולעוול — קלקלה?"

"הרי כך מסתבר", אמר, "אישי החמוד, בצד מה שאני טוען, כי העוול — כדאי, והצדקה — לא!"

"אלא מה?"

„להיפך“, אמר הלה.

„וכי אמנם תקרא לצדקה — קלקלה?“

„לא, אלא תמימות מובהקת“.

„ולעוול תקרא, אפוא, חוסר תמימות?“

„לא, אלא פיקחות“, אמר.

„וכי גם נבונים וטובים הרשעים בעיניך, תראסימאכוס?“

„אותם“, אמר, „שיש בידם לעשות עוול מוחלט, ולהכניע תחתם

מדינות ושבטי בני אדם. ואילו אתה סבור אולי, שאני מתכוון

למחתכי-פונדות. ואמנם“, אמר, „גם מעשים כגון אלה כדאים

הם, אם לא יודעו; אך לא הם ראויים שידובר בהם, אלא רק

הללו שהזכרתים עתה“.

„לא נעלמה ממני“, אמרתי, „כוונה זו של דבריך, אלא שתמהתי

על כך, אם אמנם אתה קובע את מקום העוול בצדן של סגולה

טובה וחכמה, ואת מקום הצדקה — בצד היפוכיהן“.

„ביודאי שאני קובע כך“.

„דבר זה“, אמרתי, „הריהו ממילא מוצק יותר, חברי, ושוב לא

קל לו לאדם לפתוח פיו. שאילו קבעת שאמנם כדאי העוול, אבל

הסכמת, שהוא קלקלה או ענין מגונה, כטענתם של כמה אח-

רים¹⁹, יכולנו להסתמך בתשובתנו על הדעות המקובלות, והיינו

מוצאים לנו פתחון פה. ואילו עכשיו ברור הדבר, שאף תטען

ליופיו וחוסנו של העוול, ותייחס לו גם שאר הסגולות שאנחנו

מייחסים לצדק, מאחר שהרהבת עוז בנפשך לקבעו בחינת סגו-

לה טובה וחכמה“.

„נבואתך“, אמר, „כולה אמת“.

„אף על פי כן“, אמרתי, „אין להתייאש, אלא יש לתקוף את

טענתך ולעיין בה, כל עוד יכולני להניח כי פיד מגלה את מח-

שבות לבך. שכן נראה לי, תראסימאכוס, כי אמנם עכשיו אינך

מתלוצץ, אלא אומר את שנראה לך באמת“.

¹⁹ למשל פולוס, בדיאלוג „גורגיאס“ (כרך א' של מהדורה זו).

„וכי מה זה איכפת לך“, אמר, „אם כך נראה לי או לאו, ומדוע אינך סותר את הטענה כשלעצמה?“

„לא איכפת לי“, אמרתי אני; „אך נסה-נא להוסיף ולהשיבני דבר על שאלה זו: הנראה לך שהצדיק ירצה להרבות חלקו, למעלה מחלקו של צדיק אחר?“

„בשום פנים לא“, אמר; „שאם כן, לא יהא מנומס ותמים כפי שהוא למעשה“.

„ולמעלה מכפי מעשה של צדק?“

„אף לא למעלה מזה“, אמר.

„אך כלום ידרוש להרבות חלקו על זה של הרשע, ויהיה סבור שיתרון זה מן-הצדק הוא, או לאו?“

„כך יהא סבור וידרוש“, אמר הלה, „אבל לא יהא בידו להשיג זאת“.

„אולם לא על כך שאלתי“, אמרתי אני, „אלא אם אמנם לא ידרוש ולא ירצה הצדיק להרבות חלקו למעלה משל צדיק אחר, אבל למעלה משל הרשע?“

„מובן שכך“, אמר.

„והרשע — מה? האם ידרוש להרבות חלקו למעלה משל הצדיק ומעשה-הצדק?“

„אלא מה“, אמר; „הרי הוא דורש לעצמו יותר משיש לכל האחרים!“

„ובכן, הרשע ירבה חלקו אף למעלה משל איש רשע אחר ומכפי מעשה-רשע, וישתדל ליטול לעצמו יותר מהכל?“

„כך הוא“.

„נאמר, אפוא, כך“, אמרתי; „הצדיק אינו מרבה חלקו למעלה משל דומהו, אבל — למעלה משל השונה ממנו; ואילו הרשע — למעלה משל דומהו ומשל השונה ממנו?“

„יפה מאוד“, אמר, „הגדרת זאת“.

„ואולם“, אמרתי, „הרשע הוא נבון וטוב, ואילו הצדיק — לא כך ולא כך?“

„גם בזה“, אמר, „יפה דרשת“.

„אם כן“, אמרתי אני, „הרי גם דומה הרשע לנבון ולטוב, ואילו

הצדיק איננו דומה להללו?“

„וכיצד“, אמר, „ייתכן, שמי שעשוי כך, לא יהיה גם דומה

לעשויים כך, והשני — לא דומה?“

„יפה. כל אחד מהם עשוי, אפוא, מטבעו כאותם שלהם הוא

דומה?“

„אלא מה?“ אמר.

„ניחא, תראסימאכוס. והרי אתה קורא לאדם אחד מוסיקן,

ולשני — חסר־מוסה?“

„כן“.

„ואיזה מן השניים נבון, ואיזה — לא?“

„מובן שלמוסיקן אני קורא נבון, ולחסר־המוסה — לא נבון“.

„ובאשר הוא נבון — גם טוב, ובאשר איננו נבון — רע?“

„כן“.

„ואיש־הרפואה — מה? לא כך?“

„כן“.

„וכי נראה לך, הטוב באדם, שאיש מוסיקן, בכוונו את נבלו,

ירצה במתיחת המיתרים וריפויים להרבות חלקו למעלה משל

איש מוסיקן אחר, ולדרוש יתרון לעצמו?“

„אין זה נראה לי“.

„אך למעלה משל חסר־המוסה?“

„בהכרח“, אמר.

„ואיש הרפואה — מה? הירצה בהוראותיו לגבי אכילה ושתייה

להרבות חלקו למעלה משל איש־רפואה, או מעשה רפואי,

אחר?“

„לא כן“.

„אולם למעלה מחלקו של זה שאינו איש־רפואה?“

„כן“.

„וראה־נא בכל בקיאות ואי־בקיאות שבעולם, אם יש, לדעתך,

איזה בעל־בקיאות הרוצה ליטול לעצמו יותר, במעשה או בדי־בור, ממה שיש לבקיאים אחרים, ולא אותם הדברים עצמם שישנם ביד דומהו לגבי אותה הפעולה עצמה?"

„ענין זה“, אמר, „אפשר כך הוא בהכרח“.

„ומי שאינו בקי — מה? כלום לא ירצה להרבות חלקו למעלה משל הבקי ושאינו בקי, ללא הבדל?“

„אולי“.

„והבקי — חכם?“

„חכם“.

„והחכם — טוב?“

„טוב“.

„נמצא שהחכם־וטוב לא ירצה להרבות חלקו למעלה משל דו־מהו, אבל — למעלה משל מי ששונה ממנו ומנוגד לו“.

„מסתבר שכך“, אמר.

„ואילו הרע ושאינו יודע — למעלה משל דומהו ומשל המנוגד לו“.

„כך נראה“.

„והלא, תראסימאכוס“, אמרתי אני, „קבענו שהרשע מרבה חלקו למעלה משל השונה ממנו ומשל דומהו? כלום לא כך אמרת?“

„אמרתי“.

„ואילו הצדיק לא ירבה חלקו למעלה משל דומהו, אבל — משל השונה ממנו?“

„כן“.

„דומה, אפוא“, אמרתי אני, „הצדיק — לחכם ולטוב, והרשע — לרע ולכסיל“.

„כך נראה“.

„והרי הסכמנו, שכל אחד מהשניים גם עשוי כזה שהוא דומה לו?“

„אמנם הסכמנו“.

„אם כן, נמצא לנו הצדיק — טוב וחכם, והרשע — כסיל ורע“.

ואמנם הודה תראסימאכוס בכל אלה, אך לא בנקל, כפי שאני מספר עכשיו, אלא מתוך שנגרר ובדי-עמל, וכשהוא שטוף זיעה כולו, גם מחמת חום הקיץ; ואותה שעה גם ראיתי דבר שלא ראיתיו קודם לכן: תראסימאכוס הסמיק. ולאחר שהסכמנו איש עם רעהו שהצדקה היא סגולה טובה וחכמה, והעוול — רעה וסכלות, אמרתי: „ניחא; כך יעמוד-נא לנו ענין זה; אבל הנה גם אמרנו שהעוול — יש בו חוזקה; וכי אינך זוכר, תראסי-מאכוס?”

„זכור אני”, אמר; „אולם גם הדברים שאמרת עכשיו אינם נראים לי, ויש בפי להרחיב עליהם את הדיבור. ואילו אם אשמיע דברי, מובטחני שתטען, כי אני נואם כבאסיפת-עם. ובכן: תן-נא לי ואדבר ככל שארצה, או, אם רצונך לשאול, שאל, וכמו לזקנות המספרות אגדותיהן אשיב לך, ניחא, ואניע בראשי הן ולאן.”

„בשום פנים”, אמרתי אני, „אל-נא שלא כדעתך!”

„כדי לעשות רצונך”, אמר, „מאחר שבין כה וכה אינך נותן לי לדבר. ומה עוד אתה מבקש?”

„זיוס אלי”, אמרתי, „לא כלום, ואם כך אתה אומר לנהוג, נהג-נא כך, ואני אשאל.”

„שאל, אפוא.”

„הנני שואל, אפוא, את אשר שאלתי זה-עתה, ונמשיך בדיוננו כסדרו: צדקה — מהי כנגד העוול? שהרי נאמר כי עוול עולה על צדקה ביכולת ובחוזקה. ואילו עכשיו”, אמרתי, „אם אמנם צדקה כמוה כסגולה טובה וכחכמה, דומני שבנקל יתברר שהיא גם חזקה יותר מעוול, מאחר שהעוול סכלות הוא; איש לא יטיל עוד ספק בכך. אך לא בדרך פשוטה כל כך, תראסימאכוס, יש את נפשי לעיין בדבר, אלא כדלהלן: הרי בוודאי יש מדינה שתאמר עליה שהיא רשעה, ומנסה לשעבד שלא-כצדק מדינות אחרות ואף שיעבדה אותן, או רודה במרובות שהש-תלטה עליהן?”

„כמובן“, אמר; „והטובה שבמדינות, זו הרשעה בתכלית הרשע, תרבה מאין כמותה לעשות כן“.

„מבין אני“, אמרתי, „שהרי זאת טענתך. אולם אני מעיין בה מצד זה: מדינה שהיא חזקה מחברתה — האם תגיע לכוחה זה בלי צדקה, או אגב צדקה בלבד?“

„אם כך הדבר“, אמר, „כמו שאמרת קודם, והצדקה כמוה כחכמה, — אגב צדקה; ואילו אם לפי דברי, — אגב עוול“.

„גדולה שמחתי“, אמרתי אני, „שאינך מניע הן ולא בראשך בלבד, אלא אף משיב תשובות יפות עד מאוד“.

„שכן“, אמר, „לך אני גומל טובה“.

„ויפה אתה עושה; אך גמול-נא לי טובה גם בכך והגד: הנראה לך שמדינה, או חיל צבא, או שודדים, או גנבים, או כל חבר אנשים אחר שפונים בצוואת לדבר-מה שלא-כצדק, יהיו מסוגלים לבצע משהו, אם יעשו עוול איש לרעהו?“

„לא ולא“, אמר הלה.

„ואם לא יעשו עוול — מה? כלום לא יהיו מסוגלים לכך יותר?“

„בוודאי“.

„שהרי, תראסימאכוס, העוול מכניס בינם לבין עצמם מריבות ושנאות וקטטות; ואילו הצדק — אחווה וידידות; לא כן?“

„יהי כך“, אמר הלה, „לבל אחלוק עליך“.

„ויפה אתה עושה, הטוב באדם. אך הגד-נא לי זאת: אם זה הוא פעלו של עוול, שיכניס שנאה בכל מקום שיימצא, כלום לא יביא גם בני-חורין ועבדים לכלל שנאה, כשיימצא בהם, ולכלל מהפכות, ולחוסר-יכולת לפעול במשותף?“

„בוודאי“.

„וכשיימצא בשניים? כלום לא יהיו מחולקים ואויבים, ושנואים עליהם עצמם ועל הצדיקים?“

„כך יהיו“, אמר.

„והנה, אישי המופלא, אם באחד יימצא עוול, שמא יקפח העוול את כוח פעולתו, או יעמוד בו כוחו כמקודם?“
 „יעמוד בו כמקודם“, אמר.

„והרי נראה שכוח-פעולתו כך הוא עשוי, שכל אשר בו יימצא, אם מדינה או משפחה או חיל-צבא או כל אשר הוא, יקפח קודם-כל את סגולתו לפעול במלוכד, בשל מריבות ומחלוקת, ושנית — הפכנו אויב לעצמו ולכל המנוגד לו ולצדיק; לא כן?“
 „בוודאי“.

„ודומני שאם יימצא באיש יחיד — יפעל העוול אותם הדברים עצמם שמדרכו לעשותם. קודם-כל יקפח בו את סגולת הפעולה, באשר יחלוק על עצמו ולא תהיה בו אחווה; ושנית — הפכנו אויב גם לעצמו גם לצדיקים; לא כן?“
 „כן“.

„והרי, ידידי, גם האלים צדיקים הם?“
 „יהי כך“, אמר.

„אם כן, יהיה הרשע שנוא גם על האלים, תראסימאכוס, והצדיק — אהוב עליהם“.

„יערבו-נא הדברים לחכך“, אמר, „ויחזק לבך; שכן לא אריב עמך, לבל אשניא עצמי על הללו“.

„הבה, אפוא“, אמרתי אני, „והשלימה-נא את סעודתי, בהשיבך תשובות כדרך שהשיבות גם עתה: הרי נמצאו הצדיקים חכמים וטובים יותר, ומסוגלים יותר לעשות מעשים, ואילו הרשעים — אין כלל בידם לפעול במשותף; ואף באמרנו על אנשים כל שהם, שרשעים היו ועשו יד אחת למעשה אלימות בצוותא, אין אנחנו מדברים כך לפי האמת כולה; שאילו היו רשעים גמורים, אף לא היו חסים זה על זה, וברור שנמצאה בהם צדקת-מה, שמנעה אותם מעשות עוול גם להם עצמם וגם לאלה שתקפום, ומכוחה של זו פעלו את אשר פעלו; ושעה שפנו אל מעשי העוול, לא היו מקולקלים ברשעותם אלא למחצה, מאחר שה-מושחתים בתכלית השחיתות והרשעים הגמורים בלתי מסוגלים

הם לחלוטין לעשות כל מעשה. ובכן, נמצא אני למד שכך הוא, ולא ככלל שקבעת ראשונה. ואילו אם הצדיקים חיים גם חיים טובים יותר מהרשעים, והם מאושרים מהם — הוא הדבר שקייבלנו על עצמנו לעיין בו לאחר מכן — בכך עוד עלינו לעיין. אמנם דומני שמתוך מה שאמרנו, נתברר כבר עכשיו שכך הוא; אף על פי כן יש עוד לעיין בזה עיון יתר. שהרי לא בענין של מה בכך דנים אנחנו, אלא בשאלה, כיצד חייב אדם לחיות את חייו”.

”עיין, אפוא”, אמר.

”הבני מעיין”, אמרתי אני. ”והגד-נא לי: הנראה לך שסוס נת-יחד לו פעל-מה?”

”כך נראה לי”.

”וכי לא תניח שפעלו של סוס או אף של כל דבר אחר הריהו אותו פעל שאפשר לעשותו רק בכוחו של זה, או שיצליח ביותר בכוחו של זה?”

”אינני מביין”, אמר.

”הרי כך: כלום אפשר שתראה בכוח מה שהוא אחר, מלבד העיניים?”

”לא ולא”.

”וכי מה? התשמע בכוח מה שהוא, מלבד האזניים?”

”ודאי שלא”.

”נצדק, אפוא, כשנאמר, שראייה ושמיעה הן פעליהן של הללו?”

”בוודאי”.

”וכי מה? כלום לא תוכל לגזור זמורה מגפן בחרב או באיזמל או בשאר כלים רבים?”

”כמובן”.

”אולם, דומני, אין כלי יפה לכך כמזמרה שנוצרה לתכלית זו”.

”אמת”.

”וכי לא נקבע: הזימור הוא פעלה של זו?”

”כך נקבע”.

„והנה דומני שעכשיו תיטיב להבין, מה היתה כוונתי כששאלתי קודם, אם פעלו של כל דבר ודבר איננו אותו פעל שרק הוא בלבד יבצענו, או שיבצענו בדרך יפה ביותר“.

„אני מבין“, אמר, „ונראה לי שזהו פעלו של כל דבר ודבר“.
 „ניחא“, אמרתי אני. „וכי לא נראה לך, שכל דבר ודבר שנת-ייחד לו פעל-מה, יש לו גם סגולה טובה משלו? נשוב-נא אל אותם העניינים: עיניים, אומרים אנחנו, יש להן פעל-מה?“
 „יש להן“.

„וכי יש גם סגולה טובה של עיניים?“
 „גם סגולה טובה“.

„ועוד: אזניים — מצאנו להן פעל-מה?“
 „כן“.

„ויש להן גם סגולה טובה?“
 „גם סגולה טובה“.

„וכיצד בכל שאר דברים? לא כך?“
 „כן“.

„והנה — המתן-נא! כלום יש שעניינים תבצענה יפה את פעלן שלהן, כשאין בהן סגולתן הטובה המיוחדת, ובמקום סגולתן הטובה יש בהן קלקלה?“
 „כיצד ייתכן הדבר“, אמר; „שכנראה מתכוון אתה לעיורון שבא במקום ראייה“.

„ותהי סגולתן הטובה“, אמרתי, „אשר תהיה; שעדיין אינני שואל על כך, אלא: אם כל-מה-שפועל ייטיב לבצע את פעלו בסגולה הטובה המיוחדת לו, ובקלקלתו — ירע“.
 „בכך“, אמר, „אמת דיברת“.

„וגם אזניים שניטלה מהן סגולתן הטובה, לא תבצענה היטב את פעלן?“
 „ודאי שלא“.

„הנגיד, אפוא, שגם כל השאר — כך דינו?“
 „כך נראה לי“.

„הבה, אפוא, ונעיין לאחר מכן בענין זה: היש פועל-מה של נשמה, שאין לעשותו בשום דבר אחר שבעולם; כגון, לדאוג ולמשול ולהיוועץ וכל היוצא באלה, — וכי לא נצדק אם נייחס אותן הפעולות לנשמה בלבד, ונטען שהן נתייחדו לה לזו? לנשמה בלבד“.

„ולחיות — מה? כלום לא נטען שפעלה של נשמה הוא?“
 „מאין כמותו“, אמר.

„וכי איננו טוענים שיש גם סגולה טובה של נשמה?“
 „כך אנחנו טוענים“.

„וכי ייתכן, תראסימאכוס, שנשמה תיטיב לבצע פעליה כש-
 ניטלה ממנה הסגולה הטובה שנתייחדה לה, או לא ייתכן?“
 „לא ייתכן“.

„הכרח, אפוא, שבנשמה רעה נרע למשול ולדאוג, ובטובה ניטיב לעשות כל הפעולות הללו?“
 „הכרח“.

„והרי הסכמנו שצדקה היא סגולתה הטובה של נשמה, ועוול —
 קלקלתה?“
 „אמנם כך הסכמנו“.

„אם כן: הנשמה הצדיקה והאיש הצדיק יחיו חיים טובים,
 והרשע — רעים“.

„כך נראה“, אמר, „לפי הגיון דברייך“.
 „והלא מי שחי חיים טובים, מצא לו ברכה ואושר, ומי שאינו
 כך, — מצא היפוכם?“
 „כמובן“.

„נמצא, אפוא, הצדיק מאושר, והרשע — אומלל?“
 „יהי כך“, אמר.

„והרי לא כדאי לו לאדם שיהא אומלל, וכדאי — שיהא מאושר?“
 „כמובן“.

„לעולם, אפוא, תראסימאכוס הברוך, לא יהיה העוול כדאי יותר
 מהצדקה“.

„בזאת“, אמר, „סוקראטס, סעד־נא לבך בחגה של בנדיס²⁰“. „כמתת ידך“, אמרתי, „תראסימאכוס, לאחר שהסברת לי פנים, וחדלת מרוגוזך. אף על פי כן לא היתה סעודתי כשורה, באש־מתי ולא באשמתך. שהריני דומה בעיני כאותם הגרגרנים החוטפים וטועמים מכל מנה מוגשת, עד שלא נהנו כהוגן מקודמתה; שהנה עד שלא מצאתי את הענין בו עיינו תחילה: הצדק מהו — אספתי ידי משאלה זו ופניתי לעיין אם קלקלה הוא הצדק וסכלות, או חכמה וסגולה טובה; ושוב, כשהושמעו לאחר מכן הטענה כי העוול כדאי הוא יותר מהצדקה, לא התאפקתי, ונטשתי את הענין ההוא לפנות אל הלה, עד שעתה לימדתני השיחה, שאינני יודע ולא כלום. שכל עוד אינני יודע מה הוא הצדק, הרי אתקשה לדעת אם סגולה טובה הוא או לאו, ואם בעליו אינו מאושר או — מאושר“.

לאחר שאמרתי דברים אלו, סבור הייתי שנפטרתי מאותו דיון; אולם נתברר שלא היתה כאן אלא הקדמה. שהנה גלאוקון הנמרץ מאד בכל העניינים תמיד, לא השלים גם אז עם נסיגתו של תראסימאכוס, ואמר: „סוקראטס, כלום רוצה אתה להי-ראות, כאילו הכנסת זאת בלבנו, או רצונך להביאנו באמת לכלל דעה, שמכל הבחינות מוטב לו לאדם שיהא צדיק, משיהיה רשע?”

„לו היה הדבר בידי“, אמרתי, „הייתי בוחר להביאכם באמת לדעה זו“.

„אם כן“, אמר, „אינך עושה את אשר ברצונך לעשות. שהנה הגדנא לי: היש לדעתך מה-שהוא-טוב שנבחר בו לא בשל תוצאותיו הרצויים לנו, אלא מפני שאנו מברכים עליו בשל עצמו, כגון השמחה וכל ההנאות שאין בהן נזק, שאין להן שום תוצאות לעתיד לבוא, אלא שמשמחות הן בשעתן?”

„לדעתי“, אמרתי, „יש כזה“.

„וכי מה? ישנו מה-שהוא-טוב שאנחנו מחבבים אותו הן בשל עצמו הן בשל תוצאותיו, כגון תבונה וראייה ובריאות? שהרי על שכמותן מברכים אנחנו משני הטעמים“.

„כן“, אמרתי.

„וכי רואה אתה“, אמר, „סוג שלישי של טוב שאליו שייכים אימוני הגימנאסטיקה והטיפול שחולה מקבל על עצמו, וכן הרפואה וכל שאר עיסוקי מקצוע? שעליהם נוכל לטעון כי אמנם יש בהם טירחה, אבל הם מביאים לנו תועלת, ובשל עצמם לא נבחר בהם, אלא בשל השכר שבצדם וכל שאר תוצאותיהם“.

„ישנו“, אמרתי, „גם סוג שלישי זה. והלאה מה?“
 „באיזה סוג מהללו“, אמר, „אתה מונה את הצדקה?“
 „דומני“, אמרתי, „ביפה שבהם: שגם בשל עצמו וגם בשל
 תוצאותיו חייב אדם לחבבו, כדי לזכות באושר“.

„אולם“, אמר, „רוב בני־האדם אין רואים אותה בזה, אלא באותו
 סוג שרבה טירחתו, ושיש לעסוק בו בשל השכר שבצדו ולמען
 השם הטוב, אבל הוא כשלעצמו — יש לברוח מפניו, שכן קשה
 הוא לאדם“.

„ידעתי“, אמרתי אני, „שכך הם רואים אותה, והרי מכבר היא
 נמצאת בזויה בפיו של תראסימאכוס, משום שכך טיבה, והעוול
 — נמצא מהולל. אבל אני, כנראה, אדם אני הלומד בקושי“.

„הבה, אפוא“, אמר, „שמע גם את אשר בפי, אם עודך עומד
 בדעתך. שכן, דומני, יותר מדי הקדים תראסימאכוס ליכנע לך,
 כנחש הנכנע ללחשים, ואילו דעתי שלי לא נחה עדיין מהוכחתך
 בשני העניינים. שהנני משתוקק לשמוע על כל אחד מהשניים
 מהו ומה כוח פעולתו שלו עצמו, כשהוא מצוי בנשמה, —
 ולהניח לשלום את השכר שבצדו ואת תוצאותיהם. כך, אפוא,
 אעשה, אם גם לך נראה הדבר: אחדש נאומי של תראסימאכוס
 ואומר קודם־כל, מהי הצדקה לדעת הברייות ומה מוצאה;
 ושנית: אטען שכל העוסקים בה עושים זאת שלא מרצונם,
 כבדבר הכפוי עליהם ולא כעוסקים במה שהוא טוב; ושלישית:
 שהתנהגותם זו — מובנת מאליה; שהרי חיי הרשע עולים,
 לדבריהם, הרבה על חיי הצדיק. אמנם לי עצמי, סוקראטס,
 אין דבר זה נראה כלל; אלא שאוני צללו לשמע דבריהם של
 תראסימאכוס ורבבות אחרים, עד שאינני מוצא לי דרך להשיב
 להם; ואילו מימי לא שמעתי אדם מרחיב את הדיבור על
 הצדקה, שטובה היא מהעוול, כדרך שאני רוצה לשמוע: ורוצה
 אני לשמוע שבחה שייחלק לה בחינת מה שהיא לעצמה; ודומני
 שאין כמוך איש שמפיו אוכל לשמוע כדבר הזה. לפיכך אאזור
 כוח לדבר בשבחם של חיי הרשע; ומתוך כך אראך את הדרך

בה מבקש אני לשמוע גם מפיך גינויו של עוול ושבחה של צדקה. ראה, אפוא, אם הצעתי רצויה לך”.

”מאין כמוה”, אמרתי אני; “כלום יש לך ענין בו ירבה אדם בר־דעה להשמיע ולשמוע דברים בשמחה גדולה יותר, מאשר בענין זה?”

”יפה דיברת”, אמר. “ובכן, שמע־נא את הדבר שאמרתי לדבר עליו תחילה: מהי הצדקה ומה מוצאה.

שכן נשמעת הטענה כי מטבעו של הדבר טוב לעשות עוול, ורע — לסבול עוול; ואילו הרע שבסבילת העוול עולה בשיעורו על הטוב שבעשיית העוול, ולכן, שעה שבני אדם עושים עוול זה לזה וסובלים עוול זה מיד זה וטועמים גם מזה וגם מזה, הרי אלה שאין בכוחם להימנע מזה ולאחז בזה, להם ייראה שכדאי להתנות ביניהם לבלתי עשות ולבלתי סבול עוול. והנה מטעם זה החלו שמים לעצמם חוקים וחוזים, וקראו למצות החוק, חוקי' וצודקי'. וזהו, אפוא, לפי הטענה הרווחת, מוצא הצדקה והווייתה: שרויה היא באמצע בין מה שטוב ביותר, דהיינו — שיעשה אדם עוול בלא שיתן את הדין, ובין מה שרע ביותר, דהיינו — שיסבול אדם עוול, בלא שיהא בידו לנקום נקמתו. והצדק, שהוא באמצע בין שניים אלו, אין מחבבים אותו בחינת מה שהוא טוב, אלא בחינת דבר שיש לנהוג בו כבוד מחמת חוסר־אונים לעשות עוול. שהנה מי שכוחו עמו לעשות עוול, והוא גבר אמיתי, ודאי לא יתנה לעולם עם שום אדם: לבלתי עשות ולבלתי סבול עוול; שאם כן, הרי משוגע יהא. הא לך, אפוא, סוקראטס, טבע הצדקה, וכך היא עשויה, ואלו הן המסיבות שמהן נוצרה, לדברי הבריות.

ואילו העוסקים בה אינם עוסקים בה מרצונם, אלא מתוך אי־ יכולתם לעשות עוול, — בכך ניטיב להרגיש, אם נעשה במח־ שבתנו דבר מעין זה: ניתן לכל אחד מהשניים, לצדיק ולרשע, רשות לעשות כרצונו, ולאחר מכן נלך אחריהם, ונתבונן, לאן תביאם תשוקת לבם. שאז נתפוש את הצדיק בשעת מעשה,

כשמתוך שאיפה להרבות חלקו יפנה לאותו המקום עצמו שאליו מועדות פני הרשע, והוא אותו הטוב שכל בשר רודף אחריו מטבע בריתו; אלא שהחוק, בכוח הזרוע, מטה אותו הצדה, עד שינהג כבוד בחלק השווה. ורשותם זו שהזכרתי תלבש צורה ברורה ביותר, אם יינתן בידם מעין אותו כוח שלפי הסיפור היה בידי אבי אבותיו של גיגס¹ הלודי. שהנה מספרים על הלה כי רועה היה, שכירו של מי שהיה באותו זמן שליטה של לוד, ופעם אחת, בשעת סופת-גשמים ורעש, נבקעה האדמה במקום שרעה שם, ונבעה בה סדק. תמה למראה עיניו, וירד; ולמטה ראה בין שאר נפלאות, כמפורט בסיפורי האגדה, גם סוס עשוי נחושת, חלול, ובקירותיו — אשנבים; הציץ בהם וראה בירכתי הסוס גופה, שנראתה לו גדולה משיעור מידתו של אדם; הרועה לא לקח ממנה דבר, מלבד טבעת זהב שהיתה על ידה, ויצא החוצה. וכשנתכנסו הרועים כפי שנהגו, כדי להודיע למלך מדי חודש בחודשו על דבר העדרים, בא אף הוא, והטבעת על אצבעו. ובשבתו יחד עם האחרים, היה מסבב באקראי את מילואת האבן שבטבעת כלפי גופו, אל פיסת ידו, וכיון שכך, נעלם מעיני היושבים עמו, והללו דיברו עליו כעל מי שאינו עמהם. תמה על כך וחזר ומישש בטבעת עד שהפך את מילואת האבן כלפי חוץ, ומתוך כך חזר ונגלה. כשחש בדבר, בחן את הטבעת אם אמנם זאת סגולתה, ואכן יצא לו כך: בהפכו את מילואת האבן פנימה, היה נסתר, וחוצה — היה נגלה. משהכיר לדעת זאת, מיד השתדל והצליח להיות אף הוא בין השליחים הבאים אל המלך; ומשהגיע לשם, נאף

¹ מלך לוד שבאסיה „הקטנה“, במחצית הראשונה של המאה השביעית. הציעו לתקן את הטכסט במקום זה, ולייחס את הסיפור לגיגס עצמו, ולא ל„אבי אבותיו“; גם בהוצאת אוכספורד נתקבלה הצעה זו, ולפיה יש לתרגם: „לאבי אבותיו של הלודי“, כלומר — של העם הלודי, והכוונה לגיגס. אבל ביטוי זה קושי יש בו, ואף הנימוק שבמקום אחר סופר הסיפור על גיגס, אינו מכריע לטובת התיקון, שיתכן כי גיגס המלך נקרא על שמו של „אבי אבותיו“.

את אשת המלך, ויחד אתה ארב למלך והרגו, ובכך נטל את השלטון לידו. והנה אילו באו לעולם שתי טבעות כאלה, ואחת — שם אותה הצדיק על אצבעו, ואת השניה — הרשע, הרי יש לשער, ששום אדם לא יהיה עשוי פלדה עד כדי כך, שיעמוד בצדקתו ויבליג על נפשו להינזר מרכוש לא לו ולבלי געת בו, הגם שהרשות בידו לקחת בלי חשש אף מכיכר השוק ככל אשר ירצה, ולהיכנס לבתים ולשכב עם מי שירצה, ולהרוג ולהוציא מבית הסוהר את כל אשר ירצה, ולעשות כל שאר דברים כאלוהים בבני האדם. ובמעשים אלה לא יהיה הצדיק נבדל במאומה מהרשע, אלא שניהם ישאפו לאותה המטרה עצמה. והלא ראייה חותכת היא בפי הטוען, ששום אדם איננו צדיק מרצונו, אלא מתוך כפייה, ולא הצדק הוא טובתו של האדם; שהרי כל אחד עושה עוול, מקום שהוא סבור כי הדבר בידו. שכן סבור כל אדם, כי מבחינתו שלו כדאי העוול הרבה יותר מהצדקה, וכל מי שמדבר לפי הגיון דברים מעין זה, יטען שאותה סברה — אמת. שאילו השיג אדם רשות מעין זו, ולא יהא נכון לעשות שום עוול, ולא יגע ברכוש לא לו, הרי שהמר-גישים בכך יחשבוהו אומלל וסכל מאין כמותו, אלא שישבחוהו איש באזני רעהו, ברמותם זה את זה מתוך אותו פחד שמא עוול ייעשה להם. כך הוא, אפוא, ענין זה.

ואילו לעצם ההכרעה על אורח חייהם של הללו שאנו דנים בהם: אם נקביל זה לעומת זה את האיש הצדיק ביותר ואת הרשע ביותר, כי אז נוכל להכריע לגבי אורח חייהם הכרעה נכונה, ואם לאו — לא נוכל. ומהי, אפוא, אותה הקבלה? הרי זאת: לא נגרע כלום, לא לרשע מרשעתו ולא לצדיק מצדקתו, אלא נתאר לנו גם את זה וגם את זה כמושלם בהליכותיו שלו. וקודם-כל ינהג-נא הרשע כמנהג האומנים המובהקים: הרי קברניט או רופא שהגיע לשיא המומחיות מבחין בין הבלתי-אפשרי במקצועו, לבין האפשרי, ובזה — ישלח ידו, וימשכנה מן ההוא; ואם אמנם ינחל כשלון, יהא בו כדי לתקנו; כך גם

אותו רשע — כדי שיהיה רשע של ממש — יגש־נא אל מעשי העוול בדרך נכונה, ובל יודע; שהנתפש — יש לראות בו רשע של מה בכך, שהרי שיא הרשעות הוא: להיראות כצדיק, בלא להיות צדיק. יש, אפוא, ליחס לרשע המושלם את הרשעות שבתכלית השלימות, ולא לשלול ממנו מאומה, אלא להניח, שבמעשי עוול גדולים ביותר יקנה לו שם טוב ביותר בחינת צדיק, ואם אמנם ינחל כשלון, יוכל לתקנו, ויהא בו כדי לשדל את שומעיו בכוח דיבורו, אם יודע דבר ממעשי העוול שעשה; וכשלון הטעון כוח הזרוע, יהא בו כדי לתקנו בכוח, כשהוא נזקק לאומץ־רוחו וחזק־גופו, ומסתייע בידידיו וברכושיו. כך נתאר לנו את האיש הזה, ושוב נעמיד על ידו בדברינו את הצדיק, איש תם וישר, אשר כדברי איסכילוס אין רצונו להי־ראות טוב, אלא להיות טוב. יש, אפוא, לשלול ממנו את מראית העין: שכן, אם ייראה צדיק, יזכה לכיבודים ולמתנות משום שהוא נראה כך; ולא יהיה ברור אם למען הצדק או למען המתנות הריהו כמות שהוא. יש לערטלו, אפוא, מכל, חוץ מהצדקה, ולתתו במצב הפוך משל קודמו. בלא שיעשה עוול כל שהוא, יצא לו שם של רשע אשר אין למעלה ממנו, וצדקתו תיבחן בכך, שלא יתרכך בשל שמו הרע ותוצאותיו, ובלי שום סטייה ילך לו בדרכו עד יום מותו, כשכל ימיו יראוהו הברייות רשע, ואילו הוא — צדיק. כך ילכו־נא שניהם עד קצה הגבול, זה — של הצדקה, וזה — של הרשעות, ואזי תפול ההכרעה, מי מהשניים מאושר יותר.”

„אבוי, אמרתי, גלאוקון ידידי, באיזה מרץ ממרק אתה את שני הגברים, כמרק פסלים, לצורך ההכרעה ביניהם!“
 „כמיטב יכולתי“, אמר. „וכיון שכך טיבם של השניים, דומני שלא יקשה עוד להרחיב את הדיבור על טיבו של אורח־החיים הצפוי לזה ולזה. ובכן עלי לדבר, ואם יישמעו הדברים גסים יותר מדי, אל־תהיה סבור, סוקראטס, שאני אומרם, שהרי אומרים אותם הללו החולקים לעוול שבח יתר על פני הצדקה.

והם יאמרו שהצדיק אשר מצבו הוא כנ"ל, ילקה, יעונה, ייאסר, יסומא, ובסופו של הדבר, לאחר שיעברו עליו כל התלאות שבעולם, אף ייצלב, וממילא יכיר לדעת, שאין לאדם לשאוף לכך שיהא צדיק, אלא — שייראה צדיק. ואותם דברי איסכילוס — נכונים יהיו הרבה יותר, לכשייאמרו לגבי הרשע. שלאמיתו של הדבר — כך יטענו — הרי הרשע הוא האיש שעיסוקו יש בו מן האמת, ושחיו אינם מכוונים אל מראית העין, ואין רצונו להיראות, אלא להיות רשע.

כִּי פְּרִי יִקְצוֹר מִתְּלֶם בְּרוּחוֹ הַעֲמִיק,
וּמִקְרָבוֹ תָּנוּב עֵצָה וְתוֹשָׁיָה;

דהיינו, קודם-כל: יהא מושל במדינתו, כיון שרואים אותו צדיק; ועוד, ישא אשה מכל בית שירצה, ישא בנותיו למי שירצה, יעשה עסקי מסחר ושותפויות עם מי שימצא חן בעיניו, ומכל אלה יפיק תועלתו ויבוא על שכרו. כיון שאינו מהסס לעשות עוול. והנה בצאתו לתחרויות, פרטיות וציבוריות, יתגבר על יריביו וירבה חלקו למעלה מחלקם, ומתוך כך יהא עשיר ויגמול טובה לידידיו ויזיק לאויביו, ויקריב קרבנות לאלים וירים להם תרומות ביד רחבה ובפאר גדול, והרבה יותר מהצדיק ייטיב לשרת את האלים ואותם האנשים שרצונו לשרתם, עד שהדעת נותנת שיהא אף חביב על האלים, הרבה יותר מהצדיק, וכך טוענים הם, סוקראטס, שגם מצד האלים גם מצד בני האדם נכוננו לו לרשע חיים טובים יותר משל-צדיק.

כשסיים גלאוקון את הדברים האלה, היה בדעתי להשיב עליהם משהו, ואילו אדימאנטוס אחיו אמר: "כלום סבור אתה, סוקראטס, שדובר בענין זה די-צורכו?"

"אלא מה?" אמרתי אני.

"לא נאמר", אמר הלה, "מה שמעל לכל צריך היה להיאמר".

"ובכן", אמרתי אני, "לפי הפתגם, לימינו של גבר יעמוד

אחיו'. וגם אתה, אם הלה חסר משהו, בוא וסייע בידו. אולם גם דבריו של זה כבר יש בהם כדי להפילני ארצה בהתגוששות, ולשלול ממני כל יכולת לבוא לעזרת הצדקה".

והלה אמר: "בזה אינך אומר ולא כלום. אך הקשב־נא למה שבפי, שכן חייבים אנחנו לפרט אף אותם הדיבורים שבניגוד למה שהשמיע הלה משבחים את הצדקה ומגנים את העוול, למען יוסיף ויתברר הדבר שאליו, כמדומני, מתכוון גלאוקון. שהנה אומרים ומצווים אבות לבניהם, וכן כל הדואג למי שהוא, שצריך אדם להיות צדיק, ואגב כך אינם משבחים את הצדקה לעצמה, אלא את המוניטין היוצאים לאדם בגינה, כדי שהשומע בקולם יקנה לו שם של צדיק, ובכוח השם הזה יזכה למשרות ונישואים וכל שאר הדברים שמנה גלאוקון, שהם חלקו של מי שיצאו לו מוניטין בשל צדקתו. ואף יתר על כן מרחיבים הללו את הדיבור על אותם המוניטין. שכן מעלים הם גם את הכיבודים שמדי האלים, ויש בפיהם למנות טובות עד אין מספר, שאלים מעניקים אותן, לדבריהם, לחסידים. כך מדבר גם היסיאודוס התם וגם הומירוס; הלה אומר² שלצדיקים נותנים האלים, בראש האלונים — בלוטים, ובאמצעיתם — דבורים; וכבשיהם כבדות־הצמר, אומר הוא, כורעות מעומס גיזתן, ועוד טובות מרובות כיוצא בזה. ודברים מעין אלה אומר גם השני, שכן מדבר הוא³ על תהילה שהיא כשל

מִלֵּךְ אֶצִּיל וְחֶסֶד שִׁדּוֹ תּוֹמַכַּת בְּצֶדֶק;
 הֵן אֲדַמְתוּ הַמִּשְׁחָרַת תְּצַמִּיחַ חָטָה וְשַׁעוֹרָה לוֹ,
 אֵילָנוֹתָיו כְּבָדוֹ מִפְּרִי, אֵף לֹא תַעֲמֹדְנָה
 צֵאן עֲדָרָיו מֵהַמְּלִיט, וְדָגִים בְּשַׁפַּע יָגִישׁ יָם.

ואילו מוסיאוס ובנו⁴ מבטיחים לצדיקים את ברכת האלים אף

² היסיאודוס, פעלים וימים, חרוז 233 וכו'.

³ הומירוס, אודיסיאה 19, 109 וכו'.

⁴ הוא איומולפוס.

בצבעים רעננים יותר, שכן הם מביאים אותם בתיאורם עד שאל תחתית, שם הם מושיבים אותם במסיבה ועורכים להם משתה-חסידים, נותנים זרים בראשיהם ומניחים להם שיש-תכרו לעולם ועד, בהיותם סבורים שאין לסגולה הטובה שכר נאה יותר משכרון נצחי. ואחרים אף מותחים ומאריכים יתר על כן את מתן השכר מידי האלים. שכן טוענים הם, כי החסיד ושומר שבועתו ישאיר אחריו זרע ובני-בנים. והנה בדברים אלה ובשכמותם משבחים הם את הצדקה. ואילו את החטאים והרשעים הם מצניעים בתוך רפש שבשאל, וכופים אותם שישאו מים בכברה, ועוד בחייהם הם מביאים עליהם שם רע, ואותם הייסורים שמנה גלאוקון בצדיקים הנראים כרשעים, אותם הם תולים ברשעים, ואחרים — אין בפיהם לומר. זהו אפוא, השבח והגנאי הנאמרים בכל אחד מהשניים.

ומלבד זה, סוקראטס, עיין-נא גם בסוג אחר של דברים על הצדקה והעוול, שמשמיעים אותם סתם בני אדם ואף משוררים. כי כולם פה אחד חוזרים על הפזמון, שאמנם דבר נאה הוא ישוב-הדעת והצדקה, אבל קשה ומטריח, ואילו פריצות ועוול הם דבר נעים שנקנה על נקלה, ואינם מגונים אלא לפי דעת הברייות ולפי הדין הנוהג בעולם. וכן הם אומרים שמעשי העוול הם על פי הרוב כדאים יותר ממעשי הצדק, ועל נקלה הם נכונים לקרוא מאושרים לבני בליעל שהם עשירים ויש בידם כוח אחר, ולכבדם מטעם הציבור ובחייהם הפרטיים, — ולזלזל בהללו שהם חסרי אונים ועניים, הגם שיוודו כי טובים הללו מהאחרים. ויותר מכל זה מתמיהים הדברים הנאמרים על אלים וסגולה טובה, דהיינו — שגם אלים קצבו לרבים מהטובים — פורענויות וחיים רעים, ולרעים — היפוכה של מנה זו. והנה כוהנים-אביונים ומגידי-עתידות חוזרים על פתחי העשירים ומשדלים אותם להאמין, שאלים העניקו להם כוח לכפר אגב תענוגות ושמחות-חג בקרבנות ובלחשים על כל חטא שחטא אדם עצמו או שחטאו אבות אבותיו; ואם ירצה להביא

תקלה על אויב מאויביו, יוכל בהוצאות קטנות להזיק לצדיק ורשע כאחד, כיון שבקסמים ובכישופים — כך הם טוענים — מכניסים הם ללב האלים, שיסייעו בידם. אף הם מביאים משוררים שיעידו על כל הדברים האלה, ואשר לקלותו של הרע, מביאים הם את החרוזים⁵:

עַל נִקְלָה נִתֵּן לְהִשִּׁיג אֶת־הָרַע, וּבִשְׁפָע;
 נוֹחַ הַדֶּרֶךְ אֵלָיו, מוֹשְׁבוֹ — מְאוֹד מְקוֹרֵב לָךְ.
 אַךְ סִגְלַת הַטּוֹב — אֵלִים נִתְּנוּ לַפְּנִיָּה

זיעת־אפיים, וכברת־דרך שהיא ארוכה, טרושה ותלולה. ואשר לפיוס האלים על ידי בני אדם, הם מעידים את הומירוס, כיון שגם הוא אמר⁶:

הֲרִי אֵף אֵלִים יַעֲתְרוּ:
 בְּזֻבְחִים וּבְשָׂמִים, בְּגִדְרֵי עֲנוּה וּבְנֶסֶךְ
 מַעֲבִירִים אֶת־הַרֹּחַן הָאֵלִים אֲנָשִׁים כִּי־יִשְׁפְּכוּ
 תַּחֲנוּנָם לַפְּנִיָּהֶם, עֵת נִמְצָא בְּאָדָם חֵטְא־וּפֹשַׁע.

אף הם מביאים המון רב של ספרי מוסיאוס ואורפיוס, שהם — לדבריהם — צאצאיהן של סליניז והמוסות, ואשר לפיהם מקריבים הם קרבנות, ומשדלים לא פרטים בלבד, אלא גם מדינות, שיאמינו כי מכוחם של זבחים ותענוגות־שעשוע ניתן להשיג מחילה על מעשי־עוול וטיהור מחטא, הן לאנשים החיים עדיין, הן לשכבר מתו, ואותם טיהורי המתים נקראים בפיהם, קדו־שות', והן גואלות אותנו מהייסורים דשם, ומי שאיננו זוכח זבחים אלו — הריהו צפוי לנוראות.

וכל הדברים האלה, אמר, "סוקראטס יקירי, על אודות סגולה טובה וקלקלה, והכבוד שבני אדם ואלים נוהגים בהם, דברים

⁵ היסיאודוס, פעלים וימים, חרוז 287 וכו'.

⁶ איליאס 9, חרוז 497 וכו'.

⁷ אלת הלבנה.

הנאמרים בנוסח זה השכם והערב — כיצד חייבים אנחנו להעריך פעולתם על נשמות הצעירים השומעות אותם? אותם הצעירים שהם בעלי כשרון טוב, ומסוגלים לרחף, כאילו במעוף, על כל אשר ייאמר, ולהסיק מזה את המסקנה, מה צריך להיות טיבו של אדם, ומה דרך ילך בה, כדי שייטב לו ככל האפשר בעברו באורח חיו? הרי הדעת נותנת שצעיר כזה ידבר בלבבו כאותם דברי פינדארוס: האומנם בצדקה אעלה למרום חומת קרת, או בנכלים עקלקלים, שאלבשם כשריון-עוז כל ימי חיי? שכן כל מה שמובטח לי, לכשאהיה צדיק, אך לא איראה כך, — בזה אין שום חפץ, לפי דבריהם, אלא עמל וייסורים גלויים לעין; וכיון שהחכמים מבארים לי כי, השם מכניע תחתיו אף את האמת⁸, ובו תלוי האושר, הרי שעלי לפנות רובי ככולי אל הלה, ועלי לצייר סביבי תמונה מאחות-עיניים של סגולה טובה, כאיצטבא שלפני שער-הבית והידור של חזית, אבל מאחורי אמשוך את שועלו הפיקח וההפכפך של ארכילוכוס⁹ החכם מאין כמוהו, אולם, יטען הטוען, לא קל להיות נבל, ולבלתי היתפש בכך לעולם. גם שום דבר אחר, נענה לו, לא יושג בנקל, אם מהגדולים הוא. ואף על פי כן, כדי להגיע לאושר, עלינו ללכת בדרך זו, בעיקבות הדיבורים הללו. ולבל ניתפש בקלקלתנו, נכונן לנו אגודות-סתרים ובריי-תות-ריעים, והרי מצויים גם מורים ליכולת הפיתוי, המעניקים לאדם את היכולת לדבר לפני אסיפות-עם ולפני בתי-דין, וכך, לעתים בפיתוי ולעתים בכוח הזרוע, נימנע מלתת את הדין, כשנרבה חלקנו. — אולם האלים — לפנייהם אין נסתר, אף אין להכריעם בכוח הזרוע. — הרי אם אינם בנמצא, או אינם שמים לב לענייני האדם, למה זה נדאג שמא ישגיחו בנו? ואולם אם קיימים הם ושמים לנו לב, — הרי לא ידענו ולא שמענו על אודותם אלא מתוך הדינים הנוהגים במדינות,

⁸ דבריו של סימונידס איש קאוס, המשורר הלירי הגדול.

⁹ המשורר הלירי שאצלו משמש השועל לעתים כסמל הערמה.

ומדברי המספרים תולדותיהם. ודווקא הללו אומרים שאפשר להטות את רוח האלים ולשדלם בנדררי-ענוה' ובתרומות; והא-מונה בהללו צריך שתהיה או בשני הדברים כאחד, או אף לא באחד מהשניים. ואם אמנם ראויים הם לאמון, הרי שיש לעשות עוול, ולהקריב קרבנות לאחר מכן. שאם נהיה צדיקים, לא נזכה אלא לכך, שנהיה פטורים מעונש האלים, אבל את רווחי העוול נקפת. אולם אם רשעים נהיה, גם נרוויח רווחים אלו, וגם נצא בלא עונש, שכן נשדל את האלים בתחנונים שנשפוך לפניהם על חטאינו ופשעינו. — אולם בשאול נתן את הדין על החטאים שחטאנו כאן, אם אנו עצמנו ואם בני-בנינו! — לא כי, ידידי, יאמר הצעיר העושה חשבוננו; הרי גם הקדושות והאלים הגואלים — כוחם גדול, כאשר לימדונו החשובות שבמדינות ואותם בני-אלים שהיו למשוררים ולנביאים, והמודיעים לנו שכך הוא.

ואם כן, מה הגיון-דברים נותר לנו עוד, שלפיו נבחר בצדקה, ולא בעוול הגדול ביותר, שאם נצרף לו חן מזויף של הליכות, נצליח בחיינו ובמותנו לפני אלוהים ואדם כרצון לבנו, לפי מה ששגור בפיהם של בני ההמון ובני עלייה כאחד? ולאחר כל הדברים שהשמענו, סוקראטס, כיצד ייתכן שאדם יהא נכון לכבד את הצדקה, אם מוכשר הוא לפעול כל פעולה, מכוח נשמתו או מכוח כספו או גופו או יחוס-משפחתו, ולא יהא צוחק בשמעו שבחה? שהרי גם מי שיש בידו לבדות את אשר אמרנו, והכיר די צורכו שאין טוב מצדקה, — הריהו סולח לרשעים בלב שלם ואינו כועס עליהם, שיודע הוא כי אין אדם מתאפק מלעשות עוול אלא אם כן הוא מואס בכך מכוחו של טבע אלוהי שניחן בו, או מכוח ידיעה שקנה לעצמו; שום אדם אחר איננו צדיק מרצונו, אלא שמפאת חוסר גבריות או מפאת זיקנה אי איזו חולשה אחרת מגנה הוא את העוול, מאחר שאינו מסוגל לעשותו. ולכך יש ראייה ברורה: הרי הראשון בין הללו שהיכולת באה לידו, אף יהא הראשון לעשות עוול ככל אשר יוכל. ואשם בכל

זה רק אותו הדבר, שממנו באה גם להלה וגם לי הדחיפה לדבר אליך, סוקראטס, לאמור: אישי המופלא, מבין כולכם הטוענים להיות מהללי הצדקה, החל מאותם גיבורי הקדם שנשתמרו דברייהם וכלה בבני דורנו, — אף אחד מבין כולכם לא גינה מעולם את העוול, ולא הילל את הצדקה, אלא מבחינת המוניטין והכיבודים והמתנות הנובעים מהם; ואילו מה פועל כל אחד מהשניים בכוחו שלו, כשהוא שרוי בנשמת בעליו ונעלם מעיני אלוהים ואדם — דבר זה לא תיאר איש מעולם, לא בשירה ולא במלים פשוטות, להראות שהאחד — הריהו הגדולה שבכל הרעות אשר הנשמה נושאת בקרבה, והצדקה — הגדולה שבטובות. שאילו כך היו דברי כולכם נאמרים מלכתחילה, ואילו הייתם מכניסים זאת בלבנו החל מנעורינו, כי אז לא היינו שומרים איש על רעהו לבל יעשה עוול, אלא כל אחד היה שומר על עצמו מכל משמר, מתוך פחד שמא, בעשותו עוול, ישכון יחד עם הגדולות שברעות'.

דברים אלו, סוקראטס, ואולי אף מרובים מאלו יוכלו תראסי-מאכוס ואחרים להשמיע בדבר צדקה ועוול, ולהפוך, כמדומני, את תכונת שניהם בדרך בזויה. ואילו אני — הרי אינני צריך להעלים ממך דבר — דיברתי בהדגשה ככל אשר יכולתי, מתשוקתי לשמוע מפיו היפוכם של הדברים. ואל-נא, אפוא, תסתפק בכך שתוכיח לנו יתרון הצדקה על העוול, אלא הראה כיצד פועל כל אחד מהשניים כשלעצמו על האדם המחזיק בו, עד שאחד מהם — דבר רע הוא, והשני — דבר טוב; ואילו את המוניטין סלק-נא הצדה, כפי שדרש גלאוקון. שאם לא תסלק מכאן ומכאן את המוניטין שיש בהם אמת, ותתן להם את המזור-יפים, נאמר אנחנו שאינך משבח את הצדק, אלא את שם-הצדק, ואינך מגנה את העוול, אלא את שם-העוול, ואתה מעורר את האדם שיהא רשע, בלא שתיוודע רשעותו, ומסכים עם תראסי-מאכוס, שהצדק הוא טובתו של מי שהוא אחר, דהיינו — תועלתו של מי שחזק יותר, ואילו העוול — תועלתו ויתרונו של

בעליו, ונזקו של מי שחלש ממנו. אך כיון שהסכמת, כי צדקה היא מהגדולות שבאותן הטובות אשר אמנם מן־הראוי לקנותן גם בשל תוצאותיהן, אך הרבה יותר — בשל עצמן, כגון ראייה, שמיעה, תבונה ובוודאי — בריאות, וכגון כל שאר הטובות שנכוננו בזכות טבען שלהן, ולא בזכות המוניטין שיצאו להן, — כיון שכך, שבח־נא תועלת זו שבצדקה, שהיא כשלעצמה מביא־תה על בעליה, ופרש נזק זה שבעוול; ואילו את מיני השכר והמוניטין הנח לאחרים שישבחום. שהנה מפי אחרים שכך משבחים את הצדקה ומגנים את העוול, אהיה נכון לקבל דב־ריהם, כשיהללו ויגדפו את המוניטין שיצאו להללו ואת מיני השכר אשר עמם; אולם לא מפיד, אלא אם כן תצווה עלי שאקבלם; שהרי אתה — כל ימי חייד הלכת ועיינת בענין זה בלבד. אל־נא, אפוא, תסתפק בכך, שתוכיח לנו יתרון הצדקה על העוול, אלא הראה גם את הפעולה שכל אחד מהשניים כש־לעצמו פועל על האדם המחזיק בו, עד שאחד מהם — דבר טוב הוא, והשני — דבר רע, בין נסתרים ובין גלויים לפני אלוהים ואדם.”

ואני כפי שתמיד הייתי מעריך טבעם של גלאוקון ואדימאנטוס, כן שמחתי גם עתה, לשמע דבריהם, שמחת גדולה מאוד, ואמר־תי: „אכן, לאחר שהצטיינתם בקרב מגארה, לא החטיא מאהבו של גלאוקון את מטרתו בפתיחת האליגיות שחיבר, כשציין אתכם, הבנים לאותו אב, בחרוז:

זֶרַע־אֵלִים לְאִישׁ מְהֻלָּל, בָּנָיו שֶׁל אָרֶסְטוֹן¹⁰;

מלים אלו, ידידי, נראות לי מאוד; שאמנם אירע לכם דבר־מה אלוהי, אם לא נתפתיתם להאמין שהעוול עולה על הצדקה, אף על פי שאתם כל כך מסוגלים לצדד בזכות דעה זו. אך דומני שאמנם לא נתפתיתם, ואני מסתמך בכך על שאר אופני התנה־

¹⁰ יש לזכור כי גלאוקון ואדימאנטוס היו אחיו של אפלטון, ואריסטון — אביו.

גותכם, מאחר שלפי דבריכם בלבד לא הייתי מאמין לכם שכך הוא. ואילו ככל שאני מאמין יותר, כן גדלה מבוכותי: מה־זה אעשה. שהרי אינני רואה כיצד אוכל לבוא לעזרה; אף דומני שאינני מסוגל לכך, וראיה היא, שלא קיבלתם ממני את הדברים שאמרתי אל תראסימאכוס, בהם קיוויתי להוכיח יתרון הצדקה על העוול; ומאידך גיסא אינני רואה כיצד אוכל ולא אבוא לעזרה; שכן חוששני שמא יהא זה מן־החטא, כי אשמע בעלילות רעות שמעלילים על הצדקה, ואומר נואש ולא אבוא לעזרתה, כל עוד רוח באפי והגה בפני. הטוב מכל יהיה, אפוא, שאביא לה אותה עזרה שיש בידי להביאה”.

והנה גלאוקון והאחרים ביקשו שאעזור בכל דרך שהיא, ולא אחדל מלדבר על הבעיה, אלא אצא בעקבות השניים, לחקור בשניהם מה הם, ומהי לאמיתו של הדבר התועלת אשר עמהם. אמרתי, אפוא, לפי מה שנראה לי: „הבעיה שאנו ניגשים אליה איננה ענין של מה בכך, אלא, כמדומני, דרוש לה אדם שראייתו חדה. ומאחר שאין הדבר לפי יכולתנו, סבורני”, אמרתי, „שע־לינו לנהוג בחקירתו כאנשים שראייתם אינה טובה ביותר, ונצטוו לקרוא ממרחק רב אותיות קטנות; והנה אחד מהם שם לב לכך, שאותן האותיות עצמן מצויות גם במקום אחר, שם הן גדולות יותר, וכתובות על גבי לוח גדול יותר: הרי דומני שזאת תהיה להם מציאה של מזל טוב, כשתחילה יוכלו לקרוא את הללו, ולאחר מכן יתבוננו בקטנות יותר, אם הן אותן האותיות כמו אלו”.

„בוודאי”, אמר אדימאנטוס. „אבל מה הצד השווה לשיטה זו, סוקראטס, שאתה מוצא בחקירת הצדק?”

„אגיד לך”, אמרתי. „צדקה, אומרים אנחנו, מצויה באדם אחד, ומצויה גם במדינה שלימה?”

„בוודאי”, אמר הלה.

„וכי אין מדינה דבר גדול יותר מאדם אחד?”

„גדול יותר”, אמר.

„ייתכן, אפוא, שבמידה מרובה יותר תימצא צדקה בדבר הגדול יותר, ותהא קלה יותר לתפיסה. ובכן, אם רוצים אתם בכך, נבקש אותה קודם במדינות, לעמוד על טיבה. ולאחר מכן נעיין בה גם בכל פרט ופרט, ונמצא בצורה הקטנה את דמיונו של מה שגדול יותר“.

„דומני“, אמר, „שדברי טעם אתה אומר“.

„ואם במדינה מתהווית“, אמרתי אני, „נתבונן בשיחנו, כלום לא נראה גם את צדקתה ורשעותה בהתהוותן?“
„אולי“, אמר הלה.

„ונוכל לקוות שאגב כך נראה את מבוקשנו ברווחה יתירה?“
„יתירה בהרבה“.

„וכי מנוי וגמור הוא עמנו, שנשתדל ללכת בדרך זו עד סופה? שזאת היא, כמדומני, מלאכה לא פעוטה! ובכן, שקלו־נא בדבר!“
„כבר שקלנו בו“, אמר אדימאנטוס; „אל תשנה מהצעתך“.
„מדינה — מתהווית“, אמרתי אני, „כמדומה לי, כיון שכל אחד מאתנו אינו דיו לעצמו, והוא זקוק לרבים זולתו. או שמא רואה אתה ראשית ישובה־של־מדינה שאינה זו?“
„אין שום ראשית אחרת“, אמר הלה.

„אחד, אפוא, מסתייע בחברו, בזה לצורך זה ובזה לזה, וכך, בשל ריבוי הצרכים, הרי הם מכנסים שותפים ועוזרים רבים לישוב אחד, ולישוב זה שבצוותא קראנו בשם, מדינה. לא כן?“
„בוודאי“.

„הבה, אפוא“, אמרתי אני, „נבנה־נא בשיחנו מדינה מראשיתה. והרי יבנה אותה, כפי שנסתבר, הצורך שלנו“.
„כמובן“.

„והלא הראשון והגדול שבצרכים הוא התקנת המזון, כדי להיות ולחיות“.

„בלי ספק“.

„והשני במעלה — התקנתה של דירה; והשלישי — של לבוש וכיוצא בזה“.

„כך הוא“.

„ובכן“, אמרתי אני, „כיצד יהיה בה במדינה כדי להתקין מספר זה של צרכים? הרי אחד יהיה איכר, שני — בנאי, ושלישי — אורג? או שמא נוסיף עליהם גם סנדלר, או מי שהוא אחר מהעוסקים בצרכי הגוף?“

„בוודאי“.

„אם כן, תהיה המדינה שאין בה אלא מה שהכרחי ביותר, בת ארבעה או חמשה אנשים?“

„כך נראה“.

„וכי מה? האם חייב כל אחד מהם לעשות את מעשה ידיו משור-תף לכול, והאיכר, למשל, שהוא אחד, יספק מזון לארבעתם, יקציב זמן ועמל פי ארבעה להכנת מזון ויחלק לאחרים; או יתעלם מהם, יפיק את החלק הרביעי של המזון בחלק הרביעי של הזמן, ויקציב משלושת הרבעים הנותרים אחד להתקנת ביתו, אחד — להתקנת לבושו, ואחד — לשל נעליו, ובלא שיטרח לחלק לאחרים, יעשה את שלו בידי עצמו?“

ואדימאנטוס אמר: „הרי הדרך ההיא, סוקראטס, קלה יותר מזו“.

„חי זיוס“, אמרתי אני, „אין בכך כל פלא. שהנה בשעה שדי-ברת עלה גם על דעתי, ראשית-כל, שאין איש מאתנו דומה לחברו מבטן ומלידה דמיון גמור, אלא נבדל הוא ממנו בטבעו, וכל אחד מוכשר למעשה אחר. וכי אין זה נראה לך?“

„כך נראה לי“.

„וכי מה? כיצד יהיו מעשיו של אדם יפים יותר? כשהוא, האחד, יעסוק במלאכות מרובות, או באחת, כשם שהוא עצמו אחד?“

„כשאחד“, אמר הלה, „יעסוק באחת“.

„והנה גם זה ברור, כמדומה לי, שאם יחמיץ אדם שעת כושר של מעשה ממעשיו, יאבד אותו מעשה“.

„ברור“.

„שכן, דומני, אין המעשה נוהג להמתין עד שיתפנה לו עושהו, אלא הכרח לו לעושה שיעקוב אחרי מעשה־ידיו, ולא דרך אגב.“

„הכרח.“

„כיון שכן, יהא, אפוא, כל דבר ודבר מרובה ויפה וקל יותר, כשאדם אחד יהא עוסק בו לפי טבעו ובשעת כושר לאותו דבר, והוא פנוי משאר עיסוקים.“

„בלי כל ספק.“

„אם כן, אדימאנטוס, יש צורך ביותר מארבעה אורחים להתקנת הדברים אשר מנינו. שהרי מסתבר כי האיכר לא יתקין לעצמו את המחרשה, אם עליה להיות יפה, אף לא את המעדר וכל שאר מכשירי החקלאות; והוא דינו של הבנאי שגם הוא זקוק לכלים מרובים; וכן האורג והסנדלר. לא כן?“

„אמת.“

„ובכן, נגרים וחרשים והרבה אומנים כיוצא בהם מצטרפים למדינתנו הזעומה, ומאכלסים אותה.“

„בוודאי.“

„אולם עדיין לא תהיה גדולה מאוד, אפילו נוסיף על הללו בוקרים ומגדלי צאן ושאר רועים, למען יהיו להם לאיכרים שוורים לחריש, ולמען יוכלו בנאים ואיכרים גם יחד להשתמש בצמדים להסעה, והאורגים והסנדלרים — בעורות ובצמר.“

„אכן“, אמר הלה, „מדינה שיש בה כל אלה אף לא תהיה קטנה.“

„אבל“, אמרתי אני, „לייסד אותה מדינה במקום שם לא יהיה צורך להכניס אליה שום דבר מן החוץ, — לא ייתכן כמעט.“

„אמנם לא ייתכן.“

„יהיה לה, אפוא, צורך גם בשאר אנשים, שיביאו לה צרכיה ממדינה אחרת.“

„גם באלה יהיה לה צורך.“

„אולם אם בידיים ריקות יצא איש־שרת לדרכו, ולא ישא אתו

צרכיהם של אותם האנשים שמהם רוצים בני המדינה להביא את הדרוש להם, אף ישוב הביתה בידיים ריקות; לא כן?"

„כך נראה לי“.

„עליהם, אפוא, לדאוג לכך, שתוצרת מולדתם תספיק לא לעצמם בלבד, אלא תספיק, בטיבה ובכמותה, גם להללו שלתוצרתם הם זקוקים“.

„לכך עליהם לדאוג“.

„מדינתנו זקוקה, אפוא, למספר גדול יותר של איכרים ושאר בעלי מלאכה“.

„למספר גדול יותר“.

„וכן לאנשי-שרת אחרים שיכניסו אליה ויוציאו מתוכה כל דבר ודבר. והללו — סוחרים הם. לא כן?“

„כן“.

„ובכן, גם בסוחרים יהיה לנו צורך“.

„בוודאי“.

„ואם המסחר ייעשה בדרך הים, עוד יהיה צורך ברבים אחרים הבקיאים במלאכת הים“.

„כן, במרובים“.

„וכי מה? במדינה גופה — כיצד יתנו זה לזה חלק במה שיוציא כל אחד מתחת ידו? הרי הוא הדבר שלשמו אף עשינו שותפות וייסדנו מדינה“.

„הרי ברור“, אמר הלה, „שבדרך מקח וממכר“.

„ובכן, יהיה לנו מתוך כך גם שוק, ומטבע כסימן לחליפין“.

„בוודאי“.

„ואם יביא האיכר, או אומן אחר, כל תוצרת מתוצרתו אל השוק, ולא יכוון לשעת בואם של הללו המבקשים להחליף תוצרתם בתוצרתו, הרי יתבטל ממלאכתו בשבתו בשוק?“

„ודאי“, אמר הלה, „אלא ישנם בני אדם הרואים זאת, ומשימים עצמם לאותו שירות; ואלה הם, במדינות שסדריהן נכונים, רובם ככולם חלושי הגוף, שלא יצלחו לשום פועל אחר. שהללו

צריכים להמתין בשוק, ולתת כסף בעד סחורה, לאותם המבקש שים למכור דבר־מה, ושוב לתת סחורה בכסף, למי שמבקש לקנות דבר־מה”.

„והנה צורך זה”, אמרתי אני, „יוצר במדינתנו את סוג החננוֹ וונים. או שמא לא נקרא להם חנוונים לאלה הקובעים מושבם בשוק לשם שירות זה של מקח וממכר, ולאותם שנודדים במדינות נקרא סוחרים?”

„בוודאי”.

„והרי עוד ישנם, כמדומני, אנשי שרת אחרים, שמצד שכלם אינם ראויים ביותר שנבחר בהם לשותפים, אולם גופם חזק למדי לכל מיני עמל. והללו שדרכם למכור את כוחם לשימוש, ומכנים את מחירוֹ של־זה בשם, שכר, נקראים, כמדומני, שכירים. לא כן?”

„בוודאי”.

„מסתבר, אפוא, שגם שכירים ממלאים את המדינה.”

„כך נראה לי”.

„וכי עתה, אדימאנטוס, כבר גדלה המדינה עד כדי כך, שאין היא חסרה כלום?”

„אולי”.

„והיכן יימצאו בה, אפוא, הצדקה והעוול? יחד עם מי, מאותם שהתבוננו בהם, נכנסו הללו אל קרבה?”

„אני”, אמר, „אינני מבחין בהם, סוקראטס, אלא אם כן יימצאו בעצם הזדקקות זו של איש לרעהו”.

„ואולי”, אמרתי אני, „יפים דבריך. ועלינו לעיין בכך, ולא לומר נואש. — וקודם־כל נעיין־נא באורח החיים בו יחיו בני האדם שכך נצטיידו. וכי מהו שיעסקו בו, מלבד שיכינו להם מזון ויין ובגדים ונעליים? ויבנו להם בתים, ובקיץ יעבדו על פי רוב ערומים ויחפים, ובחורף — מלובשים ומונעלים די צרכם. ולהזנתם יכינו להם גריסים מהשעורה וקמח מהחיטה: מזה יאפו מאפה ומהללו יגבלו ריקקים, יערכו על גבי קנה־

סוף או עלים נקיים מצות שתהיינה אצילות בפשטותן וכיכרי לחם, יסבו על גבי מצעים מרופדים טכסוס והדס, וכך יסעדו, המה וילדיהם, זרים בראשיהם ובפיהם מזמורים לאלים, והם נזקקים זה לזה בנעימים, אך אינם מולידים ילדים למעלה מכפי רכושם, ונזהרים מעוני וממלחמה."

וגלאוקון נכנס לדברי ואמר: "בלי תבשילין, כנראה, מאכיל אתה את הגברים בארוחתם!"

"אמת דיברת", אמרתי אני. "שכחתי שיהיו להם גם תבשילין; מלח וזיתים וגבינה, כמובן, וגם בולבוסים וכרוב יבשלו להם, כנהוג בכפרים. ולקינוח סעודתם נתן להם תאנים, אפונים ופולים, וגרגרי-הדס ובלוטים ייקלו על האש, ואגב כך ישתו יין במידה מתונה. כך יחיו כל ימי חייהם בשלום, ומסתבר שיהיו בריאים ויגיעו לשיבה טובה, ובמותם ימסרו אף ליוצאי חל-ציהם חיים שכך טיבם."

והלה אמר: "ואילו הקמת מדינה של חזירים, סוקראטס, כיצד היית מלעיטם אם לא כך?"

"אלא כיצד", שאלתי, "גלאוקון?"

"כפי הנהוג", אמר. "על גבי מיטות, דומני, ישכבו בני אדם, שלא יהיו חלכאים, ועל שולחנות יסעדו, ותבשיליהם וקינוח סעודתם יהיו כשל בני דורנו."

"ניחא", אמרתי; "אני מבין. איננו מעיינים, כנראה, בהת-הוותה של מדינה סתם, אלא של מדינה מעודנת. וייתכן שאין בכך כל רע; שאף אם נעיין בכזאת, אולי נוכל להכיר, כיצד נול-דים במדינות צדקה ועוול. אמנם נראה לי שהמדינה האמיתית היא זו שתיארנו, והיא כביכול מדינה בריאה. אך אם רצונכם בכך, נתבונן גם במדינה תפוחה; אין שום מניעה. שהרי ישנם בני אדם שלא יסתפקו באותם הדברים, ולא באותו אורח-חיים, אלא נוסף על כך יהיו להם גם מיטות ושולחנות ושאר חפצים ותבשילים ותמרוקים וסממנים וזונות ועוגות, וכל זה — במי-נים מרובים, וגם בשאר צרכים שמנינו לא נסתפק עוד במה

שהכרחי ביותר: בתים, בגדים ונעליים; ועלינו לעורר אף מעשה ציור וריקמה, ולרכוש זהב ושנהב וכל כיוצא באלה. לא כן?"

„כן”, אמר.

„אם כן, שוב עלינו להגדיל את המדינה. שכן לא די עוד בבריאה ההיא, וכבר יש למלאותה המון עם רב, ששוב אינו נמצא במדינות לצורך הכרחי; כמו, למשל, כל העוסקים בציד ובחיקוי, שרבים מהם — פניהם לצורות וצבעים, ורבים — לחיקוי מוסיקאלי, כלומר — משוררים ושמשיהם הראפסודים, השחקנים, הרקדנים וקבלני התיאטרון; וכן בעלי מלאכה לכל מיני חפצים, ובראש וראשונה — לקישוטי נשים. אף למשרתים נהיה זקוקים במספר רב יותר: או שמא אינך סבור, שיהיה לנו צורך בפדגוגים, מיניקות, אומנות, אמהות וספרים, אף מבשלים וטבחים? ונוסף על כל אלה נהיה זקוקים לרועי חזירים; שהתעסקות זו לא היתה לנו במדינתנו הקודמת, שכן לא היה כל צורך בה; אך בזו — נצטרך גם לכך. וגם שאר בהמות רבות נצטרך לפטם, אם יהיה מי שאוכל אותן; לא כן?"

„כמובן”.

„אם כן, אף לרופאים נהיה זקוקים הרבה יותר, כשנחיה כך ולא כמקודם?"

„הרבה יותר”.

„וגם הארץ, שאז היה בה כדי לזון את אנשי המדינה, תקטן עכשיו, ולא יהא בה עוד די־צרכם; או כיצד נאמר?"

„כך”, אמר הלה.

„נצטרך, אפוא, ליטול חלק מארץ שכנינו, למען תהא לנו אדמה די הצורך למרעה ולחריש, ואף הללו יצטרכו ליטול משלנו, אם גם הם יעברו את גבול ההכרחי, וישאפו לרכוש עד בלי די?"

„הכרח גמור”, אמר, „סוקראטס”.

„גילחם, אפוא, לאחר מכן, גלאוקון? או כיצד?"

„כך“, אמר.

„ואיננו קובעים עדיין כלל וכלל“, אמרתי אני, „אם דבר רע הוא פועל זה שפועלת המלחמה, או דבר טוב; אלא רק זאת: שמצאנו את ראשית המלחמה באותם הדברים הממיטים ביותר רעות על המדינות, הן מבחינת הפרטים הן מבחינת הציבור, שעה שבאות עליהן רעות“.

„ביודאי“.

„ובכן, ידידי: עוד יש להגדיל את המדינה, ולא בענין פעוט, אלא בחיל-צבא שלם, שיצא להגן על כל אותו רכוש, ועל כל האנשים שמנינו זה-עתה, ויילחם בתוקפים“.

„וכי מה?“ אמר הלה; „הם עצמם — לא יהא לאל ידם?“

„לא“, אמרתי אני, „אם אתה וכולנו צדקנו בהסכמתנו, שעה שיצרנו את המדינה; הרי הסכמנו, אם זכור אתה, שאחד — אי אפשר לו שיעסוק כשורה באומנויות רבות“.

„כדברידך כן הוא“, אמר.

„וכי מה?“ אמרתי אני; „תחרות מלחמה אינה אומנות בעיניך?“

„כן וכן“, אמר.

„וכי יש לדאוג יותר לאומנות היוצרת נעליים מלזו של מל-חמה?“

„לא ולא“.

„והרי הייבנו את הסנדלר שלא ינסה להיות גם איכר או אורג או בנאי, אלא סנדלר בלבד, למען נצליח במלאכת הסנדלרות; וכן נתנו לכל האחרים ענין אחד בלבד, שלו מוכשר כל אחד ובו יעסוק כל ימי חייו, ויתפנה משאר עיסוקים, לבל יחמיץ שעות הכושר, ויעשה מלאכתו כשורה. ואשר לענייני המלחמה — כלום לא חשוב הוא מכל שהללו ייעשו כהוגן? או שמא קל הוא ענין זה עד שגם איכר וסנדלר וכל בעל מלאכה אחר יהיה איש מל-חמה, בעוד ששום אדם לא יהיה שחקן ראוי לשמו במשחק הפסיפסים ולא קוביוסטוס, אלא אם כן יעסוק בזה מימי נעוריו, ולא כלאחר יד? ואילו אם יתפוס בידו מגן, או כלי אחר מכלי

המלחמה ומכשיריה, יהפוך בו ביום ללוחם ראוי לשמו בחיל-הרגלים או בסוג אחר מסוגי המלחמה, בעוד ששום כלי אחר לא יהפוך את התופס בו לאומן או לאתליטיס, ואף לא יביא שום תועלת לאדם שלא קנה לו את הבקיאות בכל דבר ודבר, והת-אמן בו כפי הצורך?"

"לו כך היה", אמר הלה, "כי אז ייקר מאוד ערכם של המכ-שירים!"

"ובכן", אמרתי אני, "בה במידה שמלאכת השומרים חשובה ביותר, הריהי טעונה מאין כמוה התפנות משאר עיסוקים, הת-מחות ושקידה."

"כך דומני", אמר הלה.

"וכי לא דרוש לה לאותה התעסקות אף תכונה מתאימה שמטבע?"

"כמובן".

"מסתבר, אפוא, שיהא מוטל עלינו — אם נהיה מסוגלים לכך — לברר, איזוהי התכונה המתאימה לשמירתה של מדינה, וכיצד היא עשויה."

"זה מוטל עלינו".

"זיוס אלי", אמרתי אני, "נטלנו עלינו ענין שאינו של מה בכך. אף על פי כן, במידה שידנו משגת, אל-נא נירתע!"

"ודאי שלא", אמר.

"וכי סבור אתה", אמרתי אני, "שלענין השמירה יש הבדל בין טבעו של גור-כלב מגזע טוב, וטבעו של עלם אציל?"

"הכיצד?"

"הרי שניהם חייבים להיות חריפי חוש, וקלי רגל כדי לרדוף אחרי מה שהם חשים בו, וכן גם חזקים, בשעת צורך להלחם במה שתפשו".

"בכל אלה", אמר, "יהא צורך".

"אף חייבים הם להיות אמיצי רוח למען ייטיבו להילחם".

"כמובן".

„וכיצד יהיה סוס, או כלב, או כל בעל־חי אחר — אמיץ־רוח, אם לא יהיה בו משום העזה? וכי לא נתת דעתך על כך, שעוז נפש הוא דבר אשר אין לעמוד בפניו ואין לנצחו, וכל גשמה שהוא מצוי בה לא תיחת לעולם ולא תיכנע?”

„נתתי דעתי על כך”.

„ברור, אפוא, מה צריך להיות טיבו של שומר מבחינת הגוף?”

„כן”.

„וגם מבחינת הנשמה, שיהא בה משום העזה?”

„גם זה ברור”.

„וכיצד”, אמרתי, „גלאוקון, יימנעו הללו מלהתאכזר איש לרעהו ולשאר בני המדינה, אם כך טבעם?”

„חי זיוס”, אמר הלה, „לא בנקל”.

„והרי צריך שיהיו נוחים כלפי קרוביהם וקשים כלפי אויביהם. שאם לא כן, לא ימתינו עד שישמידו אותם אחרים, אלא הם עצמם יהיו ראשונים למעשה זה.”

„אמת”, אמר.

„ובכן”, אמרתי אני, „מה נעשה? היכן נמצא תכונה שתהא גם נוחה וגם נועזת? שהטבע הנוח הריהו מנוגד לעז?!”

„כך נראה”.

„ואולם מי שנעדר בו אחד מהשניים, ודאי לא יהיה שומר טוב. ודומה שחיבורם — מן־הנמנעות הוא, ונמצא ששומר טוב — מן־הנמנע שיהא בעולם.”

„כך נדמה”, אמר.

ובמבוכתי חזרתי ושקלתי בדברים שנאמרו קודם, עד שאמרתי: „בצדק, ידידי, שרויים אנו במבוכה. שכן נתעלמנו מהמשל אשר שמנו לפנינו.”

„הכיצד?”

„לא נתנו דעתנו על כך, שאמנם ישנם טבעים כגון אלה ששללנו קיומם, ויש בהם אותם הניגודים.”

„והיכן מצויים כאלה?”

„גם בשאר בעלי חיים אפשר לראות כמותם, אך בראש וראשונה באותו בעל חי שאליו השווינו את השומר. הרי ידוע לך בכלבי גזע שזאת תכונתם מטבע ברייתם, להיות נוחים ככל האפשר כלפי בני ביתם ומכריהם, ואילו כלפי זרים — להיפך.“
 „אמנם ידעתי זאת“.

„אם כן“, אמרתי, „דבר זה הוא בגדר האפשרי, ודרישתנו, שכך יהא השומר, איננה בניגוד לטבע“.
 „נראה שלא“.

„וכי נראה לך, יתר על כן, שהעתיד להיות איש השמירה יהא לו צורך גם בכך: שנוסף על עוז־נפשו עליו להיות גם פילוסוף מטבעו?“

„הכיצד?“ אמר; „אינני מבין“.

„גם זאת“, אמרתי אני, „תכיר לדעת בכלבים, ומאוד מופלא הדבר באותו בעל־חי“.
 „מהו זה?“

„שבראותו אחד שאיננו מוכר לו, הריהו רוגז עליו, אפילו לא נעשה לו על ידו שום רע; ומקדם בחיבה פני כל מודע, אפילו מעולם לא נעשתה לו על ידו שום טובה. וכי עד כה לא תמהת על כך?“

„עד כדי כך“, אמר, „לא שמתי לבי לזה; אך ברור שכך הוא בנהג“.

„ומידה זו שבטבעו — הלא נראה שיש בה משום המעודן, ומשום פילוסופיה אמיתית“.

„מאיזו בחינה?“

„מבחינה זו“, אמרתי, „שאין הוא מבחין בין חזות חביבה ושנאה עליו אלא בכך, שזאת מוכרה לו, וזאת אינה מוכרה לו. ומי שמגדיר את ששייך אליו ואת שזר לו על פי הכרה והעדר־הכרה, כיצד לא יהא זה שואף ללמוד?“

„אי אפשר“, אמר הלה, „שלא יהא שואף לכך“.

„והרי“, אמרתי אני, „השואף ללמוד כמוהו כפילוסוף?“

„הרי זה כהרי זה“, אמר.

„וכי לא נקבע, אפוא, בלי חשש גם לגבי אדם, שלמען יהא נוח כלפי קרוביו ומכריו, חייב הוא להיות מטבעו שואף ללימודים ואיש פילוסופי?“

„כך נקבע“, אמר.

„אם כן, מי שעתיד להיות שומר נאה־וטוב למדינתנו, יהא מטבעו פילוסופי ועז־נפש וגם מהיר וחזק.“

„ודאי ובוודאי“, אמר.

„ובכן, כך יהא טיבו. אולם באיזו שיטה נגדל ונחנך אנשים כאלה? ואם נעיין בכך, האם נמצא בעיון זה סיוע כל שהוא להכרת אותו ענין, שלמענו אנו מעיינים בכל אלה: השאלה כיצד מתהווים במדינה צדקה ועוול? לבל נפסח על דיון השייך לענין, ואף לא נרחיב את הדיבור מעל לצורך!“

והנה אמר אחיו של גלאוקון: „רבה תקותי שעיון זה יהיה בו סיוע לאותו ענין.“

„זיוס אלי“, אמרתי אני, „היוצא מדברריך, אדימאנטוס יקירי, שאסור לנו לחדול מזה, אפילו יארך העיון למדי?“

„ודאי שלא.“

„הבה, אפוא, נחנך את הגברים בשיחנו, כאילו היינו מספרים אגדה בשעת הפנאי.“

„כך צריך.“

„ובכן, מה יהא החינוך? או שמא קשה למצוא טוב מאותו חינוך שמצאוהו מכבר? והרי זה גימנאסטיקה לגופים, ומוסיקה לנשמה.“

„זהו.“

„וכי לא נתחיל בחינוך המוסי לפני הגימנאסטי?“

„כמובן.“

„ובמוסיקה“, אמרתי, „אתה כולל גם דיבורים; או לאו?“

„כך אני עושה.“

„ובדיבורים יש שני מינים: אחד אמת, ואחד שקר.“

„כן“.

„והחינוך חייב להיות בשניהם, ובתחילה — בשקרים?“
 „אינני מבין לכוונתך“, אמר.

„וכי אינך מבין“, אמרתי אני, „שקודם־כל מספרים אנחנו
 אגדות לילדים? והרי כללו של דבר זה — שקר, ואף יש בו
 משום אמת. ואנו מעסיקים את הילדים באגדות, קודם שנע־
 סיקם בזירות הגימנאסטיקה?“
 „כך הוא“.

„והוא הדבר שאמרתי, שיש להקדים מוסיקה לגימנאסטיקה“.
 „וצדקת“, אמר.

„והרי ידעת שבכל ענין חשובה ההתחלה ביותר, וכל שכן
 כשהמדובר הוא במי שצעיר ורך? שמעל לכל נקבעת צורתו
 באותו זמן, ואז מקבל עליו כל אחד את הדפוס שרוצים
 להטביע בו“.
 „בלא ספק“.

„וכי נרשה, אפוא, סתם כך, שהילדים ישמעו אגדות כפי שתז־
 דמנה וכפי שיחבר אותן כל אדם שיזדמן, ויקלטו בנשמותיהם
 דעות שעל פי הרוב תהיינה מנוגדות לאותן שלפי אמונתנו צרי־
 כות להיות דעותיהם, לכשיתבגרו?“
 „בשום פנים לא נרשה זאת“.

„מסתבר, אפוא, שקודם־כל נצטרך להשגיח על מחברי האגדות,
 ואגדה שחיברו אותה יפה, נקבל, ושלא יפה — נדחה. ואת האז־
 מנות והאמהות נביא לידי כך, שתספרנה לילדים את האגדות
 שנתקבלו, ותקבענה צורת נשמותיהם באותן האגדות, הרבה
 יותר משהן קובעות בידיהן צורת גופיהם. אולם רוב האגדות
 שהן מספרות כעת, יש לסלק“.
 „ואיזה הן?“ שאל.

„באגדות הגדולות“, אמרתי אני, „נכיר לדעת גם את הקטנות
 מהן. שכן גדולות כקטנות — צריך שתהיינה בנות דפוס אחד,
 וכוח פעולה אחד. וכי אינך סובר כך?“

„כך אני סובר“, אמר. „אלא שגם בגדולות אינני מבין, לאיזו אתה מתכוון“.

„שסיפרו אותן היסיאודוס והומירוס“, אמרתי אני, „ושאר המ־שוררים. שהרי הללו חיברו אגדות שקר, וסיפרו ומספרים אותן לבני האדם“.

„וכי איזו הן“, אמר הלה, „ומהו שאתה מגנה בהן?“, „אותו הדבר“, אמרתי אני, „שקודם־כל ומעל לכל יש לגנותו, וכל שכן, כשאין בשקר משום יופי“.

„הכיצד?“

„בתאר אדם טיבם של אלים וגיבורים תיאור שאינו נכון, כצייר שתמונתו אינה דומה כלל לאשר ביקש להציג בה“.

„ואמנם“, אמר, „בדין יגונה כגון זה. אך אילו תיאורים הם שאנו מדברים בהם, ומה טיבם?“

„קודם־כל“, אמרתי אני, „שקר שאין בו יופי, ושהוא הגדול בשקרים ובעניינים שאין נעלים מהם, הרי אותו השמיע מי שאמר, כי אוראנוס עשה את המעשים שהיסיאודוס¹¹ מייחס לו, וכי קרונוס התנקם בו כאשר התנקם. ומעשיו של קרונוס וסב־לותיו מידי בנו — אפילו היו אמת, לא הייתי סובר שיש לספרם סתם באזני כסילים וצעירים, אלא מוטב מכל היה — להחשות מהם, ואם יהא כל הכרח להזכירם, ישמעום־נא מתי־מספר במסטורי סוד, ויקריבו תחילה קרבן שאינו גור־של־חזיר, אלא בהמה גדולה שקשה להשיגה, למען ימעט ככל האפשר מספר הזוכים לשמוע“.

„ואמנם“, אמר הלה, „קשים הם הדברים הללו“.

„ואין לאמרם“, אמרתי אני, „אדימאנטוס, במדינתנו. וכן אין לומר באזניו של צעיר, שאפילו יעשה עוול שאין למעלה ממנו, או ייסר בכל הייסורים שבעולם את אביו שעשה לו עוול — לא יעשה בכך שום דבר יוצא מגדר הרגיל, אלא אותו המעשה שעשו ראשוני האלים והגדולים שבהם“.

¹¹ תולדות האלים, חרוזים 154—181.

„זיוס אלי“, אמר הלה, „דומני שגם באזני שלי אין לומר כך“. „ובכלל אין לומר“, אמרתי אני, „שאלים נלחמים באלים ואור-בים זה לזה ורבים זה עם זה, שגם אמת אין בכך; ואם שומרי המדינה לעתיד-לבוא חייבים להאמין, שאין חרפה גדולה משנאת-חינם שתתעורר בינם לבין עצמם, ודאי שאין לספר ולצייר להם קרבות של גיגאנטים, ושאר מיני איבות מרובות בין אלים וגיבורים לבין קרוביהם ובני ביתם. לא כי, כדי להכ-ניס בלבם, שבני מדינה אחת מעולם לא היו שנואים איש על רעהו, וחטא הוא כדבר הזה, חייבים זקנים וזקנות לספר להם החל מינקותם דברים שכך טיבם, וכשיתבגרו, יש להכריח גם את המשוררים, שיתברו להם דברים בדומה לזה. ואילו הסי-פורים, כיצד נכבלה הירי בידי בנה¹², וכיצד הושלך היפיסטוס ממרום בידי אביו, שעה שביקש לעמוד לימין אמו שספגה מכות¹³, ואת כל קרבות האלים שחיבר הומירוס — אין להכ-ניסם אל המדינה, בין שיש בהם הוראה נסתרת בין שאין בהם. שהצעיר אינו מסוגל להבחין בין הוראה נסתרת לשאינה נס-תרת, ודברים שיקלוט אותם בדמיונותיו בגיל הזה, תזקה עליהם שלא יימחו ולא יתחלפו. גלל כן יש לייחס חשיבות שאולי אין למעלה ממנה לאותו ענין: שהאגדות הראשונות שישמעון הללו בחייהם, יהיה בהן כדי לנטוע סגולה טובה בלב שומעיהן“.

„ואכן“, אמר, „דבר זה יש בו משום הגיון. אבל אם אף יבקש מידנו השואל שנפרט לו אותם הדברים ואותן האגדות — איזו הן האגדות שנאמר לו?“

ואני אמרתי: „אדימאנטוס, לפי שעה אין אנחנו משוררים, אני ואתה, אלא מייסדי מדינה. ומייסדים — מן הראוי שידעו את הדפוסים שלפיהם חייבים המשוררים לחבר את האגדות, וש-

¹² הוא היפיסטוס; כך היה מסופר באחד משירי פינדארוס.

¹³ הומירוס, איליאס I, 586—594.

סטייות מהם — אין להרשותן, אבל הם עצמם — אין להם לספר אגדות".

"אמנם כן", אמר. "אך דבר זה עצמו, דפוסי הסיפורים על אודות האלים — מה יהיו?"

"בערך כך", אמרתי אני: "תמיד יש להציג את האל כמות שהוא, אם בשירי עלילה יתארו המתאר, או בשירים ליריים, או במחזה טראגי".

"אמנם יש לעשות כך".

"והרי טוב האלוהים למעשה, וכך יש לדבר בו?"
 "ודאי ובוודאי".

"ודבר שאינו עשוי להזיק — כלום יביא נזק?"
 "בשום פנים לא".

"ומה שלא יביא נזק — כלום יעשה כל רע?"
 "אף לא זאת".

"ומה שאיננו עושה כל רע, כלום יהיה זה גורם לכל רעה שהיא?"
 "מובן שלא".

"וכי מה? הטוב הוא מועיל?"
 "כן".

"הוא גורם, אפוא, לחיים טובים?"
 "כן".

"לא לכל הדברים גורם, אפוא, הטוב, אלא גורם למתוקנים שבהם, ואילו לרעים אין הוא גורם?"
 "למעלה מכל ספק", אמר.

"נמצא", אמרתי, "שהאל, כיון שהוא טוב, לא יהא מסב כל דבר ודבר, כפי שאומר המון-העם, אלא יהא מסב לבני אדם מיעוט הדברים, ורובם — לא יהא מסב. שכן הטובות המצויות לנו מועטות הן מהרעות, והטובות — אין לראות סיבתן בזולתו, ואילו הרעות — יש לבקש להן סיבות אחרות, זולת האל".

"דברייך", אמר, "נראים לי אמת שאין למעלה ממנה".

„ובכן“, אמרתי אני, „אין לקבל מיד הומירוס או מכל משורר אחר את הטעות הזאת בענין האלים, כשמחוסר תבונה הוא טועה ואומר¹⁴ :

שְׁתֵּי תְּבִיּוֹת, מְלֵאוֹת גּוֹרְלוֹת, הָעֶמְדוּ בְּמִפְתָּן זֶרֶס;
זו — הַגִּנָּיִם הֵם גּוֹרְלוֹתֶיהָ, זוֹ — עֲגוּמַיִם בָּהּ;

ומי שזיוס נותן לו משתיהן במעורב,

פַּעַם יֵרַע חֶלְקוֹ שֶׁל זֶה, וּפַעַם יֵיטֵב לוֹ;

אבל מי שלא יתן לו כך, אלא ימזוג לו מהשניה בלבד, בלא שימהול גורלותיה :

עַל פְּנֵי-הָאָרֶץ הָאֱלֹהִית יִדְחֻפּוּ רָעַב רָע;

ואף זאת לא נקבל שזיוס הוא אשר

טוֹבוֹת וְרָעוֹת יִנְחִילֵנּוּ.

ואשר להפרת השבועות והברית¹⁵ בידי פאנדארוס, אם יאמר אדם שזו נעשתה בעטיים של אתיני וזיוס, לא נשבחנו, ואף לא את המייחס לתמיס ולזיוס את ריב האלים וההכרעה שבו ; אף אין להרשות שהצעירים ישמעו דברים כאותם דברי איסכילוס :

אֲשֶׁמָה יִצְמִיחַ אֵל לְבָנֵי תְּמוּתָהּ, פְּאֶשֶׁר
יִרְצֶה הָמִיט שׁוֹאָה עַל בֵּית וַיּוֹשְׁבָיו.

אלא במחזה על סבלותיה של ניאופי, כגון אותו מחזה בו נמצאים החרוזים הללו, או על תלאות בני פלופס, או על מלחמת טרויה או ענין כיוצא באלה, אין להרשות למשורר שיתאר את המאורעות כאילו הם מעשי אלוה, או אם הוא מתאר אותם כמעשי

¹⁴ איליאס 24, 527—532 ; הטכסט שלפיו מצטט אפלטון שונה כאן במקצת מזה של הומירוס הנמצא בידנו.

¹⁵ הומירוס, איליאס 4, 69 וכו'.

אלוה, יהא עליו למצוא להם טעם, כאותו שאנו מבקשים עכשיו, ולומר שמעשי האל היו צודקים וטובים, והללו — צמחה להם תועלת מייסוריהם. אבל שאומללים היו האנשים בתתם את הדין, והאלוהים הוא שגרם לכך, — אין להתיר למשורר שיגיד זאת; אלא אם כן יאמרו שהללו היו זקוקים לעונש, מפני שהרעים — אומללים הם, והדין שנתנו היה תועלתם מאת האלוהים — זאת יש להתיר. אבל שהאלוה, אף על פי שטוב הוא, יהא גורם רעות למי שהוא — בדעה זו יש להילחם בכל דרך, לבל ישמיענה אדם במדינתו, אם המשטר של אותה מדינה צריך שיהא כתיקונו, — ולבל ישמענה לא צעיר ולא זקן, לא בשירה ולא בפרוזה, שאם ייאמרו דברים אלו, לא יהיה בהם לא משום חסידות, אף לא משום תועלת לנו, אף לא תיאום בינם לבין עצמם”.

”יחד אתך”, אמר, “מצביע אני בהיוב על חוק זה, ומקבל אותו ברצון”.

”ובכן”, אמרתי אני, “זה יהיה אחד החוקים והדפוסים בדבר האלים, שלפיו יהיו המדברים חייבים לדבר, והמשוררים לשורר: שאין האל גורם לכל הדברים, אלא לטובות בלבד”.

”ומכל מקום”, אמר, “די לו בכך”.

”ומה בדבר חוק שני זה? וכי סבור אתה שהאלוהים הוא קוסם, וכאילו בכוונה תחילה יופיע פעם בדמות זו ופעם בזו, כש־לעתים הוא אמנם מחליף את צורתו בתופעות מרובות, ול־עתים — אך ירמה אותנו ויכניס בלבנו אמונות כאלה על אודו־תיו, — או סבור אתה שאין בו שום כפילות, ופחות מכל הוא עשוי לחרוג מדמותו שלו?”

”כך, על רגל אחת”, אמר, “אין בפי לחוות דעה על כך”.

”ומה בענין זה? כלום לא מן ההכרח הוא, שאם אמנם ייעתק דבר־מה מדמותו שלו, הרי שיעתק או על ידי עצמו, או עד ידי זולתו?”

”הכרח”.

„והרי מה שנמצא במצב טוב ביותר, ישונה ויונע פחות מכל? הרי הוא הדין בגופים, שמשנים אותם מאכלים ומשקאות ותלאות, ובכל הצמחים שפועלים עליהם חום ורוחות וכיוצא באלה: הבריאים וחזקים שבהם משתנים פחות מכל?“

„כמובן“.

„והרי האמיצה והנבונה שבנשמות ודאי שפחות מתאחרות יב־הילנה מאורע חיצון וישנה אותה?“

„כן“.

„והלא הוא הדין גם לגבי כל החפצים המורכבים, ובניינים ובגדים: העשויים כשורה והנמצאים במצב טוב ישתנו פחות מזולתם מתמת הזמן ושאר ההשפעות?“

„אמנם כך הוא“.

„ובכן, כל שמצבו טוב, מטבעו או מאופן עשייתו, יקטן ביותר השינוי שיחול בו מידי זולתו?“

„כך מסתבר“.

„והלא האלוהים ומעשי האלוהים — מצבם מכל הבחינות טוב ביותר“.

„כמובן“.

„מכוח זולתו לעולם לא יגיע, אפוא, האלוהים לרִיבוי צורות“.

„לעולם לא“.

„ושמא יהא הוא עצמו מהפך ומשנה את עצמו?“

„ברור שכך“, אמר, „אם אמנם חל בו שינוי“.

„וכי ישנה את עצמו למה שטוב ויפה, או למה שגרוע ומכוער ממנו עצמו?“

„בהכרח“, אמר, „למה שגרוע יותר, אם אמנם חל בו שינוי. שהרי בוודאי לא נאמר על האל שהוא חסר יופי או סגולה טובה“.

„נכונים דבריך מאוד“, אמרתי אני, „וכיון שכך, כלום נראה לך, אדימאנטוס, שמי שהוא יעשה את עצמו מרצונו גרוע יותר מאיזו בחינה שהיא, אם אל ואם אדם?“

„אי אפשר“, אמר.

„נמצא“, אמרתי אני, „שאי אפשר לו לאל שירצה לשנות את עצמו, אלא מסתבר שכל אחד מהאלים, כפי שהוא יפה וטוב בתכלית, כן יעמוד בצורתו לעולם, ללא כפילות“.

„הכרח גמור הוא“, אמר, „לדעתי“.

„אם כן“, אמרתי אני, „הטוב באדם, אל-נא יאמר לנו שום משורר כ¹⁶“

אַלִּים, כְּאַוֶּרְהִים בְּנֵי עַם זָר,
כָּל הַצּוּרוֹת יִלְבָּשׁוּ, וַיִּסְוּרוּ בְּהֶן אֱלִי-קָרַת.

גם על פרזטיוס¹⁷ ותטיס¹⁸ בל יעליל אדם עלילות, ובל יציג בטראגידיות ובשאר מיני שירה את הירי והנה הפכה כוהנת ומקבצת נדבות

לְמַחֲיִים, לְבְנֵי-אֵינָאכּוֹס, הוּא הִנָּהָר שְׁבֶאֱרָגוֹס;¹⁹

ובל יספרו לנו שאר שקרים רבים שכמותם, ושוב אל-נא תאמנה האמהות לאותם הדברים, לבהל בהם את ילדיהן, ולספר את האגדות במעוות, כאילו יש אלים המשוטטים בלילות בדמות כל מיני עוברי אורח משונים; שבכך הן מנאצות את האלים, וגורמות לילדים שיהיו פחדנים.
„חלילה להן לעשות כך“.

„ואולם“, אמרתי אני, „שמא עשויים האלים באמת שלא להש-תנות, אך ברמייה וכישוף גורמים הם לכך, שבעינינו ייראו בכל מיני צורות?“
„אולי“, אמר.

¹⁶ הומירוס, אודיסיאה 17, 485 וכו'.

¹⁷ עיי' הומירוס, אידיסיאה 4, 456 וכו'.

¹⁸ לפי פינדארוס וסופוקליס, לבשה תטיס צורות רבות כדי למנוע את נישואיה עם פיליוס.

¹⁹ מתוך מחזה של איסכילוס אשר אבד ואיננו.

„וכי מה?“ שאלתי אני, „כלום ירצה אל לשקר בדיבור או במעשה, ולאחז את עינינו בחזיון־שוא?“
„אינני יודע“, אמר.

„וכי אינך יודע“, אמרתי אני, „שהשקר שבאמת שקר הוא — אם אפשר להגיד כך — שונאים אותו כל האלים ובני האדם?“
„הכיצד?“ אמר.

„כך“, אמרתי אני: „בעיקר הווייתו, ולגבי עיקרי הדברים, אין אף אחד נכון לטעות מרצונו, והגדול בחששותיו הוא: שמא ייתפש כאן לשקר.“
„עדיין“, אמר הלה, „אינני מבין“.

„שכן סובר אתה“, אמרתי, „שאני מתכוון לדבר־מה נשגב. אך אינני מתכוון אלא לכך, שבנשמתו ולגבי דברים של ממש אין אשר יבחר להיות טועה ומחזיק בטעותו ולהיות סכל, ולקנות לו כאן את השקר ולהתפס לו; ובמעין זה שונאים אותו הכל תכלית שנאה“.

„שנאה שאין כמותה“, אמר.

„והרי ענין זה שהזכרתיו כעת, ייקרא בצדק גמור, שקר שבאמת שקר הוא, דהיינו — הסכלות שבנשמתו של מי שנתפס לשקר. שהרי השקר שבדיבור — כמוהו כמעין הצגה של מה שמתארע בנשמה, וצלמו המאוחר יותר של מאורע זה, ולכן אין שקר זה נקי ביותר מכל תערובת. לא כן?“
„בוודאי“.

„אולם השקר שבאמת שקר הוא, — הוא אינו שוא על אלים בלבד, אלא גם על בני אדם“.

„כך נראה לי“.

„וזה שבדיבור? מתי יש בו תועלת, ולמי, עד שלא יהא ראוי לשנאה? הרי תועלת בו הן נגד אויבים, הן בשעה שאנשים הנקראים ידידים ינסו מתוך שגעון או איזולת להרע במשהו, — אזי יועיל שקר זה למנעם מכך, בדומה לסם־רפואה? והן באותן האגדות שדיברנו בהן כעת, כיון שאיננו יודעים את האמת

בקדמוניות אלו, הרינו מחקים בשקר לפי מיטב יכולתנו את דמות האמת, ועושים בכך את השקר לדבדבמה מועיל?"

"ודאי ובוודאי", אמר הלה, "שכך הוא".

"ומאיזו בחינה מבחינות אלו מועיל השקר לאלוהים? וכי מכיון שאיננו יודע את הקדמוניות, ישקר לגביהן מתוך חיקוי?"

"הרי זה יהא מגוחך", אמר.

"ובכן, אין בו באלוהים משום משורר־בדאי?"

"נראה לי שלא".

"וכי ישקר מתוך פחד מפני אויביו?"

"רחוק הוא מזה".

"ושמא בשל איולת מודעיו ושגעונם?"

"אך אין שום אויול ומשוגע", אמר, "מידידי האלוהים".

"אין, אפוא, שום תכלית, שלשמה ישקר אלוה?"

"אין".

"נמצא, אפוא, כל מה שדימוני ואלוהי — נקי הוא משקר לחלו־טין?"

"בלא כל ספק", אמר.

"אם כן, הרי נמצא האלוהים דמות פשוטה ואמיתית לחלוטין, הן במעשיו הן בדיבורו, והוא עצמו איננו משתנה, ואף איננו מטעה כאילו היה משתנה, לא בחזיונות שוא, לא בדיבורים ולא באותות שישלחם לבני אדם, בהקיץ או בחלום".

"כך", אמר, "נראה הדבר גם לי, מכוח דבריך".

"אתה מודה, אפוא", אמרתי, "שזהו הדפוס השני אשר לפיו יש לדבר ולשורר בדבר האלים: שאין הם עצמם קוסמים עד כדי שינוי צורתם, ואף אותנו אינם מטעים, לא בדיבור ולא במעשה, שנאמין בכך?"

"מודה אני".

"ובכן, ככל אשר נרבה לדבר בשבחו של הומירוס, לא נשבחנו בכך שהוא מייחס לזיוס את החלום שהטעה את אגאממנון²⁰. אף

את איסכילוס לא נשבח, באמור תטיס במחזה שלו כי ביום
חתונתה פירש לה אפולון בדברי שיר את הברכה שתבוא עליה
בילדיה :

בְּנֵי לֹא יִדְעוּ חֲלֵי וַיִּמְיָהֶם יִרְבוּ;
וְכָל מְזֻלוֹתַי – בְּרָכָם בְּזִמְרָתוֹ
פְּאֵהוּבֵי אֱלִים, וַיִּשְׂמַח לְבִי.
וּפִיו הָאֱלֹהִי שֶׁל פּוֹיְבוֹס – קָוִיתִי
גְּדוּשׁ חֲכָמַת הַנְּבוּאָה, אֵין שֶׁקֶר בּוֹ.
וְהוּא אֲשֶׁר עֲצָמוּ וְאֵמַר, עֲצָמוּ הָיָה
בְּאַרְחָה, עֲצָמוּ אָמַר אֶת־הַדְּבָרִים,
הוּא הוּא אֲשֶׁר עֲצָמוּ קָטַל בְּנֵי.

מי שיאמר על האלים דברים כאלה, נקפיד עמו ולא נתן לו מק-
הלה שתציג מחזהו; אף לא נרשה למורים שישתמשו בדבריו
לחינוך הצעירים, אם עתידים שומרינו להיות יראי-אלים
ואלוהיים, ככל אשר ניתן לאדם."

"בלי שום סייג", אמר, "מודה אני בדפוסים אלו, והיה יהיו לי
לחוקים".

„מסתבר, אפוא“, אמרתי אני, „שבענין האלים אלה הם הדי-
בורים שיש להשמיעם החל מימי הילדות, ואלה — אין להש-
מיעם, באזני אנשים שנועדו לנהוג כבוד באלוהיהם והוריהם,
ולא להקל בערך הידידות שתהא שרויה בינם לבין עצמם“.

„ודומני“, אמר, „שבדרך נכונה נתברר לנו כך“.

„וכי מה, אם עליהם להיות אמיצי-רוח? כלום אין צורך לומר
להם נוסף על כך גם דברים העשויים להרחיקם ככל האפשר
מפחד המוות? או שמא סובר אתה, שמי שיש בו אותו הפחד,
יהא ביום מן הימים אמיץ-רוח?“

„חי זיוס“, אמר הלה, „אינני סובר כך“.

„וכי מה? המאמין שישנה שאול תחתיה, והיא רבת אימים, —
שמא לדעתך עשוי איש זה שלא לפחד מפני המוות, ולהעדיף
בקרבות את המוות על פני מפלה ועבדות?“

„בשום פנים לא“.

„מסתבר, אפוא, שעלינו לפקח גם על הבאים להרחיב את הדי-
בור באגדות הללו, ולבקשם לבל יגדפו שאול-תחתיה גידופים
של סתם, אלא יספרו בשבחה, שאם לא כן, לא יהיו דבריהם
אמת, ואף לא תהיה בהם תועלת לשופם להיות אנשי מלחמה“.

„אמנם יש לעשות כך“, אמר.

„נמחק, אפוא“, אמרתי אני, „כל מה שעשוי כך, החל מהחרוזים
דלהלן:

טוב לי להיות שְׁכִירוֹ שֶׁל אַחַר וְלִחְרַשׁ אֶת-שְׂדֵהוּ
שֶׁל אִישׁ עָנִי, שֶׁעֲצָמוֹ — מִחֵיתוֹ מְצוּיָה לוֹ בְּדַחֵק,
מִהֵיוֹתֵי מוֹשֵׁל עַל כָּל הַמֵּתִים שְׁנָגוֹזוּ.

וגם²:

פֶּן יתְנַלֶּה לְבַנֵי תְמוֹתָהּ וְלֵאֱלִים בְּנֵי-אֱלֹמֹת
בֵּית מוֹשְׁבוֹ הַמְעַפָּשׁ, מֵאִימֵי אֶף-אֱלִים יתְפַלְצוּ;

וכן³:

הוּי, יֵשׁ אִפּוֹא גַם בְּשַׁעֲרֵי שַׁחַת נַפְשׁ וְצָלָם,
אֶךְ תְּבוֹנָה נְעַדְרָה בָּם כְּלִיל;

ועוד⁴:

הוּא לְבַדּוֹ מִשְׁכִּיל, צָלָלִים נַחְפְּזִים כָּל-הַיֶּתֶר.

וגם⁵:

עָפָה מִתּוֹךְ אֲבָרָיו נִשְׁמָתוֹ וְהִגִּיעָה אֶל-שַׁחַת
בְּבִכּוֹתָהּ גּוֹרְלָהּ, כִּי עֲזָה וְחַנּוּהָ - נִטְשָׁתָם;

וכמו כן⁶:

וּכְעֶשֶׂן אֶל מִתַּחַת לְאָרֶץ
נִסְתַּלְקָה נִשְׁמָתוֹ בְּהִמְיָה שׁוֹרְקָת;

וגם⁷:

כְּשִׁרִיקַת כְּנִפְיָהֶם שָׁל-עֲטִלְפִים, יִשְׁתַּקְשְׁקוּ
תּוֹךְ פְּנֵת מְעָרָה אֲדִירָה, בְּנִפְל מֵהַסְּלַע
מִנְחִילָם אַחַד, וְכֻלָּם זֶה-בְּזֶה יֵאָחֲזוּ:
כֵּן נִתְרוּ יַחֲדָיו בְּהִמְיָה שׁוֹרְקָת.

² הומירוס, איליאס 20, חרוז 64 וכו'.

³ הומירוס, איליאס 23, חרוז 103 וכו'.

⁴ הומירוס, אודיסאה 10, חרוז 495. המדובר בנשמת טיריסיאס הנביא, בין שאר הנשמות שבשאול. החרוז מובא גם ב"מנון", בסוף הדיאלוג.

⁵ הומירוס, איליאס 16, חרוז 856 וכו'.

⁶ הומירוס, איליאס 23, חרוז 100 וכו'.

⁷ הומירוס, אודיסאה 24, חרוז 6 וכו'. המדובר בנשמותיהם של המחזורים אחרי פנלופי שהרגם אודיסיוס, בדרכן אל שאול תחתית.

על כל הדברים האלה ושכמותם נבקש רשות מהומירוס ויתר המשוררים שבלא שיקפידו עמנו, נמחק אותם, לא כאילו אינם פיוטיים ולא ינעמו לאזני המון העם, אלא ככל שהם פיוטיים יותר, כן שמיעתם יפה פחות לילדים וגברים שנועדו להיות בני-חורין, ולפחד מעבדות יותר משיפחדו מפני המוות".

"בלי שום ספק".

"ובכן יש גם לדחות את כל השמות שניתנו לדברים הללו, והמטילים אימה ופחד, כגון קוקיטוס⁸ וסטיפס⁹ והתחתוניים¹⁰, וכחושים, ושאר שמות מאותו דפוס, המביאים חלחלה על כל שומעיהם, בכוונה תחילה. ואולי מוטב כך לצורך אחר¹¹; ואילו אנחנו חוששים לשומרים, לבל יהפכו לנו בשל אותה חלחלה רגישים ורכים יותר מדי".

"וחשש זה", אמר, "הריהו במקומו".

"יש, אפוא, לסלק מהשומרים את כל הדברים האלה?"

"כן".

"ולדבר ולשורר באזניהם בדפוס ההפוך?"

"זה דבר ברור".

"וכן נבטל גם את ההתייפחות וקינות המתים שבפי אנשי-השם?"

"בהכרח", אמר, "יהא דינן של אלו כדין הדברים שנאמרו קודם".

"עייין-נא, אפוא", אמרתי אני, "אם בצדק נבטל אותן או לאו. הרי אנחנו טוענים שהאיש ההגון לא יהא סבור, שהמוות הוא דבר נורא למי שהגון כמותו, אף אם הלה חברו הוא".

⁸ הנהר שבשאול; פירוש שמו: נהר הבכי.

⁹ נהר שבשאול; פירוש שמו: "האיום".

¹⁰ כינוי למתים ולאלי השחת.

¹¹ דהיינו — כדי להרחיק את השומעים ממעשי עזל, ע"י תיאור הענשים שבשאול; אפלטון עצמו נהג כך לפעמים, למשל בסיפור האגדה שבסוף "גורגיאס", ובסוף ה"פוליטיאה".

„כך אנו טוענים“.

„אם כן, לא יקונן על מותו כאילו אירע לו להלה דבר נורא“.

„אמנם לא“.

„ואכן גם זאת אומרים אנחנו, שמי שעשוי כך, הרי שבמידה

רבה ביותר די לו בו בעצמו, כדי לחיות בטוב, וזקוק הוא למי

שהוא אחר הרבה פחות מזולתו“.

„אמת“, אמר.

„אם כן, פחות מלזולתו נורא עליו הדבר, בקפתו בן או אח או

כסף או קנין אחר“.

„אמנם פחות“.

„אם כן, אף יתייפח פחות מזולתו, לכשימצאנו אסון מעין זה,

וככל האפשר יעמוד בו בשלווה“.

„מאין כמוהו“.

„בצדק, אפוא, נסיר מפי אנשי השם את הקינות, ונתנן לנשים,

אף כי לא לחשובות שבהן, וכן נתנן לרעים שבגברים, למען

יסלדו מכגון זה האנשים שלפי טענתנו הרינו מגדלים אותם

לשמירת הארץ“.

„בצדק“, אמר.

„שוב נבקש, אפוא, מאת הומירוס ושאר משוררים, לבל יתארו

את אכיליוס, בנה של אלה, כאשר¹²

הוא מתהפף מצדו אל־גבו מדי פעם בפעם,

ומגבו יתהפף על פניו,

ופתאום יודקף, ויתעה על שפת הים השומם¹³; וכן אל יתארו

אותו כשהוא, נוטל בשתי ידיו את העפר המפוחם ושופכו על

ראשו¹⁴; אף לא כשהוא בוכה ומתייפח, ככל אותן התאניות

¹² הומירוס, איליאס 24, חרוז 10 וכו' (מתוך אבל על מות פאטרוקלוס

חברו).

¹³ בהמשך לנ"ל, חרוז 13 (בשינויים קלים מהטכסט ההומירי שבידינו).

¹⁴ הומירוס, איליאס 18, חרוז 23 (שעה שאכיליוס שומע על מות פאט-

רוקלוס).

שהלה שם בפיו. אף את פריאמוס המקורב לאלים אל-נא יתארו
כשהוא מתחנן¹⁵

וּמְתַגַּלְגַּל לוֹ בְּרֶפֶשׁ,
וּלְכָל-אֶחָד הוּא-קוֹרָא בְּשֵׁמוֹ;

והרבה יותר מזה נבקש מהם, לבל יתארו גם אלים כשהם מת-
ייפחים ואומרים¹⁶:

אוי לי הַמְסַפְּנָה, גְּבוּר בְּמִזְל רַע יִלְדָּתִי;

ואם אלים כך, הרי שלפחות בל יעזו להציג את גדול-האלים
בתיאור שכל כך אינו הולם אותו, עד שיימצא אומר¹⁷:

או לי אֲשֶׁר עֵינֵי רוֹאוֹת פִּי סְבִיב חוֹמַת-קָרֶת
נִרְדָּף אִישׁ אֶהְבֵּתִיו, וּלְבִי מְבַכְּהוּ בְּצַעַר;

וגם¹⁸:

אוי לי אם בְּרִצּוֹן הַגּוֹרֵל יִכְנִיעַ פֶּטְרוֹקְלוֹס
בֶּן מְנוֹיִטְיוֹס אֶת אֶהוֹבִי בְּבִי-אִישׁ, אֶת-סֶרְפִדוֹן.

שאם יקשיבו הצעירים שלנו, אדימאנטוס יקירי, לדברים כאלה
בכובד-ראש, ולא ילעגו להם, על שום שנאמרו שלא כשורה,
הרי שלא בנקל יימצא אחד מהם שיראה את עצמו — שאינו
אלא אדם — נעלה על אותם הדברים ושינקפהו לבו, אם יעלה
גם על דעתו לומר או לעשות דבר מעין זה; אלא בלי כל בושה
והבלגה ירבה כל אחד מהם קינותו והתייפחיותו אף בשעות
סבל פעוט".

„אמת לאמיתה“, אמר.

¹⁵ הומירוס, איליאס 22, חרוז 414 וכו' (אחרי מות הקטור).

¹⁶ הומירוס, איליאס 18, חרוז 54 (דברי תטיס, אמה של אכיליוס).

¹⁷ הומירוס, איליאס 22, חרוז 168 וכו' (בראותו את אכיליוס רודף אחרי
הקטור).

¹⁸ הומירוס, איליאס 16, חרוז 433 וכו'.

„אך אסור שיהא כך, לפי מה שהורה לנו קודם-לכן הגיון הדברים שהשמענו. ובו חייבים אנו להאמין, עד שבהגיון-דברים אחר, יפה הימנו, יביאנו אדם לכלל אמונה אחרת.“

„אמנם אסור שיהא כך.“

„אולם אף אוהבי צחוק אסור להם שיהיו. כי שעה שאדם ייכנע לצחוק עז, כמעט שניתן לומר בוודאות, כי צחוק כזה יבקש לו תמורה הפוכה, עזה כמוהו.“

„כך נראה לי“, אמר.

„אם כן, לא נקבל דברי משורר המתאר אנשים שראוי לדבר בם, כשגובר עליהם הצחוק, והרבה פחות מזה — כשהוא מתאר אלים בכך.“

„הרבה פחות“, אמר הלה.

„גם מהומירוס לא נקבל, אפוא, דבריו אלו בענין האלים¹⁹ :

כִּי הָאֵלִים בְּרוּכֵי הָאֵשׁ הַשְּׁמִיעוּ צְחוּק רָם
עַד אֵין-שְׁעוֹר, בְּרֵאוֹתֶם אֶת-הַפִּיסְטוֹס אֶץ לֹו בְּבֵית-

אין לקבל זאת, לפי מה שאמרת.“

„אם רצונך“, אמר, „לייחס לי את הדברים. מכל מקום, אין לקבל זאת.“

„אולם גם אמירת האמת — יש להחשיב אותה מאוד מאוד. שאם צדקנו קודם בדברינו, ואמנם אין השקר מועיל לאלים, ואילו לבני אדם מועיל הוא בחינת סם רפואה, הרי ברור שיש להניח את שכמותו לרופאים, והדיוטות — אסור להם שיגעו בזה.“

„ברור“, אמר.

„נמצא שאם נאה הדבר למי שהוא, הרי שלמושלי המדינה נאה לשקר לתועלתה של המדינה, בשל אויביה או אזרחיה; וכל השאר אסור להם שיגעו במעין זה. והדיוט שישקר למושלים שכך טיבם, נגיד עליו ששגה שגיאה חמורה יותר מן החולה

¹⁹ הומירוס, איליאס 1, חרוז 599 וכו'.

שלא יאמר לרופאו, או מן המתאמן שלא יאמר למעמלו — את האמת על מצב גופו, או מן המלח שלא יאמר לרב-החובל את האמת בדבר האניה או מלחיה, עד היכן הוא עצמו, או אחר מחבריו המלחים, בקיאים באותה אומנות.”

”אמת שאין למעלה ממנה”, אמר.

”ובכן, אם מושל יתפוס במדינה אדם אחר שאומר שקרים,

אָחַד מֵהֶלְלוּ אֲשֶׁר אֲמַנִים הֵם:

או נְבִיא, או רופא חֲלִים, או חָרֵשׁ בּוֹנֵה-בַיִת, —²⁰

אותו יעניש, כיון שהנהיג מנהג שיש בו כדי לטרוף מדינה, כטרוף אנייה, ולאבדה.”

”וכל שכן”, אמר הלה, “כשסוף דבריו במעשה.”

”ועוד: כלום לא יהא לצעירינו צורך בישוב-דעת?”

”כמובן.”

”וכי עיקר ישוב-דעתם של המרובים אינו זה: שיהו מציייתים לשליטים ויהו בעצמם שליטים על ההנאות הכרוכות בשתייה, באהבה ובאכילה?”

”כך נראה לי.”

”ודומני שיפים יהיו בעינינו כאותם הדברים שאומר דיאומידיס אצל הומירוס²¹:

אַנָּא, שְׁבֵה בְּשִׁתְּיָקָה, וְצִיִּית לְאֲשֶׁר אֲדַבְּרָה:

וכן מה שסמוך לזה²²:

וּבְנֵי אֶכְיָה אֲשֶׁר יִשְׁאֲפוּ-עָוֹ

פְּנֵי מַפְקָדִים יִרְאוּ, וַיִּלְכוּ חָרֵשׁ;

ודברים כיוצא בזה.”

²⁰ הומירוס, אודיסיאה 17, חרוז 383 וכו'.

²¹ הומירוס, איליאס 4, חרוז 412.

²² הומירוס, איליאס 3, חרוז 8; ו-4, חרוז 431.

„הם יפים“.

„וכי מה? חרוזים כגון²³ —

אִישׁ כְּבֹד־יֵין אֲשֶׁר לְב־אֵיל לְבָהּ, וְעֵינֶיהָ
עֵינֵי-כָּלֵב,

והדברים שלאחר מכן, ושאר דברי חוצפה של ההדיוטות כלפי הממונים עליהם, שהושמו בפיהם בדיבור פשוט או בשירה — כלום אף הם יפים יהיו בעינינו? —
„לא“.

„שכמדומני אין שמיעת הדברים עשויה להוסיף לצעירים ישוב דעת; ואם היא מביאה עמה הנאה אחרת, אין כל פלא בכך. או מה דעתך? —
„כך“, אמר.

„וכי מה? לשים בפי החכם בבני אדם²⁴ את המלים, שלדעתו אין בעולם דבר יפה מאשר²⁵ —

כִּי יִנְתְּנוּ לְפָנַי אִישׁ-וְאִישׁ שְׁלֵחַנוֹת שִׁמְלָאוֹ
לָחֵם וְגַם בָּשָׂר, וּמִכֹּד יִשָּׂאֵב אֶת-הַיֵּין
הַמְּשֻׁרֵת-הַמְּשֻׁקָה, וּלְתוֹךְ סִפְלִים יִמְזַגּוּ;

כלום נראה לך ששמיעת דברים כאלה תועיל לו לצעיר שיכבוש את יצרו? או פסוק כגון²⁶:

אִישׁ כִּי-יָמוּת בְּרָעַב - הַמָּרָה שֶׁבַּנְּזוֹרוֹת הִיא?

או כאשר זיוס שוכח על נקלה, בשל תאוות אהבתו, את כל אותם הדברים שגמר אומר לעשותם, שעה שישנו כל שאר האלים ובני האדם, ורק הוא היה ער, — והנה עד כדי כך הוא מתרגש

²³ הומירוס, איליאס 1, חרוז 225 (דבריו של תרסיטס).

²⁴ אודיסיוס.

²⁵ הומירוס, אודיסיאה 9, חרוז 8 וכו'.

²⁶ הומירוס, אודיסיאה 12, חרוז 342.

למראה של הירי, שאף לחדר אין הוא רוצה להיכנס, אלא לשכב עמה בו במקום על פני האדמה, באמרו שגוברת עליו תאוות גדולה יותר מבאותו יום בו קרבו זה אל זה לראשונה, בנסתר מעיני הורינו היקרים²⁷; ואף כבילתם של אריס ואפרודיטי בידי היפיסטוס במסיבות דומות²⁸?

„לא, בחיי זיוס“, אמר הלה, „לא נראה לי כי יש בכך כדי סיוע לכיבוש יצרם!“

„אבל אם יש ואנשי שם“, אמרתי אני, „הראו בדיבור ובמעשה כיבושי יצררים למיניהם לגבי כל ענין וענין, — אותם יש להציג ולהשמיע, כגון דברי החרוזים²⁹ :

עַל חֲזֵהוּ הַכָּה, הוֹכִיחַ לְבוֹ וְאָמַר לוֹ:
שָׂא-נָא, לְבִי; שְׁכַבְרַ בְּזוּיֹת מְאֵלָה נְשֹׂאֵתָ.”

„בלי שום ספק“, אמר.

„אף אין להניח להם לאנשים, שיהיו מקבלי מתנות ואוהבי בצע.“

„בשום פנים לא.“

„אין, אפוא, לשיר להם כי

הֵן מִתְּנוֹת תְּשַׁדְּלֶנָּה אֱלִים וּמְלָכִים שְׁנֹכְבָדוּ;³⁰

אף אין לשבח את פויניפס, פדגוגו של אכיליוס, כאילו השיא לחניכו עצה נאותה כשאמר לו, שאם יקבל מתנות יעזור-נא לאכאים, ובלא מתנות — אל יחדל מזעמו³¹. אף לא נאמין ולא נודה, שאכיליוס עצמו היה אוהב-בצע עד שקיבל מתנות מאגא-

²⁷ הומירוס, איליאס 14, חרוז 296.

²⁸ הומירוס, אודיסיאה 8, חרוז 266 וכו'.

²⁹ הומירוס, אודיסיאה 20, חרוז 17 וכו'. (דברי אודיסיוס אל עצמו).

³⁰ היוונים ייחסו את החרוז להיסיאודוס, ואילו הוא איננו נמצא בטכסט של המשורר שנשתמר בידנו.

³¹ הומירוס, איליאס 9, חרוז 515 וכו'.

ממנון, וכן שתמורת כופר החזיר את הגופה³², ולולא קיבל כופר — לא היה נכון לכך”.

„ואמנם לא יהא זה מן־הצדק”, אמר, „לשבח דברים כאלה”. „ואך משום כבודו של הומירוס”, אמרתי, „מהסס אני להגיד, שאף חוסר חסידות הוא לספר דברים אלו על אכיליוס, ולהאמין לאחרים המספרים כך; והוא הדין לגבי הדברים שכאילו אמר אכיליוס לאפולון³³ :

הוֹי הַעֲרַמְתָּ עָלַי, הַמְשַׁחִית בְּאֵלִים, הַקּוֹלֵעַ
אֶל מְרַחֲקִים; לֹו הָיָה בְיָדִי, וְנִקְמְתִי מִמֶּךָ!

זכן גם סירובו לציית לנהר³⁴, אף על פי שאלוה הוא, ונכונותו להילחם בו, וגם מה שאמר בדבר שערותיו שהיו מקודשות לנהר השני, לספירכיאוס³⁵; „לפאטרוקלוס הגיבור אביאה שערי, וישאנו, אף על פי שהלה כבר מת; ואין להאמין שעשה כן. ואשר לסחיבות שסחב את הקטור סביב מצבתו של פאטרוק־לוס³⁶, ולמטבח שערך בשבויים לנגד המוקד³⁷, — על כל זה נאמר שאיננו אמת, ולא ניתן לאנשינו שיאמינו כי אכיליוס, בנם של אלה ושל אותו פיליוס שהיה מיושב־בדעתו מאין כמוהו ונכדו של זיוס, וחניכו של כירון החכם בתכלית לחכמה — כי אותו אכיליוס היה חסר שלוות נפש עד שהיו בו שתי מחלות הפוכות: שפלות שתאות בצע בצדה, וכן גם שחצנות כלפי אלים ובני אדם”.

„צדקת”, אמר, „בדבר־ך”.

„וגם בכך”, אמרתי אני, „אל־נא נאמין, ואל־נא נרשה לספר, כי תיסיוס בן פוסידון ופיריתאוס בן זיוס יצאו לגזול גזל איום

³² של הקטור, לאביו פריאמוס, כמסופר בספר האחרון של האיליאס (24).

³³ הומירוס, איליאס 22, חרוזים 15 ו־20.

³⁴ הוא סקאמאנדרוס; כמסופר באיליאס 22 במקומות שונים.

³⁵ הומירוס, איליאס 23, חרוז 151.

³⁶ הומירוס, איליאס 24, חרוז 14 וכו’.

³⁷ הומירוס, איליאס 23, חרוז 175 וכו’.

כל כִּכְּ³⁸; אף לא זאת, שאחר מבני־האלים והגיבורים הרהיב עוז בנפשו לבצע חטאים איומים כאותם שתולים בהם עכשיו. אלא נטיל על המשוררים, שיגידו כי לא הללו עשו את המעשים האלה, או שהללו לא היו בני אלים; ולא ניתן להם לספר את שני הדברים כאחד, לבל יכניסו בלב צעירינו שהאלים מחוללים פורענויות, ובניהם אינם טובים במאומה מבני אדם. שכן, לפי מה שאמרנו קודם, אין בכך לא מן החסידות ולא מן האמת; שהרי הראינו לדעת, שאלים — אי אפשר שתצא מהם רעה".

„כמובן“.

„והדברים אף מזיקים לשומעיהם. שכל אחד יהא סולח לעצמו על שום רעתו, כאשר יאמין כי מעין אותם הדברים עושים ועשו גם³⁹“.

צִאֲצָאֵי הָאֱלֹהִים,

קְרוּבֵיךָ שֶׁל זֹוֹס, אֲשֶׁר לָהֶם עֹמֵד בְּשָׁמַי
מְרוֹם הַר־אֵידָה מְזֻבָּחוֹ, מְזֻבַּח הָאֵב,
וּבְעוֹר־קִיָּהֶם טָרֵם יַחְדָּל דִּם־דִּימוֹנִים.

גלל כן יש לשים קץ לאגדות הללו, לבל תולדנה בלב צעירינו נכונות רבה להרע!
„ודאי ובוודאי“, אמר.

„והנה“, אמרתי אני, „בהגדירנו את הדיבורים שיש ושאין להש־מיעם, איזה סוג נותר לנו עוד? שכבר סיימנו את הדיון בשאלה, כיצד יש לדבר על אלים ודימונים וגיבורים ועל אשר בשאול“.
„אמנם כן“.

„וכי לא נותרו לנו הדיבורים על בני אדם?“
„ברור שכן“.

³⁸ פיריתואוס עזר לידידו תיסיוס לחטוף את הלינה; תיסיוס גלווה אל פיריתואוס במסעו לשאול תחתית, כדי להעלות משם את פרסיפוני.

³⁹ מתוך „ניאובי“, מחזהו של איסקילוס אשר הלך לאיבוד.

„אולם לפי שעה, ידידי, אי אפשר לנו לקבעם.“
 „הכיצד?“

„משום שנאמר, כמדומני, שגם משוררים וגם מספרים טועים טעות שאין למעלה ממנה, כשהם אומרים על בני האדם שרשעים רבים — מאושרים הם, וצדיקים — אומללים, וכדאי לעשות עוול, אם לא יודע הדבר, והצדקה אינה אלא טובתו של אחר, ונזק בה לבעליה; ונאסור להשמיע דברים שכאלה, ונצווה לשורר ולספר היפוכם. וכי אינך סבור כך?“
 „מובטחני בכך“, אמר.

„ואם אתה מודה בצדקת דברי, הרי אטען שכבר הודית באותו ענין שאנו תרים אחריו מכבר?“
 „הצדק אתך“, אמר.

„אם כן, שהדיבורים על בני אדם חייבים להיות מעין אלו, על כך נוכל להסכים איש עם רעהו רק בשעה שנמצא מה היא הצדקה, ונדע שמטבע ברייתה מביאה היא שכר לבעליה, בין שהלה נחשב צדיק ובין לא?“
 „אמת לאמיתה“, אמר.

„בכך יסתיים-נא, אפוא, דיוננו על הדיבורים; אך דומני שלאחר מכן עלינו לעיין גם באופי אמירתם; וכן יושלם העיון כולו, ויתברר לנו, מה הם הדברים שיש לאמרם, וכיצד יש לאמרם.“
 ואדימאנטוס אמר: „אינני מבין כוונתך בזה.“

„והרי“, אמרתי אני, „בכך יש צורך! ואולי תבין אותה בדרך זו ביתר קלות: הרי כל מה שנאמר בפי מחברי האגדות והמשוררים, אינו אלא סיפור של מה שהיה או מה שהוזה או מה שעתידי להיות?“
 „אלא מה?“ אמר.

„והרי הללו עושים זאת או בסיפור פשוט, או בסיפור המבוצע בדרך של הזדהות⁴⁰ המספר עם המסופר, או גם כך וגם כך?“
⁴⁰ המושג היווני: מימיסיס; מושג זה נחקר בזמן האחרון בספרו של

„גם בזאת“, אמר, „עודני טעון לימוד יתר!“
 „נראה“, אמרתי אני, „שאני מורה מגוחך, ואינני מחוור כלום.
 והנה כאותם האנשים שאין הדיבר בפיהם, לא אגיד את הדבר
 בכללותו, אלא אגזור לי חלק ממנו, ובו אנסה להבהיר לך
 טונתי. והגדנא לי: הרי אתה בקי בראשיתה של האיליאס, בה
 מספר המשורר כי כריסיס מבקש מאגאממנון שישלח את בתו
 לחפשי, והלה נתכעס עליו, וכריסיס, לאחר שלא השיג מבוקשו,
 מתפלל אל האלוה⁴¹, שיביא רעה על האכאים?“
 „בקי אני בכך“.
 „וידעת, אפוא, שעד המלים⁴²:

»וְהָיָה מִתְחַנֵּן אֶל כָּל אִישׁ-אֶכֶיָּה,

אֶךְ בְּיֹתֵר אֶל שָׂרֵי הַצָּבָא, אֶל שְׁנֵי בְנֵי-אֶטְרוֹס, —

עד כאן מדבר המשורר עצמו, ואינו מנסה כלל להטות את מח-
 שבתנו, כאילו לא הוא המדבר, אלא מי שהוא זולתו. ואילו את
 החרוזים שלאחר מכן הריהו אומר, כאילו הוא עצמו — כריסיס,
 ומנסה כמיטב יכולתו להביאנו לכלל דעה, שלא הומירוס הוא
 המדבר, אלא אותו כוהן, אדם זקן. וכך לערך, חיבר גם את כל
 שאר סיפורי המאורעות שבטרויה ובאיתאקה ובאודיסיאה
 כולה“.
 „בוודאי“, אמר.

„והן כשהוא משמיע מדי פעם בפעם נאומים, הן כשהוא אומר
 את הדברים שבין נאום לנאום — גם זה סיפור וגם זה סיפור?“
 „כמובן“.

„אך כשהוא משמיע נאום, כאילו אדם אחר הוא, — כלום לא
 נגיד שהוא משווה במידת האפשר את אופי אמירתו למי שהצ-
 היר עליו מדי פעם בפעם, שהוא הוא המדבר?“
 „כך נגיד; ומה בכך?“

⁴¹ הוא אפולון.

⁴² הומירוס, איליאס 1, חרוז 15 וכו'.

„והרי המשתווה בקולו או בהופעתו למי שהוא אחר — כלום אין פירושו של הדבר שהוא מזדהה עם הלה ומייצג אותו?“
 „בוודאי“.

„מסתבר, אפוא, שבמקרה הזה מבצע המשורר הלו, וכמוהו שאר המשוררים, את סיפורו בדרך של הזדהות מייצגת.“
 „בלא ספק“.

„אבל אם לא יסתיר המשורר את עצמו בשום מקום, הרי שכל שירתו וסיפורו יתקיימו בידו בלא הזדהות שכזאת. ולבל תשוב ותאמר שאינך מבין, אגיד לך כיצד יקום כדבר הזה. שהנה לאחר מה שסיפר הומירוס על כריסיס, שהוא בא ובידו כופר בתו, והתחנן לפני האכאים, ומעל לכל לפני המלכים, — אילו לאחר מכן לא היה מדבר כאילו נהפך לכריסיס, אלא היה ממשיך בחינת הומירוס, הרי תבין כי אז לא היתה כאן הזדהות אלא סיפור פשוט. והדברים יישמעו בערך כך — אגיד לך אותם בלא משקל, שאין לי כשרון פיוטי: — בא הכוהן והתפלל שהאלים יתנו־נא להללו שילכדו את טרויה ויצילו את נפשם, ולו עצמו יחזירו־נא את בתו, מאחר שיקבלו דמי כופר, ומתוך יראת האלוה. ולאחר שדיבר כן, הדרו האחרים פניו ושיבתו דבריו, ואילו אנא ממנון ציווה עליו בחרי־אף שיסתלק הפעם ופעם שניה אל יבוא, שמא לא יגינו עליו שרביטו וזרי האלוה; וכן אמר שבטרם תיפדה בתו, הרי שתגיע בארגוס לימי זיקנה, יחד עמו. והוא פקד עליו שילך לו ואל יתגרה בו, למען יבוא בשלום לביתו. והזקן פחד לשמע הדברים ונסתלק בשתיקה, ולאחר שיצא מהמחנה, העתיר תפילותיו אל אפולון, קרא בכינויי האלוה, הזכיר לו מעשיו וביקש שיגמול לו כגמולו: אם אמנם עשה רצונו בזמן מן הזמנים, בבניית מקדשים או בהקרבת קרבנות; בעבור זה ביקש שבהיציו יקום האל את נקמת דמעו־תיו. כך חברי, אמרתי אני, „קם סיפור פשוט שאין בו משום הזדהות“.

„הבינותי“, אמר.

„הבן־נא, אפוא, אף זאת“, אמרתי אני: „היפוכו של סיפור מעין זה יקום כשאתה משמיט את הדברים שבין הנאומים, ומשאיר את דברי השיחות בלבד“.

„גם זאת“, אמר, „מבין אני: הרי כך נוהגים בטראגדיות“.
 „אל נכונה“, אמרתי, „תפסת את הענין, ודומני שכבר אוכל להבהיר לך, מה שלא יכולתי להבהיר קודם: סוג אחד מהשירה ומסיפורי האגדות מבוצע בשלימותו בדרך ההזדהות, והוא הוא, כפי שאמרת, טראגדיה וקומדיה; סוג שני — בדרך הודעת המשורר עצמו, ובראש וראשונה תמצאנו בדיתיראמבים; סוג שלישי, מורכב משניים אלו, מצוי בשירה האפית, ואף בהרבה מקומות אחרים, אם מבין אתה לכוונתי“.

„עכשיו הבינותי“, אמר, „למה התכוונת בשעתו“.
 „וזכור־נא גם את אשר הקדמנו לכך: הרי אמרנו שכבר נסתיים הדיון בשאלה, מה הם הדברים שיש לאמרם, ועוד נותר לעיין בדרך אמירתם“.
 „זוכר אני“.

„והנה בזה נתכוונתי לכך, שנצטרך לברר בינינו ולבוא לידי הסכמה, אם נניח למשוררים שיחברו לנו סיפוריהם אגב הזדהות עם המסופר וייצוגו על ידי עצמם; או קצתם — אגב הזדהות כזאת, וקצתם — לא, ומה כן ומה לא; או אם לא ניתן להם כלל שיהיו מייצגים דבריהם אגב הזדהות אתם“.
 „אני מנחש“, אמר, „שאתה מעיין בשאלה, אם נכניס למדינה טראגדיה וקומדיה, או לא“.

„אולי בזה“, אמרתי אני, „ואולי אף ביותר מזה; שאינני יודע עדיין, אלא כספינה הנישאת ברוח, כן נשים פעמינו ככל אשר ישאנו דבר־השיחה“.
 „ואמנם הצדק אתך“, אמר.

„צא וראה, אפוא, אדימאנטוס: האם שומרינו צריכים להיות בקיאים בייצוג־מתוך־הזדהות, או לאו? או שמא יחול גם על זה מה שאמרנו קודם: שכל אחד יוכל לעסוק כדבעי רק בעיסוק

אחד, ולא ברבים; ואם ינסה וישלח ידו בעניינים הרבה, לא יזכה להצטיין אף באחד?"
 "ודאי שכך".

"וכי אין זה הדין גם לגבי יצוג-מתוך-הזדהות, שאותו האיש עצמו איננו מסוגל לייצג היטב עניינים רבים, כפי שיצליח לייצג ענין אחד מתוך הזדהות אתו?"
 "ודאי שאינו מסוגל!"

"אין להניח, אפוא, שאותו האדם יהא עוסק באחד העיסוקים שראוי לדבר בהם, ובעת ובעונה אתת אף יזדהה עם עניינים רבים לייצגם, ויהא בקי בייצוג-מתוך-הזדהות; שהרי אף בשני אופנים של הזדהות מעין זו, הנראים מקורבים זה לזה, אין אותם האנשים עצמם מסוגלים להצטיין בשניהם כאחד, כגון בחיבור של קומדיה וטראגדיה. וכי לא קראת לשתיים אלו זה-עתה בשם ייצוגים-שמתוך-הזדהות?"

"אמנם כן; וצדקת בדבריך, שלא אותם האנשים עצמם מסוגלים להצטיין בחיבורן".

"אף לא להיות ראפסודים ושחקנים כאחד?"
 "אמת".

"ואף לא אותם השחקנים עצמם משמשים בקומדיות ובטראגדיות; והרי כל העיסוקים הללו הם מיני ייצוגים-שמתוך-הזדהות, או לאו?"
 "כן".

"ונראה לי, אדימאנטוס, שטבעו של האדם מתפלג ליסודות קטנים עוד יותר, עד שאין ביכולתו לייצג כשורה עניינים הרבה מתוך הזדהות אתם, אף לא לעשות את הדברים שאותן הזדהויות באות לחקותם".
 "אמת לאמיתה", אמר הלה.

"ובכן, אם לקיים את פסוקנו הראשון, שהנה השומרים הפטורים מכל שאר מלאכות, חייבים להיות יוצרי חירות מדינתנו דווקא, בלא שיעסקו בדבר שאיננו שייך לזה, — אם לקיים אותו

פסוק, לא יהא להם לעשות שום דבר אחר, או לייצג דבר אחר מתוך הזדהות אתו; אלא לייצג, אם ייצגו, למן ימי נעוריהם ואילך, את הדברים הראויים להם, דהיינו — גברים אמיצי-רוח, מיושבים בדעתם, חסודים ובני-חורין, וכן כל כיוצא בזה; אולם דברים שיש בהם מן העבדות, בל יעשו אותם ובל יהיו מסו-גלים לייצגם מתוך הזדהות אתם, ואף לא דבר אחר מהמגונים, לבל תנחיל להם ההזדהות עם אותם הדברים אף את הוויתם של הללו. או שמא לא הרגשת שהייצוגים-מתוך-הזדהות, אם הם מתמשכים מימי הנעורים ואילך, הופכים הרגל וטבע: בגוף, בקול וגם במחשבה?"

"מאוד מאוד הרגשתי בכך", אמר הלה.

"ובכן", אמרתי אני, "הללו שעליהם אומרים אנחנו שקרובים הם ללבנו, ועליהם להיות גברים טובים, — הללו לא נרשה להם, אפוא, שהמה, הגברים, ייצגו אשה, לא צעירה ולא קשישה, לא אחת שמגדפת בעלה ולא אחת שמתגרה באלים ומתגאה באושרה המדומה, ולא אחת שנתונה בצרות ומכאובים וקינות; וחולה, אוהבת או יולדת — לא כל שכן".

"ודאי ובוודאי", אמר הלה.

"אף לא שפחות ועבדים, שעושים ככל מעשי עבדים".

"אף לא אלה".

"ומן הסתם אף לא גברים רעים, שהם פחדנים ועושים היפוכי הדברים שמנינו זה עתה, עולבים ומתלוצצים איש ברעהו ומ-חרפים זה את זה, בין שיכורים ובין פיכחים, או חוטאים כל שאר חטאים, שאנשים כאלה נוהגים לחטוא בדיבור ובמעשה כלפי עצמם וכלפי זולתם; ודומני שכמו כן אסור להרגילם שיידמו למשוגעים, לא בדיבוריהם ולא במעשיהם; שאמנם עליהם להכיר לדעת אנשים ונשים משוגעים ומושחתים, אך לא לעשות, ולא לייצג מתוך הזדהות, שום מעשה ממעשיהם".

"נכון מאוד", אמר.

„וכי מה?“ אמרתי אני; „האם מותר להם לייצג חרשי ברזל או בעלי מלאכה אחרת, או את החותרים במשוטי הטריארות או הממונים על אלו, או כל דבר אחר מסוג זה?“

„כיצד ייתכן“, אמר, „מאחר שאסור להם אף לתת דעתם על דבר מעין זה!“

„וכי מה? כלום ייצגו סוסים צוהלים ופרים גועים ונהרות ה־מים וים סואן וכל כיוצא באלה?“

„הרי כבר נאסר עליהם“, אמר, „להשתגע ולהידמות למשוגעים.“

„אם אני יורד לסוף דעתך“, אמרתי אני, „ישנו, אפוא, סוג של דיבור־וסיפור, שיזדקק לו בסיפוריו מי שבאמת נאה־וטוב הוא, שעה שיהא עליו להשמיע דבר־מה, וסוג שני שאינו דומה לזה, ובו ייאחזו תמיד ויזדקק לו בסיפוריו, מי שמנוגד להלה מטבעו ומחינוכו.“

„ומה טיבם“, אמר, „של סוגים אלו?“

„סבורני“, אמרתי אני, „שאיש כהלכה, המגיע בהמשך סיפורו למה שאמר או עשה גבר טוב, יהא נכון להודיע את הדברים כאילו הוא עצמו היה הלה, ולא יתבייש בהזדהות מעין זו, כש־לרוב ייצג את הטוב בשעת מעשיו הבטוחים והנבונים, ופחות וביתר־קיצור — בשעת כשלונותיו שנכשל בהם מחמת מחלות או תשוקות, או אף מחמת שיכרון או כל סיבה אחרת. אבל כשיזדמן לו אחד שאינו כערכו, לא יהא נכון להידמות בכובד ראש למי שגרוע ממנו עצמו — חוץ מברגעים מסויימים, כש־הלה עושה דבר הגון; — והוא יתבייש להזדהות עמו, הן משום שאינו מאומן לייצג אנשים כאלה, הן מתוך שנפשו תסלוד מכבוש והתאם את עצמה לדפוסיהם של הגרועים יותר, והוא בן לדבר בלבבו, ולא יעשנו אלא לשם שעשוע.“

„כך מסתבר“, אמר.

„הוא יזדקק, אפוא, לאותו סוג של סיפור, שדוגמתו מצאנו לפני שעה קלה בשירי העלילה של הומירוס, ולשונו יהא לה חלק בשני הסוגים, גם בייצוג־אגב־הזדהות וגם בסיפור האחר, אבל

מנת הייצוג תהא מעט מזער בתוך שיח ארוך שישמיע. או אין טעם לדברי?"

"מאוד מאוד", אמר; "בהכרח יהא זה דפוסו של אותו נואם".
 "והרי", אמרתי אני, "מי שאיננו כך, בה במידה שהוא גרוע יותר, כן ירבה לספר הכל, ובשום דבר לא יראה פחיתות כבוד לעצמו, עד שינסה, בכובד ראש וקבל-עם ועדה, לייצג הכל, לא בלבד מה שאמרנו קודם, דהיינו — רעמים ורעשיהם של רוחות, מטרות-ברד וצירי-מרכבות וגלגליהן, והמיתם של חצוצרות, חלילים ואבובים, אלא אף קולותיהם של כלבים, כבשים וציר-פרים. שיחו של זה, אשר לקולות ולהופעות שבו, ייעשה, אפוא, כולו בדרך ההזדהות המייצגת, או שיהיה בו סיפור מועט".

גם זה", אמר, "דבר שבהכרח הוא".

"לכך נתכוונתי, אפוא", אמרתי אני, "כשדיברתי על שני הסוגים שבאופן אמירת הדברים".

"ואמנם אלה הם", אמר.

"והנה האחד מהם יש בו תמורות מועטות בלבד, ואם המחבר יכניס לאופן אמירת הדברים גם הארמוניה נאותה וקצב, הרי שהבא להשמיעם בדרך נכונה, יוכל ללוותם כמעט תמיד באותה ההארמוניה עצמה, ולהסתפק באחת, שכן מועטות התמורות שבהם, וכן יוכל לאמרם בקצב דומה?"

"ברור", אמר, "שכך הוא".

"ומה בדבר הסוג השני? כלום לא יהיה זקוק למה שהפוך מהג'ל: לכל ההארמוניות ולכל הקצבים — אם אמנם ייאמר בדרך הראויה לו, מאחר שיש בו תמורות מכל מיני מינים?"

"כך הוא בלא שום ספק".

"והרי כל המשוררים והמחברים כל חיבור שהוא נזקקים לדפוס זה של אמירת הדברים, או לזה, או לשלישי שעירבבו אותו משניים אלו?"

"בהכרח", אמר.

"מה נעשה, אפוא?" שאלתי אני; "כלום נכניס לתוך המדינה

את כל אלו, או רק אחד מהבלתי-מעורבים, או את המעורב?"
 "אם תכריע דעתי", אמר, — "רק את זה המייצג את המהוגן
 בלא תערובת".

"אולם, אדימאנטוס, גם המעורב — נעים הוא; והיפוכו של זה
 שבחרת בו הריהו נעים ביותר לילדים ולפדגוגיהם, וכן להמון-
 העם!"

"אמנם נעים ביותר!"

"אך אולי", אמרתי אני, "תאמר שאיננו מתאים למדינתנו, כיון
 שאין בתוכנו איש בעל כפילות או בעל ריבוי כפלים, מאחר
 שכל אחד עוסק בענין אחד".
 "ודאי איננו מתאים".

"והנה מסיבה זו מצא נמצא רק במדינה שכך טיבה, כי הסנדלר
 סנדלר הוא, ולא קברניט בנוסף על סנדלרותו, והאיכר — איכר,
 ולא שופט בנוסף על עבודתו את האדמה, ואיש המלחמה —
 איש מלחמה, ולא סוחר בנוסף על אומנותו במלחמה, וכן כל
 השאר?"

"אמת", אמר.

"מסתבר, אפוא, שאם יגיע למדינתנו גבר שמרוב חכמתו יהא
 מסוגל ללבוש כל מיני צורות, ולייצג את כל הדברים מתוך הז-
 דהות אתם, ואם ירצה להציג לפנינו את יצירותיו, נשתחוה
 לפניו כלפני אדם קדוש ומופלא ורב נעימות, אך נאמר לו שאין
 במדינתנו איש אשר כזה, ולפי דיני הקודש אסור לשכמותו
 שייכנס אליה; ולאחר שניצוק מור על ראשו ונעטרנו בזרי
 צמר⁴³, נשלחנו למדינה אחרת; ואילו אנחנו עצמנו, למען תו-
 עלתנו, נזדקק למשורר ומחבר-אגדות מוצק יותר ונעים פחות,
 שייצג לנו את דרך אמירתו של מי שהגון הוא, ויאמר לנו את
 דבריו באותם הדפוסים שחקקנו אותם בתחילה, שעה שניסינו
 לחנך את היילינו".

"אכן", אמר, "כך נעשה, אם יהיה הדבר ברשותנו".

⁴³ כך היו מקשטים את הפסלים שבמקדשים.

„והנה עתה“, אמרתי אני, „ידידי, נסתיימה לנו, כנראה, בשלי-
מות אותה סוגיה מסוגיות המוסיקה, שעניינה סיפורים ואגדות;
שכבר נקבע מה הם הדברים שיש לאמרם, ומה היא דרך
אמירתם“.

„גם לי נדמה כך“, אמר.

„ולאחר מכן“, אמרתי אני, „כלום לא נותרה לנו הסוגיה שענ-
יינה אופים של נגינות ושירים?“
„ברור שכך“.

„והרי כבר יוכל כל אחד ואחד למצוא מה עלינו לדרוש מהללו,
כדי שנהיה תואמים את דברינו הקודמים?“

וגלאוקון צחק על כך ואמר: „אשר לעצמי, סוקראטס, נראה
שאינני נמנה עם, כל אחד ואחד; שלפי שעה אין בידי לחוות
דעה, כיצד עלינו לקבוע טיבם של הללו; אבל יש בלבי
השערת־מה“.

„על כל פנים“, אמרתי אני, „יש בידך לקבוע, כי השיר מורכב
משלושה יסודות, והם: מלים, הארמוניה וקצב“.
„כן“, אמר, „עד כאן הדבר בידי“.

„ואשר למלים שבו — הרי איננו שונה כלל מהשיח שאין מזמ-
רים אותו, ויש להשמיעו באותם הדפוסים שאמרנו קודם,
ובאותה הדרך?“

„אמת“, אמר.

„והלא ההארמוניה והקצב חייבים ללכת בעקבות המלים“.
„כמובן“.

„ואמרנו שבמלים לא יהא מקום לקינות ותאנייות“.
„לא ולא“.

„מה הן, אפוא, ההארמוניות שיש בהן משום קינה? הגד־נא לי,
שהרי איש־מוסיקה אתה!“

„החצי־לודית“, אמר, „והכל־לודית‘ ושכמותן“.

„אותן, אפוא“, אמרתי אני, „יש לסלק? שגם נשים מהוגנות לא
תמצאנה בהן חפץ, ומכל שכן גברים“.

„בוודאי“.

„והרי שיכרות יאה לשומרים פחות מכל, וכן רכות ועצלות?“
 „כמובן“.

„ואיזו הארמוניות הן, אפוא, רכות, והולמות את המשתאות?“
 „היונית“, אמר הלה, „וגם הלודית נקראות לפעמים, רפות“.
 „וכי להן תזדקק, ידידי, לגבי אנשי מלחמה?“

„בשום פנים לא“, אמר; „וכנראה שלא נותרו לך אלא הדורית והפריגית“.

„אינני בקי“, אמרתי אני, „בהארמוניות, אבל הותר-נא אותה הארמוניה, שתייצג כיאות את קולותיו והטעמותיו של מי שעז-רוח הוא בכל פעולה מלחמתית ובכל מצב הכפוי עליו; וכש-יתרע מזלו, והוא הולך להיפצע או למות, או בהתרגש עליו אסון אחר, — הוא עומד בפני רוע מזלו בנפש שליוה ולב נכון. והארמוניה שניה הותר-נא של מי ששרוי בפעולה של שלום, שלא מתוך כפייה, אלא מרצונו, בין שהוא מכניס דבר בלבו של אחר ומבקש אותו — אלוה בדרך תפילה, או אדם בדרך לימוד והוכחה, — בין שלהיפך יטה אוזנו לאדם אחר המבקש או מלמד אותו, או מפקיעו מדעתו הקודמת, ואשר מתוך כך יעלו לו פעליו כרצון לבו, ובכל אלה אינו נוהג ביהירות, אלא ביישוב דעת ובמתניות, ומקבל באהבה את התוצאות. שתי הארמוניות אלו, אחת — של הכרת, שניה — של רצון, שתייצגנה יצוג יפה ביותר קולותיהם של אנשים מיושבים בדעתם ואמיצי-רוח, שעה שיתרע מזלם ושעה שייטב מזלם — אותן הותירה-נא“

„אותן שאתה מבקש להותירן“, אמר הלה, „אינן אלא הללו שקראתי בשמן זה-עטה“.

„ובכן“, אמרתי אני, „לא נזדקק בנגינותינו ושירינו למיתרים הרבה, ולכלי שיש בו כל סולמי הקולות“.

„נראה לי“, אמר, „שלא“.

„לא נפרנס, אפוא, אומנים להתקנתם של פסנתרין משולשים

וכינורות וכל כלי זמר שיש בהם ריבוי מיתרים וסולמי-קולות?"
 "נראה שלא".

"וכי מה? כלום תקבל במדינה מתקיני חלילים או מחללים? או שמא רבו מיתריו של כלי זה יותר משל זולתו, ואותם כלי זמר שיש בהם כל סולמי הקולות, אינם אלא מחקים את החליל?"
 "זה דבר ברור", אמר הלה.

"גבל וקתרוס", אמרתי אני, "נותרו לך, אפוא, לשימוש במדינה; ובכפרים יהיה, אולי, לרועים מעין חליל-של-קנה".

"כך, על כל פנים", אמר, "מורה הגיון דברינו".
 "ולא נחדש כלום, ידידי", אמרתי אני, "כשנבכר את אפולון וכלי נגינתו על פני מארסיאס וכליו של זה"⁴⁴.
 "חי זיוס", אמר הלה, "נראה שלא".

"וחי הכלב", אמרתי, "בלא שהרגשנו בכך, הרינו שבים ומטה-רים את המדינה, שקודם לכן קראנו לה מעודנת בתפנוקים".
 "ובכך נוהגים אנו ישוב דעת", אמר הלה.

"הבה, אפוא", אמרתי, "נטהרנה גם משאר בחינות. שבעקבות ההארמוניות נביא את ענין הקצבים: שאין לרדוף אחרי גוונים מרובים של קצבים ואחרי משקלים מכל המינים, אלא לראות מה הם הקצבים של חיים מתוקנים וגבריים. ומי שיראה את הללו, יכריח פעמו ונעימתו שילכו אחרי הגיונם של חיים כאלה, ולא שיהא הגיונו הולך אחרי פעמו ונעימתו. אולם עניינך הוא להגיד, איזה הם הקצבים שכך טיבם, כדרך שנקבת בשמות ההארמוניות".

"אולם בחיי זיוס", אמר, "אין בפי להגיד זאת. אמנם מתוך מה שחקרתי באותו ענין, נמצאתי למד שישנם שלושה מיני קצבים"⁴⁵ רמו לאגדה על התחרות בין אפולון, ממציא הקתרוס, ומארסיאס הסא-טירוס, שהיה מחלל בחליל שהמציאתו אתיני, וזרקה אותו משום שכיער את פניה שעה שחיללה בו. בתחרות זו הכריעו המוסות לזכות אפולון, ולפי תנאי התחרות שאמרו כי המנצח יהא רשאי לנהוג במנוצח כרצונו, — פשט אפולון את עורו של מארסיאס.

שהמשקלים שזורים בהם, כדוגמת הארבעה בצלילים, שמהם הורכבו כל ההארמוניות. אולם איזה מהם מייצגים חיים אלו ואלו, אין בפי להגיד⁴⁵.

”יחד עם דאמון⁴⁵”, אמרתי אני, ”נטכס עצה, מה הם המשקלים שמתאימים לעבדות ופריצות, או לשגעון ושאר קלקלה; ומה הם הקצבים שיש להשאיר להיפוכיהם של הללו. דומני ששמעתי — אך לא בבירור — שנקב בשמותיהם של אנהופליון⁴⁶ מורכב ושל קצב דאקטילי והירואי, שאותם היה מסדר, אינני יודע כיצד, עשה אותם שווים בראשם וסופם, לפי הברות קצרות וארוכות, ומשקל אחד קרא, כמדומה לי, בשם יאמבוס, ושני בשם טרוכיאוס, לפי אורך וקיצור שייחס להם. ולגבי כמה מהם, דומני, היה מגנה — ובכמה משבח, — את מהירות תנועתם לא פחות מהקצבים עצמם; או שמא דיבר בענין שלישי המורכב משניים אלו? אינני יכול להגיד לך. אולם, כפי שאמרתי, כל הדברים האלה יובאו־נא לפני דאמון, שכן ניתוחם טעון דיון ממושך; או נראה לך שאפשר לקצר בהם?”

”חי זיוס, אין זה נראה לי!”

”אולם בכך תוכל להבחין: שהופעה תמה וקלוקלת נמשכות אחרי הקצב התם והקלוקל⁴⁷.
”כמובן.”

”ואילו הקצב התם והקלוקל מידמים לאמירת־הדברים התמה, והמנוגדת לתמה, ונמשכים אחרי אלו: וכן גם הנעימה התמה והקלוקלת, אם אמנם, כפי שאמרנו לפני שעה קלה, הולכים קצב ונעימה אחרי הגיון־הדברים, ולא הגיון־הדברים — אחרי הללו.”

”אבל בוודאי”, אמר הלה, ”חייבים הללו ללכת אחרי הגיון־הדברים.”

⁴⁵ מורה למוסיקה בזמנו של סוקראטס: ב”לאכס” (כרך א) של מהדורה זו, עמוד 113) מספר ניקיאס, שבהמלצתו של סוקראטס הפקיד בידי דאמון את חינוך בניו, וקורא לו ”חינני ביותר” בענייני המוסיקה.

„ומה בדבר אופן אמירת הדברים“, אמרתי אני, „והגיונם? כלום אין אלה הולכים אחרי מידות הנשמה?“
 „כמובן“.

„ואחרי אופן אמירת הדברים — כל השאר?“
 „כן“.

„נמצא שאמירה תמה ונעימה תמה והופעה תמה וקצב תם הולכים אחרי התמימות — לא אחרי אותה תמימות שהיא טיפשות, ואנו קוראים עלי השם זה בלשון סגיי־נהור, אלא אחרי אותה רוח שמידותיה ערוכות בתום־של־אמת ובנוי־של־אמת“.

„ללא כל ספק“, אמר.

„וכי אין על הצעירים לרדוף אחרי דברים אלה בכל מקום ומקום, כדי שיעשו את שלהם?“
 „ודאי שכן“.

„והרי אותם הדברים מצויים בשפע גם בציור ובכל כיוצא בו, וגם באריגה ובריקמה ובבנאות ובכל המלאכות היוצרות שאר החפצים, וכן בטבעם של הגופים ושל כל הצמחים; שכן מצויות בכל אלו הופעה תמה וקלוקלת. והופעה קלוקלת, קצב קלוקל ונעימה קלוקלת — הרי הם אחים ללשון משובשת ומידה משוֹבשת; והפכיהם — אחים למה שהפוך מזה: למידה מיושבת וטובה, ואת המידה הזאת הם מייצגים“.

„כך הוא הדבר לחלוטין“, אמר.

„האם רק על המשוררים, אפוא, חייבים אנחנו להשגיח, ולהטיל עליהם שיכניסו ליצירותיהם את דיוקנו של מה שהוא טוב, ולא — אל־נא יחברו אצלנו כל יצירה; או חייבים אנחנו להשגיח גם על שאר האומנים לבל יכניסו לתמונות של בעלי החי, לבניינים ולכל מעשה אחר ממעשי ידיהם, את המידה המשוֹבשת הזאת, ואותה פריצות ועבדות והופעה קלוקלת; ומי שאינו מסוגל להרחיקן, אין להניח לו שיעשה אצלנו כל מלאכה, לבל יגדלו שומרינו בין תמונות של קלקלה, כגדול על מרעה גרוע“.

בו ירבו לתלוש ולאכול מדי יום ביומו, זעיר-שם זעיר-שם, מעשבים מרובים, ובלי משים יתלכד כל זה בנשמתם לרעה אחת גדולה? או יש לחפש אחרי אותם האומנים המסוגלים לעקוב בכשרון טוב אחרי טבעו של מה שהוא יפה ותם, למען יפיקו הצעירים תועלת מכל דבר, כאילו היו שוכנים במקום בריא, ומשב האוויר, כזה הנושב מאקלימים מבורכים ונושא עמו בריאות, יביא מכל עבר לראייתם ושמיעתם משהו מן היצי-רות הנאות, ובלי משים ידריכם מימי ילדותם ואילך לכלל דמיון וידידות והתאמה עם השיח היפה?"

"יפה מאין כמוהו", אמר, "יהא גידולם בדרך זו".

"וכי לא מטעם זה, גלאוקון", אמרתי אני, "גודעת לחינוך המוסי חשיבות מרובה ביותר, משום שיותר מזולתם חודרים הקצב והנעימה לתוך הנשמה פנימה, תופסים אותה בחוזקה שאין למעלה ממנה, ובשאתם בחובם את ההופעה התמה, יעשו לתם את מי שיתחנך חינוך נכון, ואת מי שלא יתחנך — להיפוכו של תם? וטעם שני לחשיבותו של חינוך זה: מי שנתחנך בו כראוי, תהא תחושתו מחודדת ביותר לחוש בכל מה שלקוי, ונוצר או צמח שלא כשורה, ובהתרעמו על כל אלה כיאות, ישבח את הדברים הנאים, ומתוך שישמח בהם ויקלטם בנשמתו, הרי שייזון מהם וייעשה נאה-וטוב; ואילו את הדברים המכוערים יגנה כיאות וישנאם בעודו נער, אף בטרם יהא לאל ידו להשיג נימוקי שנאה זו בשיח-של-טעם; ובהגיע אליו שיח-של-טעם, הרי האיש שנתחנך כך יכירנו, בשל הקירבה שביניהם, ויותר מזולתו יקדמנו בברכה".

"לי נראה", אמר, "שאמנם לשם כך מושתת החינוך על המוסיקה".

"וכדרך", אמרתי, "שלא הגענו למצב מניח את הדעת לגבי קריאה וכתובה, עד שנתברר לנו כי האותיות, שמספרן מועט, סובבות בכל כתוב וכתוב, ולא זלזלנו בהן לא על גבי פתקים קטנים ולא על גבי לוחות גדולים, כאילו אין הן טעונות שימת

לב, אלא ביקשנו להכירן בכל מקום ומקום, בדעתנו שלא נהיה בקיאים בקריאה-וכתיבה, עד שלא נגיע למצב זה —
 „אמת“.

„והרי גם תמונותיהן של האותיות, אילו הופיעו לנו במים או במראות, לא היינו מכירים אותן, עד שלא נכיר את הללו, והדבר שייך לאותה אומנות-והתמחות גופה?“
 „בלי שום ספק“.

„והרי בחיי האלים — והוא הדבר שנתכוונתי לו: — כן לא נהיה אף בעלי מוסיקה, לא אנחנו ולא השומרים שלפי דברינו חייבים אנחנו בחינוכם, עד שלא נדע להכיר את דמויותיהם של ישוב-הדעת ואומץ-הלב והחירות והנדיבות, וכל הדמויות שהן אחיותיהן, וגם המנוגדות להללו, כשהן סובבות בכל מקום ומקום, ונרגיש בהימצאן בכל אשר הן, הן הדמויות עצמן הן תמונותיהן, ולא נזלזל בהן לא בדברים קטנים ולא בגדולים, אלא נהיה סבורים שהדבר שייך לאותה אומנות-והתמחות גופה?“

„הכרח גמור“, אמר.

„והרי“, אמרתי אני, „מי שבנשמתו מצויות מידות יפות, וב-
 תואר מראהו — תכונות המתאימות להללו והולמות אותן, ואלו ואלו יש להן חלק באותו דפוס עצמו — הרי לא יהיה מחזה יפה ממנו למי שעיניים בראשו?“
 „ודאי שלא“.

„והלא מה שיפה ביותר הריהו ראוי ביותר לאהבה?“
 „כמובן“.

„אנשים, אפוא, שבמידת האפשר כך טיבם, — אותם יאהב בעל המוסה; ומי שאין בו התאמה, — לא יאהבנו“.
 „לא“, אמר, „אם בנשמתו יהא כל חסרון; ואילו אם בגופו, —
 ישלים ויהא נכון לחבבו“.
 „הבנתי“, אמרתי אני; „גם לך יש, או היו, אהובים כאלה, ואני

מסכים אתך. אך זאת הגדנא לי; ישוב דעת ותאווה מתגברת — כלום יש ביניהם שותפות?"

„כיצד ייתכן?" אמר; „הרי זו מוציאה את בעליה מדעתו, לא פחות מכאב!"

„ובין התאווה המתגברת ושאר הסגולה הטובה?"
„בשום פנים לא."

„וכי מה? בין התאווה לבין פריצות ומשובה?"
„שותפות שאין גדולה ממנה."

„וכי יש בפוך לומר תאווה גדולה ולוהטת יותר מתאוות העגבים?"

„אין בפיי", אמר הלה; „אף לא משוגעת ממנה."

„והאהבה הנכונה הרי פירושה מאז ומעולם: לאהוב בדרך מיוֹ-
שבת ומוסית את מי שמתקן ויפה?"

„רק זה פירושה", אמר הלה.

„אין, אפוא, לצרף לאהבה הנכונה כל שמץ מן השגעון וממה שקרוב לפריצות?"

„אין לצרף זאת."

„אם כן, אף התאווה הלזו אין לצרפה, ומאהב ואהוב שאוהבים ונאהבים כיאות אסור שיהא להם חלק בה?"

„לא ולא", אמר, „סוקראטס, בחיי זיוס! אין לצרפה."

„מסתבר, אפוא, שבמדינה ההולכת ונוסדת תחוק אתה חוק, שמאהב יהא מחבב את אהובו, ויהא מתרועע אתו ודבק בו כדובק בבנו, אם הלה יאות לכך, לתכלית יפה; אבל מלבד זה ייזהר, בהתחברו עם אהוב שאחריו הוא מחזר בכובד־ראש, שלעולם לא ייראה הדבר כאילו חרג מגבולות אלו; שאם כן, יביא על עצמו את הגנות שהוא אדם חסר־מוסה ונטול־חן."
„כך הוא", אמר.

„וכי גם לך", אמרתי אני, „נראה שדיוננו במוסיקה הגיע לקצו? שהנה נסתיים במקום שצריך היה להסתיים; שהרי תכלית המוסיקה אינה אלא אהבת היפה."

„דעתי כדעתך“, אמר הלה.

„ואחרי המוסיקה יש לחנך את הצעירים בגימנאסטיקה?“
„בוודאי“.

„וגם בחינוך זה יש להקפיד, מימי ילדותם ובכל ימי חייהם. ולי נדמה שהדבר הוא כדלהלן: אך עיין-נא גם אתה: לי נראה שלא הגוף המשובח יעשה בסגולתו שלו נשמה לטובה, אלא להיפך: נשמה טובה תשפר, בסגולתה שלה, את הגוף, ותעשנו טוב ככל האפשר. וכיצד הדבר בעיניך?“
„גם בעיני“, אמר, „כך הוא“.

„ובכן, אם נטפל ברוח די-צרכה, ונניח לה שהיא עצמה תמצא את הטיפול בגוף לפרטיו, ולא נורה לה אלא את הדפוסים הכלליים, לבל נאריך יתר על המידה, — שמא ננהג כשורה?“
„בוודאי“.

„והרי אמרנו שעליהם לרחק משיכרות; שפחות מלכל אדם אחר מותר לו לשומר שיהא שיכור ולא ידע היכן הוא עלי-אדמות.“
„שכן דבר מגוחך הוא“, אמר הלה, „כששומר זקוק לשומר.“
„ומה בדבר מאכלות? הרי הגברים מתחרים בתחרות שאין חשובה ממנה; או לאו?“
„כן“.

„וכי כלכלת האתליטים תהא הולמת, אפוא, גם אותם?“
„אולי“.

„אולם“, אמרתי אני, „זו גוררת אחריה עייפות, וסכנה בה לבריאות. וכי לא ראית שהללו ישינים כל ימיהם, ועם כל סטייה קטנה מאורח-החיים שנצטוו עליו, יחלו אתליטים אלו בחליים גדולים וקשים?“
„ראיתי“.

„אם כן“, אמרתי אני, „הכשרת-גוף משוכללת יותר דרושה לאתליטים-שבמלחמה, שכן שומה עליהם שיהיו ערים ככל-בים, ובעלי ראייה ושמיעה חדות ככל האפשר, וכיון שיעברו

עליהם במסעותיהם תמורות רבות, מבחינת המים שישתו ומא־
כלות שיאכלו וחום וקור, — אסור שתהא בריאותם רפופה."
"כך נראה לי".

"וכי לא תהא, אפוא, הגימנאסטיקה הטובה ביותר מעין אחות
לאותה מוסיקה פשוטה שהרחבנו עליה את הדיבור לפני שעה
קלה?"
"כוונתך למה?"

"הרי גם גימנאסטיקה הגונה תהא פשוטה, וכל שכן זו המטפלת
באנשי מלחמה."
"הכיצד?"

"גם מדברי הומירוס", אמרתי אני, "יכול אדם ללמוד זאת. הרי
ידוע לך, שבמלחמה אין הומירוס מגיש לגיבורים בארוחותיהם
דגים לאכול, אף על פי שהם שוהים בחוף ההליספונטוס; ואף
לא בשר מבושל, אלא צלוי בלבד, שהתקנתו נוחה ביותר לחיי-
לים; שבכל מקום ומקום נוח להם יותר שישתמשו כביכול
באש עצמה, משיטרחו ויסחבו עמהם סירים."
"אמנם כן הוא".

"ואף תבלין, כמדומני, לא הזכיר הומירוס מעולם. או שמא ידוע
דבר זה גם לאתליטים האחרים: רצונך בגוף שיהא כתיקונו —
עליך להתאפק מכל אותם הדברים?"
"אל נכון הם יודעים זאת", אמר, "ומתאפקים".

"מסתבר, אפוא, ידידי, שאינך משבח שולחן נוסח סיראקוסי
ותבשילים מגוונים נוסח סיקיליה, אם נכונה התאפקות זו
בעיניך."
"דומני שלא".

"וכן גנאי הוא בעיניך שנערה קורינתית תהא ידידתם של
גברים האמורים להיות חזקים בגופם?"
"בלא כל ספק".

"ואתה מגנה גם את המעדנים — שכך הם נחשבים — של העו־
גות האטיות?"

„בהכרח“.

„שכן, דומני, לא נטעה, לכשנשווה הזנה כזאת ואורח-חיים כזה עם אותה שירה ואותו לחן שנתחברו בכל ההארמוניות ובכל הקצבים?“

„מובן שבכך לא נטעה“.

„והנה שם הולידה הרב-גונית — פריצות, וכאן — מחלה, ואילו הפשטות שבמוסיקה הולידה ישוב-דעת בנשמות, וזו שב-גימנאסטיקה — בריאות בגופים?“

„אמת לאמיתה“, אמר.

„ובגבור במדינה פריצות ומחלות, הרי שנפתחים בתי-דין ובתי-חולים לרוב, ומשפטנות ורפואה מתנשאות, כיון שאף בני חורין שוקדים עליהן במספר רב ובכל נפשם?“

„כיצד ייתכן אחרת?“

„וכי תוכל למצוא ראייה גדולה יותר לחינוך גרוע ומגונה שרוו-חיים במדינה, מהזדקקות זו לרופאים ודיינים בני-סמך, שעה שלא רק הנקלים בעלי המלאכה נזקקים להם, אלא גם הטוענים בגאווה שנתחנכו דרך חירות? או שמא אין זה גנאי בעיניך וראייה מובהקת לחוסר חינוך, כשמוכרח אדם להזדקק לצדק שהוטל עליו בידי אחרים, בחינת אדונים ובוררים⁴⁶...?“

„דבר זה“, אמר, „הריהו מגונה מכל“.

„וכי נראה לך“, אמרתי אני, „שאמנם מגונה הוא אף ממצבו של אדם, שלא זו בלבד שרוב ימיו הוא עושה בבתי דין, נתבע ותובע, אלא מגיע מרוב בורותו אף לידי התהדרות בדבר זה גופו: שהנה הוא מומחה במעשי עוול, ובקי בכל הנפתולים שב-עולם, להתחמק מכל החורים במיני תחבולות, בלא ליתן את הדין; וכן הוא עושה בשל עניינים פעוטים של מה בכך, בלא שהכיר לדעת, עד כמה שפר יותר חלקו של אדם, שהתקין לו חיים שאינם זקוקים כלל לדיין מתנמנם?“

„לא כן“, אמר; „זה עולה בגנותו אף על הקודם“.

⁴⁶ סיומו של הפסוק נשתבש בכתבי היד, ופירושו מוטל בספק.

„ולהזדקק לרפואה“, אמרתי אני, „לא בשל פצעים, או כמה מחלות שבעונתה, כי אם בגלל חוסר פעילות והלכות חיים כגון אלה שתיארנו, ולהתמלא זרימות ונשיבות כמיץ בצה, עד שהאסקליפיאדים⁴⁷ המחוכמים רואים צורך לעצמם להמציא לחליים הללו שמות כגון, פיחה, וגזלת; — אין זה מגונה בעיניך?“

„מאוד מאוד“, אמר; „ובאמת, חדשים ומשונים הם שמות המחלות הללו.“

„כמותם“, אמרתי אני, „לא היו, כמדומני, בזמנו של אסקליפיוס. וראיה לי, שבשדות טרויה לא גערו בניו⁴⁸ של אסקליפיוס באותה אשה, שהגישה לאיוריפילוס הפצוע גריסי שעורים הרבה בין פראמני⁴⁹, וגבינה שחוקה — והרי זה דבר שנחשב למעורר דלקת, — ואף לא מיחו ביד פאטרוקלוס שהיה משגיח על אותו ריפוי.“

„ואף על פי כך“, אמר, „משקה משונה הוא לאדם הנתון במצב כזה.“

„לא, אם תתן דעתך על כך“, אמרתי, „שכפי שמספרים, לא נזקקו האסקליפיאדים לפני הירודיקוס⁵⁰ לרפואה זו הנהוגה עכשיו, שיש בה משום טיפוח המחלה. אולם הירודיקוס מעמל היה, ומשנעשה חולני, עירבב גימנאסטיקה ברפואה, והיה מייסד

⁴⁷ אסקליפיוס — אל הרפואה; „אסקליפיאדים“ — כינוי לרופאים.

⁴⁸ מאכאון ופודאליריאוס, רופאי היוונים במלחמת טרויה, היו לפי הומרוס בני אסקליפיוס.

⁴⁹ נתחלפו לו לאפלטון שני מקומות הומיריים הסמוכים זה לזה. לא איוריפילוס, שעל פציעתו מסופר באיליאס 11, חרוז 575 וכו', הוא שקיבל לפי הומרוס את המשקה הזה, אלא מאכאון, אחד משני בני אסקליפיוס הנ"ל (הומירוס, איליאס 11, חרוז 624 וכו').

⁵⁰ איש סלימבריה שבחוף האירופאי של ההלספונטוס (ים מרמארה של היום); ב„פרוטאגוראס“ (כרך א', עמ' 21 של מהדורה זו) אומר עליו פרוטאגוראס שהוא (הירודיקוס איש סלימבריה) אינו אלא סופיסטן שהסווה את הסופיסטיקה שלו בחינת גימנאסטיקה. בן המאה החמישית לפני הספירה, בן הדור שקדם לזה של סוקראטס.

קודם-כל, ובמידה מרובה ביותר — את עצמו, ולאחר מכן — גם רבים אחרים”.

„כיצד ?” שאל.

„בכך”, אמרתי אני, „שהאריך את מיתתו שלו. שבהיותו מפשפש במחלתו, מחלה שסופה מוות, לא היה, כמדומה לי, מסוגל לרפא את עצמו, אבל חי כל ימיו בבטלה גמורה, ונתייסר בנפשו — שמא יעבור במשהו על הלכות חייו הרגילות; וכך הגיע לשיבה, שכן מרוב חכמתו נתמשכה גסיסתו”.

„בפרס יפה, אפוא”, אמר, „זיכתה אותו אומנותו”.

„כפי שמסתבר”, אמרתי אני, „באדם שנעלם ממנו, שלא מתוך אי-ידיעה וחוסר-נסיון נמנע אסקליפיוס מלהורות לצאצאיו את צורת הרפואה הזאת, אלא משום שידע, שבכל משטר מהוגן הוטל על כל איש ואיש פועל מסויים בו יעסוק בהכרח, ואין בו איש ששעתו בידו להיות כל ימי חייו חולה ומטפל במחלתו. שאנחנו מבחינים בדבר הזה בקרב בעלי המלאכה, ואילו בקרב העשירים והשרויים כביכול באושר — איננו מבחינים בכך”.

„הכיצד ?” שאל.

„נגר חולה”, אמרתי אני, „ידרוש מאת הרופא סמים להקיא או לשלשל מחלתו מתוך גופו, או ידרוש לפוטר ממנה בדרך הכ-וואה או ניתוח; אך אילו הוטל עליו טיפול ממושך, שיהא חובש ראשו בלבדים וכיוצא באלה, — מיד היה אומר שאין שעתו בידו להיות חולה, ולא כדאי לו לחיות כך שיהא שם לב למחלתו ומזניח פעלו המיועד לו. ולאחר מכן יאמר לרופא כזה שלום, ישוב לאורח-חייו הרגיל, ואם יבריא — יחיה ויעשה את שלו; ואולם אם גופו לא יהא מסוגל לעמוד בזה, ימות וייפטר מתלאותיו”.

„ואמנם”, אמר, „לשכמותו יאה יחס זה אל הרפואה, לדעת הבריות”.

„שמא”, אמרתי אני, „משום שיש לו פועל-מה, שבלעדיו לא כדאי לו שיחיה ?”

„ברור שכן“, אמר.

„אולם העשיר אין לו לפי דברינו פועל כזה המיועד לו, היינו — שאם ייאלץ לחדול ממנו, לא יהיו חיי חיים?“
 „על כל פנים אין מזכירים כדבר הזה“.

„וכי לא שמעת“, אמרתי אני, „דברי פוקילידיס⁵¹ האומר, שמי שכבר מובטחת לו מחיתו, חייב לעסוק בסגולה טובה?“
 „דומני“, אמר, „שאף קודם לכן!“

„על כך“, אמרתי אני, „לא נבוא בריב אתו, אלא נבהיר איש לרעהו, אם זהו הדבר שהעשיר חייב לעסוק בו, ולא, — חיינו אינם חיים, או אם אמנם יש בו בגידול המחלות כדי למנוע נגרים ושאר בעלי מלאכה מלשים לב למלאכותיהם, אבל אין בו מניעה לגבי הוראת פוקילידיס“.

„כן“, אמר, „בחיי זיוס! כמעט שאין לך מניעה גדולה יותר לגבי אותה הוראה, מהדאגה המופרזת הזאת לגוף, החורגת מגדר הגימנאסטיקה; שכן אינה מתיישבת לא עם כלכלת הבית ולא עם עבודת הצבא ולא עם משרות קבע במדינה“.

„ומה שחשוב מכל: היא קשה גם לכל מיני לימודים ומחשבות ושינונים שאדם משנן לעצמו; באשר תמיד חוששת היא לאימוץ יתיר של הראש וסחרחורת, ומאשימה את הפילוסופיה שהיא היא הגורמת לדברים אלו, עד שבכל מקום בו מבקשים לעסוק ולהצטיין בסגולה טובה יחד עם דאגה מופרזת זו שדור־אגים לגוף, יש בה באותה דאגה משום מניעה. שתמיד היא מביאה את בעליה לידי כך, שיראו עצמם חולים, ויחושו בגופם בכל עת תמיד“.

„כך מסתבר“, אמר.

„נוכל, אפוא, לטעון, שגם אסקליפיוס עמד על כך, ולכן הורה רפואה רק בשביל בני אדם שמצד טבעם ואורח־חיהם בריאים הם בגופם, אלא שחלו במחלה מסויימת, — רק בשביל אלה,

⁵¹ איש מיליטוס שבחוף אסיה הקטנה; משורר בן המאה הששית. נשׁ-תמרו רק קטעים מועטים של שיריו.

ובשביל מצב כזה, הורה רפואתו, כדי לעקור בתרופות וניתוחים מחלותיהם של אותם האנשים, שנצטוו מפיו להמשיך באורח חיהם הרגיל, לבל יזיק בהוראותיו לענייני המדינה; ואולם גופים שבתוך-תוכם אכולי-חולי הם ואין בהם מתום, אותם לא ניסה להריק מעט-מעט ולשוב ולמלאותם, במצוות דיאטיטיות, ולא ביקש לתת לאדם שיחיה חיים ארוכים וגרועים, ויוליד, כפי שמסתבר, גם צאצאים כיוצא בזה; אלא דעתו היתה, שמי שאינו מסוגל לחיות לפי השיטה הנהוגה, אין לטפל בו, שבכך לא תהא תועלת לא לחולה עצמו ולא למדינה.

„מדינאי“, אמר, „היה אסקליפיוס לדבריד“.

„גם בבניו“, אמרתי אני, „תכיר לדעת שכך היה⁵²; וכי אינך רואה, כיצד הצטיינו במלחמת טרויה, ואף עסקו ברפואה בדרך שאמרתי? או שמא אינך זוכר שגם בשעה שמנלאוס נפצע בידי פאנדארוס⁵³:

דָם מְצָצוּ מִפְּצָעוֹ, וְסָמִי סִגְלָה מֶרְחוּ בּוֹ?

ואילו את שהיה עליו לשתות או לאכול לאחר מכן, לא ציוו לו, כשם שלא ציוו לאיוריפילוס כדבר הזה, מתוך סברה שאותם הסמים דיים לרפא גברים שלפני היפצעם היו בריאים ואורח-חייהם — כתיקונו, וריפוי זה לא ייפגם, אפילו ישתו תיכף ומיד משקה המעורב כאשר הוא מעורב; ואילו מי שהוא חולני מטבעו ומי שפרוץ — על אלה סברו בני אסקליפיוס שחייהם אינם כדאים, לא לעצמם ולא לזולתם, וסברו שאומנותם לא באה לשמש את הללו, ואין לטפל בהם, אפילו הם עשירים יותר ממידאס⁵⁴.

„אתה מתאר את בני אסקליפיוס“, אמר, „כחכמים מופלגים.“
 „כיאה להם“, אמרתי אני; „אף על פי שמשוררי הטראגדיות

⁵² תרגמתי לפי הצעת אפלט לתיקון הטכסט המשובש בכתיבי היד.

⁵³ הומירוס, איליאס 4, חרוז 218.

⁵⁴ המלך האגדתי של פריגיה, שעושרו היה למשל בפי היוונים.

וגם פינדארוס אינם מאמינים לנו, ואומרים שאמנם היה אסקלי-
פיוס בנו של אפולון, אבל בזהב נתפתה לרפא איש עשיר שכבר
היה בן-משות, ולכן אף היכה בו הרעם, ונהרג. אולם אנחנו, לפי
מה שאמרנו קודם, לא נאמין להם בשני הדברים כאחד, ונגיד
שם אסקליפיוס היה בן אלוה, לא היה כילי; ואם כילי, —
לא בן-אלוה”.

”ובכך”, אמר הלה, ”נצדק לחלוטין. אולם מה דעתך בענין זה,
סוקראטס: כלום לא דרושים לנו במדינה רופאים טובים?
והרי טובים יהיו בראש וראשונה אותם שתחת ידיהם עברו הן
אנשים בעלי טבע בריא, הן חולניים במספר רב מאוד; וכן דרו-
שים לנו גם שופטים שהיה להם משא ומתן עם טבעים מכל
המינים”.

”טובים עד מאוד”, אמרתי, ”דרושים לנו לפי דעתי; ואולם
איזה טובים בעיני — כלום תדע?”
”אם תגיד לי”, אמר.

”נסה אנסה”, אמרתי אני. ”אבל בדיבור אחד שאלת על שני
עניינים שאינם היינו הך”.

”כיצד?” אמר.

”רופאים”, אמרתי אני, ”אמנם יהיו רבי יכולת ביותר, אם נוסף
על לימוד אומנותם יהא להם, החל מילדותם, משא ומתן עם
גופים רבים מאוד ומושחתים מאוד, ואם יחלו גם הם בכל המח-
לות, ואם גם מטבעם לא יהיו איתנים ביותר מצד בריאותם.
שכן דומני, לא מכוח גופם הם מרפאים גוף — שאילו כך, לא
ייתכן שגופם ייפגם ויהא פגום בזמן מן הזמנים; אלא גוף מרפ-
אים הם מכוח נשמתם, שאמנם, אם תיטיב לרפא דבר-מה, לא
ייתכן שתיפגם ותהא פגומה”.

”נכון”, אמר.

”ואילו שופט, ידידי, שולט על נשמה מכוח נשמתו, שלא ייתכן
שתהא מתחנכת מצעירותה בין נשמות מושחתות, ותשא ותתן
אתן, ותהא מבצעת אף היא עצמה את כל מעשי העוול שבעולם,

כדי שתוכל לדון מנסיונה של עצמה על מעשי עוול של אחרים, כרופא הדן במחלות הגוף; אלא צריכה היא שבצעירותה לא תתנסה ולא תיפגע במידות רעות, כדי שתהא נאה וטובה, ותכריע בענייני הצדק הכרעה בריאה. לפיכך גם נראים ההגונים בימי נעוריהם כתמימים שהרשעים ירמו אותם על נקלה: שהרי אינם נושאים בקרבם כל דוגמאות שלפיהן יעמדו על המתארע בנשמותיהם של המושחתים.

„ואכן“, אמר, „כך עולה להם“.

„לפיכך“, אמרתי אני, „צריך שהשופט הטוב לא יהא צעיר, אלא זקן, שרק במאוחר עמד על טיבו של העוול, ולא מתוך שהרגיש בעוול שלו עצמו המקנן בנשמתו, אלא לאחר שאימן את הרגשתו במשך זמן מרובה להבחין בתוך נשמותיהם של אחרים בעוול שאינו שלו, ולהרגיש בדרך זו כמה רע הוא העוול מטבעו, בהסתמכו על הכרה, ולא על נסיון שנתנסה בעצמו“.

„אמנם מסתבר“, אמר, „ששופט מעין זה — אין כמותו שופט של-ממש“.

„ואף שופט טוב הוא“, אמרתי אני, „שעל כך שאלת; שכן מי שנשמתו טובה — הריהו טוב. ואילו אותו הבקי-וחשדן, שבמו ידיו עשה מעשי עוול רבים ורואה עצמו בעל נסיון וחכם: בשאתו-ותתו עם אנשים שדומים לו, הריהו נראה בקי וזהיר, כיון שהוא משווה לעיניו את דוגמאות תכונותיהם אשר בקרבו; ואילו בגשתו לטובים ולבאים בימים, הרי שוב הוא נראה שוטה, שלא יאמין שעה שיש להאמין, ולא יכיר לדעת מידה בריאה, באשר אין בו דוגמתה של מידה כזאת. אך כיון שלעתים קרו-בות יותר יפגוש בגרועים מאשר בהגונים, הרי שבעיני עצמו ובעיני זולתו עדיפה חכמה שבו על איולתו“.

„אמת היא“, אמר, „שלא יחול בה שום ספק“.

„אם כן“, אמרתי אני, „לא באיש זה יש לבקש את השופט הטוב והחכם, אלא בקודם, שהנה קלקלה — לעולם לא תעמוד על

סגולה טובה וגם על עצמה, ואילו הסגולה הטובה שבטבעו־של־אדם המתחנך במשך זמן רב, תעמוד בסופו של דבר הן על עצמה הן על הקלקלה. וכפי שנראה לי: חכם יהיה האדם הזה, ולא הגרוע."

"גם לי", אמר, "נראה כך".

"ובכן, בצדו של שיפוט כזה תקבע למדינה, בחוקים אשר תחוקק, גם רפואה כגון זו שאמרנו, ושניהם יטפלו באותם מאז־רחיך שמתבעים טובי־גוף הם וטובי־נשמה; ואותם שאינם כך — אם קלקלתם בגופם, יתנו להם למות, ואם בנשמתם מושחתים הם מטבע ברייתם וחשוכי־מרפא — ימיתו אותם?"

"ואמנם נראה", אמר, "שכך מוטב, לאותם שעולה להם כך ולמדינה".

"וברור הוא", אמרתי אני, "שהצעירים במדינתך ייזהרו לנפשם שלא להזדקק לשיפוט, כשהם נזקקים לאותה מוסיקה פשוטה, שלפי מה שאמרנו, מולידה בקרבם ישוב־דעת".

"כמובן", אמר.

"ואם לפי אותם העקבות עצמם יתחקה חניך המוסה גם אחרי הגימנאסטיקה, כלום לא יאחז בה, שעה שירצה לאחוז בה, בדרך שלא תזיקנו כלל לרפואה, אלא אם כן אי אפשר בלעדיה?"

"כך נראה לי".

"כשיתאמן, אפוא, באימוני הגימנאסטיקה ובתלאותיה, הרי שישווה לעיניו אגב כך את יסוד הלהיטות שבטבעו ויתכוון לעוררו, יותר משיתכוון לחזקת גופו, שלא כאתליטים האחרים הקובעים להם מזונותיהם ואימוניהם למען יוסיפו כוח?"

"נכון מאוד", אמר הלה.

"והנה", אמרתי אני, "גלאוקון: גם אלה שתיקנו את התקנה שיש לחנך במוסיקה ובגימנאסטיקה — אולי אף מטרתם שלהם איננה זו שלעתים רואים בה את מטרתם: שהסוג האחד ידאג לגוף, והשני — לנשמה?"

"אלא מה?" שאל.

„נראה“, אמרתי אני, „שגם את זו וגם את זו תיקנו בעיקר למען הנשמה“.

„הכיצד?“

„וכי לא הרגשת“, אמרתי, „מהו מצבם הרוחני של אותם האנשים המתמסרים כל ימי הייהם לגימנאסטיקה, ואין להם שום מגע עם המוסיקה? או של אותם שנוהגים היפוכו של דבר?“

„מאיזו בחינה“, אמר, „שואל אתה?“

„מבחינת הגסות והקשיחות, ומאיך גיסא — מבחינת הרכות והעדינות“, אמרתי אני.

„אמנם הרגשתי בכך“, אמר: „הללו שנוקקים לגימנאסטיקה בלבד, סופם גסים יתר על המידה, ואלה שלמוסיקה — סופם רכים יותר ממה שיפה להם“.

„והרי“, אמרתי אני, „יסודה של הגסות הוא עזיזות, שבחינוך נכון תהפוך אומץ־לב, אך לכשתימתח יתר על המידה, תיעשה, כפי שמסתבר, קשיחה וקשה“.

„כך נראה לי“, אמר.

„וכי מה? הרי העדינות היא חלק של הטבע הפילוסופי, וכשרמרפים אותה רפיון יתיר, סופה רכה מדי, ואילו בחינוך יפה — עדינה ומתוקנת“.

„כך הוא“.

„והרי אמרנו, שהשומרים זקוקים לשני הטבעים הללו“.

„אמנם כן הוא“.

„והרי דרוש להתאימם זה אל זה?“

„כמובן“.

„ונשמתו של מי שמתואם כך, הריהי מיושבת בדעתה ואמיצה?“

„מאוד מאוד“.

„ושל מי שאיננו מתואם — פחדנית וגסה?“

„בוודאי“.

„מי שנותן, אפוא, למוסיקה שתקסים את נשמתו בהמית חלילים, ותשפוך לתוכה דרך האזניים, כדרך משפך, אותן ההארמוניות

המתוקות ורכות ומקוננות שהזכרנו לפני שעה קלה, והוא חי כל חייו בזמזום ודעה זחוחה בהשפעת המוסיקה, הרי שבראשית דרכו הוא מרכך את העוז המצוי בו, כרכך הברזל, והופך אותו מדבר בלתי-מועיל וקשיח לדבר מועיל. אולם כשימשיך ולא יחדל מלהקסימו, כבר יימצא ממיס ומתיך, עד שבסופו של הדבר ימס את עוֹזו מתוך רוחו, ויחתכנו מקרב נשמתו כחותך גיד מברשו, ונשמתו תהפוך לנשאת-רומח ענוגה⁵⁵.”

„ודאי ובוודאי”, אמר.

„ואם מלכתחילה”, אמרתי אני, „היתה בו נשמה חסרת-עוז מטבעה, יגיע לכך במהרה. אך אם נועזה היתה, יחליש עוזה ויעשנו רתחני, עד שמסיבות פעוטות יתלקח, ויכבה עד מהרה. אנשים כאלה יהיו, אפוא, רגזנים וזעפנים, תחת היותם נועזים, וקשים הם לבריות.”

„בלא ספק.”

„ומאיך גיסא, המרבה לעמול בגימנאסטיקה ומיטיב לבו בסעודות כיד המלך, ואילו עם מוסיקה ופילוסופיה אין לו מגע — מה תהא עליו? כלום במצבו הטוב של גופו לא יתמלא בראשית דרכו בטחון והעזה, ויהא אמיץ-לב יותר משהיה?”

„מאוד מאוד.”

„ואולם מה יעלה לו, אם לא יעשה שום דבר אחר, ולא יהא שותף לכל מוסה שהיא? אפילו היה בנשמתו איזה יסוד של שאיפה ללימודים, — הרי כשיסוד זה לא יטעם טעם לימוד וחקירה, ולא יקח חלק בדברי הגיון, ולא בעיסוק אחר מהעיסוקים המוסיים, כלום לא יעשה חלש, חרש ועיוור, מאחר שאין מעירים ואין מטפחים אותו, וחושיו לא יזדככו?”

„כך הוא”, אמר.

„איש כזה, דומני, יעשה, אפוא, שונא-דברי-הגיון ונטול-מוסה, ובשום ענין לא יזדקק עוד לדברי הסבר, אלא יבצע כל זממיו

⁵⁵ לפי הומירוס, איליאס 17, חרוז 588, ששם נאמרות מלים אלו על מנלאוס.

בחזקתו ובאלימות כדרך החיה, ויחיה בסכלות וכבידות שאין עמה לא קצב ולא חן".

"מכל בחינה ובחינה", אמר הלה, "כך הוא הדבר".

"ולשם שניים אלה — זאת טענתי — נתן, כנראה, אחד האלים שתי אומנויות לבני האדם: מוסיקה וגימנאסטיקה, לשם היסוד המתעזז שבנשמה, והיסוד הפילוסופי; — לא לשם נשמה וגוף, אם לא דרך אגב, אלא לשם אותם השניים, למען יתואמו זה אל זה מתוך מיתוח וריפוי, עד שתשרור ביניהן ההארמוניה הנאותה".

"ואמנם כך מסתבר", אמר.

"מי שמיוזג, אפוא, מוסיקה וגימנאסטיקה מיוזג יפה ביותר, ומגישן לנשמתו לפי המתכונת הנכונה, עליו נאמר בצדק גמור שהוא בעל מוסה ובעל הארמוניה בתכלית השלימות, הרבה יותר ממי שמכוון את המיתרים בינם לבין עצמם".

"ובכך נאמר דברי טעם", אמר, "סוקראטס".

"וכי לא יהיה לנו גם במדינתנו, גלאוקון, צורך באדם שיפקח תמיד על אותם הדברים, לבל יופר משטרה של המדינה?"

"אמנם יהא בו צורך הכרחי ביותר!"

"יהיו־נא, אפוא, הללו דפוסי החינוך והגידול. שלמה יפרט אדם מחולותיהם של צעירים אלו, ואת מסעי הציד והקיניגיות שלהם, ותחרויותיהם שברגל וברכוב? הרי ברור שכל אלה חייבים להיות מתואמים להללו, ולא יקשה עוד למצוא אותם".

"אולי", אמר הלה, "אין קושי בכך".

"ניחא", אמרתי אני; "אך מה יש לנו לברר לאחר מכן? וכי לא יהיו מאותם האנשים מושלים וגם נתינים?"

"בוודאי".

"וכי לא ברור, שהמושלים צריכים להיות זקנים יותר, והנתינים — צעירים מהם?"

"ברור".

"וכן, שהטובים שבהם יהיו מושלים?"

„אף זאת“.

„וטובים שבחקלאים — הרי יהיו אותם שאין כמותם לחק־
לאות?“
„כן“.

„ועתה, כיון שהם צריכים להיות טובים שבשומרים, הרי הם
אותם שאין כמותם לשמירתה של מדינה?“
„כן“.

„צריך, אפוא, שיהיו נבונים ובעלי יכולת בענין זה, ויתר על
כן — מלאי דאגה למדינה?“
„כך הוא“.

„והרי אדם ידאג ביותר למה שהוא אוהבו?“
„בהכרח“.

„ויאהב ביותר את אשר לדעתו יועיל גם לו עצמו, והוא סבור
שבטובתו של הלה ייטב גם לו עצמו, ולהיפך?“
„כך“, אמר.

„מתוך שאר השומרים יש לבחור, אפוא, אותם הגברים שבהם
יתברר בשעת בדיקתנו, כי כל ימי חייהם עושים הם בכל
מאודם את אשר יחשבו לתועלת המדינה, ובשום פנים אינם
נכונים לעשות, מה שלא נראה להם כך?“
„ואמנם אלה יהיו מתאימים לתפקידם“, אמר.

„ונראה לי שבכל הגילים יש להשגיח בהם, אם הם אנשי שמי־
רה לעיקר זה, ולא קסם ולא חזקת יד ישכחו ויוציאו מלבם
את הדעה שיש לעשות את שטוב ביותר למדינה“.
„למה אתה מתכוון בכך?“ שאל.

„אגיד לך“, אמרתי אני. „נראה לי שדעה יוצאת ממחשבתו של
אדם הן מרצונו הן בעל כורחו: מרצונו — יוצאת סברת שקר
מלבו של אדם שהיטיב ללמוד; בעל כורחו — כל דעה אמי־
תית“.

„ענין היציאה מרצון הבנתי“, אמר; „אך בזו שיוצאת בעל
כורחו של האדם, עודני טעון לימוד“.

„וכי מה? כלום אינך סבור“, אמרתי אני, „שטובותיהם נשללות מבני האדם בעל כורחם, והרעות — מרצונם? ולהחטיא את האמת — הרי רעה היא לאדם, ולהחזיק בה — טובה? ומי שסובר כהויותם של הדברים, כלום לא נראה לך שהוא מחזיק באמת?“

„כדבריך כן הוא“, אמר הלה, „ונראה לי שלא מרצונם נשללת מבני אדם סברת אמת“.

„וכי אינם סובלים כדבר הזה מחמת גניבה, או כישוף, או כפייה?“

„גם הפעם“, אמר, „לא הבינותי“.

„כנראה“, אמרתי אני, „מדבר אני במליצות של לשון הטרד-גדיה. שבהללו אשר הדבר נלקח מהם בגניבה, נתכוונתי לאותם שנתפתו ולאותם ששכחו; משום שמאלה הפקיע הזמן את דעתם, בלי שהרגישו בדבר, ומאלה — דיבור-פה. כעת הבינות?“

„כן“.

„ואלה שהדבר נלקח מהם בחזקת יד, בהם נתכוונתי לאותם שצער או כאב שינו בהם את דעתם“.

„גם זאת“, אמר, „הבנתי, וכדבריך כן הוא“.

„ואילו הללו שהדבר נלקח מהם בכישוף, עליהם תאמר, כמדור-מני, גם אתה, שהם אותם ששינו דעתם מתוך הנאה שהקסי-מתם, או מתוך פחד-מה שנפל עליהם“.

„אמנם“, אמר הלה, „כל מה שמטעה, דומה כמעשה כשפים“.

„אם כן, כפי שאמרתי זה-עתה: יש לחקור מי הם השומרים הטובים ביותר של אותו עיקר השורר בקרבם: שעליהם לעשות את שנראה להם מדי פעם בפעם טוב ביותר למדינה. לפיכך יש להשגיח בהם מימי ילדותם ואילך, ולהטיל עליהם מעשים שדווקא בהם עשוי אדם לשכוח את הדבר שהוא ולטעות בו, ומי שזכור, ואי אפשר להטעותו, — אותו יש לפקוד, ומי שאינו כן, יש לדחותו. וכי לא כן?“

„כן“.

„וכן יש להטיל עליהם טרחות ומכאובים ותחרויות, ובהם יש להשגיח על אותו הדבר עצמו?“
 „צדקת“, אמר.

„והרי גם באותו סוג שלישי“, אמרתי אני, „דהיינו — בכישור פים, יש להעמידם בנסיון ולבחון אותם; וכשם שמוליכים את הסייחים לתוך שאון ורעש כדי לעמוד על טיבם אם פחדנים הם, כן יש להביא את הללו למקומות סכנה בעודם צעירים, ולשוב ולהכניסם למצבים של הנאה, ובבחינה מדוקדקת יותר מזו של זהב באש יש לבחון, אם באחד מהם יתברר שאיננו ניתן לכישופים, והופעתו נאה בכל אלה, והוא מצטיין בשמירה על עצמו ועל המוסיקה שלמד, ומעמיד עצמו בכל הדברים הללו כאיש בעל קצב טוב ולחן טוב, — שכמותו יהא מועיל ביותר, לעצמו ולמדינתו. ומי שנמצא ללא פגם בכל המבחנים האלה בהם ייבחן בילדותו ובימי עלומיו וגברותו, אותו יש למנות מושל המדינה ושומרה, ולחלוק לו כבוד בחייו ובמותו, שיהא זוכה לקבורה ושאר ציוני מזכרת, העולים בתפארתם על הנהוג לגבי זולתו; ומי שאינו כן — יש לדחותו. מעין זאת, גלאוקון“, אמרתי, „נראית לי שיטת בחירתם ומינוים של מושלי המדינה ושומריה, אם לומר את הדבר בדפוסו הכללי, בלי לפרטו.“
 „כך נראה גם לי“, אמר הלה.

„אך לאמיתו של הדבר, שמא ייקראו הללו בצדק רב ביותר בשם 'שומרים' במלוא מובן המלה הזאת; באשר ישמרו על כך, שאויבים מבחון לא יוכלו, ובני המדינה מבפנים לא ירצו להרע; ואילו הצעירים, שקודם קראנו להם שומרים, להם יש לקרוא בשם אנשי מגן, שיסייעו בביצוע פקודות המושלים?“
 „כך נראה לי“, אמר.

„ומה תחבולה נמצא לנו, כדי להכניס בראש וראשונה בלב השומרים, ואם אי אפשר, בלב שאר בני המדינה, שקר אחד שאין בו משום זיוף, מאותם השקרים המועילים, שהזכרנו קודם לכן?“

„איזה שקר?“ שאל.

„שאין בו חידוש“, אמרתי אני, „אלא מעשה פויניק⁵⁶ הוא, שלפנים אירע במקומות הרבה, כפי שמספרים המשוררים והכ־ניסו בלב שומעיהם; אך בזמננו לא אירע, ואינני יודע אם אפשר שיארע, ובלי כוח שידול רב לא יתקבל על דעתו של אדם“.

„מאוד ניכר בך“, אמר, „שאתה מהסס להשמיע את הדבר“.

„ושעה שאשמיענו“, אמרתי אני, „ייראה לך היסוסי כדבר המובן מאליו“.

„דבר־נא“, אמר, „ואל תפחד“.

„הנני מדבר, אפוא, אף על פי שאינני יודע היכן אמצא את ההעזה הדרושה והמלים היפות לסיפור זה, ואנסה קודם־כל להכניס בלב המושלים עצמם ובלב החיילים, ולאחר מכן בלב שאר אנשי המדינה, שכל מה שאירע ונעשה להם באותו גידול וחינוך שחינכנום — כל זה לא היה, אלא נדמה להם כך, כחזיון שחזו בחלום, ולאמיתו של הדבר נמצאו באותו זמן מתחת לפני הארץ, ושם נוצרו ונתגדלו, הם וכלי זינם וכל שאר צידום; ולאחר שהיו מותקנים בתכלית השלימות, העלתה אותם הארץ — היא אמם — מתוך מעמקיה, ולפיכך חייבים הם גם עתה לראות בארץ, שהם שוכנים בה, את אמם ומחנכתם, ולפיכך להגן עליה בעצה ובגבורה שעה שתותקף, ואל שאר אנשי המדינה חייבים הם להתייחס כאל אחיהם, שגם הם ילידי האדמה כמוהם“.

„לא בכדי“, אמר, „נתביישת זמן רב כל כך להשמיע שקר זה“.

„בושה זו“, אמרתי אני, „מובנת מאליה. אף על פי כן האזן־נא גם לסוף הסיפור. הרי אנשים אחים אתם, כל יושבי המדינה, כך נדבר אליהם שעה שנספר את סיפור המעשה, אך כשיצר אתכם האלוה, הוסיף תערובת זהב בכל אלה מכם הראויים להיות מושלים, ועל כן יקרי־ערך הם ביותר; וכל שהם „אנשי

⁵⁶ רמו לאגדה על מיסדי העיר תיבי, שנולדו משיני הדראקון שקדמוס (הפויניק) הצניע אותן באדמה.

מגן", בהם עירבב כסף; וברזל ונחושת — באיכרים ושאר האומנים. ועל פי הרוב תולידו צאצאים שיהיו כמותכם; אולם מאחר שכולכם קרובים איש לרעהו, אף יקרה לעתים שזהב יקים זרע כסף, וכסף — זרע זהב, וכן כל שאר סוגים עשויים להיוולד זה מתוך זה. קודם־כל ובחומרה יתירה מצווה, אפוא, האלוה את המושלים, שישמרו מכל משמר על צאצאיכם, ויש־גיחו עליהם ביותר, לראות איזו מאותן המתכות נתערבבה בנש־מתם, ואם אחד מצאצאיהם יהא בו מן הנחושת או הברזל, אל ירחמו עליו בשום פנים ואופן, אלא יעריכוהו כראוי לטבעו ויד־חוהו אל מעמד האומנים או האיכרים; ושוב, כשיוולד מהללו אחד שיש בו מן הזהב או הכסף, יעריכוהו כערכו וירוממוהו אל השמירה או ה"הגנה"; שדבר־נבואה הוא, כי המדינה עתידה להיחרב, שעה שישמור עליה שומר עשוי ברזל או נחושת. וכי יודע אתה איזו תחבולה שהיא, שתביאם לכלל אמונה במעשה זה?"

"אותם עצמם", אמר, "אי אפשר; אבל בניהם ובני בניהם, ושאר האנשים שיחיו לאחר מכן — המה יאמינו".
 "ואפילו כן", אמרתי אני, "יוסיף הדבר על מסירותם למדינה, ומסירותם איש לרעהו; שכן ירדתי לסוף דעתך, בפחות או ביותר."

והנה דבר זה — ככל אשר יימסר מפה לפה, כן יהיה. ואילו אנחנו, לאחר שציידינו את ילדי האדמה הללו בכלי נשקם, נלווה אותם בדרכם, כשהמושלים הולכים בראש החבורה. וכאשר יגיעו — יתבוננו־נא בעיר, למצוא את המקום היפה ביותר להקמת מחניהם: שמשם יקל להם להכניע את האנשים שב־פנים, אם יהא בהם ממרה בחוקים, וכן להדוף את הבאים מבחוץ, אם יפול אויב כזאב עלי עדר. ולאחר שיקימו את סוללת המחנה ויקריבו קרבנות למי שראוי להקריבם, יכינו להם מקו־מות לינה; או כיצד?"

"כך", אמר.

„שיהיו עשויים להגן עליהם די צרכם מפני חורף וקיץ?“
 „כמובן; שדומני“, אמר, „כי אתה מתכוון למשכנותיהם“.
 „כן“, אמרתי אני; „של חיילים, ולא של סוחרים“.

„ומהו ההבדל“, שאל, „שאתה קובע בין זה לזה?“
 „אנסה“, אמרתי, „להסביר לך. הרי לא יימצא ברועים מעשה
 נורא ומגונה יותר, מלגדל לעזרת עדריהם כלבים שיהו עשויים
 ומגודלים להעז פניהם עד כדי כך, שמפאת פריצות או רעב-
 תנות או קלקלה אחרת יביאו הם עצמם רעה על הצאן, ולא
 יהיו דומים ככלבים, אלא כזאבים“.

„שאמנם“, אמר הלה, „נורא יהיה מעשה כזה“.

„וכי איננו חייבים להישמר מכל משמר, לבל יעשו אנשי המגן
 שלנו מעשה מעין זה לאזרחי המדינה, מאחר שחזקים הם
 מהללו, ולבל יהיו דומים כאדונים גסי רוח, תחת היותם בני-
 ברית אדיבים?“

„מכך יש להישמר“, אמר.

„והרי כבר יהיו מצויידים במכשיר שאין כמותו להבטחה
 מבחינה זו: אם באמת יהיו מחונכים כשורה“.

„ואמנם כך הם“, אמר.

ואילו אני אמרתי: „לא מן-הראוי הוא, גלאוקון ידידי, לקבוע
 זאת בוודאות; אלא רק מה שאמרנו קודם, מן-הראוי לומר:
 שעליהם לזכות בחינוך הנכון, יהיה אשר יהיה, כדי שיימצא
 בהם החשוב שבגורמים להיותם נוחים ביניהם לבין עצמם
 וכלפי המסורים לשמירתם“.

„ואמנם צדקנו בכך“, אמר הלה.

„ומלבד החינוך הזה — כך יאמר אדם שענינו בראשו — יש
 להתקין להם גם משכנות ושאר כלים שלא יפריעום מהיות
 שומרים טובים ככל האפשר, אף לא יגרו אותם למעשי עוול
 כלפי שאר האזרחים“.

„ואמת יאמר האומר כך“.

„צא וראה, אפוא“, אמרתי אני, „אם עליהם לחיות ולדור כד-“

להלן, כדי שכך יהיה טיבם. קודם-כל אסור לכל איש מהם שיהא לו רכוש משל עצמו, חוץ מן ההכרחי; ועוד — אסור לכל איש מהם שיהא לו דירה ומחסן וכיוצא בזה, שאינו פתוח לכל המבקש להיכנס. ואת צרכי חיהם יקבעו לפי מה שדרוש לאת-ליטים-של-מלחמה מיושבי דעת ואמיצי לב, ויקבלו אותם משאר האזרחים בחינת שכר לשמירתם, במידה שלא יוותר להם דבר לשנה שלאחר כך, ולא יהא להם כל מחסור. סעודותיהם יסעדו בצוותא, ויחיו חיי שיתוף כמו במחנה צבא. ואשר לזהב וכסף, ייאמר להם שתמיד מצוי בנשמתם זהב וכסף אלוהי שניתן להם בידי אלים, ואין להם עוד צורך באנושי, ואף חטא הוא לטמא את נכסי הזהב ההוא בתערובת הזהב שהוא בן-חלוף, שכן חטאים מרובים נעשו בשל המטבע שבידי המון-העם, ואילו זו המצויה בהם — הריהי ללא פגם. אלא הם בלבד מאנשי המדינה אסור להם שישאו זהב וכסף ויגעו בו, אף לא יימצאו תחת קורת גג אחד יחד אתו, ולא יתקשטו בו, ולא ישתו מכלי עשוי כסף או זהב. בכך יהיה להם קיום, ויקיימו את המדינה. אבל כאשר ירכשו להם אדמה משלהם ובתים ומטבעות, הרי שיהפכו בעלי בתים ואיכרים תחת שומרים, ולשאר האזרחים יהיו אדונים אויבים, תחת היותם בעלי בריתם, ויחיו כל ימי חיהם כשהם שונאים ושנואים, ואורבים לאחרים ואחרים אורבים להם, והם מפחדים הרבה יותר מפני האנשים שבפנים משיפחדו מפני אויבים מבחוץ, וכבר הם מהלכים על סף האבדון, המה ושאר אנשי המדינה. ומכל הסיבות הללו, אמרתי אני, האם נגיד שכך צריך להיות ציוד השומרים, בדירה וברכוש אחר, ונשים זאת לחוק — או לאו?"

„בוודאי“, אמר גלאוקון.

כאן נכנס אדימאנטוס בדברים ואמר: «וכיצד, סוקראטס, תלמד זכות על עצמך, כשיטען הטוען, שגברים אלה שיצרת אינם מאושרים ביותר, וסיבת הדבר תלית בהם עצמם: שהרי לאמיתו של הדבר המדינה היא שלהם, ואולם אין הם מפיקים ממנה כל טובה, כשאר אנשים הקונים להם אדמה ובונים בתים יפים וגדולים, ורוכשים להם כלים כיאות לבתים אלו, ועורכים לאלים קרבנות משלהם, ומכניסים אורחים, וכמו שאמרת זה-עתה, יש להם גם זהב וכסף וכל שאר דברים שבנוהג שבעולם מייחסים את קניינם למאושרים? ויכול אדם לטעון שנראה הדבר כי ממש כחיילי עזר שכירים יושבים הם במדינה, ואין להם אלא לעמוד על משמרתם!»

«כן», אמרתי אני, «ולא עוד אלא תמורת המזון בלבד, שהרי אף שכר אינם מקבלים עם מזונם, כשאר חיילי-עזר, ומתוך כך אף אין בידם לנסוע להנאתם לכל מקום שהוא, או לתת מתנות לידידותיהם, או להוציא כסף לשום ענין אחר שיחפצו בו, כדרך אנשים שרואים אותם מאושרים. חיסרת מהקטיגור-
ריה את הטענות האלה, ורבות שכמותן».

«ובכן», אמר הלה, «ראה-נא גם אותן חלק מהקטיגוריה».

«ושאלתך היא: כיצד נלמד זכות על עצמנו?»

«כן».

«כשנמשיך ללכת», עניתי, «באותו השביל, דומני שנמצא בו את הדברים שיש להשמיעם. שכן נאמר, כי אמנם לא יהא בזה משום פלא, אם גם כך ימצאו האנשים הללו מאושרים ביותר, אולם כשייסדנו את המדינה, לא שיווינו לנגד עינינו שיהא לנו שבט אחד משבטיה מאושר במידה יתירה, אלא

זאת — שהמדינה בכללותה תהא מאושרת ככל האפשר. שכן סבורים היינו, שבמדינה כזאת יקל לנו למצוא את הצדקה, ואילו בזו שסדריה רעים ביותר — את העוול, ואם נתבונן בהללו, נוכל להכריע באותו ענין שאנו תרים אחריו זמן כה רב. והנה עכשיו יוצרים אנחנו, לפי דעתנו, את המאושרת, לא מתוך שנקנה את האושר למתי-מספר אשר בתוכה, אלא לכל כולה; ולאחר מכן נעיין בהיפוכה. משל למה הדבר דומה? אילו היינו צובעים פסל, והיה אדם ניגש אלינו ומגנה אותנו על שאין אנו צובעים את היפה באברי החי ביפה שבצבעים — שהרי העיניים, שאין יפה מהן, לא תהיינה מרוחות בארגמן, אלא בשחור; ולדעתנו נשיב לו כדבעי אם נאמר לו: אישי המופלא, אל-נא תהא סבור שעלינו לצייר עיניים יפות כל כך עד שלא תהיינה דומות כלל כעיניים, ואף לא שאר החלקים, אלא צא וראה, אם הדבר בכל-לותו עולה יפה בידינו, מתוך שאנו נותנים לכל חלק וחלק את הראוי לו. כן אף עתה אל-נא תכריחנו להטיל על השומרים מין אושר שיכשירם לכל דבר שבעולם, אך לא לשמירת שומרים. שלא היינו מתקשים להלביש גם את האיכרים בגדי פאר, לקשתם בתכשיטי זהב ולבקש מהם, שיעבדו את האדמה להנאתם; וכן להשכיב גם את הקדרים בסמוך לאש, בסדר נאה, ולתת להם שייטיבו לבם בשתייה ואכילה, ולקדר ככל שיחפצו לקדר באבניים המוצבות על ידם לצורך זה; וכן לא היינו מתקשים לעשות גם את כל האחרים למאושרים, למען תהי המדינה כולה שרויה באושר. אבל לא כך תלמד אותנו מוסר; שאם נשמע בקולך, לא יהא האיכר איכר והקדר לא יהא קדר, ואף האחרים לא יהא בהם מי שיופיע באחת הצורות שמהן תקום מדינה. ובאחרים אין הענין חשוב כל כך: שאם הרצענים ייפגמו ויתקלקלו, ויתיימרו להיות מה שאינם, אין בכך משום סכנה למדינה; ואילו שומרי-חוקים ושומרי-מדינה שאינם שומרים אלא שומרים-כביכול — הרי עיניך רואות שהם מחריבים כל מדינה עד היסוד בה; ומאידך גיסא, רק בידי השומרים

יכוננו גם תקנות המדינה ואושרה. שאם אנחנו יוצרים שומרים אמיתיים של המדינה, שירעו לה פחות מכל, ואילו הטוען כנ"ל יוצר מעין איכרים ואנשים שאושרם עריכת כירה, כמו בחגיגת-עם ולא במדינה, הרי בוודאי לא למדינה הוא מתכוון, אלא לאיזה ענין אחר. עלינו לעיין, אפוא, בשאלה, אם בשעה שנפקיד את השומרים על משמרתם נשווה לנגד עינינו, שיימצא בהם בהללו אושר רב ככל האפשר, או אם עלינו לשוות לנגד עינינו את כלל המדינה, ולהתבונן אם אותו האושר מצוי בה; ואילו אנשי המגן הללו והשומרים — אותם עלינו להכריח ולשדל שיעשו הכל כדי להיות אומנים טובים במלאכתם, וכן גם האחרים, וכאשר תשגשג מתוך כך המדינה כולה ותיושב כהלכה. נניח לטבעם של הדברים שיהא נותן לכל שבט מבשטיה לקחת חלקו באושר הזה.

„נראים לי דבריך“, אמר הלה.

„וכי גם בדבר הזה“, אמרתי אני, „שהוא אח לקודם, יראה לך שאני מדבר כהלכה?“

„ואיזה הוא?“

„שוב עיין-נא בשאר בעלי מלאכה, אם לא אלה הם הדברים המקלקלים אותם, עד כדי השחתה!“

„איזה דברים?“

„עושר“, אמרתי, „ועוני.“

„הכיצד?“

„כך: קדר שנתעשר — כלום סבור אתה שעוד יהא נכון לעסוק באומנותו?“

„בשום פנים לא“, אמר.

„והוא ילך וייעשה עצלן ורשלן יותר משהיה?“

„בהרבה.“

„יהיה, אפוא, קדר גרוע משהיה?“

„אף זאת“, אמר, „בהרבה.“

„אולם אף אם מחמת עוניו לא יהא בידו להשיג מכשירים, או

דבר־מה אחר הדרוש לאומנותו, הרי שמעשי ידיו יהיו גרועים יותר, וכן יגדל את בניו, או תלמידים אחרים המתלמדים אצלו, בדרך שיהיו אומנים פחות־ערך".
 "כמובן".

"מפאת שניהם, אפוא, מפאת עוני ועושר, מתנוונים מעשי ידי האומנים, ואף האומנים עצמם".
 "כך נראה".

"מסתבר, אפוא, שמצאנו עוד עניינים שעל השומרים להישמר מפניהם מכל משמר, לבל יתגבבו לתוך המדינה בלא שישגichו במ".

"איזו עניינים?"

"עושר", אמרתי, "ועוני; שהלה מכניס בה תפנוקים ועצלות ושאיפה לחידושים, וזה — שפלות־רוח ויצירה משובשת, נוסף על שאיפה לחידושים".

"בוודאי", אמר. "אך עיי־נא, סוקראטס, בכך: כיצד תהא מדינתנו מסוגלת לצאת למלחמה, באין לה אוצרות; — וכל שכן, בעמדה להילחם במדינה גדולה ועשירה?"

"ברור", אמרתי אני, "שכנגד אחת יקשה הדבר יותר, אך כנגד שתיים כאלה — יקל לה יותר".
 "הכיצד?" שאל הלה.

"קודם־כל", אמרתי, "אם יהא צורך להילחם, כלום לא יילחמו באנשים עשירים, והם עצמם — אתליטים־של־מלחמה המה?"
 "אמנם זה נכון", אמר.

"וכי מה", אמרתי אני, "אדימאנטוס? אגרופן אחד שהוכשר במקצועו זה הכשרה יפה ביותר — כלום לא נראה לך שעל נקלה יילחם בשני אנשים עשירים ושמונים שאינם אגרופנים?"
 "אולי לא", אמר, "אם בשניהם כאחד".

"ואם יהא בידו", אמרתי אני, "להתחמק, ואגב בריחה יסוב מדי פעם בפעם ויכה בראשון המדביקו, ואם פעמים רבות

יעשה כך, בשמש ושרב? כלום לא יתגבר אותו איש אף על מרובים משניים, שטיבם כנ"ל?"

„אמנם", אמר, „לא יהא כל פלא בכך".

„וכי אינך סבור שידיעתם ונסיונם של העשירים במלחמת האגרוף עולים על ידיעתם ונסיונם במלאכת המלחמה?"

„כך אני סבור", אמר.

„מסתבר, אפוא, שבנקל יערכו האתליטים שלנו מלחמה כנגד אנשים מרובים מהם פי שניים ושלושה?"

„אודה לך בכך", אמר; „שכן נראים לי דברידך".

„ואם ישלחו משלחת לאחת משתי המדינות הללו, ויאמרו לפי האמת: אין אנו נזקקים לא לזהב ולא לכסף, ודיני הקודש אוסרים זאת עלינו, אבל לא עליכם; הילחמו, אפוא, יחד אתנו, ואוצרות המדינה השניה — לכם יהיו! — וכי סובר אתה, שאנשים שישמעו כך, יעדיפו לערוך מלחמה כנגד כלבים מוצקים ורזים, תחת אשר יילחמו יחד עם הכלבים בכבשים שמנות וענוגות?"

„דומני שלא. ואולם", אמר, „אם אוצרות האחרים יצטברו במדינה אחת, — שמא יהיה בה סכנה לזאת שלא נתעשרה?"

„אשרידך", אמרתי, „שאתה מאמין שיש מדינה הראויה לשם זה, לבד מזו שהתקנו אנחנו".

„הכיצד?" שאל.

„האחרות", אמרתי אני, „יש לכנותן בלשון רבים. שכל אחת מהן אינה מדינה, אלא מדינות רבות מאוד, כפי שנהוג במשחק. שעל כל פנים יש בה שתיים, אויבות זו לזו: מדינת העניים ומדינת העשירים. ובכל אחת משתיים אלו מצויות אחרות מרובות עד מאוד, שאם תתייחס אליהן כאילו אחת הן — תפסיד הכל; ואם כאל מרובות, תתן לאלה אוצרותיהם ומשרותיהם או אף נפשותיהם של הללו, ותמיד יהיו לך בעלי

¹ רמו למשחק על גבי לוח שמשבצותיו נחשבו לערים שיש לכבשן, וכמה מהמשבצות נתשבו לחטיבה מורכבת יותר מעיר אחת.

ברית מרובים, ואויבים מועטים. וכל עוד תשב מדינתך ביישוב-
דעת, כפי שהותקנה זה-עתה, הרי שתהיה גדולה מכל, לא
לפי המוניטין שיצאו לה, אלא לאמיתו של הדבר גדולה מכל,
אפילו לא יעלה מספר מגיניה על אלף. שלא בנקל תמצא,
לא בין יוונים ולא בין נכרים, מדינה אחת גדולה כל כך; אולם
לפי מראית העין תמצא מרובות העולות פי כמה וכמה על
מדינה שגודלה כנ"ל. וכי סבור אתה אחרת?"

„לא“, אמר, „בחי זיוס!“

„אם כן“, אמרתי אני, „כלום לא ייטיבו מושלינו להגביל
הגבלה, אשר לגודל המדינה, ולשטח האדמה שיש לתחום לה
אם זה הוא גודלה, אגב ויתור על כל שטח נוסף?“
„איזו הגבלה?“ שאל.

„זאת“, אמרתי אני, „לפי דעתי: יש להגדילה במידה שגידולה
לא יפגום באחדותה, ולא למעלה מזה.“

„ויפה דעתך“, אמר.

„נטיל, אפוא, על השומרים גם הוראה נוספת זו: שישמרו מכל
משמר על המדינה שלא תהא קטנה, ולא גדולה למראית עין,
אלא גדולה די-הצורך ויחידה אחת.“

„שמא דבר פעוט הוא“, אמר, „שנטיל עליהם.“

„ואף פעוט מזה“, אמרתי אני, „יהא אותו הדבר שהזכרנו גם
קודם לכן, כשאמרנו שאם יקימו השומרים זרע גרוע, יש
לשלחו אל האחרים, ואם מן האחרים יצא זרע מהוגן, — אל
השומרים. וכונת הדבר היתה, שגם שאר האזרחים יש להביא
כל אחד מהם לאותו ענין שאליו הוא מיועד מטבע ברייתו,
למען יעסוק כל אחד בענין האחד שהוא שלו, ולא ייעשה
בחינת רבים, אלא אחד, וכך תצמח המדינה כולה להיות אחת,
ולא רבות.“

„אמנם“, אמר, „דבר זה קטן מהקודם!“

„הללו“, אמרתי אני, „אדימאנטוס הטוב, אינם, כפי שאפשר
היה לחשוב, עניינים רבים וגדולים שאנו מטילים עליהם, אלא

כולם פעוטים, אם ישמרו הללו, לפי המימרה, על ענין אחד גדול, או מוטב שבמקום גדול נגיד, ענין שיש בו די-הצורך".

"ומה הוא זה?" שאל.

"החינוך", אמרתי אני, "והגידול. שאם יתחנכו היטב, ויהיו לגברים השומרים על המידה הנכונה, יבחינו בכל זה בנקל, וגם בכל שאר העניינים שלפי שעה הננו פוסחים עליהם: חתונות ונישואים והולדת בנים — שככל האפשר יש לנהוג בדברים האלה כולם לפי הפתגם: משותף הוא רכוש הידידים".

"ואמנם", אמר, "דרך זו תהיה נכונה ביותר".

"שכן", אמרתי, "אם פעם אחת תצא מדינה לדרך נכונה, ממילא תמשיך בה, שכן תשגשג (מתוך פעולות-גומלין של כוחותיה) כאילו מתוך מעגל. שהרי גידול-וחינוך הגון, כשהוא נשמר בעינו, מעמיד טבעים טובים, וטבעים הגונים הנאחזים בחינוך שגם הוא כך, שוב יעלו בסגולתם הטובה אף על קודמיהם, משאר בהינות ומבחינת הזרע שיקימו, כפי שאנו מוצאים גם בבעלי החי האחרים".

"כך מסתבר", אמר.

"וקיצורו של הדבר: פרנסי המדינה חייבים לקיים כלל זה בכל כוחם, לבל ישתבש והמה לא ידעו, ולמען ישמרו עליו מכל משמר: שאין לחדש דבר בחינוך הגימנאסטי והמוסי, להפר את סדרם, אלא לשמור על תקנתם ככל אשר ניתן בידי אדם לשמור, וכל אימת שיאמר האומר²:

זָמַר אֲשֶׁר אֵין-עֲתָה מְצֹאָהוּ שְׁרִיו וְחֻדְשׁ הוּא
בְּחֻדְשִׁים, עָלָיו נוֹתְנִים הַשּׁוֹמְעִים דִּעַת-יִתָּר,

יהא עליהם לחשוש, שמא פעמים רבות יובן מתוך החרוזים הללו, שלא לשירים חדשים נתכוון המשורר, אלא לחידוש בדרכי השירה, והוא משבח דבר זה. אולם דבר מעין זה אין

² הומירוס, אודיסיאה 1, חרות 351 וכו.

לשבחו ואין לקבלו; שכן יש להיזהר מהנהגת מין חדש של מוסיקה, באשר יש בכך משום סכנה לכל. כי בשום מקום לא ישונו דרכי המוסיקה, בלי שישתנו החשובים שבחוקי המדינה, כפי שטוען דאמון, ואני מאמין לו."

"וגם ביי", אמר אדימאנטוס, "ראה-נא אחד המאמין בכך".
 "מסתבר, אפוא", אמרתי אני, "שכאן חייבים השומרים לבנות את מצודתם: במוסיקה".

"אמנם", אמר, "בלי משים מתגנבת מצד זה בנקל העבריינות".
 "כן", אמרתי, "כאילו אין עבריינות זו אלא משחק, ואיננה עושה שום דבר רע".

"שכן", אמר, "איננה עושה אלא זאת: מעט מעט היא מוצאת לה אחיזה, וחודרת בחשאי, זעיר-שם זעיר-שם, לתוך הנימוסין והעיסוקים; מכאן תעבור, בזרם גדול יותר, לתוך משא-ומתן שבין אדם לחברו, ומתוך משא-ומתן זה הריהי תוקפת את חוקי המדינות ומשטריהן בחוצפה יתירה, סוקראטס, עד שתה-פוך בסופו של הדבר את כל סדרי הפרט והכלל".

"ניחא", אמרתי אני; "האם כך הוא?"

"כך נראה לי", אמר.

"אם כן, כפי שאמרנו: כבר מלכתחילה צריך שיהא משחק ילדינו מתאים יותר לחוק, שאם יהא בו משום עבריינות, וגם הילדים עצמם יהיו כמותו, — הרי מן הנמנע שיגדלו לגברים שומרי חוק וכבדי-ראש?"

"כמובן", אמר.

"אם כן, כשמלכתחילה ישחקו ילדינו משחקם בדרך נאה, ומכוח המוסיקה יקלטו בתוכם חוקיות טובה, הרי שלא כאמורים לעיל, תילוה אליהם חוקיות זו בכל דבר ודבר ותגדלם, ואף מה שנתמוטט במדינה קודם לכן, — היא תעמידהו על כנו?"

"אכן אמת בפיקך", אמר.

"והללו", אמרתי, "יגלו על דעת עצמם אותם המנהגים שנחשבו לקלי ערך, והדורות הקודמים השמידום כליל".

„איזו מנהגים?”

„מנהגים דלהלן: שיהיו הצעירים מחשים כיאות במעמד המבוגרים, יושיבו אותם ויקומו לפניהם וישמשו את הוריהם; ודרך תספורתם ותלבושתם ותנעולתם וכל תופעתם הגופנית תהא כיאות. או שמא אינך סבור כך?”

„כך.”

„אולם דומני כי תמימות היא לקבוע מנהגים אלו בבחינת חוק; שבוודאי אינם באים לעולם, ואף לא יתקיימו, מתוך שנקבעו כחוק, בדיבור ובכתב.”

„מובן שלא.”

„ונראה”, אמרתי אני, „אדימאנטוס, שגם לאחר מכן יימשכו ענייניו של אדם באותו כיוון, שאליו הצעידו חינוכו בראשית דרכו. או שמא אין הדומה מקרב אליו תמיד את דומהו?”

„בוודאי.”

„וצירוף זה של דברים דומים מעלה לבסוף — כך נוכל, דומני, לטעון — דבר אחד מושלם ורב־כוח, טוב או היפוכו של טוב.”

„כמובן”, אמר הלה.

„והרי מטעם זה”, אמרתי, „לא אנסה לקבוע דברים כגון אלה בתוקף החוק.”

„והצדק אתך”, אמר.

„ועוד”, אמרתי, „יעזרוני האלים! כלום נרחיב עוז בנפשנו לחוקק חוקים גם על פרטי המשא־והמתן שבשווקים: בענין חוזי המקח והממכר שבהם הם מתחייבים זה לזה בשוק, ואם תרצה, אף בענין חוזי־אומנים ועלבונות ותקיפות והגשת תביעות ומינוי שופטים, ואם יש צורך לגבות ולהטיל מכסי שווקים ומכסי נמלים, או לתקן בדרך כלל תקנות על הסדרים שינהגו בשוק או בעיר או בנמל, או כל כיוצא בזה?”

„אך לא מן־הראוי הוא”, אמר, „לחייב גברים נאים־וטובים

בכגון אלה. שהרי את רוב הדברים, במידה שיש לקבעם בתוקף חוקים, ימצאו הם עצמם ללא קושי".

"כן, ידידי", אמרתי, "אם אלוה יקיים בידם אותם החוקים שפירשנו קודם".

"ואם לאו", אמר הלה, "לא יחדלו לעולם לקבוע ולתקן תקנות כאלה לרוב, מתוך סברה שאגב כך הם משיגים את הטוב ביותר".

"לדברייך", אמרתי אני, "יחיו האנשים האלה כאותם החולים, שמחמת פריצותם הם מסרבים לפרוש מאורח־חיהם הקלוקל".
"אמנם כן".

"ואכן, הללו עושים בנעימים. שהנה הם הולכים ומתרפאים, ואינם משיגים מאומה אלא גיוון מחלותיהם והחמרתן; ומדי פעם בפעם, כשממליץ לפניהם אדם על סם תרופה, הרי הם מקווים שבכוחו יבריאם".

"בוודאי", אמר; "כך עולה להם לחולים ממין זה".

"וכי מה" אמרתי אני; "כלום אין צד זה שבהם חמוד מאד: הלא גדול שבאויבים נראה להם זה האומר להם את האמת, שעד שלא יחדל אדם משיכרותו וזוללותו ועגביו ועצלותו, לא יעמדו לו לא סמים ולא כוויות ולא ניתוחים אף לא לחשים וקמיעות ושום דבר אחר כיוצא בזה?"

"אין זה חמוד ביותר", אמר; "שאין שום חמד באותו כעס שאדם כועס על מי שמדבר כשורה".

"מסתבר", אמרתי אני, "שאינך מחסידיהם של אותם האנשים".
"לא ולא, בחיי זיוס".

"אם כן, אף לא תשבח את המדינה, אם, כפי שאמרנו עתה, תעשה זו בכללותה דבר שכך טיבו. או שמא לא נראה לך, שכמנהג האנשים הללו נוהגות כל אותן המדינות, שמשטרן גרוע, והן אוסרות על אזרחיהן לשנות את מצב מדינתם מיסודו, וגזרות מיתה על העושה כן. ואילו מי שמשמש אותן לקורת רוחן במשטרן הנ"ל, נאות ומחניף להן, יודע מראש את משא-

לותיהן והוא אף מסוגל למלאותן — הרי זה יהא גבר טוב, וחכם בעניינים החשובים, ויהא מכובד עליהן?"

"כן", אמר; "לדעתי, הן עושות כאותו המעשה עצמו, ואינני משבח אותן כלל וכלל".

"ומה בדבר אותם האנשים המוכנים ומזומנים לשמש את המדינות הללו? וכי אינך מעריצם על אומץ לבם וקור רוחם?"

"כן", אמר. "חוץ מאלה המניחים למדינות שתטעינה אותם, ובשל השבחים שחולק להם המון העם הריהם בעיניהם מדי-נאים של ממש".

"הכיצד? כלום אינך סולח להם", אמרתי אני, "לגברים הללו? או שמא סבור אתה, שמי שאיננו בקי באמנות המדידה, ורבים אחרים הדומים לו מבחינה זו באים ואומרים, שגבהו — שש אמות, — כלום סבור אתה שייתכן שלא תהיה לו דעה זו לגבי עצמו?"

"לא", אמר, "אינני סבור כך".

"אם כן, אל-נא באפק! שהרי האנשים הללו הם החמודים שבכולם; הם מחוקקים חוקים ומתקנים תקנות בכגון מה שהזכרנו זה-העתה, ובכל עת ובכל שעה נדמה להם שהנה הם עומדים לשים קץ למעשי העוול שבמקח-וממכר ובשאר עניינים שמניתי קודם, ואינם יודעים שלאמיתו של הדבר דומים הם כמי שכורת ראש אחד מראשיה של הידרה³".

"ואמנם", אמר, "הוא המעשה שהם עושים".

"ואילו אני", אמרתי, "מעולם לא נקטתי דעה שעל המחוקק האמיתי לעסוק בסוג זה של חוקים וסדרי משטר, לא במדינה גרועה ולא בטובה; משום שבגרועה אין תועלת בדבר, ולא יושג בו כלום, ובטובה — יוכל גם כל אדם אחר למצוא מקצתם, ומקצתם באים מאליהם מתוך הלכות החיים שנקבעו קודם".

"אם כן", אמר, "מה נותר לנו עוד מהחקיקה?"

³ חיה שבאגדה, שצמחו לה שני ראשים במקום כל ראש שנכרת מעליה.

ואני אמרתי: „לנו — לא כלום; אולם לאפולון שבדלפוי נותר לחוקק את החשובים והיפים שבחוקים והראשונים במעלה.“
„אלה מה הם?“ שאל.

„ייסוד־המקדשים, והקרבנות, ופולחנות אחרים לאלים, דימונים וגיבורים, וכן קבורת המתים, וכל שירות שיש לשרת את שוכני שאול, למען יטו חסד לחיים. שאיננו בקיאים בכגון אלה, ובבואנו לייסד מדינה לא נשמע, אם בני דעת אנחנו, בקולו של מי שהוא אחר באותם העניינים, ומדריכנו בהם לא יהא אלא זה שהדריך גם את אבותינו. שהרי האלוה הזה מקובל על כל בני אדם מימי אבותיהם בעניינים הללו, ובשבתו על טבור הארץ⁴ הריהו מדריך אותם באימרותיו.“

„יפה דיברת“, אמר, „וכן יש לעשות.“

„והנה“, אמרתי אני, „כבר נוסדה לך המדינה, בן אריסטון, ולאחר מכן: הבא לך אור די הצורך, מכל מקום שתוכל להביאו, והסתכל בה במדינה זו במו עיניך, וקראת לעזרה גם את אחיך ואת פולמארכוס והאחרים, שמא יעלה בידנו לראות היכן הצדקה והיכן העוול, ומה הוא ההבדל שביניהם, ואיזה מהשניים יקנה לו האדם ויהיה מאושר, בין שיהא נעלם מעיני כל האלים והאנשים, בין שיהא גלוי לפניהם.“

„דברי הבל אתה מדבר“, אמר גלאוקון; „שאתה עצמך קיבלת עליך לחפש, ואמרת שתחטא למצות החסידות, אם לא תבוא לעזרת הצדקה כמיטב יכולתך ובכל דרך שהיא.“

„צדקת“, אמרתי אני, „במה שאתה מזכיר, ואמנם חייב אני לעשות כן, אולם גם אתם חייבים לסייע בידי.“
„ואכן“, אמר, „כך נעשה.“

„ומקווה אני“, אמרתי, „שבדרך זו נמצא את הדבר, שאם נוסדה מדינתנו בדרך נכונה, דומני שטובה היא בתכלית הסגולה הטובה.“

⁴ אבן־שיש לבנה במקדשו של אפולון בדלפוי נחשבה לסבור הארץ.

„בהכרח“, אמר.

„ברור, אפוא, שהיא חכמה ואמיצת-לב ומיושבת-בדעתה וצדקת“.

„ברור“.

„אם כן, כשנעלה מתוכה חלק מהדברים האלה, הרי מה שיוותר בה יהא אותו הדבר שעדיין לא העלינו?“

„בוודאי“.

„ננהג, אפוא, כדרך שהיינו נוהגים לגבי ארבעה עניינים אחרים, אילו היינו תרים אחרי אחד מהם באיזה דבר שהוא; ולו היינו מכירים בראשונה את הענין הזה, כבר היינו באים על סיפוקנו; אך לו היינו מכירים בראשונה את שלושת האחרים, הרי שממילא הוכר מתוך כך גם הענין המבוקש; כי ברור ששוב אין הוא אלא מה שנתר“.

„כדבריק“, אמר, „כן הוא“.

„ובכן, גם לגבי הללו, מאחר שהם ארבעה, יש לנקוט אותה שיטה של חיפוש?“

„ברור שכן“.

„ודומני שהדבר הראשון המתגלה לעין מבין הללו — הרי זה החכמה; ונראה בה צד משונה“.

„מה הוא זה?“ שאל.

„הרי המדינה שתיארנו נראית לי באמת חכמה; שכן היא נוהגת בעצה טובה; או לאו?“

„כן“.

„ואכן צד זה שבה, שהיא נוהגת בעצה טובה, הריהו, כמובן, ידיעת-מה. שלא מכוחה של סכלות, אלא מכוחה של ידיעה נוהגים בני אדם בעצה טובה“.

„כמובן“.

* שהן לפי המסורת היוונית העממית ארבע „הסגולות הטובות“ העיקריות המצויות בבני האדם; אפלטון מקבל מסורת זאת, ומסתמך עליה במקור-מות רבים.

„וכי בשל ידיעת הנגרים ראויה המדינה שתיקרא חכמה ונוהגת-בעצה-טובה?“
 „ודאי לא בשל זאת“, אמר; „שכן בשל ידיעתה זו — תיקרא נגריית“.

„אם כן, לא בשל הבקיאות בעשיית כלי עץ, כשהיא נוהגת בענין זה בעצה הטובה ביותר, תיקרא מדינה חכמה“.
 „אמנם לא“.

„וכי מה? בשל הבקיאות בעבודות הנחושת, או בשל כיוצא בזה?“

„אף לא בשל אחת מהללו“, אמר.

„ואף לא בשל הידיעה, כיצד להוציא לחם מהאדמה, שהרי בשל כך תיקרא חקלאית“.
 „כך נראה לי“.

„וכי מה“, אמרתי אני; „במדינה שייסדנו זה-עתה, בקרב כמה מאזרחיה, האם קיימת איזו ידיעה שמכוחה אין היא מוצאת לה עצה באיזה ענין מענייניה, אלא בדבר עצמה בשלימותה: כיצד לשאת עם עצמה ועם שאר המדינות בדרך הטובה ביותר?“
 „יש ויש“.

„איזו היא“, אמרתי, „ובאיזו אזרחים היא מצויה?“

„אותה חכמה שומרית“, אמר הלה, „והיא מצויה באותם המוש-לים, שמקודם קראנו להם שומרים במלוא מובנה של מלה זו“.
 „וכיצד אתה קורא למדינה בשל ידיעה זו?“
 „נוהגת-בעצה-טובה“, אמר, „וחכמה באמת“.

„וכי סבור אתה“, אמרתי, „שבמדינתנו ירבה יותר מספר החרשים, או מספר השומרים האמיתיים האלה?“
 „מספר החרשים“, אמר; „הרבה יותר“.

„והרי“, אמרתי, „גם מכל האחרים שיש להם בקיאות-מה שעל פיה הם נקראים — מכל אלה יהיו הללו מועטים ביותר?“
 „בהרבה“.

„אם כן, בשל הקטן שבשבטיה וחלקיה, ובשל הידיעה המצויה

בו, דהיינו — בחלק המושל והשולט, תהא מדינה שתיכון בהתאם לטבע — כולה חכמה. וכפי שמסתבר, הרי שאותו סוג מועט שבמועט יהא מטבעם של הדברים מיועד לזכות באותה ידיעה, שרק אותה, מכל שאר הידיעות, יש לכנות בשם חכמה. „אמת לאמיתה“, אמר, „דיברת“.

„את האחד הזה מאותם הארבעה מצאנו, אפוא, — אינני יודע כיצד; גם אותו וגם את המקום במדינה שבו יכון“.

„לי, על כל פנים“, אמר, „נראה שהוא נמצא לנו די צרכנו“.

„ואף אומץ־הלב — לא קשה כלל לראותו; לא אותו עצמו, ולא אותו חלק של המדינה שבו הוא מצוי, ושכוחותו נקראת המדינה אמיצת־לב“.

„הכיצד?“

„מי הוא זה“, אמרתי אני, „שבדברו על מדינה פחדנית או אמיצת־לב ישווה לנגד עיניו חלק אחר מחלקיה, ולא אותו שמגן עליה ונלחם בעדה?“

„שום אדם לא יעשה זאת“, אמר.

„שכמדומני“, אמרתי, „לא פחדנותם או אומץ־לבם של אזרחיה האחרים יכריע, שתהא היא עצמה כך או כך“.

„אמנם לא“.

„אם כן, גם אמיצת־לב תהא מדינה בשל חלק מחלקיה, משום שבחלקה הלזה פועל אותו כוח מכוחותיה שבו היא מקיימת, בכל מצב שיתהווה, את הדעה הזאת על הדברים שמפניהם יש לפחד: שהנה הם אותם הדברים, ומאותו המין, אשר אותם ואת מינם פירש המחוקק שעה שקבע את כללי החינוך. או שמא לא לכך קורא אתה אומץ־לב?“

„לא ירדתי לסוף דעתך“, אמר; „חזור־נא על דבריך!“

„לפי דברי“, אמרתי, „אומץ־הלב הוא קיום־מה“.

„איזה קיום?“

„קיום הדעה שנוצרה על ידי החוק בדרך החינוך, לגבי הדברים שמפניהם יש לפחד: אילו הם ומה טיבם. וכשדיברתי

על קיום הדעה הזאת בכל מצב שיתהווה, נתכוונתי לכך שגם מי שמתייסר בייסורים חייב לקיימה בנשמתו, וכן כל הנתון במצבי הנאה ותשוקה וסכנה, ואסור לו לאבדה. ואם תרצה, נכון אני להמשיל לך משל, למה הדבר דומה.”

”ודאי רוצה אני.”

”הרי אתה יודע”, אמרתי אני, “שהצבעים, שעה שהם רוצים לצבוע צמר שיהא ארגמן, מתחילים בכך, שהם בוחרים להם סוג אחד של צמר — את הלבן — מתוך גוונים מרובים כל כך, ולאחר מכן הם מכינים אותו הכנה מרובה ושוקדים עליו שיהא מוכשר ככל אשר ניתן להכשירו לקבלת זיו הארגמן; ואזי הם צובעים. וצמר שנצבע בדרך זו, צבעו נספג בו, ושום כביסה, בלי בורית או בבורית, לא תוכל ליטול ממנו את זיו הארגמן. אולם מה שאיננו צבוע כך, הרי ידוע לך מה יהיה עליו, הן כשיצבע אדם צמר שאינו לבן, הן כשיצבע את הלבן ולא יכשירנו קודם לכן.”

”יודע אני”, אמר, “שאותו צבע יישטף בכביסה, ואינו אלא ענין מגוחך.”

”שער-נא, אפוא”, אמרתי אני, “שגם אנחנו עשינו לפי מיטב יכולתנו מעשה מעין זה, שעה שבחרנו את החיילים, וחינכנו אותם במוסיקה וגימנאסטיקה; והאמן, שמחשבתנו בכך לא היתה אלא זאת: שיקלטו בתוכם את החוקים קליטה יפה ביותר, כאותו צמר הקולט את הצבע, למען תיספג בהם הדעה על הדברים שמפניהם יש לפחד, ועל שאר הדברים, מאחר שטבעם וגידולם יכשירום לכך; לבל יוכלו כל מיני בורית להדיח צבעם מתוכם, אף על פי שגדול כוחם בהדחה: ההנאה, שמכל אשלג ונתר רב כוחה לעשות כן; וכאב ופחד ותשוקה, העולים על שאר מיני בורית. והנני קורא לאומץ-הלב כוח פעולה מעין זה, המקיים בכל מצב שבעולם את הסברה הנכונה והחוקית על הדברים שיש ושאין לפחד מפניהם; — אם אין בפיד הגדרה אחרת של אומץ-הלב.”

„אין בפיי“, אמר הלה, „ולא כלום; שדומני כי אותה סברה נכונה בעניינים האלה, המצוי גם בבעלי-החיים ובעבדים, ואשר נוצרה בלי חינוך — אי אתה רואה בה דבר המושרש בחוק, ואינך קורא לה, אומץ-לב“.

„דבר זה שהשמעת“, אמרתי אני, „כולו אמת“.

„הריני מקבל, אפוא, את הגדרתך, שאומץ הלב הוא דבר זה שאמרת“.

„שכן קבל-נא“, אמרתי אני, „גם את התוספת, שזהו אומץ-הלב המדיני, והצדק יהיה אתך. ופעם אחרת, אם תרצה, נשוב ונדון באומץ הלב דיון מפורט ויפה מזה; שלא אותו אנו חוקרים כעת, אלא את הצדקה; ודומני שלגבי חקירתה של זו דיינו במה שנאמר בענין זה“.

„נראים לי דבר־יך“, אמר.

„עוד שניים נותרו, אפוא“, אמרתי אני, „שיש להבחין בהם בתוך המדינה: ישוב-הדעת וזו שלשמה אנחנו חוקרים בכל אלה — הצדקה“.

„בוודאי“.

„וכיצד נוכל למצוא את הצדקה, בלא שנצטרך עוד לטרוח בענין ישוב-הדעת?“

„אני“, אמר, „אינני יודע, אף לא הייתי רוצה שזו תתגלה לנו לפני הלה, אלא אם כן נוסיף עוד לאחר מכן לעיין גם בישוב הדעת. אך אם רצונך לגמול לי טובה, הקדם-נא את העיון בהלה לעיון בצדקה“.

„הרי בוודאי“, אמרתי, „רצוני לגמול לך טובה; שלולא כן, הייתי עושה עול ו“

„אם כן, עיין-נא בכך“, אמר.

„כך עלי לעשות“, אמרתי. „והנה אם אנחנו מביטים אליו מרחוק, דומה ישוב-הדעת, יותר מקודמיו, למעין אקורד והארמוניה“.

„הכיצד?“

„הרי ישוב־הדעת“, אמרתי אני, „כמוהו כתיקות־מה, והתגבר־רות על הנאות ותשוקות מסויימות, כדברי הברייות, האומרים על המיושב בדעתו שהוא — אינני יודע כיצד — מתגבר על עצמו; ואף דברים אחרים כיוצא בזה נאמרים על ישוב הדעת, שהם כביכול עקבותיו שהשאירם בשפת בני האדם. או לא כן?“

„בלא כל ספק“, אמר.

„והרי מגוחך הוא הביטוי שאדם, מתגבר על עצמו; שהמתגבר על עצמו ודאי גם ייכנע לעצמו, והנכנע — יתגבר. שהרי בכל אלה מדובר באותו האדם גופו.“

„כמובן“.

„אולם“, אמרתי אני, „דומני שאותן המלים רוצות לומר, שאותו אדם גופו יש לו בנשמתו חלק טוב יותר ורע יותר, ושעה שהחלק הטוב יותר מטבעו מתגבר על הגרוע ממנו, ייקרא למצב זה שהאדם מתגבר על עצמו, — שהרי משתמשים במלים אלו לשבח; ואילו שעה שמחמת חינוך רע או התחברות עם אנשים מסויימים נכנע הטוב — שהוא החלק הקטן יותר — לריבוי הגרוע ממנו, מגנים את מהצב הזה בלשון תוכחה ואומרים על האדם שכך עלה לו, כי פרוץ הוא, ונכנע לעצמו.“

„כך מסתבר“, אמר.

„ובכן“, אמרתי אני, „שים־נא עיניך אל מדינתנו הצעירה, ומצאת בתוכה את התופעה הראשונה משתיים אלו. שבצדק תוכל לטעון, כי ניתן לכנותה בתואר, גוברת על עצמה, אם יש לקרוא לאותו הדבר, שחלקו הטוב יותר שולט על הגרוע ממנו, בשם, מיושב־בדעתו, וגובר־על־עצמו.“

„הריני מביט אליה“, אמר, „וכדברייך כן הוא.“

„ואכן, התשוקות וההנאות והייסורים למיניהם, השונים והמרו־בים, — תמצא אותם בראש וראשונה בילדים, נשים, ועבדים, ומבין המתכנים, בני־חורין — בבני־ההמון והנקלים.“

„בוודאי“.

„אולם הפשוטות ונטולות-ההפרזה שבהיפעלויות אלו, ששיקול-
הדעת נוהג בהן אגב הכרה וסברה נכונה, — הן תודמנה לך
במועטים, ובאותם שזכו לטבע וחינוך טובים ביותר.“
„אמת“, אמר.

„והרי עיניך רואות שגם זה נתקיים לך במדינתך, והתשוקות
המצויות במרובים ובנקלים נכנעות כאן לתשוקות ולתבונה
המצויות באותם שנופלים מהללו במספרם, ועולים עליהם
בהגינותם?“
„כן“, אמר.

„אם ניתן, אפוא, לומר על מדינה ממדינות העולם, שהיא
גוברת על הנאותיה ותשוקותיה ועל עצמה, הרי שניתן להגיד
כך גם על זאת.“
„בלא כל ספק“, אמר.

„ולפי כל הנל, כלום אין לקרוא לה גם, מיושבת בדעתה?“
„עד למאוד“.

„ואם אמנם קיימת איזו מדינה שהיא, שבה מזדהית דעת
המושלים עם דעת נתיניהם בשאלה, מי הם האנשים הראויים
למשול, — הרי שגם במדינה הזאת תימצא הודעות זו. או שמא
אין זה נראה לך?“
„מאוד מאוד“, אמר, „זה נראה לי“.

„ובאיזה משני חלקי האזרחים יימצא, לדעתך, ישוב-הדעת, אם
כך יהא הלך-רוחם? במושלים או בנתיניהם?“
„דומה שבשניהם“, אמר.

„וכי רואה אתה“, אמרתי אני, „שמקודם צדקנו בניחושנו,
שיישוב הדעת דומה להארמוניה מסוימת?“
„הכיצד?“

„משום שאיננו פועל כמו אומץ-הלב והחכמה, שגם זה וגם זו
נמצאו בחלק-מה של המדינה, ומתוך כך עשוה חכמה ואמיצת-
לב, אלא פשט ממש בכל כולה, ומאחד באקורד אחד גדול את
אזרחיה החלשים, החזקים והבינוניים, בין שתקרא להם חלשים

וחזקים לפי התבונה שבהם, בין לפי החזקה, ובין לפי ריבויים או עושרם או דבר כיוצא באלה; עד שלא נטעה כלל, אם נבוא ונטען, שיישוב־דעת אינו אלא אחדות זו: אקורד בין החלק הפחות מטבעו לבין המעולה ממנו, לגבי ההכרעה מי מהשניים יהא מושל, הן במדינה, הן בכל אדם ואדם."

"ללא שיור", אמר, "מסכים אני לדעתך".

"ניחא", אמרתי אני; "לפי הנראה, כבר הבחנו בקרב המדינה באותם השלושה; ואולם מה עוד נשתייר בה, שיתן למדינה חלק בסגולה הטובה? שהרי ברור כי שארית זו תהא הצדקה".

"ברור".

"ואילו עכשיו, גלאוקון, חייבים אנחנו כציידים להקיף את הסבך מכל עבריו, ולהשגיח שבשום פנים בל תתחמק מפנינו הצדקה, ובל תיעלם. שכבר ברור הדבר, כי כאן היא נמצאת, במקום מן המקומות. הסתכל-נא, אפוא, והשתדל להבחין בה, שמא תראה אותה לפני ותגיידנה לי".

"הלוואי", אמר, "אבל למעשה תשתמש בי כזכותי, אם תשתמש ביכולתי ללכת אחריך ולהבחין במה שאתה מראה".

"לך-נא, אפוא, אחריי", אמרתי אני, "לאחר שתתפלל יחד אתי על הצלחת דרכנו".

"כך אעשה", אמר הלה, "אפס כי אתה תלך בראש".

"ואמנם", אמרתי אני, "נראה שהמקום קשה לגישה ומכוסה שיחים; על כל פנים, חשוך הוא ולא קל לבלוש אותו. אף על פי כן — עלינו לגשת!"

"אין ברירה", אמר.

"ואני הבחנתי בדבר-מה וקראתי: "הידד, הידד, גלאוקון; כנראה, מצאנו עקבות, ודומני שבשום פנים לא יוכל הדבר להימלט מפנינו".

"איש-בשורה אתה", אמר הלה.

"ואכן", אמרתי אני, "בטיפשות גדולה אנחנו נוהגים".

"מה היא הטיפשות?"

„הרי מתברר, אישי השליו, שמזמן, מראשית דיוננו, מתגלגל לו הדבר לרגלינו, ולא ראינוהו, אלא היינו מגוחכים מאין כמונו. כאותם האנשים שלעתים מחפשים דבר־מה המוחזק להם בידיהם, כן גם אנחנו לא שמנו בו עיננו, אלא הבטנו למרחקים, ומשום כך, כנראה, לא השגחנו בו“.

„למה אתה מתכוון?“ שאל.

„לכך“, אמרתי, „שלפי דעתי כבר אמרנו ושמענו את הדבר מזמן רב, ולא הבינונו מפי עצמנו, שמבחינת מה כבר אמרנו אותו“.

„ארוכה“, אמר, „ההקדמה, למי שנפשו יוצאת לשמוע את הדבר גופו!“

„שמע, אפוא“, אמרתי אני, „אם יש טעם בדברי. שכן נראה לי כי דבר זה, או מעין זה, שמלכתחילה שמנו לחוק מוחלט, שעה שייסדנו את המדינה — הוא הצדקה, שכזכור לך שמנו לחוק, וחזרנו על הדבר פעמים רבות, שכל אחד ואחד חייב לעסוק בענין אחד מענייני המדינה, לו הוא מוכשר ביותר מטבע ברייתו“.

„אמנם כך אמרנו“.

„והרי גם מפי אחרים ורבים שמענו, וגם עצמנו נמצאנו אומרים לעתים רבות, שצדקה היא לאדם שיעשה את שלו, וידו לא תהי בכל“.

„אמנם כך נמצאנו אומרים“.

„והנה דבר זה“, אמרתי אני, „ידידי, אם ייעשה בדרך מסוימת, נראה שהוא הוא הצדקה: עשות אדם את שלו. וכי ידעת על מה אני מסתמך?“

„לא כִּי“, אמר; „הגידה־נא“.

„דומני“, אמרתי אני, „שמה שנשתייר עוד במדינה לאחר מה שהעלינו בעיוננו, כלומר לאחר ישוב־דעת ואומץ־לב ותבונה, אינו אלא אותו הדבר שהקנה לכל אלה את הכוח להתהוות בקרבה והמציל ומקיים אותם לאחר שנתהוו בה, כל עוד נמצא

אף הוא בתוכה. והרי אמרנו, שמה שישתייר, לאחר שנעלה את השלושה, יהיה — צדקה.”

„ואמנם כך הוא בהכרח”, אמר.

„אולם”, אמרתי אני, „לו היה צורך להכריע, מה הוא הדבר שמעל לכל ישריח את מדינתנו, לכשיתהווה בה, הרי תקשה ההכרעה: אם אחדות הדעות של המושלים והנתינים, או קיום הסברה החוקית המצויה בחיילים, בענין הדברים שיש ושאינן לפחד מפניהם, או התבונה והשמירה המצויה במושלים, או אם הדבר הזה ישריחנה יותר מכל, לכשימצא בילד ואשה ובעבד ובן-חורין ובעל-מלאכה ומושל ונתין: שכל אחד, באשר הוא אחד, עושה את שלו, וידו איננה בכל.”

„מובן”, אמר, „שקשה ההכרעה בין הללו.”

„מסתבר, אפוא, שהכוח הזה, בו עושה כל אחד ואחד את שלו בתוך המדינה, מתחרה עם חכמת המדינה ועם ישוב-דעתה ואומץ-לבה על סגולתה הטובה של המדינה.”

„עד למאוד”, אמר.

„ומה שמתחרה עם הללו על סגולתה הטובה של מדינה, כלום לא תאמר שצדקה הוא?”

„בלא כל פקפוק.”

„אם כן, עיין-נא בדבר גם מצד זה, אם ייטב בעיניך, כלום לא תטיל על המושלים שבמדינה, שיהיו דנים את הדינים?”

„בוודאי.”

„וכשישבו בדין, כלום לא יקפידו מעל לכל על הכלל הזה: ששום אדם לא יחזיק במה ששייך לזולתו, ולא יינטל ממנו מה ששייך לו?”

„כן, על כך יקפידו יותר מכל.”

„כיון שמן הצדק הוא?”

„כן.”

„וגם מבחינה זו יוסכם, אפוא, שצדקה הוא לאדם שיחזיק במה ששייך אליו ובשלו, ויעשה את הדבר הזה?”

„כך הוא“.

„צא וראה, אפוא, אם דעתך היא כדעתי. נגר השולח ידו במע־ שיו של סנדלר, או סנדרל — בשל נגר, באשר יתחלפו איש בכליו או בשכרו של רעהו, או אף בשלות אותו האיש את ידו בשתי המלאכות, — כלום נראה לך שבחילופים כאלה יש משום נזק גדול למדינה?“

„לא ביותר“, אמר.

„אולם דומני שאם אחד שמטבעו בעל־מלאכה הוא או איש עסקים אחר, יתגדל בשל עושרו או ריבוי מרעיו או חוזק ידו או כיוצא באלה, וינסה לעבור אל הכת המלחמתית, או אחד מאנשי המלחמה — אל כת היועצים־והשומרים, אף על פי שאיננו ראוי לכך, ואלה יתחלפו ביניהם בכליהם ובשכרם, או אם אותו האיש עצמו ישלח את ידו בכל המעשים האלה, אזי, דומני, יראה גם לך, שחילופיהם וריבוי עשייתם של הללו אבדן המה למדינה“.

„מעל לכל ספק“.

„אם כן, ריבוי עשייתם של שלושת המינים וחילופיהם ההדד־ דיים יש בהם נזק גדול ביותר למדינה, ובצדק גמור ייאמר עליהם שהם מביאים רעה שאין למעלה ממנה?“

„ודאי ובוודאי“.

„ומי שמביא על מדינתו שלו רעה שאין למעלה ממנה, הרי תאמר עליו שהוא עושה עוול?“

„כמובן“.

„זהו, אפוא, מעשה עוול. אך מאידך גיסא נוכל לומר: כשהמין המשתכר והמגן והשומר יעשו במדינה כל אחד את שלו, תהא נאמנותם זו למה ששייך אליהם, בניגוד לאותו ריבוי הע־ שייה, — צדקה, ותעשה את המדינה צדקת?“

„לי נראה“, אמר הלה, „שהדבר אינו אלא כך“.

„אל־נא נקבע זאת בבטחון יתיר“, אמרתי אני, „אלא לאחר שנעביר את הכלל הזה גם לכל אדם ואדם, וגם שם תבוא עליו

ההסכמה, שזהו צדקה, — אז ממילא נודה בכך; שכן מה עוד נוכל לטעון? אך אם לא כן, נעיין בבוא השעה במה שהוא אחר. ואילו עכשיו נסיים-נא אותו עיון, שפתחנו בו מתוך שסברנו, שאם תחילה ננסה להתבונן בצדקה בתוך ענין גדול מאותם העניינים שבהם היא מצויה, נוכל ביתר קלות להבחין בה לאחר מכן גם באדם אחד. ודומה היה לנו: הרי מדינה היא דבר גדול מעין זה, ולכן ייסדנו אותה, במשופר ככל שמצאה ידנו, שהרי ידענו היטב, כי הצדקה לא תימצא אלא במשופרת. ומה שנת-ברר לנו שם, נעביר עכשיו אל האדם האחד, ואם יוסכם, שזאת היא גם צדקת האדם, הרי שהדבר בא על תיקונו בשלום; ואולם אם ביחיד ייראה לנו, שצדקתו היא מה שהוא שונה מזה, שוב נחזור אל המדינה ונבחן את הדבר; ושעה שנעיין בשתי התוצאות זו על יד זו ונקישן זו בזו, אולי נביא את הצדקה לכך שתתנוצץ לעיננו, כניצוץ המתלקח מהקשת הצורים זה בזה; ולכשתתגלה עלינו, נחזקנה ונקיים אותה בידנו.

„דברידך“, אמר, „מורים דרך נכונה, וכך עלינו לעשות“.

„ועניינים“, אמרתי אני, „שאדם קורא להם באותו השם עצמו, אלא שהם גדולים וקטנים יותר, — האם שונים הם מאותה בחינה שבה הם נקראים באותו השם, או דומים?“

„דומים“, אמר.

„אם כן, אדם צדיק לא יהיה שונה ממדינה צדקת, מצד עצם דמותה של הצדקה, אלא דומה לה?“

„דומה“, אמר.

„והלא מדינה נראתה לנו צדקת, כששלושת מיני הטבעים שבתוכה עושים כל אחד את שלו, ואילו מיושבת-בדעתה ואמיצת-לב וחכמה — בשל אירועים ומצבים אחרים החלים באותם המינים עצמם?“

„אמת“, אמר.

„אם כן, ידידי, נניח אף לגבי היחיד, כי הוא צופן בנשמתו אותם היסודות עצמם, וכי בשל אותם האירועים החלים גם

באלה נקרא היחיד אל-נכון באותם שמות-התואר שבהם נקראה המדינה.

„הכרח גמור“, אמר.

„שוב נכנסנו, אפוא“, אמרתי אני, „אישי המופלא, לתוך עיון של מה בכך בענין הנשמה, אם יש בה אותם שלושת היסודות או אם אין בה“.

„כלל לא נראה לי“, אמר, „שהוא של מה בכך; שכן, סוקראטס, אולי יש אמת בפתגם, שקשה היפה“.

„כך נראה“, אמרתי אני. „אך דע-נא, גלאוקון, שלפי דעתי לעולם לא נתפוס את הדבר על דיוקו באותן שיטות החקירה, שאנו נזקקים להן עכשיו בדיוננו — שכן אל אותו ענין מוליכה דרך אחרת, ארוכה ומסובכת יותר, — אך אולי עולה שיטתנו בקנה אחד עם דברינו ועיונינו הקודמים“.

„וכי לא נסתפק בזה“, אמר. „לדידי, דינו בכך לפי שעה“.

„ואכן“, אמרתי, „גם אני אבוא על סיפוקי בכך“.

„אל-נא תיעף, אפוא, בדרכך“, אמר, „אלא המשך בעיונך“.

„והלא בהכרח גמור“, אמרתי אני, „אנוסים אנהנו להודות שכל אחד מבינינו מצויים בו אותם היסודות והמידות המצויים במדינה; שהרי משום מקום אחר לא יכלו להגיע שמה! שכן מגוחכת תהא סברתו של אדם, כאילו לא מהפרטים נכנסה ההעזה אל המדינות, שהרי בפרטים נתלה שם-ההעזה, כגון ביושבי תראקיה וסקיתיה וכמעט בכל ילידי האזור הצפוני; — או השאיפה ללימודים — שהרי ניתן הדבר להיאמר, כי בראש וראשונה הקנה אותה אזורנו ליושביו; או השאיפה לעסקי מסחר, השכיחה מעל לכל בין הפויניקים והמצרים“.

„הצדק אתך“, אמר.

„אם כן, כך הוא הדבר“, אמרתי אני, „ואין שום קושי לעמוד על כך“.

„אמנם אין“.

„אולם שאלה דלהלן שוב איננה קלה: אם זה אותו הכוח עצמו

שהננו עושים בו את כל הפעולות הללו, או אם הם שלושה, ובכל אחד עושים אנחנו אחת מאותן הפעולות? האם לומדים אנחנו באחד הכוחות המצויים בנו, ומעיוזים — בשני, ומשתוק־קים במה שהוא שלישי אל ההנאות הכרוכות בהזנה ובהולדה ובכל הקרוב להללו; או פועלים אנחנו כל אחת מאותן הפעולות בכוח נשמתנו בכללותה, שעה שנתעורר עליהן? זאת השאלה שלא יהא קל להכריע בה הכרעה של טעם.

„גם לי נראה כך“, אמר.

„ננסה־נא, אפוא, להכריע בדרך זו, אם הללו זהים הם, או כ־חות שונים זה מזה.“

„כיצד?“

„ברור שאותו הדבר עצמו לא יעשה או יסבול בעת ובעונה אחת דבר והיפוכו, על כל פנים לא מאותה בחינה עצמה ולגבי אותו הענין עצמו; ולפיכך, אם נמצא שכך יארע בהללו, נדע שאינם אותו הדבר עצמו, אלא מרובים.“

„ניחא.“

„עיין־נא, אפוא, בדברי אלה.“

„דבר־נא“, אמר.

„וכי ייתכן“, שאלתי, „שאותו הדבר עצמו יהא מאותה בחינה עצמה עומד ונע בעת ובעונה אחת?“

„בשום פנים לא.“

„ועוד נקבע־נא את הסכמתנו ביתר דיוק, לבל נמצא מחולקים בהמשך דרכנו. שאם יעמוד אדם, אך יניע ידיו וראשו, ויבוא הטוען ויטען שהנה אותו האדם עצמו עומד ונע בעת ובעונה אחת, דומני שנהיה סבורים, כי לא כך צריך לומר, אלא שחלק משלו עומד, וחלק — נע. לא כן?“

„כן.“

„ואם אותו הטוען יוסיף יתר חן לדבריו, בטענה המחוכמת שהנה הסביבונים עומדים ונעים בשלימותם בעת ובעונה אחת, שעה שחודם ניצב באותו המקום והם מסתובבים, וכך נוהגים

גם שאר דברים הסובבים במעגל ואינם זזים ממקומם — לא נקבל דבריו, שהרי לא מאותה בחינה נחים ונעים הדברים הללו שעה שהם עושים כך, ונשיב לו שיש בהם מה שהוא ישר ומה שהוא עגול, ומבחינת הישר שבם הרי הם עומדים — שאינם נוטים לשום צד — ומבחינת העגול הריהם מתנועעים במעגל; ואולם שעה שעם סיבובם יטה גם כיוונם הישר ימינה או שמאלה, או קדימה או אחורה, אזי בשום פנים לא יעמדו על עמדם.”

„ונכונה תהיה תשובה זו”, אמר.

„אם כן, שום טענה מטענות כאלו לא תביאנו לידי מבוכה, ובוודאי לא תכניס בלבנו את הדעה שאותו הדבר עצמו יסבול, או יהיה, או יעשה בזמן-מן-הזמנים בעת-ובעונה אחת דבר והיפוכו, מאותה הבחינה עצמה ולגבי אותו הענין עצמו.”

„בלבי — ודאי שלא”, אמר.

„ואף על פי כן”, אמרתי אני, „לבל ניאליץ לפרט את כל הספקות ממין זה, ולהאריך בהוכחותינו שאינם אמת, נניח-נא שכך הוא, ונמשיך אגב הסכמה בינינו, שאם בכל שלב שהוא ייראה לנו דבר זה שונה מהנ”ל, נראה את כל המסקנות שהסקנו מכך — בטלות ומבוטלות.”

„אמנם”, אמר, „כך חייבים אנחנו לנהוג”.

„והנה”, אמרתי אני, „החיוב והשלילה, והתשוקה לקבל דבר-מה והסירוב לקבלו, והקירוב והדחייה, — התגיד שכל אלה מן-ההיפוכים הם, אם תקרא להם פעולות או היפעלויות; שאין זה משנה כלום?”

„ודאי”, אמר, „הם מן ההיפוכים”.

„וכי מה”, שאלתי אני; „צמאון ורעב ובכלל כל התאוות, וגם הנכונות והרצון — כלום לא תקבע מקומם של כל אלה באשר תקבענו בין אותם המינים שהוזכרו כעת? כגון נשמתו של אדם שמתאוה — כלום לא תאמר עליה שתמיד היא שואפת לאותו הדבר שאליו היא מתאוה, או מקרבת את אשר היא

רוצה לזכות בו, או אף — במידה שהיא רוצה שיומצא לה דבר־מה — מחייבת את הדבר הזה לגבי עצמה, כאילו שאל אותה השואל, והיא משיבה בחיוב, באשר היא נכספת להת־הוותו?"

„אמנם אומר כך“.

„וכי מה? חוסר־הרצון, וסירוב ומיאון — כלום לא נקבע מקומם עם הדחייה וההרחקה, שהנשמה דוחה דברים ומרחיקתם מעליה, ועם כל מה שמנוגד לרגשות הנ"ל?"

„כמובן“.

„ואם כך הוא הדבר, הרי נוכל לטעון שהתאוות הן מין־מין המינים בעל דמות מסויימת, ודמותן זו ניכרת ביותר באותן התאוות שאנו קוראים להן צמאון ורעב?"

„כך נוכל לטעון“, אמר הלה.

„והצמאון תאוה למשקה, הרעב — למאכל?"

„כן“.

„והנה במידה שבנשמה מצוי צמאון, — שמא יהא זה תאוה למה שהוא יותר מהאמור? כוונתי לומר: שמא יש צמאון שהוא צמאון למשקה חם או קר, או רב או מועט, או בקיצור — למשקה בעל טיב מסויים? או — אם יתווסף על הצמאון חום מסויים, יוסיף הלה על התאוה למשקה את זו שלקר, ואם קור, — את זו שלחם? ואם בשל תוספת הריבוי ירבה הצמאון, יעורר את התאוה למרובה, ואם ימעט — למועט? ואילו הצמאון עצמו לעולם לא יהא תאוה אלא לאותו הדבר שאליו הוא עשוי תאוה מטבע ברייתו, כלומר — למשקה עצמו, וכן הרעב — למאכל?"

„כך הוא“, אמר; „כל תאוה ותאוה כשלעצמה אינה אלא לאותו הדבר בלבד, שאליו היא עשויה תאוה מטבע ברייתה, ומה שמתווסף עליה, מתכוון מדי פעם בפעם לטיב מסויים“.

„הלוואי“, אמרתי אני, „ולא יביאנו איש לידי מבוכה כשיפ־תיענו בטענה, ששום אדם איננו מתאוה למשקה, אלא —

למשקה מהוגן, ולא למזון, אלא למזון מהוגן. שהרי הכל מתאווים לדברים הטובים. ואם הצמאון הוא, אפוא, תאוה, הרי שיהא תאוה למהוגן, אם מהוגן זה משקה הוא, או כל דבר אחר שהצמאון הוא תאוה אליו, וכן שאר התאוות.”

”כן”, אמר; ”ייתכן ודברי הטוען כך יישמעו כאילו יש בהם משהו”.

”ואולם”, אמרתי אני, ”כל הדברים שטיבם להתייחס למה שהוא, דומני שאם הם עשויים כך וכך, מתייחסים הם למה שעשוי כך וכך, ואילו כל אחד מהם כשלעצמו — אינו מתייחס אלא לכל דבר כשלעצמו”.

”לא הבנתי”, אמר.

”וכי לא הבנת”, אמרתי, ”שהיתיר — טיבו להיות יתיר על מה שהוא?”

”בוודאי”.

”כלומר על הפחות?”

”כן”.

”והיתיר בהרבה — על הפחות בהרבה? לא כך?”

”כן”.

”וכן אף היתיר לשעבר — על הפחות לשעבר, והיתיר לעתיד — על הפחות לעתיד?”

”אלא מה?” אמר הלה.

”והרי גם המרובה כלפי המועט, והכפול כלפי המחצית, וכל כיוצא בזה, וכן גם הכבד יותר כלפי הקל יותר והמהיר יותר כלפי האיטי יותר, ואף החם כלפי הקר וכל מה שדומה להללו — כלום אין זה דינם?”

”בוודאי”.

”ומה בדבר הידיעות? כלום אין זה אף דרכן שלהן? הרי ידיעה כשלעצמה — היא ידיעה של מדע כשלעצמו, או ככל שיש לקרוא לאותו ענין שהידיעה היא ידיעתו; ואילו ידיעה מסויימת, וידיעה שטיבה כך וכך, הריהי של מדע שטיבו כך וכך,

ושל מדע מסויים. מתכוון אני למעין זה: הרי משבאה לעולם הידיעה, כיצד ייבנה בית, היתה זו נבדלת מכל שאר הידיעות, עד שנקראה, בנאות'?"

„כמובן“.

„וכי טעמו של הדבר אינו בזה, שהיא עשויה כך וכך, ושום ידיעה אחרת איננה עשויה כמוה?"

„כן“.

„והרי משום שהיא ידיעת ענין העשוי כך וכך, לכן עשויה אף היא כפי שהיא עשויה? וכן גם שאר האומנויות והידיעות?"

„כך הוא“.

„ובכן“, אמרתי אני, „אם עכשיו הבנת את אשר בפי, ראה-נא בכך גם את כוונת הדברים שאמרתי בשעתם: שכל הדברים שטיבם להתייחס למה שהוא, הרי הם לבדם אינם מתייחסים אלא אל הדברים האלה לבדם, ואל העשויים כך-וכך מתייחסים העשויים כך-וכך. ואין רצוני לומר, שכדברים שהם מתייחסים אליהם, כך עשויים גם הם, כאילו ידיעת הדברים הבריאים והחולניים היתה בריאה וחולנית, או זו של הרעות והטובות — רעה וטובה; אולם משום שהנל לא היתה ידיעה של תחום הנודע בכללו, אלא של ענין-מה העשוי כך וכך, וזה היה הבריאה והחולני, על כן יצא גם לה שתיעשה כך-וכך, והוא אשר גרם לה שלא תיקרא עוד ידיעה סתם, אלא בתוספת עניינה העשוי כך וכך: חכמת הרפואה“.

„הבנתי“, אמר, „וכך נראה לי“.

„והרי הצמאון“, אמרתי אני, „כלום לא תקבע מקומו בין הדברים שמעצם הויותם מתייחסים הם למה שהוא? שהרי הצמאון...“

„אמנם כן“, אמר; „הריהו למשקה“.

„אם כן: למשקה העשוי כך-וכך אף צמא צמאון העשוי כך-וכך, ואילו צמאון כשלעצמו אינו להרבה ולא למועט, אינו לטוב ולא

לרע, ובקיצור: לא לשום משקה העשוי כך או כך, אלא לפי טבע ברייתו מתייחס הצמאון עצמו למשקה עצמו?"
 "מעל לכל ספק".

"אם כן, נשמת הצמא, במידה שהיא צמאה, אינה רוצה דבר אלא לשתות, ולכך היא נכספת ועל כך היא מתעוררת?"
 "ברור".

"ואם יקרה ובשעת צמאוננו ימשכנה דבר-מה לאחור, הרי שיימצא בה משהו שונה מאותו כוח הצמא והמוביל אותה לשתות כמו חיה? שהרי אנו טוענים, כי אותו הדבר עצמו לא יעשה באותו חלק עצמו ובעת-ובעונה אחת — דבר והיפוכו?"
 "אמנם לא".

"כשם שגם לגבי הקשת לא יצדק, כמדומני, מי שאומר, כי ידיו דוחפות ומושכות את הקשת בעת ובעונה אחת, אלא יד אחת — דוחפת, והשניה — לוחצת".
 "מעל לכל ספק", אמר.

"אבל נגיד שיש ובני אדם אינם רוצים לשתות בשעת צמ-
 אונם?"

"בוודאי", אמר; "רבים ולעתים קרובות".

"וכיצד", אמרתי אני, "יסביר אדם דבר זה? וכי לא כך? שבנשמת האנשים הללו מצוי הכוח המצווה אותם לשתות, ומצוי בה גם המונעם משתייה, והוא שונה מהמצווה וחזק ממנו?"

"כך", אמר, "נראה לי".

"ומה שמונע דברים כגון זה — כלום לא יתהווה בבני האדם, כאשר יתהווה בהם, מתוך שיקול-דעת, ומה שמוביל ומושך, יימצא בהם מהמת סבלותיהם וחלייהם?"
 "כך דומה הדבר".

"ובכן, טעמנו עמנו", אמרתי אני, "כשנהיה סבורים ששניים הם ושונים זה מזה, ונקרא לאותו כוח הנשמה שבו היא שוקלת והוגה, את הגיון הנשמה, ולאותו שבו היא אוהבת ורעבה וצמאה

ונדחפת בשאר התאוות — את כוח התאוה שבה, שהוא חסר הגיון וכרוך אחרי מילויים והנאות למיניהם”.

”הדעת נותנת”, אמר, “שנצדק בסברה זו”.

”אם כך”, אמרתי אני, “כך יוגדרו לנו שני מינים ניכרים לעין המצויים בנשמה. ואילו עוון-הנפש, ואותו כוח שבו נתעזו — האם הוא מין שלישי, או לאיזה משניים אלו שייך הוא מטבעו?”

”אולי”, אמר, “לשני, לכוח התאוה”.

”אולם”, אמרתי אני, “פעם אחת שמעתי מעשה, ואני מאמין באמיתותו: שעה שלאונטיוס בן אגליאון עלה מהפיריאוס העירה, בדרך שמחוץ לחומה הצפונית, הבחין בגופות מתים, במקום שהוצאו להורג; והנה אחזה בו תאוה להתבונן בהן, ובעת ועונה אחת בחלה נפשו בכך, והוא ביקש לפנות עורף למחזה; וזמן מה היה נלחם בעצמו וכיסה את פניו, עד שלבסוף נכנע לתאוותו, פקח את עיניו לרווחה, רץ אל הגופות וקרא: הא לכן רצונכן, עיני העלובות! ומלאתן לשובע מאותו מראה נאה!”

”גם אני”, אמר, “שמעתי כך”.

”והרי סיפור זה”, אמרתי, “מראה שלעתים נלחם החרון בתאוות, כהילחם דבר אחד במשנהו”.

”אמנם כך”.

”וגם בהרבה מקומות אחרים”, אמרתי, “מרגישים אנחנו, שבשעה שתאוותיו מכריחות את האדם לפעול בניגוד להגיונו, הריהו מגדף את עצמו ומעיז פניו באותו כוח המצוי בקרבו ומכריחו, וכאילו היתה כאן מחלוקת בין שני יריבים, נעשה עוון-נפשו של אותו אדם בעל-ברית להגיונו ונלחם מלחמתו של זה. אולם שיהא מתחבר עם התאוה, ויהא עומד לנגד איסורי ההגיון, — לא תוכל, כמדומני, לומר שבזמן מן הזמנים הרגשת דבר מעין זה בעצמך, ודומני שאף לא באחר”.

”לא”, אמר, “בחיי זיוס!”

”ומה”, אמרתי אני: “בשעה שאדם סבור שהוא איננו צודק?

הרי בה במידה שאדם זה אציל יותר, יהא נוח פחות לכעוס, כשיסבול רעב וקור וכל סבל אחר כיוצא באלה מידי איש הגומל לו כך בצדק, לדעת הסובל; והנני טוען, שעונו של אותו אדם לא יחפץ להתעורר בו כנגד הלה".

„אמת", אמר.

„ומה בשעה שאדם סבור כי נעשה לו עוול? וכי עוון־נפשו אינו רותח וזועם באותו אדם, ונעשה בעל־ברית למה שנראה לו צודק, ונלחם מלחמתו של זה, וכשהוא עומד ברעב ובקור ובכל הסבלות האלה, הריהו מתגבר עליהם ומחזיק באצילותו, עד שיעשה את זממו או ייספה, או עד שההגיון שבצדו יקרא לו לחזור, וישוך זעמו, משל לכלב שהרועה מחזיר אותו בקריאתו".

„מאוד מאוד", אמר, „דומה הדבר למשל זה שהבאת; הרי קבענו במדינתנו שאנשי המגן, כאותם הכלבים, יהו נשמעים למוש־לים, שהם כביכול רועי המדינה".

„יפה", אמרתי אני, „הרגשת בכוונת דברי. אך מלבד זה — האם שמת לבך גם לכך?"

„למה?"

„שבענין עוון־הנפש מתברר לנו ההיפך ממה שסברנו קודם לכן. שאז סברנו שהוא מעין תאוה, ועכשיו טוענים אנחנו, שהוא רחוק מזה, ולא עוד אלא בשעה שמחלוקת נטושה בנשמה, מרים הוא נשקו בצד ההגיון".

„בלי שום ספק", אמר.

„וכי אגב כך שונה הוא מהלה, או מין־הגיון הוא בעצמו, עד שלא יהיו בנשמה אלא שניים אלו: הגיון ותאוה? או כשם שבמדינה נמצאו שלושה מינים שעליהם היא עומדת: אחד — השרוי בעסקים, אחד — המיועד להגנה, ואחד — בעל העצה, האם כך ישנו גם בנשמה מין שלישי זה, העוז העשוי מטבעו לסייע להגיון ולהגן עליו, אם לא יתקלקל בחינוך גרוע?"

„שלישי הוא", אמר, „בהכרח".

„כן“, אמרתי אני, „אם אמנם יתברר שהוא מה שהוא שונה מההגיון, כשם שכבר נתברר שהוא דבר נפרד מהתאוה.“
 „הרי בלא קושי“, אמר, „יתברר שכך הוא. שהנה גם בילדים ניתן לראות שמלאי עוז-נפש הם מראשית ימיהם, אך דומני שכמה מהם לעולם לא יהא להם חלק בהגיון, ורובם — אך במאוחר.“

„כן, בחיי זיוס“, אמרתי אני, „יפה דיברת. ואף בחיות ניתן לראות, שכדברידן כן הוא. יתר על כן יעיד על כך גם אותו חרוז של הומירוס שהבאנו לעיל⁶ :

על חֲזוֹהוּ הֶפֶה, הוֹכִיחַ לְבוֹ וְאָמַר לוֹ ;

שכאן הראה הומירוס את השניים בבירור שהם נפרדים זה מזה, באשר אותו כוח השוקל בהגיון המחשבה מה עדיף ומה גרוע, מוכיח על פניו את עוז-הנפש שאין בצדו הגיון.“
 „כך הוא הדבר“, אמר, „לאשורו.“

„אם כן“, אמרתי אני, „בדי עמל חצינו את המים האלה כבשחיה והגענו לחוף זה, וכפי שנתקבל הדבר על הדעת, הוסכם בינינו, שהן במדינה, הן בנשמתו של כל אחד ואחד מצויים אותם המינים עצמם, והם שווים במספר.“
 „כך הוא“.

„ממילא מחוייב הדבר, אפוא, גם לגבי היחיד, שאף הוא יחכם באותה הדרך, ובשל אותו הכוח, שקבעו את חכמתה של מדינה“.

„בוודאי“.

„ובשל אותו הכוח, ובאותה דרך שיחיד נמצא אמיץ-לב, תימצא גם מדינה אמיצת לב, וגם משאר בחינות תהיה דרכם של זה ושל זו בסגולה הטובה דרך אחת?“
 „בהכרח“.

⁶ הומירוס, אודיסיאה 20, חרוז 17 ; החרוז כבר הובא בספר השלישי (סט. 390).

„אם כן, גלאוקון, דומני שנוכל לטעון, כי גבר יהא אף צדיק באותה דרך עצמה, בה נמצאה מדינה צדקת.“
 „אף זאת בהכרח גמור.“

„והרי ודאי לא שכחנו שההיא נמצאה צדקת, כאשר כל אחד משלושת המינים שבתוכה עשה את שלו.“
 „מובטחני“, אמר, „שלא שכחנו.“

„הרינו חייבים, אפוא, לזכור שאף כל אחד מבינינו, שכל חלק מהחלקים שבו יעשה את שלו, יהא צדיק ועושה את שלו.“
 „ואמנם עד למאוד“, אמר הלה, „חייבים אנחנו לזכור זאת.“
 „וכי לא ראוי ההגיון שיהא מושל, באשר הוא חכם ונושא בדאגה לעתידותיה של הנשמה בכללה, ואילו העוה נאה לו שיישמע להלה ויהא לו בעל-ברית במלחמתו?“
 „בוודאי.“

„וכפי שאמרנו לעיל: כלום לא מיזוג של מוסיקה וגימנאסטיקה יעשה אותם תואמים זה לזה בצלילם, באשר יעשה את ההגיון נמרץ יותר, ויגדלנו בדיבורים נאים ולימודים, ואילו את עוה הנפש יעשה אותו המיזוג רפה ונוח משהיה, באשר יאלפנו בהארמוניה וקצב?“
 „בלא ספק“, אמר הלה.

„וכאשר יגודלו שניים אלו בדרך זו, ויתלמדו ויתחנכו במה שבאמת שלהם הוא, הרי ירדו בכוח-התאוה, התופש בכל אחד ואחד את מרבית נשמתו, ושמטבעו לא ישבע לעולם; והם ישגיחו בו שמא יתמלא במה שקרוי, הנאות הגוף, ומתוך כך יתרבה ויתחזק ויחדל לעשות את שלו וינסה להשתלט ולמשול על אלה שמטבע ברייתו איננו ראוי למשול עליהם, ויהפוך כליל את אורח חיהם של כל בני האדם.“
 „בוודאי“, אמר.

„וכי לא שניים אלו“, אמרתי אני, „אף ייטיבו לשמור על הנשמה בכללה ועל הגוף גם מפני האויבים החיצוניים, זה —

בעצתו, וזה — במלחמתו, שבה הוא מציית לכוח המושל עליו, ומבצע בגבורה את החלטותיו של זה?"

„כך הוא“.

„והנה אף אמיץ־לב, דומני, נקרא לכל אדם ואדם בשל חלקו הלוה, כשעוז נפשו יציל ויקיים בכל כאב ובכל הנאה את הורא־תם של הגיוני־הדברים: מהו שיש, ומהו שאין לפחד הימנו“.

„ונצדק בכך“, אמר.

„אך חכם נקרא לו בשל אותו החלק הקטן, שהגיע בו לשלטון ונתן את ההוראות הללו, ואשר אף הוא מחזיק בקרבו ידיעת־מה: הידיעה מה מועיל לכל חלק משלושת התלקים, ולשלם המשותף להם“.

„בוודאי“.

„וכי מה? מיושב־בדעתו' לא נקרא לו בשל ידידותם של הללו עצמם, ובשל האקורד שבו הם נשמעים, שעה שהכוח המושל והשניים הנתונים לממשלתו יהיו סוברים בדעה אחת, שההגיון הוא שלו נאה הממשלה, ולא יתקוממו בו?"

„אין ישוב־דעת אלא זה“, אמר הלה, „לא במדינה ולא בפרט“.

„והרי צדיק יהיה בשל אותו הדבר שכבר הזכרנו אותו פעמים רבות, ובאותה דרך עצמה?"

„הכרח גמור“.

„וכי מה?" שאלתי; „שמא ניטשטשה הצדקה לעינינו, ונח־שבנו למה שהוא שונה מאותו הדבר שבתוך המדינה נראה לנו כצדקה?"

„אני“, אמר, „אינני סובר כך“.

„שכן“, אמרתי אני, „אם נשאר עוד איזה ספק שהוא בנשמתנו, נוכל לבצר את דברנו לחלוטין, כשנעמידנו במבחן ההשקפות הרגילות“.

„איזו השקפות?"

„נניח שהיה עלינו לבוא לכלל דעה אחת בדבר אותה מדינה, ובדבר האיש הדומה לה מטבעו וגידולו, ולחוות דעתנו אם אדם

זה יהא מועל בזהב או בכסף שהופקד אצלו — וכי לדעתך יהא מי שיאמין, שאותו האדם עלול לעשות זאת, יותר מזולתו? „איש לא יאמין בכך“, אמר.

„אם כן, אף לא תהיה ידו בשדידת הקדשים וגניבות ובגידות פרטיות וציבוריות, שיבגוד בחבריו שלו או בכלל המדינה?“ „לא ולא“.

„אף לא יפר במאומה את שבועותיו ושאר התחייבויותיו?“ „כיצד ייתכן?“

„וגם ניאופים ומיני התנכרות להורים והזנחת עבודת האלים ימצאו בכל אדם אחר יותר משבזה?“ „בכל אחר“, אמר.

„והרי סיבת כל הדברים האלה אינה אלא זו: שכל חלק מהחלקים שבו עושה את שלו, אשר לשלטון ואשר לציות?“ „זאת הסיבה, ואין זולתה“.

„וכי עוד תחפש את הצדקה במה שהוא אחר, ולא בכוח הזה היוצר גברים ומדינות שכך טיבם?“ „חי זיוס“, אמר הלה, „לא אני“.

„אם כן, נתקיים לנו חלומנו במלואו — כוונתי לאותה השערה שהשמענו, כשבראשית דרכנו, שעה שהתחלנו מיסדים את המדינה, מיד נקלענו, כנראה, בחסדו של אחד האלים למעין דפוס ראשון של הצדקה.“ „ללא כל ספק“.

„והרי זה היה, גלאוקון — ומשום כך אף היה בו מן-התועלת — בבואת-מה של הצדקה: שמי שמטבעו סנדלר הוא, ייטיב לעשות בתפרו נעליים, ולא יעסוק בשום ענין אחר; ומי שמטבעו נגר הוא, — ינגר, וכן כל השאר.“ „כך נראה“.

„והנה לאמיתו של הדבר מתברר, שאמנם היתה הצדקה מה שהוא מעין זה, אבל לא עשיית-האדם-את-שלו כלפי חוץ, אלא כלפי פנים, אותה עשייה שהיא ממש בתוך עצמו ובשלו, דהיינו

— שאדם איננו מניח לכל מה־שיש־בו שיהא עוסק במעשה לא לו, ואיננו מרשה לכוחות המצויים בתוך נשמתו שיהיו מתערבים זה בענייניו של זה; וכשכך תיקן האדם את־אשר־שייך־לו תיקון של אמת, והגיע לשלטון על עצמו, וערך מערכו־תיו, ונעשה ידיד לעצמו, וחיבר יחדיו את השלושה הללו, ממש כשלושת אבות־הצליל שבאקורה, את הקול התחתון והעליון והאמצעי, ואם יש עוד קולות־ביניים אחרים: כאשר את כל אלה קשר בו יחדיו, ואינו עוד ריבוי, אלא נעשה איש אחד בתכלית האחדות, מיושב בדעתו ומותאם בו בעצמו, — כי אז כבר יהא בידו גם לפעול, אם ירצה לרכוש לו נכסים או לטפל בגופו, או אף לגשת לפעולה מדינית או לעסקים פרטיים, כשבכל הפעולות האלה לא יחשוב שום מעשה לצודק ונאה, ולא יקראנו כך, אלא אם כן יהא באותו מעשה כדי לקיים את המצב הנפשי הזה ולסייע ליצירתו; וחכמה יקרא לידיעה המכוונת מעשה מעין זה; עוול — למעשה שיבטל מדי פעם בפעם את המצב הנפשי ההוא; וסכלות — לאותה סברה המכוונת מאידך גיסא את מעשה העוול.

„מכל הבחינות“, אמר הלה, „סוקראטס, דיברת אמת“.

„ניחא“, אמרתי אני; „אם נגיד שמצאנו את האיש והמדינה הצדיקים, ומהי צדקה זו אשר בתוכם, דומני שלא יישמע הדבר כשקר גדול“.

„חי זיוס, אמנם לא“, אמר.

„אם כן, נגיד כך?“

„כך נגיד“.

„ובכן, יהי כך“, אמרתי אני. „ולאחר מכן דומני שיש לעיין בעוול?“

„כמובן“.

„וכי לא נצטרך לומר, שהוא, מאידך גיסא, אינו אלא מחלוקת־מה של אותם השלושה, כשחלק אחד מחלקי הנשמה שולח ידו בכל, ועוסק בענייני זולתו, ומתקומם בכלל הנשמה, למען

ימשול בה, אף על פי שלא לו הממשלה, אלא מטבעו יאה לו שיהא עבד, והחלק שביקש לשעבדו — יאה לו שלא יהא עבד, באשר הוא שייך למין השליט? דומני שנוכל להגיד, כי מצב מעין זה, וטירופם ובלבולם של אותם הכוחות, הרי זהו העוול והפריצות, ומורך־לב וסכלות, ובקיצור: הקלקלה בכללה.”

„אמנם זה הוא”, אמר.

„והרי”, אמרתי אני, „גם טיבם של פעלי העוול ועשייתו, ומאידיך גיסא, טיבם של מעשי הצדק — כל זה כבר נתחזור על בוריו, אם אמנם נתחזור טיבם של העוול והצדקה?”

„הכיצד?”

„שאינם שונים כלל”, אמרתי אני, „ממה שהוא בריא וחולני, וכאלה בגוף, כן הללו בנשמה.”

„מאיזו בחינה?” שאל.

„הרי מה שבריא הוא, יוצר בריאות בגוף, ומה שחולני — מחלה?”

„כן.”

„וכן יוצרים מעשי־צדק — צדקה בנשמה, ומעשי עוולה — עוול?”

„בהכרח.”

„והנה ליצור בריאות אינו אלא להתקין את היסודות שבגוף בדרך שיהיו שולטים זה על זה ונכנעים זה לזה לפי הטבע; וליצור מחלה — להתקינם בדרך שישלטו זה על זה וייכנעו זה לזה בניגוד לטבע.”

„אמנם אינו אלא זה.”

„ומאידיך גיסא”, אמרתי, „ליצור צדקה בנשמה — כלום אין פירושו להתקין את היסודות שבנשמה בדרך שיהיו שולטים זה על זה, ונכנעים זה לזה, לפי הטבע; וליצור עוול — להתקינם בדרך שישלטו זה על זה, וייכנעו זה לזה, בניגוד לטבע?”

„ממש כך”, אמר.

„מסתבר, אפוא, שסגולה טובה הריהי מעין בריאות ונוי ומצב

מתוקן של הנשמה, וקלקלה — מחלתה וכיעורה וחולשתה של זו”.

”כך הוא”.

”וגם העיסוקים הנאים — כלום לא יהא בהם כדי להקנות סגולה טובה, ובמגונים — כדי להקנות קלקלה?”
”בהכרח”.

”וכבר לא נותר לנו, כנראה, אלא לעיין בכך, אם גם כדאי לו לאדם שינהג צדקה ויעסוק בעיסוקים נאים ויהא צדיק, בין שלא יודע שהוא כך ובין שיוודע, או אם כדאי לו שיעשה עוול ויהא רשע, אם אמנם לא יתן את הדין על מעשיו ולא יזכה להשביח מתוך עונשו”.

”אבל”, אמר, ”סוקראטס, דומני שהעיון הזה כבר יהא מגוחך; שאם רווחת הדעה שאחרי השחתת טבעו של הגוף אין חיינו חיים, הגם שיהיו לנו כל המאכלים והמשקאות שבעולם, וכל עושר ושלטון, — הרי לאחר שיזועזע ויושחת טבעו של עצם הדבר הזה שמכוחו הננו חיים, אזי יהיו חיינו חיים? וזאת כשיעשה אדם כל דבר אחר העולה ברצונו, אפס אותו הדבר שבו יוכל להיפטר מקלקלה ומעוול, ולקנות לו צדקה וסגולה טובה — מאחר שנתברר בשניהם כאחד, כי טיבם הוא כפי שהעלינו בדיוננו?”

”אמנם דבר מגוחך הוא”, אמרתי אני; ”אף על פי כן, לאחר שהגענו למקום הזה, אל-נא ניעף בדרכנו, ונכיר לדעת ככל האפשר בבירור, שכך הוא הדבר”.

”חי זיוס”, אמר, ”ודאי שעיפות אסורה עלינו”.

”אם כן”, אמרתי אני, ”גש הנה, ותראה גם אתה, כמה מינים ניכרים-לעין צפונים לפי דעתי בקלקלה, ואכן ראויים הם שיתבוננו בהם”.

”הנני הולך אחריך”, אמר; ”אך דבר?”

”ואמנם”, אמרתי אני, ”לאחר שעלינו עד לשלב הזה של הדין, נראה לי כמנקודת מצפה, שהסגולה הטובה אינה אלא

אחת, ואילו מיני הקלקלה הם לאין מספר, ויש בהם ארבעה שמן-הראוי להזכירם."

"מה כוונתך?" שאל.

"כמספרם", אמרתי, "של המשטרים המדיניים הניכרים כמיני משטר מיוחדים, כן הוא, כנראה, אף מספר המשטרים הנפשיים שיימצאו בבני אדם."

"אם כן, כמה הם?"

"חמשה משטרי מדינה", אמרתי, "וחמשה של הנשמה."

"באר-נא", אמר, "איזו הם."

"הנני ואבאר", אמרתי, "שמין אחד מהמשטרים המדיניים יהא זה שתוארנו, אך ניתן לקרוא לו בשני שמות. שאם בין המושגים לים יימצא איש אחד שאין דומה לו, ייקרא המשטר ממלכה, ואם כמה אנשים — אריסטוקרטיה."

"אמת", אמר.

"והנה זהו", אמרתי, "לפי דברי — מין אחד. שאם הם כמה אנשים או אחד, — מי שזכה לאותו גידול ואותו חינוך שתיארנו ודאי לא יערער חוק מחוקי המדינה שראוי לדבר בו."

"מסתבר שלא", אמר.

ספר ה

„למדינה אשר כזאת ולמשטר אשר כזה קורא אני, אפוא, טוב ונכון, וכן גם לאיש העשוי כמותם; ואם אמנם זהו המשטר הנכון, קורא אני לאחרים — רעים ומוטעים, הן לגבי ישובן של מדינות, הן לגבי תיקון מערך נשמתם של פרטים, והאחרים הללו שרויים בארבעה סוגים של קלקלה“.

„ואיזו הם?“ שאל.

וכבר עמדתי למנותם בזה אחר זה, כסדר יציאתם, לפי דעתי, אחד מתוך משנהו; והנה פולמארכוס, שישב קצת יותר במרוחק מאשר אדימאנטוס, פשט את ידו, תפש את בגדו של אדימאנטוס מלמעלה, בסמוך לכתפו, משכו אליו ושחה אף הוא כנגדו, ולחש באזנו כמה דברים שמהם לא הבחנו אלא במלים אלה: „גניח לו, או לא?“

„חס וחלילה“, השיב לו אדימאנטוס, בהרימו קולו.

ואני אמרתי: „מהו שאינכם מניחים לו?“

„לך“, אמר הלה.

„ולמה“, שאלתי, „ומדוע?“

„לנו נראה“, אמר, „שאתה מתרשל, ומשמיט מהדיון סוגיה שלימה שאינה מן הפחותות, לבלתי הרחיב עליה את הדיבור, וקיוית שנסיח דעתנו ממה שאמרת כלאחר יד, שבענין הנשים והילדים הרי ברור הדבר לכל אדם, כי ידידים חייבים שיהיו שותפים בכל מה שיש להם“.

„וכי לא היה זה נכון“, אמרתי, „אדימאנטוס?“

„כן“, אמר הלה. „אולם, הנכון הזה טעון, כשאר דברים נכונים, שירחיבו את הדיבור על אופן השיתוף הזה; שכן ייתכנו בו אופנים רבים. פרש-נא, אפוא, לאיזה אתה מתכוון, ואל תפסח

על כך. שמכבר חיכינו לזה, וקוינו שבמקום מן המקומות תיזכר בהולדת הבנים: כיצד הם יולידו אותם, ולאחר שיוולדו — כיצד יגדלום, ומהי כל אותה שותפות בנשים וילדים שהזכרת. שכן נדמה לנו, שלגבי משטר המדינה נודעת חשיבות גדולה או אף מכרעת לענין זה: אם יקום בדרך נכונה, או לא נכונה. והנה עכשיו, כשאתה פונה אל משטר אחר בטרם תבהיר דברים אלה די-צורכם, החלטנו החלטה זו ששמעת: לא להרפות ממך, עד אם תדון על כל זאת בפרוטרוט, כדרך שדנת בשאר."

"גם אותי", אמר גלאוקון, "מנונא עם המצביעים בעד החלטה זו."

"מכל מקום", אמר תראסימאכוס, "ראהנא בהחלטה זו החלטת כולנו, סוקראטס."

"הוי מה עשיתם בכך", אמרתי אני, "שהחזקתם בי! שוב מעוררים אתם, כמבראשית, דיון על משטר המדינה שאורכו — מי ישורנו! ואני כבר בירכתי על המוגמר, כאילו הגעתי לסיום הדברים על משטר זה, והייתי שמח, לו הערה זו שהערתי בשעתה באותם העניינים, היתה מתקבלת כלשונה. והנה אתם חוזרים אליה, בלי דעת איזה נחיל של דיבורים הנכם מעירים; ואני כשראיתיו בשעתו, פסחתי עליו, לבל יסב לנו טרדה מרובה!"

"וכי מה", אמר תראסימאכוס; "כלום סבור אתה שאנשים אלה באו הנה כדי לצרוף זהבי, ולא לשמוע הגיוני דברים?"

"כן", אמרתי, "אבל דברים שאינם יתירים על המידה!"

"המידה הנכונה, סוקראטס", אמר גלאוקון, "לשמיעת דברים כאלה — אינה אלא כל החיים כולם, למי שבר-דעת הוא. לנו, אפוא, אל תחשוש; ואתה עצמך — בשום פנים אל תיעף להרצות דעתך באותם העניינים שאנו שואלים עליהם: מה

י נאמר על מי שטורח בחסוון וללא הצלחה, כאתונאים שניסו לצרוף זהב מעפרות הכסף שלהם.

שותפות תהיה לשומרינו בילדים ובנשים, ובטיפול שיזכו לו בעודם צעירים לימים, משעת לידתם ועד הגיעם לגיל-של-חינוך, שהרי הטיפול בפרק זמן זה מוחזק טרחה יתרה. ובכן, נסה-נא לבאר כיצד יש לנהוג בשותפות זו.

„לא קל הוא, אישי המבורך“, אמרתי אני, „להרחיב על כך את הדיבור. שהדברים עלולים לעורר ספקות רבים, אף יותר מקודמיהם. שקודם-כל יוטל ספק באפשרות לבצע את הדברים שייאמרו, ואפילו אין שום מניעה בביצועם, יתעורר ספק שני: אם כך מוטב. ועל כן אף קיים היסוס-מה לנגוע באותם העניינים, שמא יישמע הדבר כתפילה תמה, חברי ויקירי.“

„אל תהסס במאומה“, אמר הלה; „שלא חסרי דעת ולא ספקנים ולא דורשי רעתך הם שומעין“.

ואני אמרתי: „הטוב באדם, כלום אמרת זאת כדי לחזק את רוחי?“

„כן“, אמר.

„ואתה עושה כל ההיפך מזה“, אמרתי אני. „שאלו בטחתי בעצמי, שאני אומר את דברי מתוך ידיעה, היה עידוד זה במקומו; שלדעת את האמת על עניינים חשובים ביותר שהם קרובים ללבו של אדם, ולהשמיעה באזני אנשים שהם בני דעת וקרובים ללבך, הרי אין בכך שום מכשול ושום סכנה; אבל כשמתוך ספקות וחיפוש הדרך משמיע אדם דבריו, כמוני עכשיו, הרי יש בזה משום סכנה וחשש, לאו דווקא שאהיה לצחוק — שבכך יהא משום שעשוע, — אלא שאחטא לאמת ואכשל, ואגב כשלוני אמשוך גם ידידי יחד אתי, ואכשילם בעניינים שהכשלון אסור בהם מאין כמוהם. ואילו אני, גלאוקון, משתחוה לפני אדראסטיאה² ומתחנן אליה, לבל תיקום בי את נקמת הדברים שאני בא לאמרם. שכן משער אני, כי להרוג אדם בשוגג הרי זה חטא קטן יותר מלרמות אנשים נאים-

² „שאין להימלט מפניה“ — כינוי של נמיסיס, אלת הנקמה, שההורג אדם בשוגג חייב לפייסה ולשכך זעמה, לבל תיקום בו את נקמת הדם השפוך.

וטובים וצדיקים, עד שיראו דין במה שאיננו דין. והרי סכנה זו — מוטב לו לאדם שיסתכן בה בין אויביו, ולא בין ידידיו; ואם כן — הוי לנחמתך היפה!"

וגלאוקון צחק ואמר: "ובכן, סוקראטס: אם תאונה לנו כל תקלה בשל דבריך, נמחל לך כאילו הרגת בשוגג, ותינקה מחטא, ותרמיתך איננה תרמית. דבר-נא בלא כל חשש!"

"ואמנם", אמרתי אני, "אף בדיני נפשות קובע החוק, שמי שמחלו לו, הריהו נקי מחטאו; ואם שם כך, מסתבר שגם כאן". "דבר, אפוא", אמר, "ומצד זה אל תחשוש כלל".

"ובכן", אמרתי אני, "עכשיו עלי לשוב לאחור ולומר דברים, שאולי צריך היה לאמרם בשעתם ובמקומם. אך ייתכן שגם כך ייטב הדבר, שהנה תחילה סיימנו את מחזה הגברים בשלי-מותו, ועכשיו — נשוב ונסיים גם זה של הנשים, כל שכן שאתה עומד על הדבר בתוקף רב כל כך.

שהנה בני אדם שנולדו ונתחנכו בדרך שתיארנו, יש להם לפי דעתי רק דרך נכונה אחת לזכות בילדים ונשים ולהתהלך אתם, והיא, שימשיכו באותו כיוון שאנו כיוונו אותם אליו מלכתחילה. והרי ככלבים השומרים על עדר ניסינו להעמיד את הגברים בדיוננו".

"כן".

"נלך, אפוא, בעקבות הדברים הללו, ונשווה גם את הולדתם וגידולם הראשון לשל אותם הכלבים, ונעיין אם מתוך כך ייטב בעינינו גידולם או לאו".

"הכיצד?"

"כך: נקבותיהם של כלבי השמירה — האם נראה לנו שעליהן לשמור יחד עם הזכרים על מה שהללו שומרים, ולצוד יחד אתם, וכן לשתף פעולה בכל שאר פעולותיהם, או חייבות הן לשבת בבית, משום שאינן מסוגלות לאותן הפעולות בשל לידת הגורים וגידולם, והללו יטרחו וישאו בכל הדאגה לצאן העדר?"

„במשותף“, אמר, „יעשו את הכל, אלא שבנקבות משתמשים אנחנו לפי חולשתן, ובהללו — לפי חוזקתם“.

„וכי ייתכן“, אמרתי אני, „להשתמש באיזה בעל חי שהוא לאותם הצרכים שלהם תשתמש בזולתו, אם לא הקנית לו אותו גידול־וחינוך שהקנית לההוא?“

„לא ייתכן“.

„אם כן, כשנשתמש בנשים לאותם הצרכים כאשר בגברים, הרינו חייבים אף להורות להן אותם העניינים עצמם“.

„כן“.

„והללו הרי ניתנו להם מוסיקה וגימנאסטיקה“.

„כן“.

„אף לנשים יש, אפוא, להקנות את שתי האמנויות הללו, ואת המלאכות הדרושות למלחמה, ולהשתמש בהן לכל אשר שימשו הגברים“.

„כך מסתבר מתוך דבריך“, אמר.

„לפיכך“, אמרתי אני, „אולי ייראו הרבה דברים ממה שנשמיע עכשיו כמגוחכים ומנוגדים לנוהג, אם ייעשו כדרך שבה הם נאמרים עכשיו“.

„מאוד מאוד“, אמר.

„ומהו“, אמרתי אני, „בעיניך המגוחך ביותר מאותם הדברים? הרי ברור שאינו אלא זה: כי הנשים תתעמלנה ערומות בפא־ליסטראות יחד עם הגברים, ולא הצעירות בלבד, אלא גם הקשישות יותר, כאותם הקשישים שבגימנסיות, שמתמכרים לאימונים על אף הקמטים שבעורם, ושאינם כלל וכלל תאוה לעיניים?“

„חי זיוס“, אמר, „אמנם דבר זה ייראה מגוחך, על כל פנים לפי המקובל כעת“.

„אם כן“, אמרתי, „לאחר שפתחנו באותו ענין, אסור לנו לפחד מבדיחותיהם של חומדי לצון, ומכל מיני דברים שירבו להש“

מיעם על חידוש זה שיתחדש בחינוך הגימנאסטי והמוסי, ולא כל שכן על הנשים התופשות כלי זין ורוכבות על סוסים." "צדקת", אמר, "בדבר־ך".

וואולם לאחר שהתחלנו באותו ענין, עלינו להתקדם לאותו צד של החוק שאין בו מן הנעימות, ואת חומדי הלצון הללו נבקש תחילה, שלא ינהגו לפי דרכם אלא בכובד־ראש, ונזכיר להם, שלא עבר זמן רב מאז סברו היוונים — כרוב הנכרים כיום הזה — שמגונה ומגוחך הוא לגברים שייראו ערומים, ומשהתחילו הקריטים, ולאחר מכן הספארטאים, באימונים הגימנאסטיים, הרי שהיה בידי פיקחי הדור ההוא להתלוצץ בכל הדברים האלה. או אינך סבור כך?"

"אולם לאחר שלימד אותם, כמדומני, הנסיון, שמוטב להתפשט, ולא לכסות כל אשר נהגו לכסות, אף נעלם המגוחך שהיה באותו מראה, מפני שהגיון־הדברים הורה, כי מוטב כך. וזה בא ללמדך כי שוטה הוא מי שכל דבר אחר מגוחך בעיניו, ולא הרע בלבד, ומי שבנסיונו לעורר צחוק ישווה לעיניו, בחינת מגוחך, כל מראה אחר, זולת המראה של מה שהוא סכל־ורע, וכן מי שתר בכובד־ראש אחרי היפה, ומפנה אגב כך את עיניו אל כל מטרה אחרת, זולת הטוב".

"בלא כל ספק", אמר.

"וכי איננו חייבים, אפוא, לבוא קודם־כל לכלל הסכם בינינו, אם הדבר אפשרי או לאו, ולתת מקום למי שחולק עלינו, אם מתוך צחוק או כובד־ראש, שיעורר את הספק: אם טבע הנקבה של המין האנושי מסוגל להשתתף עם מין הזכר בכל הפעולות, או אף לא באחת מהן, או אם יש בכוחו להשתתף במקצת, ובמקצתן — לא, ולאִיזה סוג מן השניים האלה שייך מעשה המלחמה? וכי אין התחלה זו יפה ביותר לאותו דיון, עד שיסתבר שמי שמתחיל כך, אף יגיע לידי סיום מוצלח ביותר?"

„לחלוטין“, אמר.

„וכי רוצה אתה“, אמרתי אני, „שבשם האחרים נעורר ספקות אלה כנגד עצמנו, לבל יושם מצור על טענת הצד-שכנגד, בלא שיהיו לה מגינים?“

„אין שום מניעה“, אמר.

„נגיד, אפוא, בשמם: סוקראטס וגלאוקון, אין שום צורך באחרים שיחלקו עליכם; שאתם עצמכם הסכמתם איש עם רעהו, שעה שהתחלתם לייסד את המדינה, שכל אחד ואחד חייב לפי טבעו לעשות את שלו.“

ודאי הסכמנו על כך; אלא מה?

וכי אשה איננה שונה מאוד מגבר לפי טבעה?

כמובן, שונה.

וכי לא מן-הראוי, אפוא, שעל כל מין משני המינים אף יוטל פעל לפי טבעו?

אלא מה?

נמצא, אפוא, שאתם טועים עכשיו וסותרים דברי עצמכם, בטענתכם שגברים ונשים חייבים לעשות אותם הדברים עצמם, — אף על פי שטבעם של אלה שונה תכלית שינוי מטבען של הללו. וכי יהיה בפיך, אישי התמוה, ללמד זכות על עצמך כנגד טענות אלו?

„כך, על רגל אחת“, אמר, „לא קל הדבר כל עיקר; אך ממך אבקש, וכבר אני מבקש, שתלמד גם את הסניגוריה על טענתנו, ככל אשר ניתן להגן עליה.“

„אלה הן הקושיות, גלאוקון“, אמרתי אני, „ורבות כיוצא בזה, שמזמן חזיתי אותן מראש, ולכן פחדתי והיססתי להיטפל לחוק הזה הקובע כיצד יקנו להם נשיהם וילדיהם, וכיצד יגדלו אותם.“

„ואמנם, בחיי זיוס“, אמר, „אין הוא דומה כדבר שנוח לטפל בו.“

„אמנם לא“, אמרתי. „אולם כך הוא: אם יפול אדם לתוך בריכה

קטנה, או למימי הגדול שבימים — גם כך וגם כך עליו לשחות.”

„בוודאי”.

„גם עלינו, אפוא, לשחות, ולנסות שנציל את נפשנו מקרב גלי הבעיה, ואגב כך נקוה לדולפן שיטלנו על גבו, או לנס אחר שיצילנו”.

„כך מסתבר”, אמר.

„הבה, אפוא”, אמרתי אני, „אם נוכל למצוא באיזו דרך שהיא את המוצא. שכן מסכימים אנחנו זה עם זה, שטבע שונה חייב לעסוק בענין שונה, ושונה טבע האשה משל הגבר. ואילו עכשיו טוענים אנחנו שהטבעים השונים חייבים לעסוק באותם העניינים עצמם. הרי כך מקטרגים עלינו?”

„בדיוק”.

„אכן”, אמרתי, „גלאוקון, מה נהדרת היא חכמת הסתירה?”

„הכיצד?”

„משום שנראה”, אמרתי, „שרבים נקלעים אליה אף בעל כור-חם, וסבורים שאינם רבים מריבת מלים, אלא משוחחים לפי הגיון הדברים; וסיבת הדבר: שאינם מסוגלים לעיין בענין המדובר מתוך שינתחוהו לפי הסוגים הניכרים בו, אלא לפי שם הענין בלבד רודפים הם אחרי סתירתו; והנה ויכוחם זה עם זה הוא מריבת מלים, לא שיחת הגיון”.

„אמנם”, אמר, „רבים הם שעולה להם כך. אך כיצד נוגע הדבר גם בנו, בענין זה שלפנינו?”

„נוגע אף נוגע”, אמרתי אני; „שנראה כי בעל-כורחנו עוסקים אנחנו בסתירתן של מלים”.

„כיצד?”

„הרי באומץ רב ולפי דרכי האריסטיקה עומדים אנחנו על לשונו של אותו עיקרון: שטבעים שונים כל יעסקו באותם העניינים עצמם; אך כלל וכלל לא עיינו בדבר, איזה סוג של

* כך ניצל, לפי האגדה, המשורר אריאון, שעה שהוטל לים.

שויון ושוני תיחמנו בשעתו בטבעים, ואל מה מתייחס הסוג הזה שתיחמנו, שעה שקבענו לטבעים שונים — עיסוקים שונים, ולטבעים שווים — עיסוקים שווים.

„אמנם”, אמר, „לא עיינו בכך”.

„ולפיכך”, אמרתי, „מסתבר שהרשות בידנו שנוסיף ונשאל את עצמנו, אם טבעם של הקירחים והשעירים הוא אותו הטבע עצמו, ולא טבע והיפוכו, וכשנסכים בינינו, שהם טבע והיפוכו, לא נרשה לשעירים שיתפרו נעליים, את הקירחים עוסקים בכך, ואם השעירים — לא לאחרים”.

„אכן זה יהא מגוחך”, אמר.

„והרי מגוחך הוא לפי טעם זה בלבד: שבשעתו לא דיברנו בדרך כלל על הטבע השווה והשונה, אלא השגחנו רק באותו הסוג הניכר בשוני ובשויון, שמתייחס אל הללו — כלומר אל העיסוקים? הרי אמרנו, למשל, שרופא, ומי שבנשמתו מוכשר הוא לרפואה, הם בעלי אותו הטבע עצמו; או אינך סבור כך?”

„ואילו רופא ונגר — בעלי טבעים שונים?”

„ודאי ובוודאי”.

„אם כן”, אמרתי, „אף מין הגברים ומין הנשים כך: אם יתברר באחד מהם שהוא מוכשר במיוחד לאומנות מסויימת, או לאיזה עיסוק אחר, כי אז נגיד שיש לקבוע לו את העיסוק הזה. אולם אם יתברר שאינם שונים זה מזה אלא באותו הבדל שבמינם: כי הנקבה יולדת והזכר מוליד — אזי לא נודה עדיין כל עיקר, כאילו הוכח הדבר, שלצורך ענייננו שונה אשה מגבר, ועוד נחזיק באמונתנו ששומרינו ונשיהם חייבים לעסוק באותם העיסוקים עצמם”.

„ונצדק בכך”, אמר.

„ולאחר מכן נבקש, אפוא, ממי שטוען לדעה ההפוכה, שילמדנו ענין זה גופו: ביחס לאיזו אומנות, או לאיזה עיסוק מהדרושים למדינה אין טבעם של גבר ואשה שווה, אלא שונה?”

„ובקשה זו תהא במקומה“.

„ואולי יגיד גם אדם אחר, מה שאמרת אתה לפני שעה קלה: שעל רגל אחת לא קל לדבר על הענין די הצורך, אולם לאחר שיוסיף ויעיין, לא יתקשה כלל“.

„אולי“.

„הרוצה אתה, שנבקש מאותו אדם המשיב לנו כך, שילך-נא אחרינו בהמשך הדיון, ואולי נוכל להוכיח לו, שאין לאשה כל עיסוק משלה בסדרי המדינה?“

„בוודאי“.

„הבה, אפוא, — נגיד לו — השב-נא אתה! אם אתה אומר שזה מוכשר לדבר-מה וזה — לא, אינך מתכוון לכך, שזה — ילמד את הדבר בנקל, וזה, — בקושי? זה — אחרי לימוד קצר יהא בידו למצוא על דעת עצמו דברים הרבה באותו מק-צוץ שלמד, וזה — לאחר שלמד והתאמן זמן מרובה, אף לא יציל את תלמודו? זה — גופו משרת את רוחו לפי הצורך, וזה — גופו עומד לה מנגד? וכי לפי בחינות אחרות, ולא לפי הללו מגדיר אתה את מי שמוכשר, ואיננו מוכשר, לכל ענין וענין?“

„שום איש“, אמר הלה, „לא ימנה אחרות“.

„וכי יודע אתה ענין שבני אדם מתאמנים בו, ואין מין הגברים עולה בו מכל הבחינות הללו על מין הנשים? או שמא נאריך את הדיבור על האריגה, ועל האפייה והבישול, שבאלה הרי יצאו לו מוניטין למין הנשים, וכשהוא נמצא מנוצח באלה, הרי זה לעג שאין למעלה ממנו?“

„כדברייך“, אמר, „כן הוא, ואם לומר את הדבר בקיצור, הרי בכל העיסוקים נופל מין אחד ממשנהו בהרבה. אמנם יש נשים רבות שהן עולות בעניינים רבים על גברים רבים; אך בכללו של הדבר כך הוא, כדברייך“.

„אין, אפוא, כל עיסוק, ידידי, מאותם הנוהגים במדינה, השייך לאשה באשר היא אשה, ולא לגבר באשר גבר הוא, אלא חלק

כחלק נפוצו התכונות הטבעיות בשני המינים, וגם לאשה וגם לגבר יש, לפי הטבע, חלק בכל העיסוקים, אלא שבכולם חלשה האשה מהגבר."

"בוודאי."

"וכלום נטיל, אפוא, את הכל על הגברים, ועל הנשים — לא כלום?"

"לא ייתכן."

"שכן נטען, כמדומני, שגם בין הנשים — זו מוכשרת לרפואה, וזו — לא; זו — מוסית מטבעה, וזו — חסרת מוסה".

"כמובן."

"וכי לא תהיה האחת, אפוא, מוכשרה לגימנאסטיקה ולמלחמה, ושניה — ללא כשרון למלחמה וללא אהבה לגימנאסטיקה?"

"דומני שכן."

"וכי מה? לא אחת — שואפת לחכמה, ושניה — שונאת דברי חכמה? וזו בעלת נפש עזה, זו — רכת לב?"

"אף זאת."

"יש, אפוא, גם נשים מוכשרות לשמירה, ואחרות שאינן כך; שהרי לפי תכונות אלו בחרנו גם מהגברים לאנשי שמירה!"

"כן, לפי אלה."

"יש לבחור, אפוא, גם בנשים אשר כאלה, והן תשבנה יחד עם אותם הגברים, ותשמורנה אתם, אם אמנם מסוגלות הן לכך, וקרובות להללו מטבען."

"בוודאי."

"שהרי לטבעים שווים יש לקבוע עיסוקים שווים?"

"שווים."

"חזרנו, אפוא, במעגל למקום שממנו יצאנו, ומסכימים זה עם זה שאין הדבר מנוגד לטבע, אם נלמד את נשי השומרים מ־סיקה וגימנאסטיקה."

"ללא שום ספק."

"אם כן, לא חוקקנו דברים שאינם יכולים להיות, ושכמוהם

כתפילות משאלה, אם אמנם קבענו את החוק בהתאם לטבע. אדרבא, אם עכשיו נוהגים מנהג אחר, הרי מסתבר שמנהג זה אינו לפי הטבע".

"כך מסתבר".

"והרי מטרת העיון הזה היתה: לברר אם אפשרי הדבר שאמרנו, ואם מוטב כך?"

"אמנם כן".

"והנה נתברר שאפשרי הוא?"

"כן".

"עוד נותר, אפוא, לברר את השאלה השניה: אם כך מוטב?"

"כמובן".

"והרי כדי שתהא לנו אשה מוכשרת לשמירה, לא נזדקק לחינוך שונה מזה שיכשיר את גברינו, כל שכן כשהחינוך יטפל באותה תכונה טבעית עצמה?"

"נזדקק לאותו החינוך".

"ומה דעתך בענין זה?"

"באיזה ענין?"

"האם מוחזק אתה באחד שהוא טוב מחברו, ובשני — שהוא גרוע; או שמא הכל שווים בעיניך?"

"לא ולא".

"והנה במדינה זו שייסדנו — מי הם האנשים שלדעתך יצאו מתחת ידנו טובים יותר? האם השומרים שזכו לאותו החינוך שתוארנו, או הסנדלרים שנתחנכו בסנדלרות?"

"שאלה של צחוק היא", אמר, "אשר שאלת".

"מבין אני", אמרתי; "אך אם נשווה את השומרים לשאר האזרחים? כלום אינם הטובים שבכולם?"

"בהרבה".

"וכי מה? אותן הנשים לא תהיינה הטובות שבנשים?"

"אף זאת", אמר, "בהרבה!"

„וכי יש למדינה ברכה גדולה מזו: שיהיו בתוכה נשים וגברים טובים ככל האפשר?“
 „אין“.

„והברכה הזאת תצמח ממוסיקה וגימנאסטיקה, כשתשמשנה בדרך שתיארנו“.
 „כמובן“.

„אם כן, הנהגנו חוק שלא זו בלבד שאפשרי הוא: הריהו אף טוב למדינה מאין כמותו“.
 „כך הוא“.

„נשי השומרים חייבות, אפוא, לפשוט בגדיהן, שהרי סגולתן הטובה תהיה להן כסות, במקום בגדים, וכן חייבות הן להשתתף במלחמה ושאר מיני השמירה הדרושים למדינה, ולא לעסוק בעניינים אחרים; אפס שלנשים יש לתת תפקידי שמירה קלים יותר משלגברים, בשל חולשת מינן. אולם גבר הצוחק למראה נשים ערומות, המתאמנות בגימנאסטיקה לתכלית טובה ביותר, הרי, בטרם תבשל ידיעתו להבחין מה הוא המצחיק — כבר, קוטף הוא פריה⁴, ומסתבר בו שאינו יודע כלל וכלל, למה הוא צוחק ומה המעשה שבידו. שהנה גם עתה וגם להבא יפה מכל הפסוק: מה־שמועיל — הריהו יפה, ומה־שמזיק — הריהו מכוער“.

„ללא כל ספק“.

„זה היה, אפוא, כאילו גל אחד, שנוכל לומר כי כבר נמלטנו מפניו בדיוננו על חוק הנשים; וגל זה לא שטפנו כליל, כששמנו בו לחוק כי שומרינו ושומרותינו חייבים לעסוק במשותף בכל הדברים; אלא מסתבר שהגיון־הדברים הגיע לכלל הסכם עם עצמו, שמה שהוא מעלה, הריהו גם אפשרי וגם מועיל“.
 „וכלל לא קטן“, אמר, „היה גל זה שמפניו נמלטת“.

„אולם“, אמרתי אני, „כשתראה את שלאחריו, תאמר שהראשון לא היה גדול“.

⁴ המלים שבמרכאות לקוחות מחרוז של פינדארוס.

„שא דברך ואראנו“, אמר הלה.
 „בעקבות החוק הנ”ל“, אמרתי אני, „ובעקבות האחרים שקדמו
 לו, הולך, כמדומני, חוק כדלהלן“.
 „איזה הוא?“

„שאותן הנשים תהיינה כולן משותפות לכל הגברים האלה, ואף
 אחת לא תדור ביחידות עם אחד; וכן יהיו ילדיהם משותפים,
 ואב לא ידע את יוצא חלציו, ולא ילד את אביו“.
 „הרבה יותר מההוא“, אמר, „עשוי דבר זה לעורר ספקות, הן
 באפשרות הגשמתו, הן בתועלת שבו“.

„אינני סבור“, אמרתי אני, „שאמנם יחלקו עליו מצד התועלת,
 כאילו אין זאת טובה גדולה מאין כמוה, כשמשותפות הן הנשים
 ומשותפים הילדים, אם אמנם ניתן הדבר להיעשות. אלא סבור
 אני שבשאלה זו, אם אפשרי הדבר או לאו, תהיה המחלוקת
 גדולה ביותר“.

„גם בזה וגם בזה“, אמר הלה, „ודאי תרבה המחלוקת מאוד
 מאוד“.

„כוונתך לומר“, אמרתי אני, „שהדברים קשורים זה בזה; ואני
 קיוויתי שאוכל להתחמק מקושיה אחת, אילו נראה לך הדבר
 מועיל, ולא אצטרך אלא לדון בשאלה, אם הוא אפשרי או לאו“.
 „אולם תפסתיך“, אמר הלה, „שעה שנתחמקת, ועכשיו — תן
 דין־וחשבון גם על זה וגם על זה“.

„חייב אני“, אמרתי, „לקבל עלי את הדין. אך חסד זה עשה־נא
 עמדי: הנח לי שאיטיב עם עצמי, כדרך שאותם עצלי הדעת
 זוכים לטובה מידי עצמם, שעה שהם מהלכים בדרכם, ואין
 עמהם איש. שכן בטרם יבררו לעצמם כיצד יתגשם דבר
 מהדברים שבהם חשקה נפשם, הרי מתעלמים אף הם מקושי
 זה, לבל יצטרכו לטרוח ולחשוב אם הדבר אפשרי או לאו,
 ובהניחם שחפץ־לבם כבר מצוי בידם, מיד הם באים ומתקנים
 את כל המותר, ובשמחה הם מדמים בנפשם את הדברים
 שיעשו, לאחר שזה נתקיים להם, וכך הם מוסיפים עצלות

לנשמתם העצלה בלאו הכי. שכבר מתפנק גם אני כך, ומבקש לדחות קושי זה לזמן מאוחר יותר, שאז אעיין בבעיה, כיצד אפשרי הדבר; ואילו עכשיו אניה שהוא אפשרי, ואם תרשה לי, אעיין מיד בדרך בה יתקנו המושלים את הדבר לכשיקום, ובברכה שאין דומה לה, שהוא יביא על המדינה והשומרים, לכשיתגשם. תחילה אשתדל, אפוא, לעיין יחד אתך בשאלה זו, ולאחר מכן גם בההיא, אם תרשה."

"ודאי שאני מרשה", אמר; "פתחנא בעיון זה".

"סבורני", אמרתי אני, "שאם המושלים אמנם יהיו ראויים לשמם זה, וגם עוזריהם, אנשי המגן, לשמם שלהם, הרי שאלו יהיו נכונים לעשות כאשר יצטוו, והללו יתנו מקצת פקודותיהם מתוך שהם עצמם יישמעו לחוקים, ומקצתן אף מתוך כך, שיחקו את החוקים ויציגום — בכל אותם העניינים שנשאיר לשיקול דעתם".

"כך מסתבר", אמר.

"והנה אתה המחוקק", אמרתי אני, "כדרך שבחרת בגברים, כן תבחר ותתן להם גם נשים השוות להם ככל האפשר בטבען. וכיון שבתיהם וסעודותיהם משותפים הם, ושום איש מהם אין לו דבר משלו מאותם הדברים, הרי שיחיו בצוותא, וכיון שגם בזירות הגימנאסטיות ובשאר מקומות חינוכם יהיו מעורבים, דומני שיצרם הטבעי יביא בהכרח להיותם מזדווגים זה לזו. וכי סובר אתה שלא בדברים שבהכרח אני מדבר?"

"לא בהכרח גיאומטרי", אמר הלה, "אלא — בארוטי, שאולי ביתר תוקף מהלה מתקבל על לב המון־העם ומושכו אחריו".

"בוודאי", אמרתי. "אולם כיון שכך, גלאוקון: הרי להזדווג זה לזו ללא סדר, ככל דבר אחר שייעשה בלא סדר, חטא הוא במדינתם של אנשים ברוכי אושר, והמושלים לא ירשו זאת".

"ובדין שלא ירשו", אמר.

"ברור, אפוא, שבפיסקה הבאה נתקין להם חתונות, קדושות

ככל אשר נוכל. וקדושות תהיינה, כשתצמח מהן תועלת רבה ביותר."

"ללא כל ספק."

"וכיצד, אפוא, תרבה תועלתן ביותר? הגדנא לי זאת, גלאוקון: בביתך רואה אני כלבי ציד, והרבה מאוד מהצפרים אצילות-הגזע. והרי, בחיי זיוס: ודאי השגחת והבחנת בצד מסויים בדרך שהם מזדווגים ומולידים את גוריהם?"

"באיזה צד?" שאל.

"קודם-כל: אף על פי שכולם אצילי גזע הם, גם בהללו נמצאים ונולדים אחדים שהם מעולים מכל?"

"כן."

"וכי מקים אתה זרע מכולם כאחד, או משתדל להקימו במידת האפשר מהמעולים?"

"מהמעולים."

"וכי מהצעירים שבהם או הזקנים שבהם, או במידת האפשר — מהעומדים במרום כוחם?"

"מהעומדים במרום כוחם."

"ואם לא כך יוקם הזרע, הרי שלדעתך יתנוונו צפריך וכלביך ניוון רב?"

"כך נראה לי", אמר.

"ומה סבור אתה", שאלתיו, "בענין סוסים ושאר בעלי חיים? כלום דינם יהא שונה מזה?"

"הרי אין זה מתקבל על הדעת", אמר הלה.

"אוי ואבוי, יקירי", אמרתי אני, "מר רבה הבקיאות שמושלינו חייבים בה במקצועם, אם אמנם חל אותו כלל גם על המין האנושי!"

"הריהו חל גם עליו", אמר; "והיוצא מזה?"

"שהללו חייבים", אמרתי אני, "להשתמש בסמי רפואה רבים. והרי גופים שאינם זקוקים לסמי רפואה, אלא לאורח חיים מסויים שיקבלו על עצמם — לגביהם סבורים אנחנו שדי להם

גם ברופא שאינו מן המצוינים ; אך שעה שיש צורך להשתמש גם בתרופות, הרינו יודעים, שיש לקרוא לרופא רב-פעלים יותר מזה!

«אמת ; אך במה דברים אמורים?»

«הנני ואגדך», אמרתי אני : «דומה הדבר שלתועלת נתיניהם יצטרכו מושלינו להרבות בשקר ותרמית. הרי אמרנו ששקר וכל היוצא בו יהא מועיל בחינת סם רפואה».

«ואמנם זה נכון», אמר.

«ומסתבר שמעל לכל יהא כוחו של הנכון הזה יפה לגבי החתונות והקמת הזרע».

«הכיצד?»

«מתוך מה שהסכמנו עליו», אמרתי, «מתחייב שהמעולים ביותר ירבו ככל האפשר להזדווג למעולות ביותר, והגרועים והגרועות — להיפך ; ויש לגדל את צאצאיהם של הללו, ולא את של אלו, כדי שיהא העדר מושלם ככל האפשר ; וכל זה צריך שיעשה בנסתר מעיני כל, חוץ מעיני המושלים עצמם, כדי שבמידת האפשר יהא עדר השומרים מרוחק ממריבה שבפנים».

«נכון מאוד», אמר.

«עלינו, אפוא, להנהיג חגים מסויימים וימי זבח, שבהם נכנס יחדיו את הכלות והחתנים, ועל משוררינו נטיל שיחברו הימנונים נאותים לחתונות שיערכו. ואת קביעת מספר החתונות נטיל על המושלים, למען יקיימו ככל האפשר אותו מספר עצמו של אנשים, אגב שימת לב למלחמות ומחלות וכל כיוצא בזה, ובמידת האפשר בל תיעשה מדינתנו לא גדולה ולא קטנה».

«נכון», אמר.

«ודומני שיש להתקין מיני גורלות מחוכמים, כדי שאותו הגרוע יהא רואה סיבתו של כל זיווג וזיווג בזימון המקרה, ולא במושלים».

«בוודאי», אמר.

„ואותם הצעירים שהצטיינו במלחמה או בענין אחר, יש לתת להם מתנות־כבוד ושאר פרסים, שאחד מהם — הרשות לשכב עם הנשים פעמים מרובות יותר, וכך תושג באמתלה טובה גם תוצאה זו, שאותם הצעירים יקימו זרע רב ככל האפשר.“
„נכון“.

„והילדים שיוולדו מדי פעם בפעם יימסרו לידי השלטונות שיתמנו על כך, של גברים או נשים או אלו ואלו, — שהרי גם השלטונות יהיו משותפים לנשים ולגברים —“
„כן“.

„ודומני, שבקבלם את ילדי הטובים, יביאו אותם לבתי התי־נוקות, לטיפולן של אומנות מסוימות שתשבנה בחלק מיוחד של העיר; ואת ילדי הגרועים, או אם לאחרים יוולד בעל־מום, יצניעו במקום שהגישה אליו אסורה איסור דתי, והוא מוצנע מן העין“.

„אם אמנם“, אמר הלה, „עתיד זרע השומרים לעמוד בטהרתו“, „והללו ידאגו גם להזנת הילודים, ויביאו את האמהות אל בתי התינוקות, כאשר דדיהן יהיו שופעים, ואגב כך ישתדלו בכל התחבולות שבעולם, שאף אחת לא תבחין בשלה, ויספקו נשים אחרות שיש להן חלב, אם הללו לא יהא להן די הצורך; אף ידאגו להללו, שלא תעסוקנה בהנקה זמן רב מדי, ואת השמירה בלילות ושאר טרחות ימסרו למיניקות ולאומנות“.
„הקמת זרע שאין בצדה טרחה“, אמר, „הנך מעניק לנשי השומרים“.

„שכך יאה“, אמרתי אני. „ועכשיו, לפי הסדר, נדון באותו הענין ששמנו לפנינו. הרי אמרנו שמהעומדים במרום כוחם יש להקים את הזרע“.
„אמת“.

„וכי אינך סובר גם אתה כמוני, שאשה עומדת במרום כוחה במשך עשרים שנה, וגבר — במשך שלושים?“
„באיזו משנותיהם?“ שאל.

„אשה“, אמרתי, „תתחיל ללדת למדינה בשנתה העשרים, ותמשיך עד לארבעים; גבר יחכה תחילה, עד שתעבור תקופת להיטותו הנסערת, ובזמן שלאחר מכן יוליד למדינתו עד לשנת החמשים וחמש“.

„אכן“, אמר, „בתקופות הללו נמצאים שני המינים במרום הכוח של גופם ורוחם“.

„אם כן, כשיבוא אדם זקן יותר או צעיר יותר ויקח חלק בהקמת הזרע המשותף, נגיד כי חטא הוא המעשה לאלים ולבני האדם, שכן הוא מוליד ילד למדינה, שאם לא יוודע הדבר, בוא יבוא אל העולם, אף על פי שבלא קרבנות יחמתו אמו, ובלא אותן התפילות שבכל חתונה וחתונה יושמעו מפי כוהנות וכוהנים ומפי המדינה כולה שתתפלל על כך, שמדי פעם בפעם יצא־נא מטובים זרע טוב יותר, וממועילים — זרע מועיל יותר; ואילו הלה — חוללתו חשיכה, אגב שילוח רסן נורא“.

„נכון“, אמר.

„והוא הדין“, אמרתי, „אם אחד האנשים שעודם בגיל הקמת הזרע יבוא אל הנשים הבוגרות, בלא שנודווגו לו במצותו של מושל; שכן נגיד, כי העמיד למדינה ולד ללא אירוסין וללא קידושין“.

„נכון מאוד“, אמר.

„אולם לאחר שיצאו הנשים והגברים מגיל הקמת הזרע, דומני שניתן לאנשים חופש גמור לבוא אל כל אשה שיחפצו בה, פרט לבתם ולאמם ולבנות־בנותיהם ולאמות־אמם; וכחופש הזה ניתן גם לנשים, אלא שלא תשכבנה לא עם בן ולא עם אב ולא עם ילדי הבן ואבות האב; ולהיתר זה נקדים את האזהרה, שמעל לכל ישתדלו ששום עובר בל יראה אור, אם אמנם יוצר עובר; אבל כשיוולד בעל כורחם, עליהם לראות בו ולד שלא ניתן לגדלו“.

„גם דברים אלה“, אמר, „דיברת כשורה. אולם כיצד יבחינו באבותיהם ובנותיהם ושאר קרוביהם שמנית זה־עתה?“

„בשום פנים לא יבחינו“, אמרתי אני; „אלא כל הילדים שיוולדו בין החודש השביעי לעשירי לאותו יום בו אחד מהם היה לחתן — לכל הזכרים שבילדים אלה יקרא „בני“ ולנקבות בהם „בנות“, והללו יקראו לו „אבי“; וכן יקרא ליוצאי חלציהם „נכדי“, והם יקראו לו „סבי“ ולה „סבתי“; ולכל הנולדים באותו פרק זמן, בו היו אמותיהם ואבותיהם מולידים, יקראו אחיות ואחים, וכפי שאמרנו זה־עתה, יהיו הללו אסורים זה לזו, חוץ מאחים ואחיות, שהחוק יתיר זיווגם, אם כך יפול הגורל, ואם גם הפיתיה תאשר זיווג זה בדבר־האלוה“.

„נכון מאוד“, אמר הלה.

„זאת היא, אפוא, השותפות בנשים וילדים, גלאוקון, של שומרי מדינתך, וכך טיבה של אותה שותפות; והנה עכשיו עלינו להבטיח מצד ההגיון, ששותפות זו הולכת בד בבד עם שאר סדרי המשטר, ושהיא טובה לאין ערוך מכל סדר אחר; או כיצד ננהג?“

„כך, בחיי זיוס!“ אמר הלה.

„והרי בחינת צעד ראשון בדרך להסכם בענין זה, עלינו לשאול את עצמנו, איזהו הדבר שנקרא לו טוב מאין כמותו להתקנתה של מדינה, ושאליו חייב המחוקק לכוון בקבעו את החוקים; ואיזהו הדבר שאין כמותו לרע; ולאחר מכן נעיין אם הדברים שפירשנו זה עתה, תואמים לעקבות הטוב, ואינם תואמים לשל הרע?“

„ודאי שכך“, אמר.

„וכי יש בפינו להשמיע רעה גדולה למדינה מאותו הדבר הקורע אותה לגזרים ומכניס בה ריבוי במקום אחדות? או טובה גדולה מדבר זה הקושר אותה יחדיו ועושה אותה חטיבה אחת?“

„אין בפינו“.

„והרי השותפות בעונג וצער קושרת יחדיו: כשבמידת האפשר

ישמחו ויצטערו האזרחים כולם כאחד על אותם הדברים עצמם,
לכשיקומו ולכשיכלו?"

„ללא כל ספק", אמר.

„והיחוד בכגון אלה — הריהו מפריד: כשמקצתם יהיו עצובים ומקצתם עליזים בשל אותם המקרים שיקרו את המדינה ואזרחיה?"

„כמובן".

„והרי זאת היא תוצאה מהמצב שהמדינה נתונה בו, כשהמלים שלי, ושל זולתי אינן נאמרות בקרבה פה אחד?"

„מהמצב הזה דווקא".

„ואותה מדינה שבה רוב בני האדם יקראו לאותם הדברים עצמם, ומאותה הבחינה עצמה, שלי, ושל זולתי, הרי סדריה של זו הם טובים ביותר?"

„לאין ערוך".

„ומצבה של זו יהא אף מקורב ביותר למצבו של אדם יחיד? שהרי בהיפצע אצבעו של אחד מבינינו, חשה בכך כל אותה השותפות המשתרעת מהגוף עד לנשמה במערך אחד שערכו היסוד המושל בה, והיא כואבת כולה כאחת בסבלו של החלק, ולפיכך אומרים אנחנו שהאדם חש באצבעו; והוא הדין גם בכל שאר היפעלויותיו של האדם, הן לגבי כאבו, כשאבר מאבריו נתון בסבל, הן לגבי הנאתו, לכשיוקל לו להלה".

„אמנם זה הוא הדין", אמר; „וכדי להשיב לשאלתך: המדינה שמשטרה טוב ביותר הריהי מקורבת תכלית קירבה לאותו מצב".

„דומני, אפוא, כי בשעה שאחד מאזרחיה יארע לו מה שהוא טוב או רע, תגיד אותה המדינה יותר מזולתה, שלה עצמה אירע הדבר הזה, וכולה תשמח או תכאב יחד אתו".

„הכרח הוא", אמר, „במדינה המתוקנת".

„הגיעה, אפוא, השעה", אמרתי אני, „שנשוב למדינתנו ונבקש בתוכה את הדברים שנתחייבו בהגיון שיחנו: אם היא, יותר

מזולתה, מחזיקה דברים אלו בקרבה, או אם יש אחרת העולה עליה מבחינה זו”.

“אמנם כך חייבים אנחנו לנהוג”, אמר.

“וכי מה? הרי גם בשאר המדינות וגם בזו ישנם מושלים וישנו עם?”

“כן”.

“וכל אלה יקראו איש לרעהו, אחים למדינה?”

“כמובן”.

“ומלבד שם זה של, אחים למדינה, כיצד יכנה בשאר מדינות העם למושלו?”

“במרביתן, אדונים, ובמשטרים הדימוקראטיים באותו שם עצמו: מושלים”.

“והעם שבמדינתנו? מה יהיו לו המושלים, לפי דעתו, מלבד אחים למדינה?”

“מושיעים ומגינים”, אמר.

“והללו מה יאמרו על אנשי העם?”

“שהם נותני שכרם ומפרנסיהם”.

“ובשאר המדינות — כיצד קוראים המושלים לעמיהם?”

“עבדים”, אמר.

“והמושלים זה לזה?”

“חברים-לשלטון”, אמר.

“ושלנו כיצד?”

“חברים-לשמירה”.

“וכי יש בפיך לומר, אם בשאר המדינות יש מי מן המושלים שיקרא לאחד מחבריו-לשלטון — קרוב לו, ולאחר — זר לו?”

“אף למרובים”.

“והרי על הקרוב לו סובר הוא ואומר שהוא שלו, ועל הזר — שאיננו שלו?”

“כן”.

“והשומרים שבמדינתך — כיצד? כלום יוכל אחד מהם

לתתייחס במחשבתו ובדיבורו אל אחד מחבריו-לשמירה כאל זר?"

"בשום פנים לא", אמר; "שכל אשר יזדמן לו, יראה בו אח או אחות, או אב או אם, או בן או בת, או צאצאיהם או אבותיהם של אלו".

"יפה דרשת", אמרתי אני; "אך הוסף-נא והגד גם זאת: כלום תקבע להם כחוק רק את כינויי הקירבה האלה, או גם את כל המעשים המתחייבים מאותם הכינויים: שיהיו נוהגים באב-ותיהם כל אותה יראה ודאגה הנהוגה לגבי אבות, ויהיו מצייתים להוריהם כדין, ומי שינהג מנהג אחר, לא ישפר חלקו לא עם אלים ולא עם בני אדם, שהרי לחסידות ולצדק חטא במעשהו. האם אלה, או שונים מאלה, יהיו דברי ההטפה שבפי כל בני מדינתך, שיהמו באזני הילדים מימי ינקותם, הן בדבר אבותיהם שיצוינו להם בחינת אבות, הן בדבר שאר קרוביהם?"

"אלה", אמר. "שהרי מגוחך יהא הדבר, כששפתותיהם בלבד ימללו את כינויי הקירבה, בלא שיתלוו מעשים אל אותם הכינויים".

"אם כן, שעה שאחד האזרחים יימצא בטוב או ברע, ישמיעו בני המדינה הזאת, יותר משל כל אחרת, פה אחד את המלים הללו שהזכרנו לעיל; שלומי טוב' או, שלומי — רע'.

"אמת לאמיתה", אמר הלה.

"והרי אמרנו שבד בבר עם אותה הדעה ואותן המלים תלך גם השותפות בהנאות ובכאבים?"

"ובצדק אמרנו כך".

"וכלום לא יהיו אזרחינו במידה יתירה שותפים בשותפות הזאת: שכולם יאמרו, שלי' לאותו הדבר עצמו? ומתוך שותפות זו הרי שיגיעו במידה יתירה לשותפות בכאב ובהנאה?"

"הרבה יותר מכל האחרים".

"ומלבד שאר סדרי חייהם, הרי סיבת הדבר הזה כרוכה בשותפות השומרים בנשים ובילדים?"

„הרבה יותר מבכל דבר אחר“.

„אולם שעה שהשווינו מדינה בעלת משטר טוב לגופו של אדם, מבחינת יחסו אל חלק מחלקיו לגבי כאב והנאה, הסכמנו שאין למדינה טוב גדול מזה?“

„ובצדק“, אמר, „הסכמנו על כך“.

„בזה הוכח לנו, אפוא, ששותפותם של אנשי המגן בילדים ונשים מביאה על המדינה טובה שאין גדולה ממנה?“

„ללא ספק“, אמר.

„ובכך נמצאים אנחנו בהתאמה גם עם דברינו הקודמים. שהרי אמרנו כי לא יהיו להם להללו בתים משלהם ולא קרקע ולא נכסים אחרים, אלא יקבלו כלכלתם מידי האחרים בחינת שכר על שמירתם שיאכלו אותו כולם כאחד, אם אמנם היה יהיו לשומרים אמיתיים“.

„נכון“, אמר.

„ולכך מתכוון אני: כלום צירופן של הלכות קודמות אלו ושל מה שנאמר עתה אינו עושה אותם ביתר שאת לשומרים אמיתיים, ומונעם מלקרוע את המדינה לגזרים, באשר יקראו, שלי' לאותו הדבר עצמו, ולא כל אחד למה שהוא אחר, שכן לא ירכוש לו אחד כל מה שיש ביכולתו לרכוש, בנפרד מהאחרים, ויסחב לביתו; ושני — לביתו שלו, שהוא שונה מהראשון; ואיש לא יהיו לו אשה וילדים שונים משל חברו, העשויים להביא לפרטים הנאות וצער משלהם; אלא משום שבדעה אחת יתכוונו כולם במלה, שלי' לאותם הדברים, הרי שבמידת האפשר ירגישו כולם כאחד כאב והנאה“.

„כך הוא בדיוק“, אמר.

„וכי מה? כלום לא ייעדרו בהם כליל דינים ותביעות הדדיות, מאחר שמלבד גופם אין להם דבר משלהם, וכל השאר משותף לכולם? ומכאן שמובטח להם להללו, שלא יהא להם חלק בכל אותן המריבות המתעוררות בין בני אדם בשל רכושם, ילדיהם וקרוביהם?“

„הכרח גמור“, אמר, „שהם פטורים מאותן המריבות.“
 „אף לא ייתכנו בהם דינים על מעשי אלמות ועלבונות; שהרי
 כשנחייב אותם בדאגה לגופם, נקבע שמעשה נאה וצודק הוא
 לצעירים שיתגוננו בפני בני גילם.“
 „נכון“, אמר.

„ואותו החוק“, אמרתי אני, „הריהו נכון גם מצד זה: שאם
 יתכעס אדם על חברו, וישביע כעסו בדרך זו, ימנע את עצמו
 מתוך כך ממריבות כבדות יותר.“
 „בוודאי“.

„והלא מי שזקן יותר יהא מצווה למשול על כל הצעירים ממנו
 ולייסרם.“
 „ברור“.

„והרי מובן מאליו הוא, שאפילו לא יצוו המושלים כדבר הזה,
 לעולם לא ינסה שום צעיר לכפות דבר-מה על מי שזקן ממנו
 או להכותו; ודומני שאף בדרך אחרת לא יפגע בכבודו. שכן
 יעכבו בידו שני שומרים המסוגלים לעכב: פחד ובושה; בושה
 שתעצרנו מלשלוח ידו באבותיו, ופחד מפני כל האחרים שיבואו
 לעזרת הנפגע: מקצתם — כבניו, מקצתם — כאחיו, ומקצתם
 — כאבותיו“.

„כן“, אמר, „כך יוצא הדבר“.

„אם כן, בשלום יחיו הגברים בינם לבין עצמם מכוח החוקים
 האלה“.

„אכן, בשלום רב!“

„ואם בינם לבין עצמם לא יהא שום ריב, הרי אין כל סכנה
 ששאר חלקי המדינה יתקוממו בזמן-מן-הזמנים על הללו או על
 עצמם“.

„ודאי שאין“.

„ואת הקטנות שבתקלות, שאף מהן יהיו פטורים, אינני מזכיר
 אלא מתוך היסוס, משום פחיתת הכבוד: החנופות שעניים
 מחניפים לעשירים, וכל אותם הקשיים והצרות שבני אדם

נתקלים בהם בגידול בניהם ובעסקי המסחר, בשל ההכרח לכלכל את בני ביתם, שעה שהם לווים, ושעה שהם מכחישים את החוב, ושעה שבכל התחבולות שבעולם כונסים הם קניינים ומוסרים אותם לנשיהם ומשרתיהם שיפקחו עליהם — ידידי, התלאות המרובות והשונות שהם סובלים בשל כך, הרי גלויות הן לעין ובזויות, ואינן ראויות שנדבר בהן.

„אמנם גלויות הן“, אמר, „אף לפני העיור“.

„והללו יהיו, אפוא, פטורים מכל אלה, וחייהם יהיו מאושרים יותר מחיי המנצחים האולימפיים“.

„הכיצד?“

„שאלו רואים אותם מאושרים בשל חלק קטן ממה שזכו לו הללו. שגם נצחונם של הללו הריהו נאה יותר, וגם כלכלתם על חשבון הציבור — מושלמת יותר. שכן הנצחון שהם נוחלים הוא הצלת המדינה כולה, והכלכלה ושאר צרכי החיים הניתנים להם, הרי כמוהם ככתרים שהם עצמם וילדיהם מוכתרים בהם, וכשם שבחייהם מזכה אותם מדינתם במתנות כבוד, כן יזכו במותם לקבורה הראויה להם“.

„ואכן נאה כבוד זה“, אמר, „עד למאוד“.

„וכי זוכר אתה“, אמרתי אני, „שבדיונינו הקודמים קפצה עלינו הטענה — אינני יודע של מי — שאנו מעמידים שומרים שאינם מאושרים, שאף על פי שיכלו ליטול לעצמם את כל קנייני האזרחים, אין להם ולא כלום? ואמרנו שבבעיה זו נעיין לאחר מכן, לכשתזדמן, ולפי שעה נעשה את השומרים — לשומרים, ואת המדינה נעשה מאושרת ביותר, ככל אשר בידנו, ולא נכוון עינינו אל שבט אחד שבתוכה, לעשותו מאושר?“

„זוכר אני“, אמר.

„וכי מה? אם אמנם נראים לנו עכשיו חייהם של אנשי המגן נאים וטובים הרבה יותר מחיי המנצחים האולימפיים, שמא ניתן להשוותם לחייהם של הסנדלרים או של בעלי מלאכה אחרים, או לחיי האיכרים?“

„לי נראה שלא“, אמר.

„אלא אותו הדבר שאמרתיו שם, ייאמר בצדק גם כאן: שאם ינסה השומר להיות מאושר בדרך שלא יהיה עוד שומר, ולא יסתפק באורח החיים המהוגן ובטוח כל כך, ושלפי דברינו טוב הוא מכל, אלא תיכנס בו סברה של שטות ונערות בענין האושר, ותעוררנו על כל מה שמצוי במדינה, שיטול לעצמו הכל בחזק יד, — כי אז יכיר לדעת שבאמת חכם היה היסיאודוס שאמר⁵: מרובה המחצית מהשלם.“

„אם השומר ישמע בעצתי“, אמר, „לא ימיר את אורח החיים הזה.“

„אתה מסכים, אפוא“, אמרתי אני, „שהנשים תשתתפנה עם הגברים בדרך שתיארנו, הן בחינוך שתתחנכנה, הן בגידול הילדים ובשמירה על האזרחים האחרים, ובין בשבתן במדינה, בין בצאתן למלחמה חייבות הן לשמור ולצוד יחד אתם, כנהוג אצל הכלבים, ולהיות שותפים בכל וכל לפי מיטב יכולתן, ובזה תעשינה מה שטוב ביותר, ולא תנהגנה בניגוד ליחסה הטבעי של הנקבה אל הזכר, אלא כדרך ששני המינים עשויים מטבע ברייתם לשתף פעולה זה עם זה?“

„מסכים אני“, אמר.

„גותר לנו לבחון, אפוא“, אמרתי אני, „אם גם בבני אדם, כבשאר בעלי החי, ייתכן שתקום בהם השותפות הזאת, וכיצד ייתכן?“

„בדברייך“, אמר, „הקדמת את אשר היה בדעתי להעיר.“

„שהרי במערכות המלחמה“, אמרתי, „דומני שכבר ברור כיצד יילחמו.“

„כיצד?“ שאל הלה.

„יהיו יוצאים בצוותא, ויתר על כן יקחו למלחמה גם את החסונים שבילדים, למען יסתכלו, כבניהם של שאר בעלי

⁵ היסיאודוס, פעלים וימים, חרונו 40.

המלאכה, באותה המלאכה שיהא עליהם לעסוק בה, לכשיתבגרו. ונוסף להסתכלותם יהיו מסייעים ומשרתים בכל הדרוש למל-חמה, וישמשו את אבותיהם ואמותיהם. או שמא לא שמת לב, מהו הנוהג בשאר אומנויות, וכמה זמן מסייעים ומסתכלים, למשל, ילדי הקדרים במלאכת אבותיהם, עד שיתחילו לקדר?"

„בוודאי שמת לב לכך“.

„וכי יותר מהשומרים מצווים הקדרים לשקוד על חינוך ילדיהם, ולהביאם לידי נסיון והסתכלות בעניינים הנאותים להם?"

„זה יהא מגוחך“, אמר.

„אבל הרי כל בעל-חי אף יילחם ביתר חירוף נפש, שעה שוולדותיו נמצאים על ידו“.

„כך הוא. אולם, סוקראטס, לא קטנה הסכנה שאם ידם תהיה על התחתונה, כאשר יקרה במלחמה, יאבידו נוסף על עצמם גם את ילדיהם, וישללו משארית המדינה כל אפשרות של תקומה“.

„אמת בפיך“, אמרתי אני. „אך שמא סבור אתה, שבראש וראש-שונה יש לדאוג להם, שלעולם לא יבואו לכלל סכנה?"

„חס וחלילה“.

„וכי מה? אם בין כה וכה אין להוציאם מכלל סכנות, הרי מוטב להם שיסתכנו במצבים שבהם ישביחו לכשיעמדו בהם בהצלחה?"

„ברור שכך“.

„וכי לגבי ילדים שעתידים להיות אנשי מלחמה, אין זה חשוב כלל, לפי דעתך, אם יסתכלו או לא יסתכלו במעשי המלחמה, ובשל כך לא כדאי להם שיסתכנו?"

„לדעתי, דבר חשוב הוא לאותה תכלית שאמרת“.

„יש, אפוא, להגשים הוראה זו: שיביאו את הילדים לכלל הסתכלות במלחמה, ויחד עם זה ימצאו לדאוג לבטחונם, וכך יהא יפה; או לאו?"

„כן“.

„והרי קודם-כל“, אמרתי אני, „לא יהיו אבותיהם בורים בענין זה, אלא במידה שניתן לבני אדם להבחין זאת, ידעו להבחין בין מסעי מלחמה מסוכנים ושאינם מסוכנים.“

„כך מסתבר“, אמר.

„ואל הללו יביאו אותם, ואל אלה ייזהרו שלא להביאם.“

„נכון“.

„ולא את הגרועים שבהם“, אמרתי אני, „יעמידו להם למפק-דים, אלא אנשים שבתוקף נסיונם ובגרותם מסוגלים להיות להם מנהיגים ופדגוגים.“

„שכך נאה“.

„אבל, נגיד, רבים הם בני האדם שאירעו להם מקרים מרובים אף שלא כסברתם.“

„מאוד מאוד“.

„וכנגד מקרים שכאלה, ידידי, יש להצמיח להם כנפיים כבר בימי ילדותם, למען יימלטו בשעת הצורך במעוף.“

„מה פירוש דבריך?“ שאל.

„יש להושיבם“, אמרתי אני, „על גבי הסוסים, בעודם צעירים עד כמה שאפשר, ולאחר שלמדו לירכב, יש להביאם לאותה הסתכלות במלחמה מעל גבי סוסים, שאינם עזי נפש וששים אלי קרב, אבל מהירים ונוחים ככל האפשר. שכך ייטיבו ביותר להסתכל במלאכה המיועדת להם, ויינצלו בשעת הצורך בדרך בטוחה ביותר, בצד מפקדיהם המבוגרים שלהם יצייתו.“

„נראה לי“, אמר, „שצדקת בדבריך“.

„ומה עוד נגיד“, אמרתי, „על ענייני המלחמה? כיצד יתנהגו איש ברעהו, ובאויביהם? הנכונה דעתי או לאו?“

„פרש“, אמר, „איזו היא“.

„אם איש מהם“, אמרתי, „יטוש את המערכה, או ישליך כלי זינא, או יעשה מעשה כיוצא בזה מתוך מורך לב, כלום אין לשימו בעל-מלאכה או איכר?“

„בוודאי“.

„ומי שנופל חי בידי האויבים, — כלום אין לתתו מתנה לשוביו, שישתמשו בצידם ככל אשר ירצו?“
 „בלא ספק“.

„ואילו הנלחם בגבורה ומצטיין — כלום לא נראה לך שקודם-
 כל יש לעטרו בזרים בשדה המלחמה גופו, בידי כל אחד מה-
 צעירים והילדים שהצטרפו למסע, בזה אחר זה? או לאו?“
 „כך נראה לי“.

„וכי מה? הללו אף יתקעו לו יד?“
 „אף זאת“.

„אבל דבר זה“, אמרתי אני, „דומני שלא ייראה לך עוד“.
 „איזה הוא?“

„שישק לכולם, וכולם ישקו לו“.

„ודאי ובוודאי“, אמר. „ועוד מוסיף אני על חוק זה: שעד אשר
 יחזרו מאותה המלחמה, תהא הרשות בידו לנשק לכל מי שיר-
 צה, והלה — אסור לו לסרב; והיה מתוך כך, שכל האוהב נער
 או נערה, יהא שואף אף ביתר התלהבות אל הפרס הראשון“.
 „יפה“, אמרתי אני. „שהרי כבר נאמר כי מי שמצטיין בסגולתו
 הטובה, מובטחות לו חתונות מרובות יותר משלאחרים, ויבחר
 אל כל הכרוך בזה לפעמים קרובות ועל פני חבריו, למען יקום
 מאיש אשר כזה זרע מרובה ככל האפשר“.

„אמנם כך אמרנו“, השיב הלה.

„והלא גם לפי הומירוס מן הצדק הוא לחלוק לטובים שבין
 הצעירים כיבודים כדלהלן. שכן אמר הומירוס⁶ כי איאס נת-
 כבד, לאחר שהצטיין במלחמה, בנתח בשר, שכמוהו כאורכו
 השלם של גב הבהמה, משום שזהו הכבוד הראוי לגבר רב כוח-
 נעורים ואמיץ לב, כבוד שבעת ובעונה אחת אף יגביר את
 חזקת גופו“.

„נכון עד מאוד“, אמר.

„בענין זה“, אמרתי אני, „נשמע, אפוא, בקול הומירוס. שכן

⁶ הומירוס, איליאס 7, חרוז 321 וכו'.

בימי הזכות ושאר חגים נכבד גם אנחנו כל בחור-וטוב, במידה שנתגלתה סגולתו, בשירי תהילה ואותם הכיבודים שמנינו זה עתה, ומלבד זה ניתן לו:

כֶּסֶף שֶׁל כְּבוֹד וְנִתְחַי בָּשָׂר וְגִבְיָעִים שְׂמִלָּא, ז'

כדי שיחד עם הכיבוד אף נדאג לגופם של הגברים והנשים טובי הסגולה."

"יפה מאוד", אמר, "דיברת".

"ניחא; ואשר לאלה שיפלו במלחמה — הלא ראשית-כל נגיד על כל מי שימות מות גיבורים, שהוא מבני הגזע העשוי זהב?"

"ודאי ובוודאי".

"וכי לא נאמין להיסיאודוס האומר⁸, שבני הגזע ההוא, לאחר שימותו,

יִהְפְּכוּ דִימוֹנִים טְהוֹרִים הַשׁוֹהִים עַל הָאָרֶץ,
מִיִּטְיָבִים, מְגַנִּים מָרַע, שׁוֹמְרִים עַל בְּנֵי-אִישׁ
שֶׁהִדְבַר בְּפִיהֶם.

"אכן נאמין לו".

"ניוודע, אפוא, מפי האלוה, כיצד ולפי איזה יתרון יש להטמין אנשים דימוניים ואלוהיים אלה, וככל אשר יורנו, כן נטמינם?"

"וכי כיצד ננהג, אם לא כך?"

"ובכל העתידות נעבוד ונכרע לפני קבריהם, כלפני קברי

⁷ הומירוס, איליאס 8, חרוז 162.

⁸ היסיאודוס, פעלים וימים, חרוז 122 וכו', בשינוי מסויים מהטכסט אשר בידנו. וכדאי להשחת את הבאת חרוזי פינדארוס ב"מנון" (כרך א', ע' 431 של מהדורה זו) על אנשים שיחיו "כל ימי חייהם בדרך חסודה ככל האפשר", וש אחרי מותם חוזרים "לשמש מעל", ו"גיבורי קודש ייקרא להם בפי בני האדם לעולם ועד". גם במקומנו נאמר להלן ש"אנשים שבחייהם הוכרו כבני מעלה מופלגת", יזכו לכבוד פולחני, כדימונים. ויש בהקבלה זו כדי לזרוע אור מסויים על אותה פיסקה מרכזית שב"מנון".

דימונים; והוא הדין שנקבע לנו, כשמזיקנה או מכל סיבה אחרת ימות אחד מאותם האנשים, שבחייהם הוכרו כבני מעלה מופלגת.

„אין זה אלא מן-הצדק“, אמר.

„וכי מה? כיצד ינהגו חיילינו באויביהם?“

„מאיזו בחינה?“

„קודם-כל בענין השיעבוד: וכי כצדק דומה הדבר שמדינות יווניות תשעבדנה יוונים, או שמא במידת האפשר, לא ירשו אף למדינה אחרת שתנהג כך, אלא יטעו בכולם את ההרגל הזה, לחוס על שבט יוון, מתוך חשש שהם עצמם עלולים להשתעבד בידי הנכרים?“

„מוטב הוא לאין ערוך“, אמר, „שיחוסו עליהם“.

„אם כן, גם להם עצמם לא יהיה עבד יווני, וכך ייעצו גם ליוונים האחרים?“

„בוודאי“, אמר; „שכך יפנו יותר כלפי הנכרים, וימנעו מריב בינם לבין עצמם“.

„וכי מה? לכשינצחו, כלום נאה להם לבזו את חפצי החללים, חוץ מכלי נשקם? או שמא מוצאים מוגי-הלב בשוד זה משום אמתלא, שלא להתקרב אל האויב הלוחם עדיין, כאילו יצאו ידי חובתם, כשהם הולכים ומפשפשים בכלי האויב המת? והרי חילות מרובים כבר אבדו בשל שוד מעין זה!“

„מרובים עד מאוד!“

„וכי אין מנהג זה דומה כמנהגו של עבד ותאות בצע, לשדוד גופתו של מת, וכלום אין זה סימן למחשבה קטנונית ומחוסרת גברות, כשרואה אדם את גווית החלל כאויבת לו, לאחר שהאויב כבר פרח ואיננו, ולא נשתייר אלא הכלי שבו נלחם? או שמא סבור אתה, שמעשה האנשים שכך נוהגים שונה הוא ממעשה הכלבים, המתקצפים על האבנים שנזרקו בהם, ואילו בזורק אינם פוגעים לרעה?“

„אינו שונה, אף לא במועט שבמועט“, אמר.

„יש להתרחק, אפוא, מהמנהג לשדוד את החללים ולאסור את קבורתם?“

„אכן, יש להתרחק מאלה“, אמר, „בחיי זיוס!“
 „ואף אל המקדשים לא נביא את כלי-הזין השדודים להציבם לאלים, וכלי-זינם של היוונים לא כל שכן, אם יחסנו הטוב אל שאר היוונים איכפת לנו אך במעט. אדרבא, אף נחשוש שמא חילול קודש הוא, להביא לתוך מקדש אותם הכלים שנל-קחו משאר-בשרנו — אלא אם כן יצונו על כך האלוה.“
 „נכון מאוד“, אמר.

„ומה בדבר החרבת אדמת יוון ושריפת הבתים בה? כיצד ינהגו חייליך באויביהם מבחינה זו?“
 „ברצון“, אמר, „אשמע דעתך על כך.“
 „לי נראה“, אמרתי אני, „שיימנעו גם מזה וגם מזה, ולא יקחו להם אלא את יכול השנה בלבד. רצונך שאגיד לך על שום מה?“
 „בוודאי“.

„לדעתי, מלחמה ומחלוקת הם שני דברים, כפי שאף קוראים להם בשתי המלים האלה, המוסכות על שני מיני מריבה. והריני טוען שאחת מהשתיים היא משפחתית ושל קרובים, והשנייה — של נכרים וזרים. והנה האיבה המשפחתית נקראת, מחלוקת, וזו של נכרים — מלחמה“.

„ואין שום תימה בדבריך“, אמר.
 „ראה-נא, אפוא, אם גם בזאת לא יהא משום תימה. שהריני טוען כי שבט יוון הוא ממשפחה אחת וממוצא אחד, ונכרי וזר הוא לברבארים“.

„בצדק“, אמר.
 „כשמתנגשים, אפוא, יוונים בברבארים, וברבארים ביוונים, נגיד שהם, נלחמים, ושאויבים הם מטבע ברייתם, ואיבתם זו תיקרא, מלחמה. ואילו כשייעשה מעשה כזה בין יוונים ליור-נים, נגיד שמטבע ברייתם ידידים הם, ואילו במקרה הלזה

חלתה יוון ונחלקה על עצמה, ואיבה שכזאת תיקרא, מחלוקת".
 "מסכים אני", אמר, "לדעה הזאת".

"התבונן-נא, אפוא", אמרתי, "במה שכעת נקרא, מחלוקת' בפי
 הבריות⁹, וראה, שכל מקום בו יארע דבר מעין זה ומדינה
 תתפלג לשתיים, הרי אם יחריבו שתי המפלגות את שדות
 יריביהם וישרפו בתיהם, — כמה מתועב נראה אותו ריב בעיני
 הבריות, ובאלה ברור, שאינם אוהבי מדינתם; שאילו אהבוה,
 לעולם לא היו מרהיבים עוזו בנפשם לשדוד את זו שגידלה,
 וילדה אותם; ואילו מידה נכונה היא למנצחים שיקחו לעצמם
 את יבול המנוצחים, ובמחשבתם יראו בהם אנשים העתידים
 להשלים עמהם ולא יילחמו לעולם".

"שכן", אמר, "מתונים בעלי המחשבה הזאת, הרבה יותר
 מבעלי הראשונה".

"ואותה מדינה שאתה מייסד", שאלתי, "לא תהא יוונית?"
 "צריכה היא שתהא", אמר.

"והרי אנשיה יהיו טובים ומתונים?"
 "מאוד מאוד".

"וכלום לא יהיו אוהבי יוונים? ולא יראו את יוון בחינת שלהם,
 ומקדשי שאר היוונים לא יהיו מקדשיהם?"
 "עד למאוד".

"והרי יראו, אפוא, במריבתם עם יוונים, שהם קרוביהם, מת-
 לוקת' בלבד, ולא יקראו לה מלחמה?"
 "ודאי שלא".

"וינהגו, אפוא, במחלוקתם כאנשים העתידים להשלים?"

⁹ בשם "מחלוקת" — ביונית "סטאסיס" — היו קוראים כרגיל לריב-
 מעמדות בתוך מדינה אחת, ואפלטון כלל כאן, בניגוד למנהג הרגיל,
 במונח זה גם קרבות בין מדינה יוונית אחת למשנה. במלים "מה שכעת נקרא
 מחלוקת בפי הבריות" הוא מחזיר את המונח, אפוא, למשמעותו המצומ-
 צמת, ומתוך מה שנחשב לבלתי הוגן ב"מחלוקת" שבתוך מדינה אחת,
 מסיק הוא את המסקנה, מהו שיש לחשוב לבלתי-הוגן במלחמות המדינות
 היחניות בינן לבין עצמן.

„בלא ספק“.

„וביד נדיבה, אפוא, ילמדו לקח, ולא עד כדי שיעבוד ייסרו ועד כדי אבדון, באשר מלמדי־לקח הם ולא אויבים“.

„כך הוא“, אמר.

„אם כן, לא ישדדו את יוון, באשר הם יוונים, ולא ישרפו בתים, ולא יקבלו את הדעה כאילו מדי פעם בפעם אויבים להם כל בניה של מדינה מסויימת, אנשים, נשים וטף; אלא יראו בכל פעם רק במעטים את אויביהם: באלה שגרמו למריבה. ומפני כל הטעמים האלה לא ירצו להחריב את הארץ — שהרי רוב בניה הם ידידיהם — ולא להרוס בתים; אלא ימשיכו במריבה רק עד לגבול מסויים, והוא — עד לאותה שעה, בה ייאלצו האשמים לתת את הדין, בידי החפים מאשמה שהם הם הסוב־לים“.

„אני מסכים אתך“, אמר, „שכך חייבים אזורחינו להתייחס אל יריביהם. ואילו בנכרים ינהגו, כדרך שעכשיו נוהגים היוונים בינם לבין עצמם“.

„אם כן, נקבע לשומרים גם את החוק הזה: לבלתי החרב ארץ ולבלתי שרוף בתים?“

„נקבענו“, אמר, „וכן נקבע שהדברים הללו וקודמיהם באו על תיקונם. אך דומני, סוקראטס, שאם יניחו לך להמשיך בדברים מעין אלה, לא תיזכר לעולם באותה בעיה שמקודם דחית אותה, והקדמת לה את העיון בכל אותם העניינים; והרי זאת היתה הבעיה, אם אפשר שיקום משטר שכזה, וכיצד אפשר שיקום בזמן מן הזמנים. שהנה אשר לטענתך, שאם יקום, תזכה המדינה שבה יקום — לכל הטובות שבעולם, אוכל להוסיף גם אותם היתרונות שפסחת עליהם: שיותר מזולתם ייטיבו אנשיה להילחם באויביהם, מאחר שבשום פנים לא יטשו איש את רעהו במערכה, שהרי יכירו זה בזה אחים, אבות ובנים, ויקראו זה לזה בשמות האלה; ואם גם הנשים תצאנה אתם למלחמה, באותה השורה עצמה או מאחוריהם, כדי להטיל אימה על האוי־

בים ולסייע בשעת הצורך, ידע ידעתי שבשום פנים אין לעמוד בפניהם בקרב. וכן רואה אני כל אותן הטובות שתהיינה להם בביתם, ושלא הוזכרו עדיין. הנח-נא, אפוא, שאני מודה כי כל היתרונות האלה, ורבבות מלבדם, היה יהיו, אם יקום אותו משטר, ואל תוסיף להרחיב על כך את הדיבור; אלא תן לנו שסוף סוף ננסה להכניס בלבנו, כי הדבר אפשרי, וכיצד הוא אפשרי; ואת כל השאר נניח לשלום."

"לפתע פתאום", אמרתי אני, "כאילו הסתערת על דברי, ואינך סולח לי שאני משתהה. שאולי אין אתה יודע, כי לאחד שבדי-עמל נמלטתי משני הגלים הראשונים של אותם משבדי הים המשולשים, הנך מביא עלי את הגדול והקשה שבכולם, שאם תראה ותשמע אותו, תסלח לי בכל לבך, שכן יסתברו לך מאלי-הם היסוסי וחששותי להשמיע דבר משונה כל כך, ולגשת אל חקירתו."

"ככל שתרבה בדיבורים כאלה", אמר, "כן נפטורך פחות מחו-בתך להגיד לנו, כיצד ייתכן שהמשטר הזה יקום ויהיה. אם כן, דבר, ואל תבטל את הזמן!"

"ובכן", אמרתי אני, "קודם-כל יש לזכור שהגענו למקום הזה אגב חיפושינו אחרי טיבם של צדקה ועוול."

"יש לזכור זאת", אמר; "אולם מה בכך?"

"לא כלום; אבל אם נמצא טיבה של צדקה, כלום נדרוש גם מהאיש הצדיק, שלא יהא שונה ממנה אף במאומה, אלא יהיה עשוי מכל בחינה ובחינה כאשר עשויה הצדקה? או נסתפק בכך, שיהא מקורב אליה ככל האפשר, ויקח בה חלק גדול יותר מזולתו?"

"כך", אמר; "בזה נסתפק."

"ובכן", אמרתי אני, "לשם הדוגמה שבדבר חיפשנו אחרי הצדקה עצמה, לראות מה טיבה, ואחרי האיש הצדיק תכלית צדקה, לו היה כזה, לראות מה יהא טיבו לכשיקום, וכן אחרי העוול והאיש הרשע שבדשעים, למען נשווה לעינינו את הללו,

כיצד ייראו לנו מבחינת אושר והיפוכו של אושר, ומתוך כך נודה בהכרח גם על עצמנו, שכל איש מבינינו שיהא דומה להללו דמיון רב ככל האפשר, הרי גם חלקו באושר יהא דומה ביותר לחלקם; ולא שמנו לנו למטרה בחיפושנו, שנוכיח את אפשרותם של אותם הדברים.”

”בכך”, אמר, ”דיברת אמת.”

”וכי סובר אתה שצייר המצייר דוגמה, להראות מה טיבו של האיש היפה ביותר, ושאינו מחסר מאומה בתמונתו, יהא צייר פחות טוב, כשלא יהא בידו להוכיח את האפשרות, שאיש אשר כזה יקום ויהיה?”

”חי זיוס, אינני סובר כך”, אמר.

”וכי מה? הרי גם אנחנו טוענים שהעלינו בדברינו דוגמה של מדינה טובה?”

”בוודאי.”

”ושמא לדעתך פחות היטבנו לדבר, אם לא יהא בידנו להראות, שייטכנו סדרי מדינה כאותם שאמרנו?”

”לא כי”, אמר.

”זאת היא, אפוא”, אמרתי אני, ”האמת לאמיתה. אולם אם למענך צריכני להשתדל בדבר זה ששאלת, ולהראות את הדרך והמסיבות שבהן ייתכן המשטר ההוא יותר משבולתך, הרי לקראת הוכחתי זו חזור-נא באזני על ההסכמות האלה שהסכמת.”

”על איזו?”

”כלום יכול איזה ענין שהוא להיעשות כדרך שאומרים אותו, או מטבע הדברים הוא, שהמעשה ישיג את האמת במידה פחותה מהדיבור, אפילו יש מי שאינו סובר כך? אבל אתה — המסכים אתה עמי בכך, או לאו?”

”מסכים אני”, אמר.

”אל תכריחני, אפוא, להראות, שבצאתם אל הפועל, חייבים הדברים לכל פרטיהם להיות כמו שתיארנו אותם בדברינו;

אלא אם יהא בידנו למצוא, כיצד יתגשמו סדרים של מדינה שיהיו קרובים ביותר לאותם שתיארנו, הודה-נא שמצאנו את דרך התגשמותם של אותם הדברים, כאשר דרשת. או שמא לא תנוח דעתך, כשתשיג זאת? אני — דעתי תנוח! —
 „גם דעתי“, אמר.

„מסתבר, אפוא, שלאחר מכן ננסה לחקור ולהראות, מהו שנעשה עכשיו במדינות שלא כשורה, ושבללו אין סדריהן כסדר שתי-ארנו, ומה הוא השינוי הקטן ביותר שבעקבותיו תגיע מדינה אל המשטר ההוא; אם אפשר — עקב שינוי אחד, ואם אי אפשר — עקב שניים; ואם אף לא בשניים — מה הם השינויים הקטנים במספר ככל האפשר, ושהכות הדרוש לביצועם מועט ביותר, שיביאו מדינה לכלל משטר זה?“

„אין כל ספק, שזאת היא החקירה המוטלת עלינו עכשיו.“

„והנה“, אמרתי אני, „דומני שיהא בידנו להראות שאותה מה-פכה תתחולל במדינה, כשיחול בה שינוי אחד, שאמנם אינו מן הקטנים והקלים, אבל הוא אפשרי.“
 „מה הוא זה?“ שאל.

„הנני ניגש, אפוא, לענין זה“, אמרתי אני, „שאותו השווינו לגדול שבגלים. ובכן, יוגד נא הדבר, אפילו עתיד הוא, כגל הניתר, להטביעני ממש בצחוק וקלון. ואתה עיין-נא בדבר שאני בא להשמיעו.“

„השמיענו“, אמר.

„אם לא יהיה אחד משניים“, אמרתי אני: „או — שהפילוסופים ימלכו במדינות, או — שהנקראים עכשיו מלכים ושליטים יעסקו בפילוסופיה עיסוק כן וכדי הצורך, ושני אלה, שלטון מדיני ופילוסופיה, יתחברו במקום אחד, שדלתו תיסגר בפני בעלי התכונות השכיחות הפונים עכשיו אל זה ואל זה בנפ-רד, — אם לא יהיה כדבר הזה — לא ייתכן שום קץ, גלאוקון חביבי, לפורעניות שבמדינות, ודומני שאף לא לשלמין האנושי בכלל, ואף המשטר הזה שהעלינו עכשיו בדברנו, לא יצמח וית-“

אפשר קודם לכן, ולא יראה אור עולם. והוא הדבר שהיססתי זמן כה רב להשמיעו, שראיתי כמה משונה יישמע הדבר באזני הברייות. שכן קשה להבחין בכך, ששום מדינה אחרת לא תהא מאושרת, אשר לפרטים ואשר לציבור”.

והוא אמר: „סוקראטס, אותו פסוק ואותם הדברים שפלטת — כך הם עשויים, שלאחר שאמרתם, דמה־נא בנפשך, שאנשים רבים מאוד, ולא מן הגרועים, כאילו ישליכו בגדיהם מעליהם, וערומים ישתערו עליך בכל מרצם, כשכל אחד יתפוס את כלי הזין שיזדמן לידו, למען יפליאו לעשות! ואם לא תהדפם בהגיון דבריך ותימלט מפניהם, הרי שבאמת ישימוך לקלס, ותתן את הדין!”

„וכי לא אתה”, שאלתי אני, „גרמת לי לכך?”
 „ויפה עשיתי”, אמר. „אף לא אבגוד בך, אלא אעמוד לימינך ככל שאוכל. ויכול אני לעזור לך באהדה ובעידוד, ואולי אף אשיב לך תשובות שיותר מתשובותיו של אדם אחר תהיינה תואמות לנעימתך. הזדקק, אפוא, לעזרה זו שתמצא בי, ונסה להראות לחסרי האמונה שכדבריך כן הוא”.

„יש לנסות”, אמרתי אני, „מאחר שגם אתה מביא לי סיוע כה רב במלחמתי. והנה נראה לי, שבכדי להימלט באיזו דרך שהיא מאותם האנשים שהזכרת, מוכרחים אנחנו להגדיר להם, מי הם אותם הפילוסופים שלהם מתכוונים אנחנו בדברינו, כשאנו מעיזים לדרוש שהמה יהיו המושלים; שרק לכשיתברר לחלוטין מי הם, יוכל אדם להגן על טענתו זו, ולהראות שהללו נאה להם מטבע ברייתם שישלחו ידם בפילוסופיה ויהיו מנהיגים במדינה, וזולתם — אל להם לשלוח ידם בה, וחייבים הם ללכת אחרי מי שינהיגם”.

„הגיעה, אפוא, השעה”, אמר, „להגדרה זו”.
 „ובכן, לך־נא אחרי בדרך זו, ואולי נצליח לפרש את הדבר די־הצורך”.
 „לך אתה לפני”, אמר.

„האם יחא עלי להזכירך“, אמרתי אני, „או זכור אתה, שכל אדם שאנחנו אומרים עליו כי הוא אוהב דבר-מה, צריך שיתברר בו — אם בצדק נאמר עליו כך — שאין הוא אוהב רק חלק-מה של אותו הדבר, וחלק אחר — לא, אלא שנפשו נקשרה בו בכולו?“

„כנראה“, אמר, „שאתה צריך להזכירני; שאינני זוכר היטב.“

„אדם אחר“, אמרתי, „גלאוקון, היתה תשובה זו הולמתו, אך איש המנוסה בענייני אהבה לא נאה לו שיישמט מזכרונו, שמי שאוהב נערים וארוס מלהיבו — כל הנערים שבגיל הפריחה מגרים ומעוררים אותו באיזו דרך שהיא, והוא מוצא את כולם ראויים לדאגתו וחיבתו. או שמא לא כך נוהגים אתם ביפים? אחד נקרא נחמד, משום שחוטמו סולד, ויימצא מהולל בשל כך; ואילו על שני אומרים אתם שהוא בעל ארשת פנים מלכותית משום חוטם הנשר שלו; ושלישי, משום שצורת חוטמו היא בין זו לזו, תאמרו עליו שפניו ממוזגים מאין כמותם; ושחורי השיער — מראם גברי, והבהירים — בני אלים הם; והללו שעורם, צהוב כדבש' — כלום מעלה אתה על דעתך, שעצם שמם זה לא נתחבר בפיו של מאהב שביקש לחפות על חוורונם של הללו והשלים עם חוורון זה, כשהוא נמצא בנערים שבגיל הפריחה? ובקיצור: אתם נזקקים לכל האמתלאות, ואינכם פוסים על שום ביטוי שבעולם, לבל תצטרכו לפסול אף אחד מה-עומדים בפריחת נעוריהם.“

„אם רצונך“, אמר, „ללמוד ראייה ממני, שכך דרכם של המאהבים, הריני מודה בכך למען המשך הדיון.“

„וכי מה?“ שאלתי אני; „שמא אינך רואה באוהבי היין, שממש כך נוהגים אף הם? ומחבבים כל יין ויין בכל אמתלא שבעולם?“

„בוודאי.“

„ואף באוהבי הכבוד, דומני, תראה את הדבר הזה: שאם אין ביכולתם להגיע למשרת המצביא, הרי הם מפקדים על פלוגה; ואם לא יזכו שיכבדו אותם אנשים חשובים ורמי מעלה, הרי

מסתפקים הם בכבוד הנחלק בידי ירודים ונקלים יותר, כיון שכל שאיפתם אינה אלא לכבוד".
 "בדיוק כך הוא".

"אמור־נא, אפוי, הן או לאו לשאלה זו: אדם שאנו אומרים עליו כי הוא מתאוה לדבר־מה, האם נגיד שהוא מתאוה למינו של הדבר הזה בכללו, או רק לפרטים של אותו המין, ולפרטים אחרים — לאו?"
 "לכולו", אמר.

"וכי לא נגיד, אפוא, אף על אוהב־החכמה שהוא מתאוה לחכ־מה; ולא שהוא מתאוה לחכמה זו, ולזו לאו, אלא — לכולה?"
 "אמת".

"אם כן, מי שמואס בלימודים, וכל שכן בעודו צעיר לימים, ובטרם יהיה בידו לתת חשבון איזה לימוד הגון הוא ואיזה — לא, הרי לא נגיד עליו שהוא אוהב־לימודים ואוהב־חכמה; שאיננו אומרים על מי שמואס במאכלים, שהוא רעב, או מת־אוה למאכלים, ולא נקרא לו אוהב־אוכל, אלא — שונא־אוכל".
 "ובצדק נקרא לו כך".

"ואילו מי שבנפש חפצה נכון לטעום מכל מדע, ופונה אל תל־מודו ברצון ואינו יודע שובע, הרי בדין נקרא לו, אוהב חכ־מה¹⁰; לא כן?"

וגלאוקון אמר: "הרי פילוסופים רבים ומשונים יהיו לך מהמין הזה. שכל אותם האוהבים לחזות במחזות — דומני שמשמתתם ללמוד דבר־מה נעשו לאשר הנם, וכן האוהבים לשמוע מוסי־קה — הרי משונה ביותר יהא למנותם עם הפילוסופים, מאחר שבוודאי לא יתרצו ללכת אל הגיוני־דברים ואל שיח שכך טיבו, ומאחר שכאילו השכירו אזניהם לשמיעת כל המקהלות, הרי הם סובבים בחגיו של דיאוניםוס ואינם נעדרים לא באותם שב־

¹⁰ ביחנית: פילוסופוס. כאן היה צורך לתרגם את המונח, משום שההור־כחה, מי הם ה"פילוסופים" האמיתיים, מתבססת על מושג האהבה בכלל, ש"אוהבי החכמה" אינם אלא סוג מיוחד של כל האוהבים.

ערים ולא באותם שבכפרים. כל אלה, ואחרים התאבים לדעת דברים דומים ואומנויות של מה־בכך, כלום נגיד שהם פילוסופים?"

"לא ולא", אמרתי, "אלא — שהם דומים כפילוסופים".

"והאמתיים", שאל, "מי הם לדבריך?"

"המשתוקקים", אמרתי, "לחזות באמת".

"ובזה צדקת", אמר; "אך כיצד תפרש זאת?"

"לא בנקל", אמרתי אני, "באזניו של אדם אחר; אך אתה, דו־מני, תסכים עמי בענין זה שאני בא לאמרו".

"מה הוא?"

"מאחר שהיפה מנוגד למכוער, הרי הם שניים".

"כמובן".

"ומאחר שהם שניים, הרי כל אחד מהשניים הוא אחד?"

"גם בכך אסכים".

"והוא הדין במה שמן־הצדק ומן־העוול, ובמה שטוב ורע, ובכל אותם המינים; כשלעצמו, הרי כל אחד מהם — אחד הוא, ואילו משום שהם לוקחים חלק בפעולות ובגופים וזה בזה, הרי הם מופיעים לעין בכל מקום, וכל אחד מהם נראה כריבוי".

"כדבריך", אמר, "כן הוא".

"והנה בדרך זו", אמרתי אני, "מבדיל אני בין אותם אוהבי־המחזות שהזכרת זה־עתה, ואוהבי־האומנויות ואנשי־המעשה, ובין אותם שבהם המדובר, ושהם בלבד ייקראו בצדק בשם אוהבי־חכמה, דהיינו — פילוסופים".

"כיצד", שאל, "יש להבין את דבריך?"

"הרי אוהבי השמיעה", אמרתי אני, "ואוהבי המחזה להוטים אחרי הקולות היפים, ואחרי הצבעים והצורות וכל מה שמבוצע מתוך הללו, ואילו טבעו של היפה עצמו — אין מחשבתם מסו־גלת לראותו ולברך עליו".

"אמנם כך הוא", אמר.

„אולם המסוגלים לפנות אל היפה עצמו, ולראותו כשהוא לעצמו — מו, — כלום אין הללו נדירים?“
 „עד מאוד“.

„ואדם המאמין במעשים יפים, אך ביופי עצמו אין הוא מאמין, ואם מי שהוא יורה לו את הדרך להכרתו, אין הוא מסוגל ללכת בעקבות מורהו, כלום נראה לך שאדם זה חי בהקיץ או בחלום? שהנה צא וראה: כלום לא זה פירושו של חלום שבשנתו או בהקיצו רואה אדם דבר־מה הדומה לדבר אחר, ואינו רואה בו דבר דומה, אלא אותו הדבר עצמו שלו דומה מראה עיניו?“

„לדידי“, אמר, „לא אהסס לומר על אדם מעין זה, שהוא חולם.“
 „וכי מה? מי שבניגוד לכך מחזיק בדעה, שהיפה עצמו יש לו הויה משלו, והוא אף מסוגל לראות גם אותו וגם את הדברים הלוקחים חלק בו, ואת הדברים הלוקחים חלק בו אינו רואה כאותו עצמו, ולא אותו עצמו — כדברים הלוקחים חלק בו, — הנראה לך שאיש זה חי בהקיץ או בחלום?“
 „בהקיץ“, אמר, „מאוד מאוד“.

„וכיון שהוא מכיר, הרי נוכל בצדק לקרוא למחשבתו, הכרה, ולזו של הראשון, כיון שאינו אלא סובר, סברה?“
 „בוודאי“.

„ומה נעשה כשיכעס עלינו אותו אדם שאנו אומרים כי סובר הוא ואיננו מכיר, ואם יחלוק עלינו ויטען שאין אמת בפנינו? וכי יהא בידנו להרגיעו ולדבר על לבו בנחת, בלא שנגלה לו כי איננו בריא?“

„אכן, כך צריך לנהוג בו“, אמר.

„הבה, אפוא, ראה־נא מה נאמר לו: או, אם רצונך בכך, נשאל את פיו, ונגיד שאם הוא יודע דבר־מה, לא תצר בו עיננו, אלא בחפץ לב נראה בו אדם היודע דבר־מה. אך זאת הגד־נא לנו: מי שמכיר — האם הוא מכיר דבר־מה או לא כלום? שאתה השב־נא בשמו!“

„הריני משיב“, אמר, „שהוא מכיר דבר־מה“.

„דבר שישנו או דבר שאיננו?“

„שישנו; וכי כיצד ייתכן שיוכר מה שאיננו?“

„דבר זה מוחזר לנו, אפוא, די הצורך, ואפילו נעיין בו מצדדים רבים, לא יחול בו שינוי: מה שישנו בתכלית ההווה, יוכר בתכלית ההכרה, ומה שאיננו בשום מקום, איננו ניתן לשום הכרה?“

„זה מוחזר לנו למעלה מכל ספק“.

„ניחא; ואם עשוי דבר־מה גם להיות וגם לא להיות, הרי שיהא נתון באמצע בין מה שישנו בהווה צרופה ובין מה שאיננו בשום מקום?“

„באמצע“.

„והרי היש — חלה עליו הכרה; האין — נתחייב לו העדר־הכרה; ואילו לאמצעי הזה יש לבקש מה שאף הוא אמצעי הוא בין אי־ידיעה וידיעה, אם יש מה שהוא מעין זה“.

„בוודאי“.

„והרי יש משהו שאנו קוראים לו בשם, סברה?“

„כמובן“.

„והוא כוח פעולה שונה מידיעה, או אותו הכוח עצמו?“

„שונה“.

„סברה חלה, אפוא, על מה שהוא אחר, וידיעה על מה שהוא אחר, כל אחת לפי כוח פעולתה?“

„כך“.

„והרי ידיעה נתייחסה מטבע ברייתה אל היש, כיון שהיש ניתן להכרה? — אך דומני שתחילה חייבים אנחנו גם בהבחנה הבאה“.

„איזו היא?“

„הרי נגיד שכוחות הפעולה הנם סוג מסויים של מה־שישנו, שהרי בהם יכולים אנחנו, וכל מה שפועל זולתנו, לפעול את

אשר נפעל ; למשל אומר אני שראייה ושמיעה מכוחות הפעולה הם, אם אתה מבין מהו שאני מתכוון לכלול כאן".

"מבין אני", אמר.

"שמע, אפוא, מה שנראה לי על אודותם. שבכוח-פעולה אינני רואה שום צבע או צורה או דבר אחר מעין זה, כגון מה שאני משווה לעיני בשאר עניינים רבים, ומגדיר לי לפיכך שכמה מהעניינים שונים מאחרים. ואילו בכוח-פעולה אינני משווה לעיני אלא את הענין שהוא חל עליו ושאותו הוא מוציא אל הפועל ; ומצד זה קראתי לכל אחד מהם, כוח-פעולה ; ואותו שמתייחס תמיד אל ענין אחד, ומוציא לפועל ענין אחד, הריני קורא לו בשם אחד ; והמתייחס אל אחר, ומוציא אחר אל הפועל, הריני קורא לו בשם אחר. ואתה ? כיצד אתה נוהג ?"

"כך", אמר.

"חזור-נא, אפוא, לאותו מקום", אמרתי אני, "הטוב באדם ! התאמר על ידיעה שהיא כוח פעולה, או באיזה סוג מן הסוגים אתה קובע את מקומה ?"

"בוזה", אמר, "ואין לך כוח פעולה חזק ממנה".

"וכי מה ? את הסברה נשייך לכוחות הפעולה, או לסוג אחר מן הסוגים ?"

"ודאי שלא", אמר ; "שכן סברה אינה אלא אותו הכוח בו יכיר לים אנחנו לשער".

"אבל לפני שעה קלה הודית שלא הרי ידיעה כהרי סברה".

"וכיצד", אמר, "יזוהה אדם ששכלו בראשו את שאינו עלול לטעות עם מה שעלול לטעות ?"

"יפה דרשת", אמרתי אני, "וברור, אפוא, שמוסכם בינינו בדבר הסברה, שהיא שונה מידיעה".

"שונה".

"ובאשר כל אחת מהשתיים כוחה שונה מכוח חברתה, הרי שכל אחת חלה מטבע ברייתה על מה שהוא שונה ?"

"בהכרח".

„והרי ידיעה חלה על היש: להכיר את היש כהויותו?“
 „כן“.

„והסברה, אומרים אנתנו, עניינה לשער?“
 „כן“.

„וכי לשער אותו הדבר שהידיעה מכרתו? ומה שנתפס בהכרה ומשוער בסברה יהא אותו הדבר עצמו? או שמא מן הנמנע הוא?“

„מן הנמנע“, אמר, „מתוך הסכמותינו. שאם אמנם מטבע ברייתו חל כוח-פעולה שונה על מה שהוא שונה, ושתיקה, סברה וידיעה, כוחות פעולה הן, וכל אחת מהשתיים הריהי, לפי טענתנו, שונה מחברתה, — לא ייתכן מתוך כך שמה שנתפס בהכרה ומה שמשוער בסברה יהא זה כהרי זה“.

„ואם היש נתפס בהכרה, הרי המשוער בסברה יהא שונה מהיש?“
 „שונה“.

„וכי משערת הסברה את אשר איננו? או שמא מן-הנמנעות הוא אף לשער את האין? הגע בעצמך: המשער — כלום אינו מייחס את סברתו למה שהוא? או שמא ייתכן שאדם יהא משער, ויהא משער אף-לא-דבר?“
 „אי אפשר“.

„אלא המשער משער דבר?“
 „כן“.

„ואילו מה שאיננו, בדין שלא ייקרא, דבר, אלא אף-לא-דבר?“
 „בוודאי“.

„ולאין ייחסנו בהכרח אי-ידיעה, ליש — ידיעה?“
 „נכון“, אמר.

„הסברה אינה משערת, אפוא, את שישנו, ולא את שאיננו?“
 „לא כי“.

„סברה לא תהא, אפוא, לא אי-ידיעה ולא ידיעה“.

„נראה שלא“.

„וכי יוצאת היא מתחומן של הללו, בהיותה בהירה יותר מידי-
עה, ומעורפלת יותר מאי-ידיעה?“
„לא זאת ולא זאת“.

„אבל“, אמרתי אני, „חשוכה יותר מידיעה נראית לי הסברה,
וברורה יותר מאי-ידיעה?“
„בהרבה“, אמר.

„מקומה, אפוא, בתוך תחומן של השתיים?“
„כן“.

„אמצעית בין הללו תהא, אפוא, הסברה“.
„בדיוק“.

„והרי בדברינו הקודמים קבענו, שאם יתגלה דבר-מה שכמוהו
כיש ואין בעת ובעונה אחת, הרי שמקומו של דבר מעין זה
יכירנו באמצע בין מה שישנו בהווייה צרופה ובין מה שנעדר
לחלוטין, ועל דבר מעין זה לא תחול לא ידיעה ולא אי-ידיעה,
אלא מה שיתגלה אף הוא כאמצעי בין אי-ידיעה וידיעה?“
„נכון“.

„ועכשיו נתגלה באמצעיתן של שתיים אלו דבר זה שאנו קור-
אים לו, סברה?“
„נתגלה“.

„מסתבר, כנראה, שנותר לנו למצוא את שיש לו חלק בשניהם,
ביש ובאין, ואשר לא יהלום אותו לא שמו הפשוט של זה ולא
שמו הפשוט של זה, והיה אם זה יתגלה לפנינו, בוכל לומר
בצדק, שהוא הוא, משוער בסברה, מתוך שנשייך לכוח הקי-
צון — את היש הקיצון, ולממוצע — את הממוצע. או לא כך?“
„כך“.

„ולאחר שהונחו הנחות אלו, יגד-נא לי — כך אומר — וישב-
נא על שאלותי אותו איש תמים שאיננו מאמין ביפה עצמו, ולא
בדמות-מה של היופי עצמו שלעולם עומדת בעינה ללא שינוי,
אלא בריבוי של דברים יפים, — אותו הלהוט אחרי מראה

עיניו, ואשר בשום פנים לא ישמע באורך־רוח את דברי הטוען, שמה־שיפה אינו אלא אחד, וכן מה־שצודק וכל היוצא בזה, שהנה, הטוב באדם', — כך נומר לו — כלום יש ברוב הדברים היפים הללו דבר שלא יראה גם מכוער? ובאותם מעשי הצדק — מעשה שלא יראה גם כמחוסר צדק? ומעשה של חסידות — שלא יראה גם כחטא?"

"לא כן", אמר, "אלא בהכרח יראו דברים אלו מבחינת־מה יפים, וגם מכוערים, והוא הדין בכל אשר שאלת".
 "ומה בדבר הכפולים המרובים? כלום אין הם נראים גם חצאים, לא פחות משהם נראים כפולים?"
 "לא פחות, אף לא במאומה".

"והדברים שאנחנו קוראים להם גדולים וקטנים וקלים וכבדים, כלום אין לכנותם באותה מידת הצדק גם בשמות ההפוכים?"
 "כן", אמר, "שלעולם ייאחו כל אחד מאותם הדברים גם בזה וגם בזה".

"וכי יש, אפוא, לכל אחד מהדברים המרובים אותה התוויה שאדם מייחסה לו בדיבורו, יותר משאין לו אותה הוויה?"
 "הדבר דומה", אמר, "למשלי המסיבות המשתמעים לשתי פנים ולחידתם של הילדים השואלים על הסריס שקלע בעטלף: במה קלע בו, וכשישב — על מה¹¹? שגם דברים אלו משתמעים לשתי פנים, ואי אפשר להכיר אף לגבי אחד מהם בוודאות, לא שהוא ישנו ולא שהוא אינו, אף לא שהוא גם כן וגם כן, ואף לא שאיננו כך ואיננו כך".

"וכי יודע אתה", שאלתי אני, "כיצד לנהוג בהם? או מה המקום היאה להם, אם לא תשימם באמצע בין יש ואין? שהרי בוודאי לא יראו חשוכים מהאין, עד שייעדרו יותר ממנו, אף לא בהירים מהיש, עד שיעלו עליו ביתר הוויה".

¹¹ רמז לחידה שתרגומה: איש לא־איש ראה לא־ראה ציפור־לא־ציפור על עץ לא־עץ וקלע לא־קלע בה באבן לא־אבן. פשר הדברים: סריס ראה שלא בבהירות עטלף יושב על גבי קנה, וזרק בו ספוג, אך לא פגע.

„אמת לאמיתה“, אמר.

„מסתבר, אפוא, שמצאנו, כי אותם הדברים המרובים שרוב בני האדם רואים אותם בחינת יפה וכיוצא בזה, טובבים להם במקום־מן־המקומות בין מה שאיננו לבין מה שהוזה בהווייה זכה“.

„מצאנו“.

„ואילו מראש הוסכם בינינו, שאם יתגלה מה שהוא מעין זה, יש לכנותו, משוער בסברה, ולא, נתפס בהכרח, שמה שנע־ונד באמצע, ישיגנו כוח הנשמה האמצעי“.

„כך הוסכם“.

„אם כן, המתבוננים בריבוי הדברים היפים, ואילו את היפה עצמו אינם רואים, ואף אינם מסוגלים ללכת אחרי המוליכם אליו, והמתבוננים בריבוי מעשי הצדק, ואת הצדק עצמו — אינם רואים, וכן לגבי כל שאר הדברים, — נגיד עליהם שהם משערים מכוחה של סברה, אך אינם מכירים דבר ממה שישערו“.

„בהכרח“, אמר.

„ומאידך גיסא — המתבוננים בכל דבר ודבר כשהוא לעצמו, וכשהוא עומד לעולם בעינו ללא שינוי, מה דינם של אנשים אלה? וכי לא נגיד עליהם שהם מכירים, ואינם משערים?“

„גם זה בהכרח“.

„והרי כמו כן נוכל לומר, שאנשים אלה מוקירים ואוהבים אותם הדברים שחלה עליהם הכרה, והללו — אותם שחלה עליהם סברה? וכי איננו זוכרים שאמרנו, כי הללו אוהבים את הקולות והצבעים היפים ומה שכמותם; ואשר ליפה עצמו, אף אינם מקבלים על עצמם שהוא ישנו?“

„זוכרים אנחנו“.

„אם כן, לא נשגה בלשונונו, כשנעדיף לקרוא להם, אוהבי סברה, ולא, אוהבי חכמה? וכי יכעסו עלינו מאוד, אם כך נגיד?“

„לא כי“, אמר, „אם ישמעו בעצתי. שלכעוס על האמת — אינו כדת“.

„והמברכים על כל יש כשהוא לעצמו — יש לקרוא להם, אוהבי חכמה, דהיינו — פילוסופים, ולא, אוהבי סברה?“
„ללא כל ספק“.

„אם כן, גלאוקון“, אמרתי אני, „דיון ארוך הוא שעברו בו הפי-
לוסופים ושאננם פילוסופים, עד שנתגלה בדי-עמל טיבם של
אלו ואלו“.

„שאולי“, אמר, „הדבר לא היה מסתייע בקצר“.

„נראה שלא“, אמרתי; „אך דומני שהענין היה מתברר ביתר
בהירות, אילו היה המדובר רק בו בלבד, ולולא הוצרכנו להר-
חוב את הדיבור על שאר דברים רבים, כדי להבחין מה בין חיי
צדקה וחיי עוול“.

„ובמה“, שאל, „עלינו לדון לאחר מכן?“

„במה“, אמרתי אני, „אם לא באותו ענין שלפי סדרם של הדברים
הגיע תורו? מאחר שפילוסופים הם האנשים המסוגלים לתפוס
מה שעומד לעולם בעינינו בדמות אחת; ושאננם מסוגלים לכך,
אלא תועים בריבויים של דברים שלובשים צורה ופושטים
צורה, הם לא פילוסופים, — האם צריכים אלו או אלו להיות
מנהיגי המדינה?“

„מתוך איזה שיקול דעת נקבע את הדבר“, שאל, „כדי לקבעו
כשורה?“

„אלו“, אמרתי אני, „שיתברר בהם כי מסוגלים הם לשמור על
חוקי המדינות ועיסוקיהן, אותם יש להעמיד לשומרים“.
„נכון“, אמר.

„והרי לא זה מוטל בספק“, אמרתי אני, „אם עיוור או פיקח
צריך להשגיח על דבר-מה ולהיות שומרו?“

„וכיצד“, אמר, „יהא זה מוטל בספק?“

„וכי יש, לדעתך, כל הבדל בין עיוורים לבין אותם האנשים
שלאמיתו של הדבר ניטלה מהם הכרת כל יש ויש, ואין כל

דוגמה בהירה בנשמתם, אף אינם מסוגלים לשוות לעיניהם, כדרך הציירים¹, את האמת לאמיתה, ובאשר לא אל זאת יתייחסו מדי פעם בפעם, ולא יתבוננו בזאת התבוננות מדוייקת ככל האפשר, הרי שאינם מסוגלים לקבוע את הדינים שיגהגו כאן לגבי מה שיפה וצודק וטוב, שעה שיהא צורך לקבוע דינים חדשים, אף לא לשמור על הדינים הקיימים ולהצילם?"

"לא", אמר הלה, "בחיי זיוס! לא רב ההבדל בינם לבין עיוור-רים".

"וכי אותם נעמיד, אפוא, לשומרים, על פני אלו שהכירו לדעת כל יש ויש, ושאף בנסיונם המעשי אינם נופלים מהללו, וגם בשום חלק אחר מחלקי הסגולה הטובה אין ידם על התחתונה?"

"אכן, תהא זו בחירה שאינה מתקבלת על הדעת, לבחור בזולתם, אם אמנם לא יימצאו חסרים משאר בחינות. שענין זה גופו ודאי יקנה להם יתרון שכמעט אין למעלה ממנו".

"עלינו, אפוא, להסביר, כיצד ייתכן שיהיו להם לאותם האנשים עצמם גם הסגולות הללו וגם זאת?"

"בוודאי".

"והנה כפי שאמרנו בראשיתו של דיון זה: קודם-כל חייבים אנחנו לעמוד על טבעם של אותם האנשים. ואם כצורכו של הענין נסכים איש עם רעהו בדבר טבעם, דומני שמתוך הסכמה זו אף יתברר לנו ללא ספק, שבאותם האנשים עצמם ייתכנו סגולות אלו, ושלא אחרים צריכים להיות מנהיגיהן של מדינות, אלא הם".

"כיצד?"

"הרי דבר זה צריך שיהא מוסכם בינינו לגבי הטבעים הפילוסופיים: שתמיד משתוקקים הם ללימוד שיגלה להם משהו מאותה הוויה ההווה לעולם, ושאינה מתערערת מכוחם של התהוות וכליון".

"יהא זה מוסכם".

¹ השחה לעיל, סט' 472.

„ולא עוד“, אמרתי אני, „אלא שהם משתוקקים אל כולה, ומר-
צונם אינם מוותרים על חלק מחלקיה, לא על קטן ולא על גדול,
לא על חלק רב-ערך ולא על פחות-ערך, כפי שהסברנו קודם,
שעה שהרחבנו את הדיבור על אוהבי הכבוד והמאהבים“.

„כדבר־ך“, אמר, „כן הוא“.

„ונוסף על כך עי־נא בסגולה זו, אם בהכרח תימצא אף היא,
נוסף על הקודמת, באנשים שעתידיים להיות כמות שאמרנו“.

„איזו סגולה?“

„הריחוק מן השקר, והחלטתו של אדם שבשום פנים לא יקבל
את השקר בלבבו, אלא ישנא אותו, ויחשוק באמת“.

„כך מסתבר“.

„לא זו בלבד, יקירי, שמסתבר כך, אלא הכרח גמור הוא, שמי
שמטבעו איש-אהבה — יחבב כל דבר שלפי מינו ומשפחתו
הריהו מקורב לאהובו“.

„נכון“, אמר.

„וכי תוכל למצוא דבר שלפי משפחתו יהא מקורב לחכמה יותר
מהאמת?“

„כיצד ייתכן“, אמר.

„וכי ייתכן, אפוא, שאותה תכונה טבעית עצמה תהא אוהבת-
חכמה ואוהבת-שקר?“

„בשום פנים לא“.

„אם כן, מי שלאמיתו של הדבר אוהב לימודים הוא, בהכרח
שמעצם ימי געוריו יהא משתוקק לאמת תשוקה עזה ככל
האפשר“.

„ללא כל ספק“.

„ואילו מי שתאוותיו פונות בחזקה לענין אחד, הרינו יודעים
עליו שלשאר עניינים תהיינה תאוותיו חלשות יותר, משל לנהר
שמימיו הוטו בתעלה לכיוון הלזה“.

„כמובן“.

„וכשתאוותיו של אדם זורמות אל הלימודים וכל היוצא בהם,

דומני שתשרתנה את הנאת הנשמה עצמה כשהיא לעצמה, ומ-
הנאות הגוף תתעלמנה, אם פילוסוף הוא האיש לא לכאורה, אלא
לאמיתו של הדבר.

„בהכרח גמור“.

„והרי מי שעשוי כך, יהא מיושב בדעתו, ובשום פנים לא יאהב
בצע. שאותה תכלית שלשמה משתדלים בני אדם להשיג סכומי
כסף שיוכלו להוציאם ביד רמה, — ההשתדלות לשם תכלית זו
יאה לאיש הזה פחות מלכל אחר“.

„כך הוא“.

„ואכן גם על כך חייב אתה לתת דעתך, שעה שאתה בא להבחין
בין טבע פילוסופי לשאינו פילוסופי“.

„על מה?“

„שלא ייעלם ממך, כשיש באותו טבע משום חוסר נדיבות. שהרי
קטנוניות היא מנוגדת תכלית ניגוד לתכונתה של נשמה שעתי-
דה לשאוף תמיד אל השלם והכולל במה שהוא אלוהי ובמה
שהוא אנושי“.

„אמת לאמיתה“, אמר.

„ורוח שמצויה בו רחבות מפוארת, והתבוננות בזמן כולו וב-
הוויה כולה, כלום ייתכן, לפי דעתך, שחיי האדם ייראו בעיניו
של זה כדבר גדול?“

„אי אפשר“.

„אם כן, אף לא יחשוב אותו אדם את המוות לאסון נורא“.

„פחות מכל“.

„נמצא שטבע פחדן וחסר-נדיבות לא יהא לו, כנראה, חלק בפיו-
לוסופיה האמיתית?“

„לדעתי, לא“.

„וכי מה? אדם הכובש את יצרו ואינו אוהב בצע ואינו לא חסר-
נדיבות ולא רברבן ולא פחדן — הייתכן שיהא עיקש ורשע?“

„לא ייתכן“.

„אם כן, כשתעיין בנשמה אם פילוסופית היא או לאו, תבחין

כבר בימי נעוריו של האדם גם בזאת : אם תכונתו צדקת ונוחה,
או קשה לבריות ופראית".

"בוודאי".

"ודומני שגם מזה לא תעלים עין".

"ממה?"

"אם האדם הוא קל-לימוד או קשה-לימוד. או שמא מצפה אתה
שבזמן מן הזמנים תהיה נפשו של אדם קשורה קשר-של-ממש
לענין שלא יעסוק בו אלא מתוך ייסורים, ויבצע בו בדי-עמל
מעט מזער?"

"היה לא תהיה".

"ומה יהא עליו אם לא יוכל להציל דבר מכל מה שלמד, כיון
שכולו שיכחה? כיצד ייתכן שלא יהא ריק מידיעה?"

"בשום פנים לא".

"וכשיטרח לשוא, כלום אינך סבור שבסופו של הדבר ישנא
בהכרח את עצמו ואת המעשה הזה שבידו?"

"כמובן".

"לעולם לא נפקוד, אפוא, נשמה שכחנית עם אלו האוהבות את
החכמה כצורכה של אהבה זו, אלא את הזכרנית בלבד".

"ללא ספק".

"ועל תכונה חסרת מוסה ונטולת חן נגיד, בוודאי, שאין היא
מושכת את בעליה לשום כיוון אחר, אלא לחוסר מידה?"

"ודאי ובוודאי".

"והאמת — הסובר אתה שלפי מינה קרובה היא לחוסר מידה,
או למידה?"

"למידה".

"נוסף על שאר התכונות, נתור, אפוא, אחרי מחשבה שהיא
טובת מידה וחיננית מטבעה, ואשר תכונתה הטבעית הזאת
תגרום לה לכך, שתהא נוחה להיות מונהגת אל דמותו של כל
יש ויש".

"כמובן".

„וכי מה? כלום נראה לך שמנינו תכונות, שאינן מתבקשות זו מתוך זו, וכולן דרושות לנשמה העתידה ליטול חלק ביש, בדרך נאותה ומושלמת?”

„דרושות לחלוטין”, אמר.

„וכי מאיזו בחינה שהיא יש בידך לגנות עיסוק מעין זה, ששום אדם לא יהיה מסוגל לעסוק בו כפי צורכו של הענין, אלא אם כן יהא מטבע־ברייתו זכרן, קל לימוד, נדיב־רוח, חנינני, ידידם וקרובם של אמת, צדקה, אומץ־לב וישוב־דעת?”

„אף מומוס² עצמו”, אמר, „לא יוכל לגנות עיסוק מעין זה”.

„והנה”, אמרתי אני, „לאחר שאנשים שכך טיבם יהיו שלימים מבחינת חינוך וגיל, כלום לא תפקיד את המדינה בידיהם בלבד?”

ואדימאנטוס אמר: „סוקראטס, בכך לא יוכל שום אדם להתנגד לך. אלא שהשומעים מפיד דברים כגון מה שהשמעת עתה, יקרה להם מדי פעם בפעם כמקרה הזה: מדמים הם בנפשם שבשל חוסר נסיונם בשאלות ותשובות מטה אותם מהלך השיחה עם כל בעיה ובעיה מעט קט מדעתם, ובהצטבר הסטייות הקטנות האלו, מתגלה בסופם של הדברים שהנה נכשלו כשלון חרוץ, וסתר הנחותיהם הראשונות; וכמו במשחק הפסיפסים, שה־ בקיאים בו סוגרים בסוף המשחק על שאינם בקיאים, והללו לא נותר להם שום מהלך, כן נמצאים אף הם בסופם של הדברים מסוגרים מכל עבר, ולא נותר להם מה יאמרו, כשגם עליהם כפה משחק מסויים, שונה מההוא, שאינו מתקיים בפסיפסים, אלא במלים; אך האמת אין לה, לפי דעתם, ולא כלום עם תו־ צאה זו של המשחק. כך אני אומר בשוותי לעיני את אשר נת־ הווה כעת. שהנה יכול אדם לבוא ולטעון, שבדיבור איננו מסוגל להשיבך דבר על כל בעיה ובעיה, אולם למעשה רואה הוא, שמכל הפונים אל הפילוסופיה שאינם עוסקים בה לשם חינוכם בלבד, ואינם נפטרים ממנה בעודם צעירים לימים, אלא ממשי־

² פרסוניפיקציה של „תרגנות” (תרגומאי), כהוראת המלה ביוונית.

כים בה זמן רב יותר, — הרי רובם נעשים משונים עד למאוד, אם לא לקרוא להם מקולקלים לגמרי; ואלה מהם שנראים הגונים ביותר — אף אותם העמיד עיסוק זה, שאתה משבח, לפחות במצב זה: שנעשו חסרי תועלת למדינותיהם.”

וכשמעתי דבריו, אמרתי: „וכי סבור אתה שדברי האומרים כך — בשקר יסודם?”

„אינני יודע”, אמר הלה, „וברצון אשמע דעתך שלך.”

„שמע, אפוא, שלדעתי אינם אלא אמת.”

„וכיצד”, אמר, „יהא זה נכון לומר שהמדינות לא תיפטרנה מפורעניות, עד שלא ימשלו בהם אותם הפילוסופים, שאנו מסכימים עליהם כי חסרי תועלת הם למדינותיהם?”

„השאלה ששאלת”, אמרתי אני, „טעונה תשובה בדרך המשל.”

„ואתה”, אמר, „דומני שאינך רגיל לדבר במשלים?”

„ניחא”, אמרתי; „לאחר שדחפת אותי לתוך ענין שהוכחתו קשה כל כך, הנך מתלוצץ? האזן, אפוא, למשלי, ותראה אף ביתר בירור, כמה אני מדייק בהמשלותי. שאותם ההגונים ביותר — כך קשה הוא המצב שבו הועמדו כלפי מדינותיהם, עד שלא תוכל למצוא את משלו בדמות אחת ויחידה; והבא ללמד זכות על אותם האנשים, צריך להמשיל עליהם משל שיהא מחובר מיסודות רבים, כדרך שהציירים מציירים איילים־תיישים ותמונות מורכבות כיוצא בזה. שכן תאר לך אניות רבות או אנייה אחת שתהיה נתונה במצב כדלהלן: בעל האנייה עולה בגודלו וכוח גופו על כל יורדי האנייה, אלא שהוא כבד־שמיעה, וכמו כן פגומה ראייתו, ובקיאותו בענייני הים אינה אלא כיוצא בזה; ואילו המלחים רבים זה עם זה על הנהגת האנייה, וכל אחד מדמה בנפשו שעליו לתפוש את ההגה, בלא שלמד אומנות זאת מימיו, ובלא שיהא בידו לנקוב בשם מורהו, או לציין את פרק הזמן שבו למד; ולא עוד אלא שטוענים הם כי הדבר אינו ניתן ללימוד, ואף לא יהססו לגזור לגזרים את כל האומר שכן; ותמיד הם מקיפים את בעל האנייה עצמו ומפצירים בו ועושים כל

מעשה שבעולם כדי שימסור בידיהם את ההגה; ולעתים, כשהוא נענה לאחרים ולא להם, יהרגו את האחרים הללו או ישליכו אותם מתוך האנייה; ואת בעל האנייה שהנו כמות שהוא יכניעו לרצונם בסם שינה או ביינ או בתחבולה אחרת, וכך הם משתלטים על האנייה ונזקקים לכל מה שיש בה, ואגב משתאות ומסיבות הם מפליגים בים כדרך שמסתבר בשכמותם; ולא עוד אלא שהם משבחים כל איש שיש בכוחו לסייעם שיתפסו את השלטון מתוך שידול בעל האנייה וכפייתו, והמסוגל לכך — יקראו לו ימאי וקברניט מומחה ובקי בענייני הספנות; ומי שאין כוחו לסייעם בהשתלטות זו, יגנוהו כאיש לא יצלח; ואילו בדבר הקברניט האמיתי אינם מבינים אף זאת: שחייב הוא לתת דעתו על תקופות השנה ושעות היום, ועל שמיים וכוכבים ורוחות וכל מה ששייך לאותה אומנות, אם עתיד הוא להיות לאמיתו של הדבר איש הראוי לשלוט באנייה; ואילו שיתפוס אדם את ההגה, בין על דעת האחרים ובין בעל כורחם — יכולת זאת, סבורים הם, אי אפשר להשיגה בשום אומנות שאדם ילמד ובשום אימון שיתאמן בו, אף לא בחכמת הקברניט. ואם זהו המעשה שנעשה באנייות — כלום אינך מאמין שהקברניט האמיתי אמנם ייקרא צופה-שחקים ומדבר-הבלים ואיש-אין-חפץ-בו, בפי מלחי האנייות שכך עלה להן?

„בוודאי“, אמר אדימאנטוס.

„ודומני“, אמרתי אני, „שאין צורך לפרש לך את המשל³, כדי שתראה את הדמיון בינו לבין יחס המדינות אל הפילוסופים האמיתיים, שכן ירדת כמדומני לסוף דעתי.“

„בוודאי“.

„מי שתמיה, אפוא, שהפילוסופים אינם מכובדים במדינותיהם,

³ בעל האניה הוא, כמובן, ה„דימוס“, כלומר העם הריבוני במדינה היח-נית ה„דימוקראטית“; האניה — המדינה, הספנים המשתלטים — מנהיגי העם שהרדימוהו ב„סם שינה“ וכו', דהיינו — בריטוריקה הסופיסטית, וה„קברניט האמיתי“ — הפילוסוף שלא ניתן לו לתפוש את ההגה.

ספר־נא לו קודם־כל את המשל הזה, ונסה להכניס בלבו, שאילו היו מכובדים, היה זה מתמיה הרבה יותר.”

”ספר אספר לו”, אמר.

”וכן תסביר לו, שאמנם כדבר־ך כן הוא, וההגונים ביותר שבין העוסקים בפילוסופיה אין בהם תועלת להמון־העם. אך בקש ממנו שיאשים באותו חוסר־תועלת לא את ההגונים הללו, אלא את שאינם משתמשים בהם. שאין זה לפי הסדר הטבעי, שיהא קברניט מבקש ממלחים שייכנעו לשלטונו, ושישכימו החכמים לפתחי העשירים, אלא מי שמצא לומר כך, השמיע דברי שקר; והאמת לפי טבעם של הדברים אינה אלא זו, שבהכרח ישכים גם עשיר וגם עני, לכשיחלה, לפתחי הרופאים, וכל הטעון ממשל — לפתחו של המסוגל למשול, ואילו אותו המושל שב־אמת יש בו כל חפץ, לא יבקש מהטעונים ממשל שיואילו לסור למשמעתו. אך המדינאים המושלים עכשיו בכיפה — לא תטעה אם תשוּם לאותם המלחים שזה־עתה הרחבנו עליהם את הדי־בור, ואת המכונים בניהם, חסרי־תועלת ופוטטי הבלים — לקברניטים האמיתיים.”

”נכון מאוד”, אמר.

”מתוך כך ובמסיבות הללו לא בנקל תזכה להתעסקות הטובה ביותר שתימצא מהוללת בפי העוסקים בהיפוכה. אולם דיבה שאין כמותה לגדולה ולעוצמה מוצאת על הפילוסופיה בשל אותם האנשים שטוענים כי הם עוסקים באותו ענין, ושאליהם אף נתכוונת כשאמרת, שהמלמד חובה על הפילוסופיה הריהו טוען שרוב הפונים אליה מושחתים לגמרי, וההגונים שבהם — חסרי תועלת; והודיתי שכדבר־ך כן הוא. או לאו?”

”כן”.

”ובכן, מה טעם נמצאים ההגונים חסרי תועלת, כבר ביררנו?”

”מעל לכל ספק”.

”וכי רוצה אתה, שלאחר מכן נברר את ההכרח שבקלקלת המרו־

ביום הללו, ונשתדל להראות שגם דבר זה לא בא באשמת הפי-
לוסופיה?⁴
„בוודאי“.

„וכשנשמע ונשמיע דברים בענין זה, נזכור-נא את המקום
שממנו סטינו לכאן: דהיינו — נזכור את התכונה הטבעית
הדרושה למי שיהיה נאה-וטוב. ואם זכור אתה, נמצא שבראש
וראשונה יודרך איש כזה בידי האמת, שאחריה הוא חייב לרדוף
בכל נפשו ומאודו, ולא — יהא מתרברב בלבד, ובפילוסופיה
אמיתית לא יהא לו שום חלק“.
„כך נאמר בשעתו“.

„וכבר תכונה אחת זו — כלום אינה מנוגדת תכלית ניגוד
לדעות הרווחות על הפילוסוף שבזמננו?“
„עד למאוד“, אמר.

„ואם נבוא ללמד זכות על עצמנו לעומת הדעות הללו, כלום
לא נצדק כשנטען, שמי שבאמת אוהב מדעים הוא, הריהו עשוי
מטבעו לשאוף אל היש, ולא ישתהה בכל אותו ריבוי שהסברה
רואה אותו כאילו הוא ישנו, אלא ימשיך בדרכו, ודעתו לא תת-
קרר עליו אף לא תפוג תשוקתו, עד שיתפוס טבעו של כל יש
ויש כשלעצמו, באותו כוח מכוחות נשמתו שיאה לו לתפוס
מעין זה; וזה יאה לכוח שהוא קרובו ושאריו של היש. וכשבכוח
זה יקרב האיש ויבוא אל מה שהוה בתכלית ההויה, ויהא מוליד
טעם ואמת, כי אז יגיע לכלל הכרה, וחיינו ומזונותיו יהיו אמית-
תיים, ומתוך כך — ולא קודם לכן — יהא נפטר מחבלי הלידה
(שנפשו נתייסרה בהם)⁴“.

„סניגוריה זו“, אמר, „צודקת מאין כמותה“.

„וכי מה? אותו אדם יהא בו משום אהבת השקר, או להיפך
הגמור: שנאתו?“
„שנאתו“, אמר.

⁴ השווה בכרך זה „המשתה“, סט. 210, מקום שסוקראטס מוסר בהר-
חבה דבריה של דיאויסימה על „חבלי לידה“ אלו.

„וכשהאמת הולכת בראש, — כך נוכל, כמדומני, לטעון — הרי לעולם לא תהא כרוכה אחריה מקהלה של מידות רעות⁵.”
 „מובן שלא.”

„אלא תכונה בריאה וצדקנית, שאליה יתלווה גם ישוב דעת.”
 „נכון”, אמר.

„ואילו אותה מקהלה של שאר תכונות הטבע הפילוסופי — מה צורך לחזור ולערוך אותה מבראשית לפי הסדר שבו מתחייבות הללו זו מזו? הרי ודאי זכור אתה שמנת-חלקם של אותם האנשי-שים כללה אומץ-לב, נדיבות-רוח, תפיסה מהירה וזכרון. ואילו אתה העלית את הטענה, שאמנם ייאלץ כל אדם להסכים להגיון דברינו, אך כשיניח לשלום את הגיוני הדברים וישים עינו באנשים עצמם שבהם המדובר, הרי יגיד שמקצתם נראים לו חסרי תועלת, ורובם — מקולקלים לגמרי; לפיכך ביררנו טעמו של אותו קטרוג, והגענו עכשיו אל שאלה זו: מדוע רובם מקולקלים? ולשם כך חזרנו והעלינו שנית את תכונתם הטבעית של הפילוסופים האמיתיים, וגדרנוה לפי מה שמתחייב בה.”
 „כך הוא”, אמר.

„והנה”, אמרתי אני, „יש להתבונן באופני השחתתה של תכונה טבעית זו: מה טעם היא מתנוונת במרבית בעליה, ואינה ניצלת אלא במועטים, שלפיכך אף לא מכנים להם למועטים הללו, מקולקלים, אלא, חסרי תועלת; ולאחר מכן נתבונן גם בטבען של אותן הנשמות שהן מחקות את התכונה הזאת ונכנסות לתחום עיסוקה; ומתוך שהן נוטלות לעצמן התעסקות שאין הן ראויות לה, והיא גדולה משיעור כוחן, הרי מבחינות רבות הן משבשות, וכך הביאו על הפילוסופיה בכל מקום ובקרוב כל בני האדם שם רע זה שהזכרת.”

„מה הם”, שאל, „אופני ההשחתה שנתכוונת אליהם?”
 „אנסה”, אמרתי, „לפרטם לפניך, אם יהא הדבר לאל ידי. ואילו

⁵ התמונה לקוחה מהתיאטרון, שם מופיעה על הבימה, בעקבות השחקן הראשי, „מקהלה” של בני לחיתו.

בכך, דומני, יסכים עמנו כל אדם: שתכונה טבעית כזאת, שיש בה כל אותן המעלות שחייבנו בהן את העתיד להיות פילוסופוס מושלם, אינה מתהווית בבני האדם אלא לעתים רחוקות, וב־מספר מועט. וכי אינך סבור כך?"

„בוודאי“.

„וכנגד מספר מועט זה של טבעים פילוסופיים — ראה־נא מה רבות ועצומות המכשלות המעבירות אותם מן העולם!“

„איזו מכשלות?“

„כפלא פלאים יישמע הדבר: שכן כל מעלה ומעלה ששיבחנו באותה תכונה טבעית, מאבידה את נשמת בעליה ומושכתה מה־פילוסופיה. כוונתי לאומץ־לב, ישוב־דעת וכל מה שפירטנו.“

„זה נשמע“, אמר, „כדבר שאין הדעת סובלתו“.

„ומלבד זה“, אמרתי אני, „יש משום השחתה ומשיכה מן הדרך אף בכל אותן הטובות שברגיל נקראות בשם זה: יופי ועושר וחזקת גוף ומשפחה בעלת כוח במדינה, וכל כיוצא באלה. שכבר יש לך בזה דפוס הדברים שאני מתכוון אליהם“.

„אמנם כן“, אמר; „אך ברצון אעמוד על כוונתך ביתר דיוק“.

„אם כן“, אמרתי, „תפוס־נא כללו של הדבר תפיסה נכונה, והענין יתברר לך היטב, ואף תשובתי הקודמת על אותן המעלות שוב לא תהיה בעיניך דבר שאין הדעת סובלתו“.

„וכיצד, אפוא“, אמר, „אקיים מצוה זו?“

„הרי יודעים אנחנו“, אמרתי אני, „על זרעים ושתילים, בין בצומח ובין בחי, שכל זרע ושתיל שאינו זוכה למזון ולעונה ולאקלים הראויים לו: הרי ככל שהוא חזק יותר מטבעו, כן ירבו התנאים הנאותים שיהיו דרושים להתפתחותו. שהרי הרע מנוגד יותר לטוב, מאשר למה שאיננו טוב“.

„כמובן“.

„דומני, אפוא, שניתן הדבר להיאמר: התכונה הטבעית המעולה, כשהיא נתונה בתנאי כלכלה ההולמים אותה פחות מזולתה, תצא מהם גרועה יותר מתכונה של מה בכך“.

„ניתן להיאמר כך“.

„וכי לא נוכל, אפוא, לטעון“, אמרתי אני, „אדימאנטוס, שגם
בנשמות זהו הדין, ואלה שתכונתן הטבעית משובחת ביותר, סופן
נשחתות במידה יתירה, כשיתחנכו בחינוך גרוע? או שמא סבור
אתה שמעשי העוול הגדולים והשחיתות שאיננה מהולה בכלום
יוצאים מתכונה טבעית של־מה־בכך, ולא מאחת שהיא רבת כוח
בעורים, אך מושחתת בשל תנאי גידולה; ואילו תכונה טבעית
חלשה לעולם לא תגדיל לעשות, לא לטוב ולא לרע?“

„כך דעתי“, אמר הלה.

„ואותה תכונה טבעית של הפילוסוף אשר קבענו, אם תזכה
ללימוד הנאות לה, דומני שתצמח ותגיע בהכרח אל כל סגולה
טובה שבעולם, אך אם תיזרע ותישתל בקרקע שאינה נאותה
לגידולה, — אל כל ההיפך מזה, אלא אם כן יזדמן אחד האלים
לעזרתה, או שמא סבור גם אתה, כסברתם של המרובים, שישנם
צעירים ההולכים ומתקלקלים בשל הסופיסטים, או שיש סופיס־
טים־הדיוטות המשחיתים מי שהוא במידה שכדאי לדבר על
השחתה? ואינך מעלה על דעתך שהאומרים כך הרי הם עצמם
סופיסטים גדולים מאין כמותם, ומחנכים בדרך מושלמת ביותר
צעירים וזקנים, גברים ונשים, ועושים אותם למה שהם רוצים
לעשותם?“

„אימתי?“ שאל הלה.

„שעה“, אמרתי אני, „שהם מתכנסים בהמוניהם ויושבים בצוֹר־
תא, באסיפות־עם או בתי משפט או תיאטראות או מחנות צבא
או כל עצרת המונים אחרת, וברעש גדול מגנים הם חלק ממה
שנאמר ונעשה, ומשבחים חלק, גם זאת וגם זאת מעל לכל
מידה, אגב צעקה ומחיאת כף, ונוסף על כך מחזירים הסלעים
והמקום שהם נמצאים בו את הד קולותיהם, ומכפילים את מה־
מת הגינוי והשבח. ובמסיבות כאלה — מה, לפי הפתגם, יחוש
לבו של הצעיר, לדעתך? או מה חינוך־של־הדיוט יעמוד לו
מנגד, חינוך שלא יישטף בגלים של אותו גינוי או אותו שבח,

ולא ייסחף באותו זרם לכל אשר ייסחף? עד שיקרא אותו צעיר נאה ומגונה למה שהללו קוראים לו כך, ויעסוק בעיסוקם, ויהא כמותם?"

„הכרח גמור“, אמר הלה, „סוקראטס“.

„ואכן“ אמרתי אני, „עדיין לא הזכרנו את ההכרח הגדול ביותר האונס את הצעיר“.

„ואיזהו?“ שאל.

„שאותם המחנכים וסופיסטים כופים אותו למעשה, כשאינם מצליחים לשדלו בדברים. וכי אינך יודע שמי שאינו שומע בקולם, הרי הם מייסרים אותו בשלילת זכויות וקנסות ומיתות?“ „ודאי ובוודאי“, אמר.

„וכי איזה סופיסטן אחר, ואיזה לקח-של-הדיוט, יוכלו, לדעתך, להתחרות עם הללו ולנצחם?“

„אף לא אחד, מובטחני בכך“, אמר הלה.

„אמנם לא“, אמרתי אני, „ואף הנסיון כשלעצמו אינו אלא טיפ-שזת מרובה. שאין לך בעולם — ולא היתה אף לא תהיה — שום אישיות נבדלת מסביבתה, שתהא מחונכת לסגולה טובה שלא כאותו חינוך לו תזכה מידי הללו; רצוני לומר, חברי: אישיות אנושית; שמה שהוא אלוהי, נוציא-נא, לפי הפתגם, מכלל דברינו. שכן צריך אתה לדעת היטב: כל אישיות שתינצל ותגדל כראוי במצב זה בו נתונים משטרי המדינות, — לא תטעה את תראה בהצלחה גזירת אלוה“.

„אף אני“, אמר, „אינני בדעה אחרת“.

„נוסף על כך“, אמרתי אני, „תהא לך, אפוא, גם דעה זו“.

„איזו?“

„כל אחד מאותם ההדיוטות המלמדים בשכר כסף, שהללו קור-אים להם סופיסטים ורואים בהם מתחרים לעצמם, אינו מורה אלא את הדעות הללו של המרובים, הרווחות שעה שיתכנסו לאסיפותיהם, ולכך הוא קורא, חכמה. משל למה הדבר דומה? לאדם המגדל חיה רעה, גדולה ורבת כוח, והכיר לדעת הלכי

רוחה ותאוותיה: כיצד לגשת אליה וכיצד לנגוע בה, ומתי ובשל מה תהא קשה או נוחה ביותר, ואת הקולות למיניהם שדרכה להשמיע בכל מקרה ומקרה, והללו שאחר חייב להשמיע כדי לשכך ולעורר זעמה; ולאחר שלמד כל זאת מתוך שעשה עמה זמן מרובה, יקרא לידיעתו זו חכמה, יחבר את הדברים הללו לשיטה-של-אומנות וישים את עצמו מורה לה, בלא שידע לאמיתו של הדבר אף על אחת מאותן הדעות והתאוות אם נאה או מגונה היא, טובה או רעה, מן הצדק או מן העוול; שכל השמות האלה יקרא לפי מה שנראה לה לחיה הגדולה, ומה שתשמח בו, לזה יקרא, טוב, ומה שמרגיז אותה, — רע; ואין בידו לתת שום טעם לאותם הכינויים, חוץ מהטעם הזה: שהוא קורא להכרחי — צודק ונאה; ואילו ההבדל האמיתי בין טבעו של ההכרחי לשל הטוב — אותו לא ראה מעולם, אף אינו מסוגל להראותו לאדם אחר. ואיש אשר כזה, בחיי זיוס! כלום אינו בעיניך מהנך משונה?"

בעיני, כן! אמר.

„וכי יש, לדעתך, איזה הבדל שהוא בינו לבין מי שהכיר לדעת את הלך-רוחם ותאוותיהם של בני ההמון למיניהם המתכנסים יחדיו, ורואה ידיעתו זו כחכמה, בין בציור, בין במוסיקה ובין בפוליטיקה? שהרי מי שנושא ונותן עם הללו ומציג לפניהם שירתו או יצירה אחרת שיצר או שירות ששירת את המדינה, ואשר מתוך כך מעמיד את בני ההמון אדונים לעצמו — לא בלבד שהלה איננו מחוץ לתחומו של ההכרח, אלא אדרבא! אנוס הוא באותו הכרח הנקרא, דיאומידי⁶, לעשות את הדברים שהללו משבחים אותם. ואילו שדברים אלו טובים ונאים הם לפי האמת — כלום שמעת מימיך שאיש מהם נתן טעם לכך, טעם שלא יהא בו כדי לעורר צחוק?"

⁶ כבר נחלקו המפרשים העתיקים בפירוש המושג הזה, ולא נתחזר לאיזה דיאומידיס, ולאילו אגדה מהמיתולוגיה, רומז הביטוי. הכוונה היא, כמובן, להכרח שאין למעלה הימנו.

„אף דומני“, אמר הלה, „שלא אשמע זאת לעולם“.

„כל זאת שקול-נא בדעתך, והיזכר גם בכך: היפה כשלעצמו, שאינו כהרי ריבוי הדברים היפים, או כל ענין כשלעצמו, שאינו כהרי הריבוי בכל ענין וענין — כלום ייתכן שהמון-עם ישמע על כך באורך רוח, ויאמין שהדבר קיים?“

„בשום פנים לא“, אמר.

„מן הנמנעות הוא, אפוא“, אמרתי אני, „שהמון-עם יהא פילו-סופי“.

„מן הנמנעות“.

„והעוסקים בפילוסופיה — בהכרח שבני ההמון יגנו אותם“.

„בהכרח“.

„וכן יגנו אותם כל ההדיוטות הללו שנושאים ונותנים עם קהל גדול, מתוך תשוקה למצוא חן בעיניו?“

„ברור שכן“.

„ומכיון שכן, מה דרך הצלה רואה אתה לטבע הפילוסופי, שיהא מתמיד בעיסוקו ומגיע לכלל שלימות? שקול-נא בדבר מתוך מה שקבענו קודם. הרי הוסכם בינינו שעם מידותיו של טבע זה נמנים תפיסה קלה, זכרון, אומץ-לב ונדיבות רוח“.

„כן“.

„ומי שעשוי כך, הרי כבר בימי נעוריו יהא ראשון בין כל הילדים; ומכל שכן, אם תכונת גופו תהא הולמת את נשמתו“.

„וכי ייתכן שלא?“ אמר.

„דומני, אפוא, שאם יתבגר, ירצו בני משפחתו ובני מדינתו להשתמש בו לצרכיהם“.

„כמובן“.

„ובכן, יהיו מחזרים אחריו בבקשות וכיבודים, כיון שירגישו מראש, מה כוח יהא בידו לעתיד לבוא, ויהניפו לכוח זה“.

„בנוהג שבעולם“, אמר, „אמנם יהא כך“.

„ולדעתך“, אמרתי אני, „מה יעשה שכמותו בין שכמותם, וכל שכן כשהוא אורח של מדינה אדירה, והוא בתוכה עשיר ואציל“.

ונוסף על כך יפה-תואר וגבה-קומה? וכי לא ישתעשע בתקוה שאין לה שיעור, כאילו יהא בידו לנצח על ענייני היוונים והנכרים כאחד, ומתוך כך ינשא את נפשו מעלה מעלה, אגב התגדרות ורוממות-רוח ריקה ואווילית?"

„מאוד מאוד“, אמר.

„ואם יגש אדם אל מי ששרוי בהלך-רוח זה, ויאמר לו מעט מעט את האמת: שאין בו תבונה, ואולם היא דרושה לו, ודבר זה אינו ניתן לקנייה אלא למי שמשים את עצמו עבד לקנייתו, — כלום סביר אתה שבנקל יטה לו אוזן, על אף התקלות העצומות הללו?"

„רחוק הדבר“, אמר הלה.

„ואם“, אמרתי אני, „בשל תכונתו הטבעית הטובה וקירבת רוחו להגיוני דברים, יתן אליו דעתו וישנה דרכו ויהא נמשך אחרי הפילוסופיה, — מה יהיו, לפי דעתנו, מעשיהם של הללו, שעה שיחששו לקפח את התועלת שבו ואת חברותו? כלום לא יאמרו ויפעלו כל פעל וכל דיבור שבעולם, הן כלפיו, לבל ישמע בקול האיש המשדלו, הן כלפי המשדל, לבל יצליח בשידולו, ולשם כך יתנכלו לו ברשות היחיד, וברשות הרבים יעמידוהו לפני בתי המשפט?"

„הכרח גמור“, אמר הלה.

„וכי ייתכן, אפוא, שאותו אדם יפנה לפילוסופיה?"

„לא בנקל“.

„רואה אתה, אפוא“, אמרתי אני, „שלא טעינו במאמרנו, שאף חלקי הטבע הפילוסופי עצמם, כשהם שרויים בכלכלה גרועה, הרי בדרך אחת הם גורמים לכך, שאדם יפנה עורף לאותה התעסקות, וכן גורמים לכך הדברים שברגיל נקראים, טובות: עושר וכל אותו פאר“.

„אמנם לא טעינו“, אמר, „ובצדק נאמר כך“.

„ובכן“, אמרתי אני, „אישי המופלא, זה כליונה של אותה תכונה טבעית שהיא מוכשרת מאין כמותה לטוב שבעיסוקים, וזה

טיבן ועצמתן של המסיבות שבהן אובדת תכונה זו, שהיא בין כה וכה, לפי טענתנו, אינה אלא נדירה. ומבין האנשים האלה גם יוצאים אותם שמביאים על המדינות והפרטים פורעניות גדולות שאין למעלה מהן, וגם אותם שמביאים להם את הברכה, כשבזרם הדברים ייסחפו לכיוון זה. ואילו תכונה קטנונית — לעולם לא תצא ממנה פעולה גדולה, לא על פרט ולא על מדינה.

„אמת לאמיתה“, אמר הלה.

„וכשהללו, שלהם יאתה הפילוסופיה מעל לכל, פונים לה עורף בדרך זו, ומשאירים אותה שוממה ללא גואל, חיים הם עצמם חיים שאינם יאים להם ושאינן בהם מן האמת; ובמקומם נכנסים אצלה — כאילו נתייתמה מקרוביה — אנשים שאינם ראויים לה, ומביאים עליה חרפה וגנאי, כגון מה שהבאת גם אתה בשם מגני הפילוסופיה: שהנזקקים לה — מקצתם אינם ראויים לכלום, ומקצתם — ראויים לפורעניות רבות.“

„ואמנם“, אמר, „הוא הדיבור הרווח.“

„ואין שום תימה“, אמרתי אני, „שהוא רווח. שכן, בראות שאר אי שוני אדם שהמקום הזה נתרוקן מיושביו, אך הוא מלא מלים ואצטלאות מפוארות, הרי כאותם הנמלטים מבתי הסוהר אל המקדשים, גחים גם הללו בשמחה ממצרי אומנויותיהם לתחום הפילוסופיה, ודווקא אותם שבאומנותם הפעוטה היו משוכללים ביותר. שאף על פי שעלה לה לפילוסופיה כאשר עלה לה, הרי לעומת שאר אומנויות שרדה לשמה תפארת יתירה, ואל זו שואפים, אפוא, אנשים רבים שמצד טבעם פגומים הם, וכשם שלקו בגופם מחמת אומנויותיהם ומלאכותיהם, כן נמצאות גם נשמותיהם רצוצות ושבורות מחמת משלח ידם המפרך; או שמא אין בכך משום הכרח?“

„יש ויש“, אמר.

„וכי סבור אתה“, אמרתי אני, „שהללו יהיו נבדלים בעיני רואם אף במשהו מאותו שוול-של-נפח קירח וגוץ שנתעשר,

ולאחר שנשתחרר זה עתה מבית הסוהר, רחץ באמבט, לבש בגד חדש, מתקשט כחתן, ועומד לשאת את בת אדוניו, כיון שזו שרויה בעוני ובדידות?"

"ההבדל אינו גדול", אמר.

"ואיזה ילדים מסתבר שיולידו הללו? כלום לא אסימוני-אדם ופחותי-ערך?"

"הכרח גמור".

"וכי מה? אנשים אלו שאינם ראויים להשכלה, ובכל זאת הם קרבים אליה ונוקקים לה שלא כראוי, מה נגיד עליהם? איזו מחשבות ודעות יולידו הם? כלום לא כאלה שבאמת מגיע להם השם סופיסמים, ואין בהם שום כשרות-שמלידה, ושום אחיזה בבינת אמת?"

"ללא שום ספק".

"משתיירים, אפוא", אמרתי אני, "אדימאנטוס, מתי-מספר בלבד הנזקקים לפילוסופיה כראוי לה: אולי בהגזר גלות על אישיות אצילה ומחונכת כשורה, ובאין לה מקלקלים, הרי בהתאם לטב-עה מתמידה היא בפילוסופיה; או בצמוח במדינה קטנה נשמה גדולה, שקלו בעיניה ענייניה של זו, והיא מתעלמת מהם; ולעתים רחוקות אף יקרה, שכשרון נאה יעזוב אמנות אחרת שבצדק תיקל בעיניו, ויפנה אליה. אף קולר זה התלוי בצווארו של חברנו תיאגיס? יש בו כדי להצמיד אדם אליה: שכן כל שאר הגורמים כבר עמדו להרחיק גם את תיאגיס מן הפילוסוף-פיה; אלא שחולניות גופו מונעת אותו מלעסוק בענייני המדינה, ועוצרתו בכך. שעל עצמי לא כדאי לייחד את הדיבור: על הכימן הדימוני המזהיר אותי; שהרי לשעבר כמעט לא נודמן סימן זה אף לא לאחד. ומי שנמנה, אפוא, עם המועטים הללו, וטעם מה מתוק רכוש זה ומה רב האושר שבו, ומאידך גיסא רואה הוא למדי את שגעונם של המרובים, ורואה שאף אחד —

ז נזכר ב"אפולוגיה" (כרך א, עמ' 228); תלמיד של סוקראטס, שבזמן המשפט כבר היה מת.

אם לומר את הדבר בפה מלא — אינו עושה שום דבר בריא בענייני המדינות, ואדם אין לו שום בעל ברית שיחד אתו יכול היה לצאת ולעזור לצדקה, ולחזור בשלום ממלחמה זו; אלא דומה כמי שנפל לבין חיות; והנה הוא גופו איננו נכון לשתף עצמו במעשי העוול שלהם, אף איננו מסוגל לעמוד, הוא האחד, כנגד כל אותם הפראים, כי בטרם יוכל לסייע מדינתו או ידידיו, אבוד יאבד, בלא שיביא תועלת לעצמו ולזולתו — כשכל זאת ישקול בדעתו, ידום אותו איש ויעשה את שלו, וכבשעת סערה, בשאת הרוח ענני אבק וגשמי עז, יחסה בצלו של קיר, יראה את האחרים הולכים ומלאים פריצות, ותנוח עליו דעתו, אם הוא עצמו יצליח כאשר יצליח לחיות את חייו שלו עלי-אדמות בנקיון מעוול ומחטאים, ואם בשעת פטירתו יהא מסתלק בתקוה טובה, וברוח שליוה ואדיבה.

„ואמנם“, אמר הלה, „לא ישיג את הקטן שבהישגים, אם כך יסתלק“.

„אף לא“, אמרתי אני, „את הגדול ביותר, שלא זכה למשטר המדיני הנאות לו. שכן בנאות לו ישגשג הוא עצמו שגשוג יתר, ועם שיושיע ענייניו שלו יושיע גם את ענייני הציבור. — אם כן, מה טעם מקטרגים על הפילוסופיה, ושלא בצדק מקטרגים עליה, על כך נדון, כמדומני, במידת הצורך, אלא אם כן יש בפיך להוסיף ולטעון טענה אחרת“.

„שום טענה“, אמר הלה, „לא אטען עוד בענין זה; אך איזה משטר מהמשטרים שבזמננו ייקרא בפיך נאות לפילוסוף?“

„אף לא אחד“, אמרתי, „והרי הוא הדבר שאני קובל עליו: בין סדרי המדינה הנוהגים עכשיו אין אף אחד שיהא ראוי לתכונתו הטבעית של פילוסוף. ומכאן אף תמורותיה וחליפותיה של תכונה זו: משל לזרע זר, שנזרע באדמה לא-לו, ודרכו לקפח סגולתו ולהשתעבד לסביבתו, כך אף המין הזה איננו עוצר כעת את כוחו שלו, אלא מתנון ולובש צורה שאינה צורתו. אך אם ימצא את המשטר המדיני הטוב ביותר, כשם שאף הוא עצמו

טוב ביותר, כי אז יתברר שלאמיתו של הדבר הוא היה אלוהי, ושאר המינים — אנושיים בלבד, הן מבחינת תכונתם הטבעית, הן מבחינת עיסוקיהם. אך ברור שלאחר מכן תשאל, מה הוא אותו משטר מדיני?”

”טעות היא בידך”, אמר; “שלא על כך עמדתי לשאול, אלא אם הוא זה שתיארנו אותו כשייסדנו את המדינה, או שונה מזה.”

”משאר בחינות”, אמרתי אני, “הריהו זה; אלא שכבר נאמר גם בשעתו, שמדינה זו צריך שיימצא בה תמיד יסוד־מה שידע טעמו של המשטר, אותו הטעם עצמו שידעת גם אתה, המחוקק, שעה שקבעת את החוקים.”

”אמנם כך נאמר”, השיב.

”אך הענין לא הובהר די־צרכו”, אמרתי, “מתוך פחד מפני מה שהבהרתם אתם בהשגותיכם: שההוכחה תהא ארוכה וקשה; שגם התיאור של מה שנשתייר אינו קל בקלים.”

”ומהו שנשתייר?” שאל.

”באיזו דרך תיגש מדינה אל הפילוסופיה, ולא תאבד. שכל דבר גדול — סכנה כרוכה בו, ובאמת, לפי המימרה, קשה הוא היפה”.

”אף על פי כן יתחור־נא גם ענין זה, והדיון יבוא לידי גמר.”

”אם אמנם יש עיכוב בדבר”, אמרתי אני, “אינו בחוסר רצון, אלא בחוסר יכולת, שמוכן ומזומן אני — על כך תעמוד במו עיניך. בוא וראה מיד, כיצד אשים נפשי בכפי ואומר, שמדינה חייבת לפנות אל אותו עיסוק בדרך הפוכה משנהוג עכשיו.”

”כיצד?”

”עכשיו”, אמרתי אני, “הפונים אליה אינם אלא צעירים, שבין גיל הילדות לבין הזמן בו יעסקו בהנהלת ביתם וכלכלתו, ניג־שים אל הקשה שבחלקיה ומיד הם נפטרים ממנה, שכבר נעשו לפילוסופים מושלמים; והנה בחלק הקשה ביותר מתכוון אני להגיוני הדברים. לאחר מכן רבותא היא בעיניהם, כשיאותו להזמנתם של אחרים העוסקים בכך, ושומעים לקחם, מהיותם

סבורים שחובה עליהם לעסוק בענין זה דרך אגב. ואילו בסמוך לגיל השיבה יכבו, חוץ מכמה אחדים, כבייה מוחלטת יותר מש־תכבה השמש לדברי היראקליטוס: ששוב אינם מתלקחים.”
 „והגישה הנכונה — כיצד?” שאל.

„בהיפוכה הגמור של דרך זו: צעירים וילדים חייבים לפנות לחינוך ופילוסופיה ההולמים את גילם, ולדאוג היטב היטב לגופם, בפרק הזמן שבו הוא גדל ומתבגר, ומתוך כך הם קונים לעצמם כוח סיוע לפילוסופיה; ובהגיעם לתקופה שבה מתחילה הנשמה מגעת לפרקה, יש להגביר אימוניה של זו. ושעה שחזקת הגוף פוחתת והולכת, ושוב אינה בתחום עסקי המדינה ומסעי הצבא, ירבצו בנאות שלווה אלה כשהם חפשיים לנפשם, ולא יעסקו בשום ענין אחר אלא אם כן יעשו כך דרך אגב, — הללו שעתידיים לחיות חיי אושר, ולזכות שם, אחרי מותם, בגורל שיהא כתר נאה לימי חייהם שבכאן.”

„אכן נראה”, אמר, „שאתה מדבר בנפש חפצה, סוקראטס. אולם דומני שרוב שומעריך יתנגדו לך אף ביתר שאת, וכלל וכלל לא יאמינו לך, החל מתראסימאכוס.”

„אל תחרחר ריב”, אמרתי אני, „ביני לבין תראסימאכוס, שזה־עתה היינו לידידים, וגם קודם לא היינו אויבים זה לזה. שאכן לא נחסוך כל מאמץ עד שנכניס את הדבר גם בלבם וגם בלב האחרים, או עד שלפחות נקדם אותם במשהו ונכינם לקראת חייהם שלעתיד לבוא, כששוב יוולדו⁸, ושוב יזדמנו לשיחות מעין אלו.”

„בפרק זמן קצר”, אמר, „נוגעים דברריך.”

⁸ הם „יחלדו שוב”, מפני שאינם נמנים עם הפילוסופים שגורלם „שם” יהיה „כתר נאה לימי חייהם שבכאן”, דהיינו — פטורים יהיו מהגלגול. השחה „מנון” (כרך א, עמ' 430 וכו'), שם מתפרשת ההקבלה בין „מקודשי המיסטורין”, שלפי התורה האורפית היו פטורים מהגלגול, ומקודשיהם של מיסטרי הפילוסופיה, שאפלטון מעמיד אותם במקומם של אלו. הדברים נאמרים, כמובן, בנימה של אירוניה, וכך גם נתקבלו על אדימאנטוס.

„בפרק זמן שאיננו ולא כלום“, אמרתי, „נוכח עולמי-העולמים. אך אין בכך משום תימה, אם רוב בני האדם אינם מאמינים לנו; הרי מימיהם לא ראו ראייה את שעכשיו שמעו עליו ראייה; אף לא שמעו לשון שיהא מאליו נופל על לשון, כבפסוק זה שאמרתיו עכשיו, אלא שמעו מליצות אחרות כגון אלו, שמלו-תיהן דומות דמיון מעושה. ואולם גבר שבמידת האפשר נעשה דומה ושווה לסגולה הטובה, במעשה ובדיבור, בתכלית הדמיון, והשולט במדינה שגם היא כך, — כזה לא ראו, לא ביחיד ולא ברבים. או שמא סובר אתה שכן?“

„ודאי שלא“.

„ואף לדברי הגיון, אישי המבורך, שיש בהם יופי וחירות, מעולם לא הקשיבו כהוגן, — לדברי שיח שטיבם לבקש את האמת בכל מאמץ ובכל דרך שהיא, לשם הכרתה; והדורשים ממרחק רב בשלום אותם דברי ההתחכמות וההתנצחות, שאינם מתכוונים אלא לפאר את בעליהם ולריב את ריבם, בבתי הדין ובמסיבות שבפרט“.

„אף לדברים ממין זה“, אמר, „לא הקשיבו מעולם“.

„הוא הדבר“, אמרתי אני, „שבשעתו ראינוהו מראש ופחדנו בגללו, אלא שאף על פי כן מצאנו לומר, אנוסים על פי האמת, שלא מדינה ולא משטר — ואף לא גבר שדינו כדינם — יגיעו לכלל שלימות, עד שאותם הפילוסופים המועטים — לא אלה שנקראים עכשיו, מושחתים, אלא, חסרי התועלת — יתגלגל להם הדבר ומרצונם או בעל כורחם יצטרכו לדאוג למדינתם, ולמדינה יתגלגל הדבר שתהא סרה למשמעתם של אלה; או עד שמתוך השראה אלוהית כלשהי תיכנס בלב בניהם של מי שעכ-שיו שליטים או מלכים הם, או בהם עצמם, אהבת-אמת אל הפי-לוסופיה האמיתית. ואני אין בפי לומר שום טעם, מדוע מן הנמנע

י רמו לדיאוניסיוס הצעיר, בנו של דיאוניסיוס הראשון מלך סיראקוסי, שאפלטון תלה בו תקתת גדולות; כשמת דיאוניסיוס הראשון בשנת 367, נסע אפלטון בפעם השניה לסיראקוסי, כדי להשפיע ברוח הפילוסוף

הוא, שיקרה אחד משני הדברים הללו, או שניהם כאחד. שאילו היה הדבר מן הנמנע, היו לועגים לנו בצדק, שלריק משמיעים אנחנו דיבורים הדומים כתפילות. וכי לא כך הוא?"

"והנה אם בזמן מן הזמנים, במשך עולמי-העולמים שעברו, נת-עורר בפילוסופים מובהקים צורך-מה לדאוג למדינתם, או אם קיים כצורך הזה גם עכשיו בארץ מארצות הנכרים, הרחק מטווח ראיתנו, או אם יתעורר לעתיד לבוא, — נכונים אנחנו ליאבק בדיבור עד גמירא ולהוכיח שמשטר זה שתיארנו נתהווה או הווה או יתהווה במדינה שמוסה זו נעשתה ריבון לה. שכן אין הדבר מן הנמנע, ואף אנחנו איננו מש-מיעים דברים שבנמנעות. ואולם שקשים הם, — בזה מודים גם אנחנו".

"גם לי", אמר, "נראה כך".

"אך תגיד", אמרתי אני, "שלרוב האנשים שוב אין הדבר נראה?"

"אולי", אמר.

"אישי השליו", אמרתי אני, "אל-נא תקטרג על המרובים עד כדי כך. הם ישנו דעתם, אם תדבר על לבם בנתת-רוח ובלא התנצחות, להסיר את הדיבה שיצאה על השאיפה-למדע, ואם תראה להם מי הם הפילוסופים שאליהם נתכוונת, ותגדיר את תכונתם הטבעית ואת הענין שבו הם עוסקים, לבל ידמו בנפשם שאתה מתכוון להללו שאותם הם משווים לנגד עיניהם. וכי לא תאמר גם אתה, שאם כך יראו את הדבר, יבואו לכלל שינוי דעתם, ותשובתם תהיה אחרת? או שמא סבור אתה, שיקפיד אדם עם מי שאין בו קפידה, או יחמיר עם מי שאין בו חומ-רה, — אדם שעצמו נוח לברייות, ואיננו צר-עין? שכן אקדימך

פיה על לב בנו שמלך תחתיו; וחזר על נסיון זה במסעו השלישי לעיר זו בשנת 361. אפלטון מתאר נסיונות אלו בהרחבה באיגרותיו (השחה במיוחד איגרות 7 ו-8).

ואומר, שבמתי-מספר אמנם תזדמן, לפי דעתי, תכונה קפדנית כל כך, אך לא ברוב בני האדם.

„וגם אני“, אמר, „תמים-דעה אתך“.

„היה-נא, אפוא, תמים-דעה גם בדבר זה גופו, שבקפידת ההמון על הפילוסופיה אשמים הללו שבמשובת-חג פרצו לתחומה שלא כדין, והנה הם מרבים גידופים בינם לבין עצמם ואוהבים להס-תכסך, ולהגם סובב תמיד על בני אדם, — דבר שיאה פחות מכל לפילוסופיה!“

„הרבה פחות“, אמר.

„שמי שלאמיתו של הדבר, אדימאנטוס, נותן דעתו על-מה-שהוה, ודאי שאין לו פנאי להביט למטה לעסקיהם של בני אדם, ולהתמלא קנאה ואיבה כשהוא נלחם בהם; אלא הוא וש-כמותו יחזו ויתבוננו בדברים שהם ערוכים כתיקונם ועומדים תמיד בעינם ושאינם עושים ואינם סובלים עוול זה מזה, שכולם נוהגים לפי סדר והגיון, ומתוך התבוננותם זו יגיעו לידי חיקוי הדברים הללו ויידמו להם ככל אשר אפשר. או שמא סובר אתה, שיש אפשרות כל שהיא, שהמתחבר עם דבר-מה ומעריץ אותו, לא יהא מחקהו?“

„אי אפשר“, אמר.

„נמצא שהפילוסוף, באשר הוא מתחבר למה שהוא אלוהי ומ-תוקן, יהא מתוקן ואלוהי ככל אשר ניתן לאדם. אולם אין לך דבר בעולם שאין מרבים להעליל עליו“.

„ודאי ובוודאי“.

„ואם באיזו דרך שהיא“, אמרתי, „יוטל עליו על איש זה: שאת אשר חזה שם, ישתדל לבצע בדפוסי חיים של בני אדם, הן ברשות היחיד הן ברשות הרבים, ולא יצור צורת עצמו בלבד, — כלום סובר אתה שהוא יהיה בעל מלאכה גרוע, ליצירת ישוב-דעת וצדקה וכל סגולת אורח טובה?“

„כלל וכלל לא יהא גרוע“, אמר הלה.

„ואם ירגישו המרובים, שאנחנו אומרים את האמת על אודותיו,

כלום יקפידו עם הפילוסופים ולא יאמינו לנו כשנאמר, שלעולם לא תזכה מדינה לאושר, אלא אם כן תצויר תבניתה בידי אותם הציירים שנוקקים לדוגמה האלוהית?"

"לא יקפידו", אמר הלה, "אם אמנם ירגישו בכך. אך כיצד ינהגו הללו, לדבררך, בצויר התבנית?"

"כלוח של שעוה", אמרתי אני, "יטלו לידיהם מדינה ודפוסי חיים של בני אדם, ויטהרו אותה¹⁰ בתחילה, דבר שאינו כלל מן הקלים. שהרי ברי לך, כי כבר בראשית דרכם יהיו הללו נב-דלים מזולתם בכך, שלא יהיו נכונים לטפל לא ביחיד ולא במדינה, אף לא לחוקק לה חוקים, עד שלא יקבלו לידם והיא טהורה, או עד שיטהרוה במו ידיהם."

"ובצדק", אמר.

"והרי לאחר מכן ישרטטו בה את תכנית המשטר בקווים כלליים?"

"בוודאי".

"ואחר כך, כשישכללו את ציורם, דומני שיביטו תכופות אל שני הצדדים: יביטו אל מה שמטבע ברייתו צדיק הוא ונאה ומיושב בדעתו וכל כיוצא בזה, וכן יביטו אל מה שרווח בין האנשים, ומתוך עיסוקיהם של אלה יכניסו אל תמונתם, אגב עירבוב ומיזוג הצבעים, גונו של בשר ודם שבקביעתו יסתמכו על מה שקרא גם הומירוס — כשמזדמן הדבר בין בני האדם — כדמותו של אלוה' וכגונו של אלוה'¹¹."

¹⁰ התרגום מקיים את הקונסטרוקציה (הרופפת מבחינה דקדוקית) של המקור: "אותה" במקום אותם; שכן מצמצם אפלטון את כינוי הגוף ומייחס אותו למדינה בלבד (וכך בסוף פיסקה זו: "לחוקק לה חוקים", אף על פי שקודם נאמר "לא ביחיד ולא במדינה"); אי הדיוק הדקדוקי מסתבר מתוך כך, שה"טיהור" בו מדובר בפיסקה זו — אין עניינו אלא המדינה בלבד, ואילו כינון "דפוסי חייהם של בני האדם" לא יקום בדרך "טיהורם" של הדפוסים הישנים, אלא, כמתואר בפיסקה הבאה, מתוך "מיזוג" הדפוסים הקיימים והאידיאליים.

¹¹ שמות תואר שהומירוס משתמש בהם במקומות רבים לציון אנשים מצויינים.

„נכון“, אמר.

„ולעתים ימחקו, כמדומה לי, את אשר ציירו, ולעתים ירשמו שנית את אשר מחקו; עד שיבצעו דפוסי חיי אדם שיהיו, ככל אשר ניתן הדבר, אהובי-אל“.

„יפה לאין ערוך“, אמר, „יהא ציור זה“.

„ואותם האנשים“, אמרתי אני, „שאמרת כי ישתערו עלינו בכל מרצם, — כלום נוכל באיזו דרך שהיא להכניס בלבם שיאמינו, כי האיש שבשעתו היללנו אותו באזניהם, ושבגינו כעסו עלינו, על שמסרנו לידו את המדינות — הריהו צייר משטרים מעין

זה? וכי יהיו נוחים קצת יותר, כשעכשיו ישמעו כך?“

„הרבה יותר“, אמר הלה, „אם דעתם מיושבת עליהם“.

„שהרי מאיזה צד יוכלו לחלוק עלינו? כלום מצד זה, שהפילו-

סופים אינם מאהבי היש והאמת?“

„תהא זו טענה“, אמר, „שאין הדעת סובלתה“.

„או שתכונתם הטבעית, אותה תיארנו, אינה בת-משפחה של

מה שהוא טוב ביותר?“

„אף זאת לא יוכלו לטעון“.

„וכי מה? אם תזכה תכונה כזאת לעיסוקים הראויים לה, כלום

לא תיעשה טובה בתכלית ופילוסופית, יותר מכל אחרת? או

שמא יטען הטוען כי קרובה יותר האפשרות, שיגיעו לכך הללו,

אשר קבענו גדרם שלא כנ"ל?“

„ודאי שלא“.

„וכי עוד תבער חמתם לכשנגיד, שעד שמשפחת הפילוסופים

לא תהא ריבון מדינה, לא יהא קץ הפורענויות לא למדינה ולא

לאזרחיה, ואף משטר זה, שאנו מעלים אותו בדברינו כאגדה,

לא יתגשם במציאות?“

„אולי“, אמר, „תבער חמתם פחות“.

„וכי תסכים שלא נסתפק ב'פחות' זה, אלא נגיד שהם נתפייסו

לנו לגמרי, והדבר נתקבל על דעתם, כדי שיתביישו לשמע

תשובתנו, ואם לא מטעם אחר, יודו לנו מתוך כך?“

„ודאי ובוודאי“, אמר.

„יהא-נא, אפוא“, אמרתי אני, „הדבר הזה מקובל על דעתם של האנשים הללו. אך שמא על כך יחלוק החולק: שבניהם של מלכים או שליטים יוכלו להיות פילוסופים מטבעם?“

„איש לא יחלוק על כך“, אמר.

„וכי יוכל אדם לטעון, שאם יקומו כאלה, אין כל אפשרות שלא יתקלקלו? שבקושי הכרוך בהצלחתם מודים גם אנחנו. אולם כלום יוכל אדם לחלוק עלינו ולטעון, שבכל עולמי-העולמים לא יינצל אף אחד מכולם?“

„וכי כיצד תיתכן טענה כזאת!“

„ואולם“, אמרתי אני, „כשיקום אחד, ומדינתו תישמע לו, יהא בו כדי להגשים את הדברים שעכשיו אין מאמינים באפשרותם!“

„אמנם כן“.

„שכן“, אמרתי אני, „כשמושל יקבע אותם החוקים וסדרי החיים שתיארנו, הרי ודאי שלא מן הנמנע הוא, שהאזרחים יהיו גבירים לנהוג לפיהם“.

„כלל וכלל לא“.

„אולם מה שנראה לנו, שיהא נראה גם לאחרים, — כלום יש בכך משום תימה ומשום מגיעה?“

„דומני שלא“, אמר הלה.

„ואילו שכך טוב ביותר, אם אמנם אפשרי הוא, — זה נתחווה, כמדומני, די הצורך בדברינו הקודמים“.

„כן“.

„ועכשיו, כנראה, נמצאנו אומרים, שאילו קמה תחוקה זו שתיארנו, היתה זו טובה ביותר; והגם שלא תקום בנקל, לא מן הנמנעות הוא שתקום“.

„אמנם כך“, אמר.

„ולאחר שבדי-עמל נסתיים דיון זה, חייבים לנו לדבר עכשיו על מה שנשתייר עוד: כיצד, ומכוחם של איזו מדעים ועיסוקים,

יגדלו במדינתנו מצילי המשטר ומקיימיו, ובאיזה גיל יפנה כל אחד מהם אל כל מדע ומדע?"

„כן, על כך עלינו לדבר“, אמר.

„לא עלתה בידי“, אמרתי אני, „תחבולתי המחוכמת כשפסחתי קודם על הסוגייה המוקשה: כיצד ישאו להם נשים; וכן על הקמת הזרע ומינוי המושלים, — בדעתי עד כמה עשויה האמת השלימה בעניינים אלה לעורר שטנה, ומה רב הקושי שבהגשמתה. שעל אף תחבולה זו נתגלגל הדבר שהיה עלי להרחיב את הדיבור על אותם העניינים. ואכן, כבר נסתיימה סוגיית הנשים והילדים; ואולם לזו של המושלים יש לגשת כאילו רק הוחל לדון בה. אמרנו, אם זכור אתה, שעליהם להראות את עצמם אוהבי מדינתם, במבחנים של הנאות וייסורים שייבחנו בהם, ולהוכיח שלא טרחות ולא סכנות ושום שינוי-מזל מסוג אחר לא יעבירו אותם על דתם זו; ואמרנו שמי שאינו מסוגל לכך יש להוציאו מכלל השומרים, ואילו היוצא ללא פגם מכל נסיון, כזהב שנבחן באש, יש להעמידו מושל ולתת לו בחייו ואחרי מותו מתנות-כבוד ופרסים. מעין אלה היו הדברים שנאמרו, ואגב כך סטה הדיון הצדה ולוט על פניו, מתוך חשש לעורר את הענין הזה הנמצא עכשיו בידנו.“

„אמת לאמיתה דיברת“, אמר; „שכן זוכר אני.“

„שכן, ידידי“, אמרתי, „היססתי להשמיע אותם הדברים שעכשיו העזנו פנינו בהם; שעכשיו נרהיב-נא עוז בנפשנו להגיד גם זאת: שאותם ששומרים הם במלוא מובן המלה, יש לעשותם פילוסופים.“

„כך יוגד-נא“, אמר.

„ושים-נא לבך לכך, שכמובן לא יהיו לך אלא מועטים שכאלה. שאותה תכונה טבעית שתוארנו ואמרנו שהללו אי אפשר להם בלעדיה — חלקיה של זו אין דרכם להיוולד יחדיו אלא לעתים רחוקות, ועל פי הרוב היא נולדת במפורד.“

„מה פירוש דברייך?“ שאל.

„הרי יודע אתה, שהמהירים ללמוד והזכרנים והפיקחים וקלי-
 התפיסה ובעלי תכונות כיוצא בזה, וכן עזי כוח-נעורים ובעלי
 שאר-רוח, אינם נוטים מטבעם לחיות חיים כתיקונם בשקט
 וביטחה, אלא רוחם המהירה תשא אנשים שכאלה לכל אשר
 תשאם, והביטחה נעדרת בהם כליל.”
 „כדברריך”, אמר, „כן הוא”.

„ומאיך גיסא, האופיים הבטוחים הללו שאין בהם מן ההפכפכ-
 כנות, אותם שאפשר לסמוך עליהם במידה יתירה, ובמלחמה
 לא ינועו ולא יזועו נוכח הסכנות, — הללו נוהגים באותה דרך
 עצמה גם נוכח הלימודים; קשים הם לנוע וקשים ללמוד, כאילו
 שותקו חושיהם, וכל אימת שיתחייבו במאמץ מעין זה, גוברים
 עליהם שינה ופיהוק.”
 „כך הוא”, אמר.

„והרי אנחנו טוענים שאופיו של אדם צריך שיהא לו חלק טוב-
 ונאה גם בזה וגם בזה, ולא — אין לשתפו באותו חינוך, שב-
 מלוא המובן של המלה חינוך הוא, ולא בכבוד ובשלטון.”
 „ובצדק אנו טוענים כך”, אמר הלה.
 „וכי אינך סובר, אפוא, שאופי כזה דבר נדיר הוא?”
 „כמובן”.

„ויש לבחון אותו באותן הטרחות והסכנות וההנאות שהזכרנו
 בשעתן; ועכשיו מוסיפים אנחנו גם את הדבר שאז פסחנו עליו:
 שיהא צורך לאמן את התכונה הטבעית הזאת גם בלימודים מרו-
 בים, ולבדוק אגב כך אם יהא בכוחה לעמוד גם בחשובים שב-
 לימודים, או אם תרפינה בהם ידיה, כדרך שידי אחרים תרפינה
 בשאר משימות”.

„ואמנם מן הראוי הוא”, אמר, „לבדוק אותה כך. אך איזו הם
 החשובים שבלומודים’ שהזכרת?”
 „ודאי זכור אתה”, אמרתי אני, „שהבחנו בין שלושה כוחות של
 הנשמה, ומתוך כך הסקנו מסקנות לגבי טיבם של צדקה, ישוב
 דעת, אומץ לב וחכמה?”

„לולא זכרתי“, אמר, „היה מגיע לי שלא אשמע את השאר.“
 „וגם מה שהקדמנו לדברים הללו, זוכר אתה?“
 „מהו זה?“

„הרי אמרנו, שכדי לראות את הדברים ראייה יפה ביותר, ישנה דרך ארוכה ומקפת מזו, שמי שילך בה, יתחווירו לו הדברים לגמרי; ואילו אפשר גם להביא ראיות בעקבות אותם הדברים שכבר נאמרו קודם לכן. ואתם אמרתם שיש להסתפק בכך, ולפיכך נאמרו אז הדברים הללו, שלדעתי לא היה בהם משום דיוק; אך אם באתם על סיפוקכם — הגידו זאת.“

„לי“, אמר, „נראה שיעורם של הדברים; וגם האחרים סברו כך.“
 „אולם, ידידי“, אמרתי אני, „בעניינים מעין אלה, שיעור המח-סר את היש כל חסרון שהוא, כלל וכלל לא יהא שיעור; ששום דבר שאינו מושלם אינו שיעור-מידה לשום דבר אחר. אך לעתים נראה לכמה אנשים, שכבר די בכך, ואין צורך לחקור הלאה מזה.“

„רבים מאוד“, אמר, „שרויים בהלך-רוח זה, מתוך קלות דעתם.“

„אולם הלך-רוח זה“, אמרתי אני, „דרוש פחות מכל לשומר של מדינה וחוקיה.“
 „מובן שלא“, אמר הלה.

„אם כן, חברי“, אמרתי, „חייב הלה ללכת בדרך הארוכה והמ-קפת יותר, ולעמול בלימודיו לא פחות מאשר באימוניו הגימ-נאסטיים; ולא — הרי לא יגיע לעולם, כפי שאמרנו זה-עתה, אל תכליתו, דהיינו — אל הלימוד החשוב ביותר שעליו הוא מצווה מעל לכל.“

„וכי יש לך דבר העולה בחשיבותו אף על צדקה ועל אותן הסגולות הטובות שהרחבנו עליהן את הדיבור, ולא הם העניינים החשובים ביותר?“

„יש מה שעולה עליהם“, אמרתי אני, „וגם בסגולות הללו עצמן אין להתבונן לפי ציור תבניתן בלבד, אלא יש לפרט ולשכלל

את הציור בתכלית השכלול. וכי לא מגוחך היה המעשה, אילו התאמצנו לעשות הכל כדי לתאר שאר דברים פחותי-ערך תיאור מדויק וטהור ככל שניתן לדייק בהם, ואילו בשביל המדעים שאין כמותם לחשיבות לא דרשנו עיון שאף הוא לא יהא כמותו לדיוק?"

"היה זה מגוחך עד מאוד", אמר; "אך בדבר מדע זה שאין כמותו לחשיבות — כלום מדמה אתה בנפשך שלא ישאלך השואל מה הוא ומה עניינו, ויתן לך להתחמק?"

"ודאי שלא", אמרתי אני, "וגם אתה רשאי לשאול. הלא מכל מקום שמעת על כך פעמים לא מעטות, ואילו עכשיו — או שאין הדבר עולה על דעתך, או שיש בכוננתך להציק לי בהשגותיך. ודבר אחרון זה נראה לי יותר; שהרי פעמים רבות כבר שמעת שהמדע שאין כמותו לחשיבות הריהו — דמותו של הטוב¹², שגם מעשי הצדק והשאר נזקקים לדמות זו, נוסף על סגולתם המיוחדת, ורק מתוך כך תהא בהם תועלת וברכה. ועכשיו מוב-טחני שידעת, כי הוא הדבר שאני עומד לאמרו, ולא עוד אלא שאין אנחנו יודעים את הדמות הזאת די צרכה. ואם איננו יודעים אותה, — הרי ידעת שאפילו נהיה בקיאים בשאר הדברים

¹² ביחנית: ה"אידיאה" של הטוב. בהקשר דברים זה תירגמתי "דמות", שכן מקיימת תיבה זו במידת האפשר את האטימולוגיה של המלה "אי-דאה" (מלשון "ראה"), והוראתה נתקרבה עקב הפירושים המקובלים ל"כדמותו" שבבראשית א' קירבה יתירה להוראה האפלטונית של ה"אי-דאה". דרך אגב: כל העמל לשמור על עקביות בתרגום המושגים האפלטוניים, לא זו בלבד שהוא טורח לשוא, ופוגע ברוח לשונו של אפלטון שאינו חושש כלל להרבות ב"מונחים" סינונימיים ומעין סינונימיים לגבי אותו הענין עצמו, כדי להוסיף ולהבהיר כחנתו בשפע ולא בצמצום, כיד השפה היחנית הטובה עליו, — הרי השואף ל"עקביות" בתרגום המונחים מתעלם גם מהאירוניה הגלויה בה נוהג סוקראטס האפלטוני בפרודיקוס, הסופיסטן שהצטיין בהבחנה המדוקדקת בין מלים דומות (השחה, למשל, "פרוטאגוראס", כרך א' ע' 66: "ומפרודיקוס הלז מבקש אני שלא יבחין בין המלים: הגדנא נעים או ערב או מענג, או כפי וככל שרצוי לך לקרוא לזה, ..., אך השבנא לי לפי כחנת").

ככל שניתן לאדם להיות בקי בהם, לא תועיל לנו בקיאות זו ולא כלום; כשם שאף לא יועיל לנו שום קנין שנרכוש לעצמנו, בלא שתהא בצדו ברכת הטוב. או שמא סובר אתה שיש יתרון בקניית כל דבר שבעולם, שאיננו דבר טוב? או בידיעת כל שאר עניינים, כשאינ עמה ברכת הטוב, ושום דבר נאה-וטוב לא ידעת?"

"חי זיוס, אינני סובר כך", אמר.

"והרי אף זאת ידעת: שבעיני רוב בני האדם — הטוב הוא הנאה, ובעיני המחוכמים יותר — ידיעה".

"כמובן".

"וכן ידעת, ידידי, שהסבורים כך אין בפיהם לפרש: איזו ידיעה; ובסופו של הדבר נאלצים הם לומר: ידיעת הטוב".

"ואמנם מגוחכת תשובתם", אמר, "מאוד מאוד".

"שכיצד לא תהא מגוחכת", אמרתי אני, "אם הם מגנים אותנו על שאיננו יודעים מהו הטוב, ומשיבים לנו, כאילו ידענוהו? שכן הם טוענים, כי הוא ידיעת — הטוב, כאילו נרד לסוף דעתם, כשאך יהגו בשפתם את שם הטוב".

"אמת לאמיתה", אמר.

"והמגדירים את הטוב בהנאה — מה דינם? שמא פחותה תעייתם במשהו משל האחרים? וכי לא נאלצים גם הללו להודות, שישנן הנאות רעות?"

"בוודאי".

"דומני, אפוא, שחייבים הם להודות, שטוב ורע — היינו הך? או לאו?"

"אלא מה?"

"ברור, אפוא, שעצומים ומרובים הם הספקות בענייננו?"

"כמובן".

"וכי זה אינו ברור: שלגבי צדק ונזי, יבחרו רבים במה שדומה כך, ויעשו ויקנו להם אף מה שלאמיתו של הדבר איננו לא צודק ולא נאה, ודים במראית העין; אך אין שום אדם שיסתפק גם

לגבי הטוב במה שדומה כטוב, אלא כאן הם מבקשים את הדברים שבאמת כך הם, ויבזו איש איש למראית העין".
 "מאוד מאוד", אמר.

"והנה ענין זה שכל נשמה רודפת אחריו ושלשמו היא עושה כל מעשיה, אגם ניחוש שהוא קיים, אך בלי דעת ובלי יכולת לתפוס די-יצורכה מה הוא זה, או אף לנקוט לגביו איזה שהוא מופת בר-קיימא, כדרך שיש בידה לגבי זולתו; — ואמנם מפסידה היא בשל כך גם בשאר הדברים כל תועלת שתיתכן בהם — כלום נגיד שבענין שכך טיבו וכך חשיבותו יהיו גם הללו שרויים בחשיכה כה רבה, אותם המעולים שבמדינה, שבידיהם נפקיד הכל?"

"בשום פנים לא", אמר.

"שלדעתי", אמרתי, "כשאינן יודעים על דברים צודקים ונאים, מאיזו בחינה טובים הם, הרי שאין להם לדברים הללו שומר בעל ערך, אם זאת לא הכיר לדעת! ויש בלבי ניחוש-מה, שעד של ידע זאת, אף לא יכיר שום אדם די-יצורך את הדברים הללו עצמם".

"ואמנם", אמר, "יפה ניחשת!"

"והרי תיקון סדרי משטרנו יהא מושלם, כשישגיח עליו שומר הבקי בדברים הללו?"

"בהכרח", אמר. "אך מהו הטוב, סוקראטס, לדעתך אתה: ידיעה או הנאה או משהו אחר, שונה מהללו?"

"רשע שכמותך", אמרתי; "כבר מזמן ניכר בך היטב היטב, שלא תסתפק בדעתם של אחרים באותו ענין!"

"שכן", אמר, "סוקראטס, לדעתי אין זה מן הצדק, שידע אדם להשמיע דעותיהם של אחרים, ולא את שלו, כשהוא דן זמן כה רב בעניינים הללו!"

"וכי מה?" אמרתי אני; "כלום צדק הוא בעיניך, שידבר אדם כiodע על מה שאיננו יודע?"

„בשום פנים“, אמר, „לא כידוע, אלא כמשער יהא־נא מוכן ומזומן לומר השערתו“.

„וכי מה?“ אמרתי; „לא שמת לבך אל הסברות שאין בצדן ידיעה, לראות שכולן מגונות? הרי המעולות שבהן אינן אלא עיוורות; או שמא יש בעיניך כל הבדל בין אנשים שמבלי דעת סוברים דבר־אמת, לבין עיוורים ההולכים בדרך הנכונה?“

„אין שום הבדל ביניהם“.

„וכי רצונך להסתכל בדברים מגונים, סמויים ועקומים, שעה שמפי אחרים יכול אתה לשמוע ברורים ויפים?“

וגלאוקון אמר: „בחיי זיוס, סוקראטס! עכשיו, שכאילו כבר הגעת למטרה, אל־נא תסתלק בקצה המסלול! שאף אם לא תרצה על הטוב, אלא כדרך שהרצית על צדקה ויישוב־דעת והשאר — דיינו בכך!“

„וגם אני דיי בכך“, אמרתי, „חברי, די והותר! אלא חוששני שמא אין הדבר לפי כוחי, וכשאשתדל ואשרך דרכי בכבודות, אהיה לצחוק! לא כי, השאננים, נניח־נא לפי שעה לבעיה, מהו הטוב עצמו; שכמדומני, כוח תנופתו של דיון דנן אין בו כדי להגיעני אל מה שנראה לי כעת בעינין זה. אך מי הוא, לדעתי, צאצאו של הטוב ודומה לו ביותר, — נכון אני לומר, אם רצוי הדבר גם לכם, ואם לאו — אחדל“.

„דבר־נא“, אמר; „שבפעם אחרת תפרע לנו חוב זה — תיאורו של האב“.

„הלוואי“, אמרתי, „ואוכל לשלם לכם תיאורו של זה, ותגבו ממני את הקרן, ולא — כמו עכשיו — את הפירות¹³ בלבד. אך הבה־נא וגביתם מידי את פריו וצאצאו הלזה של הטוב עצמו; והוּוּ זהירים לבל ארמה אתכם בשוגג, וחשבון הפירות שאמסור יימצא מסולף!“

„ניזהר“, אמר, „כמיטב יכולתנו; אך דבר!“

¹³ משחק במלה „טוקוי“ שפירושו „צאצאים“ וגם „רבית“.

„תחילה“, אמרתי אני, „אבקש שתאשרו ותזכרו דברים שנאמרו בשלב קודם של דיוננו, וכבר הושמעו פעמים רבות גם בדיונים אחרים.“

„איזו הם?“ שאל הלה.

„טוענים אנחנו“, אמרתי אני, „שישנו ריבוי של דברים יפים, ושל טובים ושל כל מין ומין, ומגדירים כל מין כריבוי של דברים.“

„כך טוענים אנחנו.“

„וכן אנו טוענים שישנו היפה כשלעצמו, והטוב כשלעצמו; וכל מין ומין שאז ראינו אותו כריבוי של דברים, שוב אנו רואים אותו כדמות אחת שאין בה ריבוי, וקוראים לו: הדבר, כש־לעצמו.“

„כך הוא.“

„והרינו טוענים, שהדברים המרובים — רואים אותם, אך לא תופסים אותם במחשבה, ואילו אותן, הדמויות' נתפסות במח־שבה, אך אינן נראות.“

„ללא שום ספק.“

„ובאיזה כוח מכוחותינו רואים אנחנו את הדברים הנראים?“

„בראייה“, אמר.

„והריי“, אמרתי אני, „גם בשמיעה את אשר נשמע, ובשאר החו־

שים את כל המוחש?“

„כמובן.“

„וכי שמת לבך“, אמרתי אני, „לכות זה שבו רואה הרואה ונראה הנראה: באיזו מידה יצא מתחת ידי יוצר החושים והנה הוא יקר־ערך יותר מכל השאר?“

„לאו דווקא“, אמר.

„עיינ־נא בדבר מצד זה: שמיעה וקול — כלום דרוש להם עוד מה שהוא נוסף, כדי שזו תשמע וזה יישמע, ובלי שיתוסף עליהם דבר שלישי זה, לא תשמע השמיעה, והקול לא יישמע?“

„שום דבר כזה לא דרוש להם“, אמר.

„ודומני“, אמרתי אני, „שאף מרביתם של שאר זוגות כגון אלו — לבל אומר: כולם — לא דרוש להם שום דבר נוסף מעין זה. או שמא יש בפיך לנקוב זוג מאותם הזוגות הצריך לכך?“

„אין בפי“, אמר הלה.

„וכי אינך שם אל לב שהראייה והנראה אמנם דרוש להם דבר-מה נוסף?“

„הכיצד?“

„הרי אף כשיש בעיניים כוח-ראייה, ובעליהן משתדל להפעילו, ואף ישנו צבע בדברים שייראו: הרי אם לא יתוסף על שניים אלו עוד מין שלישי שמטבע ברייתו נתייחדה לו תכלית זו, ידוע לך שהראייה לא תראה כלום, והצבעים לא ייראו.“

„למה נתכוונת?“ שאל.

„לדבר זה“, אמרתי, „שאתה קורא לו אור.“

„אמת“, אמר.

„נמצא שהרבה יותר משאר זוגות הוצמדו זה אל זה חוש-הראייה והיכולת-להיראות בעול יקר-ערך, — אם אמנם לא פחות-ערך הוא האור.“

„אכן“, אמר, „רחוק הוא מאוד מפחיתות-ערך.“

„ומי הוא האל בין האלים שבשמיים, שבו תולה אתה סיבת הדבר הזה באשר הוא ממונה עליו? אורו של מי גורם לכך, שיפה ככל האפשר תראה ראייתנו וייראה הנראה?“

„אותו“, אמר, „שגם אתה ושאר בני האדם תולים בו סיבת הדבר: הרי ברור שלשמש נתכוונת בשאלתך.“

„וכי אין הראייה מתייחסת מטבע ברייתה לאותו האל כדלהלן?“

„כיצד?“

„הראייה אינה שמש, לא היא עצמה ולא אותו הדבר שבו היא מתהווית, ושאנו קוראים לו עין.“

„ודאי שלא.“

„אבל דומני שאמנם יש בה בעין מדמותו של השמש, יותר מב-שאר כלי התחושה.“

„הרבה יותר“.

„וגם כוח הפעולה שבה אינו אלא מנה שהוקצבה לה על ידו, וכאילו שפע לתוכה משם?“
 „בוודאי“.

„והלא גם השמש איננו ראייה, אלא גורם לראייה, ומתוך כך תראנו אותה הראייה שהוא גורמה?“
 „כך“, אמר הלה.

„אמור מעתה“, אמרתי אני, „שזהו צאצאו של הטוב שדיברתי עליו, שהטוב הולידו והקביל אותו לעצמו: שהנה כיחסו של הטוב ברשות המושכל אל השכל והדברים הנתפסים בשכל, כן יחסו של זה ברשות הנראה אל הראייה והדברים הנראים.“
 „כיצד?“ שאל; „הוסף־נא ופרש לי את הדבר“.

„הרי ידעת“, אמרתי אני, „שבהסיר אדם עיניו מעל אותם הדברים שאור־היום נשפך על צבעיהם, ומביט אל הללו שצב־עיהם מוארים באורות הלילה, הרי תקהינה עיניו, ותידמינה כשל עיוורים, כאילו לא היתה בהן ראייה זכה?“
 „ידוע ידעתי“, אמר.

„אולם שעה שיביט אל דברים שהשמש זורח עליהם, אזי, דו־מני, תראינה עיניו בבירור, וניכר הדבר, שבאותן העיניים עצמן ישנה ראייה זכה“.
 „כמובן“.

„וכך חשוב־נא, אפוא, גם על מה שיארע לנשמה, כדלהלן: שעה שהיא מכוונת כלפי דבר זה, שזורחות עליו אמת והווית היש, הריהי תופסת ומכירה, וניכר בה שהיא משכילה; אך שעה שכלפי דבר שנתערבבה בו האפילה, דהיינו — כלפי מה שמת־הווה וכלה, הריהי סוברת ונקהית, סברותיה מתהפכות בקרבה מעלה מטה, ושוב היא דומה כאילו אין בה שכל“.

„אמנם כך היא דומה“.

„והנה דבר זה המקנה לדברים הניתנים להכרה — את אמיתם, והנותן למה־שמכיר את כוחו שלו, — על זה אמור־נא שהוא

דמות הטוב. ובהיות דמות זו סיבת שתיהן: של הידיעה ושל האמת שבהויה, אמנם חשוב-נא עליה כעל מה שניתן להכרה; אלא שתישר דעתך, אם תהיה סבור, שעם כל יופיין של שתיים אלו, של הכרה ואמת, הרי דמות-הטוב היא מה שהוא נבדל ויפה אף מהללו. והנה כפי ששם (ברשות הנראה) נכון הוא לחשוב אור וראייה לדברים שיש בהם מדמות-השמש, ואילו הדעה שהם שמש אינה אלא טעות, — כן נכון גם כאן לחשוב שתיים אלו, ידיעה ואמת, לדברים שיש בהם מדמות-הטוב, ואילו הדעה שאחת מהשתיים תהא הטוב, איננה נכונה; שתכור נתו של הטוב יש ליחס לה יקרות גדולה אף מזו של הללו.

„ליופי שאין לו שיעור“, אמר, „מרמז אתה בדבריך, אם הלה מייסד ידיעה ואמת, ואילו הוא עצמו נעלה מהן ביופיו. וממילא ברור שאינך מתכוון להנאה, כאילו היא הטוב.“

„אל תחטא בשפתיך“, אמרתי אני; „אלא הוסף-נא והתבונן בדיוקנו של הטוב גם מהצד הזה.“

„מאיזה צד?“

„תאמר, כמדומני, על השמש, שהוא מקנה לדברים הנראים לא את סגולתם זו בלבד: שייראו, — אלא גורם אף להתהוותם וצמיחתם וכלכלתם, בלא שהוא עצמו יהא התהוות.“

„מובן שלא.“

„אמור, אפוא, גם על הדברים הניתנים להכרה, שלא בלבו לסגולתם זו זכו מידי הטוב: שיוכרו; — אלא גם קיומם והווייתם באו להם מעם הלה, אף על פי שהטוב — איננו הווייה, אלא חורג בהודו ורום-כוחו אף מתחום ההווייה.“

וגלאוקון קרא: „אפולון! יתרון מופלא!“ — וקריאתו עוררה בדיחות רבה.

„אתה אשם בזה“, אמרתי אני, „שכן הכרחתני לומר דעתי באותו ענין.“

„ובשום פנים“, אמר, „אל-נא תחדל, ולפחות חזור והרחב את הדיבור על דמיון זה המצוי בשמש, אם עוד תיסרת בו דבר-מה.“

„הרי חיסרתי“, אמרתי אני, „דברים הרבה“.

„ובכן“, אמר, „אף על פרט פעוט אל תפסח!“

„חוששני“, אמרתי אני, „שאף ירבו הדברים שאפסח עליהם. אף על פי כן — מרצוני לא אחסיר כל מה שאפשר להביא בתחום דיון דנן“.

„אל-נא“, אמר.

„צייר-לך, אפוא, במחשבתך“, אמרתי, „שכדברינו כן הוא, והללו הם שניים, ושניהם מולכים: זה על המין המושכל ותחומו, וזה על הנראה — אינני אומר, על השמיים¹⁴, לבל אהיה בעיניך כמתפלסף בדרוש המלה. אולם תפסת את שני המינים הללו: הנראה והמושכל?“

„תפסתי“.

„ובכן, סמן לך אותם בצורת קו המחולק לשני קטעים בלתי שווים; ושוב תחלק כל קטע מהשניים — שהם המין הנראה והמושכל — לפי אותו היחס שבו נתחלק הקו השלם; והנה לקביעת היחס שבין התחומים, מבחינת הבהירות ואי-הבהירות שהם שרויים בה, יהא לך הקטע הראשון מקטעי הנראה: תחום הצלמים; והריני מתכוון בצלמים' ראשית-כל לצללים, ושנית — לבבואות שעל פני המים ועל פני העצמים החלקים והממורקים, ולכל כיוצא בזה, אם אתה מבין לכוונתי“.

„מבין אני“.

„ואת הקטע השני שים-נא לתחומם של אותם העצמים שצללים אלו דומים להם: כל בעלי החי אשר עמנו וכל הצומח, והיצי-רות המלאכותיות למיניהן“.

„שמתיו“, אמר.

„וכי לא תהא נכון להודות גם בזה“, אמרתי אני, „שמבחינת האמת והעדר האמת שבקיומם, נופל תחום התמונות מתחום

¹⁴ האטימולוגים היחניים מצאו קשר בין המלה „אוראנוס“ (שמיים) לבין הפועל „הוראן“ (לראות).

הדברים שהללו דומות להם, בה במידה שנופל כל אותו תחום שהסברה שולטת בו, מהתחום שמכירה אותו המחשבה?"
 "ודאי ובוודאי", אמר.

"והוסף-נא והתבונן גם בקטע המושכל, לפי מה יחולק הלה."
 "לפי מה?"

"לפי זה: הקטע הראשון הריהו אותו תחום שבהכרח מבקשת בו הנשמה את מושכלותיה מתוך שאותם העצמים, שאז חוקו בידי צלמיהם, משמשים לה כאן בעצמם כצלמים, ומהיפוך-תסות¹⁵ שהיא מניחה אין היא מתקדמת לשום ראשית, אלא לאחריה¹⁶; ואילו השני הוא התחום שבו היא מתקדמת בדרך היפותטית כלפי ראשית שאיננה מותנית בשום היפותסה; והריהי עושה דרכה בלי אותם הצלמים שנוקקה להם בקטע הראשון, אלא בצורות המושכלות עצמן, מכוחן שלהן".

"לא ירדתי לסוף דעתך", אמר, "בדברים אלו שאמרת".

"עוד מעט ותבין", אמרתי אני; "שכן תעמוד על דעתי ביתר קלות, לאחר שאקדים לדברים הקדמות כדלהלן: יודע אתה, כמדומני, שהעוסקים בגיאומטריה וחשבון וכיוצא באלה, מני-חיים כנתונים את הנפרד והזוגי והצורות ושלושת מיני הזוויות ומה שקרוב לזה בכל שיטה ושיטה של מחקר; ולאחר שקבעו את הדברים הללו להיפותסות, כאילו ידעום, שוב אינם רואים להם חובה לתת דין וחשבון על אותם הדברים, לא לעצמם ולא לזולתם, כאילו ברורים הם לכל; ובצאתם מהללו, כבר הם מרחיבים את הדיבור על מה שנשתייר להם, ומסיימים ללא סתירה בפתרון הבעיה שיצאו לעיין בה".

"בוודאי", אמר, "ידעתי זאת".

¹⁵ דוגמה ל"היפותסה" שאפלטון מתכוון לה ימצא הקורא, למשל, ב"מנון" (כרך א' של מהדורה זו, ע' 441 למטה ו-442 למעלה). אלא שהמושג מתרחב כאן, וכולל גם את הנחות היסוד של המתמאטיקה, כפי שמתפרש להלן.

¹⁶ כלומר: לא לאימות ההיפותסה עצמה, אלא לתוצאה המתחייבת ממנה, אם היא עצמה היתה נכונה.

„והרי אף זאת ידעת, שנוסף על כך הם משתמשים בצורות הנראות לעין ודנים על הללו, אף על פי שלא להן מתכוונים הם במחשבתם, אלא לאותן הצורות שהללו נמשלות להן; שהנה תכלית דיונם אינה אלא הריבוע כשלעצמו, והאלכסון כשלעצמו, ולא זה שהם מציירים אותו, וכן בכל המותר; ואילו צורות אלו שהם צרים ומציירים, ושיש להן גם צללים וצלמים על פני המים, — בהללו משתמשים הם שוב כבצלמים, כשהם תרים אחרי אותן הצורות, שאיש לא יראה אותן אלא במחשבתו.“

„כדברריך“, אמר, „כן הוא“.

„ואמנם קראתי גם למין הזה, מושכל, אלא שבהכרח נזקקת הנשמה בחקירתו של זה להיפותסות, ופניה אינם מועדים באותו תחום לשום ראשית, שכאן אין ביכלתה להתעלות על ההיפותסות ולצאת מגדרן, וכצלמי מושכלותיה משמשים לה אותם העצמים שאליהם נידמו — בתחום התחתון — צלמיהם של-הם, — אותם העצמים שלעומת צלמיהם אלו הלא זכו בתחום שלהם לשם ולכבוד בשל בהירותם“.

„הריני מבין“, אמר, „שאתה מתכוון לאותו תחום שעוסקות בו הגיאומטריה ואחיותיה בין המדעים“.

„הבן-נא, אפוא, שבקטע השני של המושכל מתכוון אני לתחום ההוא, שאוחז בו השכל כשהוא לעצמו בכוחו הדיאלקטי, וקובע את ההיפותסות לא בחינת ראשיות (שאינן מעליהן ולא כלום), אלא באמת כהיפותסות¹⁷, דהיינו — כמעין שלבים אל-משהו ונקודות-מוצא, למען יגיע מהן והלאה עד למקום שאינו מותנה בשום היפותסה, אל ראשית הכל; ולאחר שיגיע בזאת, שוב יאחז במה שאחוז בה בזו, וכך ירד לאחרייתו של הדבר, בלי שיזדקק כל עיקר לשום דבר מוחש, אלא אך ורק לצורות המושכלות עצמן, עם עצמן ואל עצמן, ויסיים בצורות מושכלות“.

„מבין אני“, אמר, „אמנם לא במידה הראויה, שכן עצום נראה לי המעשה שאתה מרמז עליו בדברריך; אך זאת הבנתי, שרצונך לפי המשמעות המילולית: דבר ששמים אותו מתחת לדבר אחר.“

לקבוע כי תחום זה של ההווייה והמושכל, שהחכמה הדיאלקטית מתבוננת בו, עולה בבהירותו על תחום ה'מדעים' הנקראים בשם זה, שלהם ההיפותסות — דברים ראשונים למעלה, ושב-ענייניהם אמנם מוכרחים המעיינים לעיין בכוח המחשבה ולא בחושים; אולם מאחר שאינם עולים אל ראשית-דבר ומסתכלים משם, אלא מהיפותסות, נראה לך שלא בשכלם הם תופסים את העניינים הללו, אף על פי שבגדר מושכלות הם, כשהמעין רואה בצדם ראשית-דבר¹⁸. ודומני שלגיאומטריקנים ולשכמו-תם הנך מייחס, מחשבה' ולא, שכל', כאילו דבר-ביניים הוא המחשבה, בין, סברה' ו,שכל'".

„במידה הראויה ביותר“, אמרתי אני, „תפסת את הדברים. וכנגד ארבעת הקטעים קבל-נא ארבעה מצבים אלו המתהווים בנשמה: הכרה שכלית' — כנגד העליון, מחשבה' — כנגד השני במעלה; ואילו לשלישי — הקבל, אמונה', ולאחרון — דימוי'; ערוך אותם לפי היחס שבין קטעי הקו, והיית מוחזק בכך, שבה במידה שהתחומים הללו, שכוחות הנשמה חלים עליהם, יש להם חלק באמת, באותה המידה יש לכוחות הללו חלק בבהירות ההבחנה.“

„הריני מבין“, אמר, „ומודה שכך הוא, ואני עורך אותם כאשר דיברת“.

¹⁸ לכל הפיסקה הזאת, שהפרשנות הרבתה לעסוק בה, השווה במיוחד ספרו של *Ross, Plato's Theory of Ideas*, ע' 45 וכו', שנעזרתי בו הרבה בתרגום הפיסקה. אך דרך אגב יוזכר, שלא נראית לי דעתו של רוס, כאילו אפלטון לא שם לב — או אינו מייחס חשיבות — לעובדה, שהקטע השני והשלישי בקו המחולק כנ"ל — שחים הם. אין ספק שאפל-טון ידע על שחיון זה, ואם איננו מזכיר את הדבר במפורש, הרי טעמו עמו, שכן במסגרת „דיון דגן“ לא היה הדבר מוסיף ולא כלום; ואילו העובדה ששני הקטעים הללו שחים הם, הריהי שרירה וקיימת, ואי אפשר שאפלטון לא ייחס חשיבות לעובדה מעין זו. ויש לזכור את הנאמר לעיל, בפתיחת הפיסקה: „חוששי... שאף ירבו הדברים שאפסח עליהם. אף על פי כן — מרצוני לא אחסיר כל מה שאפשר להביא בתחום דיון דגן“.

„ולאחר מכן“, אמרתי, „צייר־נא בנפשך מצב כדלהלן, ויהא לך משל לתכונתנו הטבעית, אשר לחינוך וחוסר־חינוך. תאר לך בני אדם השוכנים ומתחת לפני האדמה במעין מערה, שיש לה מבו־י־כניסה ארוך הפתוח לרווחה כלפי האור, לרוחבה של המערה כולה. בתוכה הם אסורים מילדותם, כבולים בשוקיהם וצוואריהם, עד שאין בידם לשנות מקומם, ואינם רואים אלא לפנייהם, כיון שאין ביכולתם להסב ראשם מפאת הנחושתיים. הרחק מאחוריהם, ולמעלה מהם, דולק אור של אש, ולמעלה, בין האש ובין האסירים, ישנה דרך, שלאורכה — צייר לך — נבנתה חומה, כאותן המחיצות המפרידות בין עושי הלהטים וקהל־הצופים, שמעליהן הם מראים את להטיהם.“

„רואה אני“, אמר.

„ועוד ראה־נא שלאורך החומה הזאת נושאים בני אדם כלים למיניהם שבולטים מעל החומה, ופסלי אנשים ושאר בעלי חי העשויים אבן ועץ וחמרים מחמרים שונים, וכדרכו של עולם — חלק מנושאי הפסלים ישמיעו קולות, וחלקם — ישתוקו.“

„משונה“, אמר, „תמונתך, ומשונים אסיריך“.

„הם דומים לנו“, אמרתי אני; „שכן הגע עצמך: שמא סובר אתה, ראשית־כל, שאנשים הנתונים במצב זה כבר ראו שמץ דבר משל עצמם ומשל חבריהם לכלא, חוץ מצלליהם, הנופלים אל קיר המערה שלמולם, מחמת האש (שמאחורים)?“

„וכי כיצד יראו יותר מזה“, אמר, „כשיהיו אנוסים כל ימיהם לבלתי הניע ראשם?“

„ומשל הדברים הנישאים (ובולטים מעל החומה)? כלום יראו יותר מצלליהם?“

„מובן שלא“.

„ואם יוכלו לדבר איש עם רעהו, כלום לא יהיו מובטחים במה שיראו, שאלה הם הדברים עצמם?“
 „בהכרח“.

„ואם גם הד יהא בו באותו כלא, מהקיר שלמולם? שמא יהיו סבורים, לדעתך, שעה שאחד העוברים ישמיע קולו, שלא הצל העובר לפניהם השמיע את הקול, אלא מה שהוא אחר?“
 „חי זיוס! לדעתך, לא?“ אמר.

„ומכל הבחינות, אפוא“, אמרתי אני, „יראו אנשים אלה את צללי החפצים כאמת שאין בלתי?“
 „הכרח גמור“, אמר.

„התבונן-נא, אפוא“, אמרתי אני, „בדרך בה ישתחררו מכבליהם ויירפאו מסכלותם, אם לפי טבע הדברים לא תהא עשויה כדל-הלן: שעה שאחד מהם יותר מכבליו ויוכרח לפתע לקום, להפנות צווארו, ללכת ולהביט כלפי האור, ובכל אלה יתייסר בייסורים, ומחמת הנצנוץ לא יוכל להביט אל הדברים הללו, שאז ראה צלליהם, — מהו, לפי דעתך, שיאמר אותו איש, אם מי שהוא יבוא ויגיד לו, שאז ראה הבלים, ואילו עכשיו ישרה ראייתו יותר, כיון שנתקרב כל שהוא אל היש, והופנה אל דברים אמיתיים יותר? ומה גם, אם יצביע על כל דבר מהדברים העוברים לפניהם, וכריחנו להשיב על שאלתו: מה הוא זה? כלום אינך סבור שיהא שרוי במבוכה, ויאמין שמה שראה אז — היה אמיתי יותר ממה שמראים לו עכשיו?“
 „הרבה יותר“, אמר.

„ואם אף יכריחנו להביט אל האור עצמו, כלום לא תכאבנה עיניו, ויפנה עורף ויברח אל אותם המראות שהוא מסוגל לראותם, ויהא מוחזק בכך, שהללו הם לאמיתו של הדבר ברורים יותר מהדברים שמראים לו אותם עכשיו?“

¹ כלומר, אל אור האש הדולקת במערה, למעלה ממושבי האסירים, כמתואר לעיל.

„כך הוא“, אמר.

„ואם מי שהוא“, אמרתי אני, „ימשכנו משם בכוח בעלייה הקשה והתלולה, ולא ירפה עד שימשכנו החוצה אל אור השמש, כלום לא יתייסר בייסורים ויתרעם, ואם יגיע אל אור היום, יסגור הזוהר את עיניו, ולא יוכל לראות אף דבר מהדברים האמיתיים, כפי שהם נקראים עכשיו?“

„לא כן“, אמר; „מכל מקום: לא מיד“.

„דומני, אפוא, שיהא לו צורך בהרגל, אם הוא עתיד לראות את שלמעלה. ובתחילה יקל עליו ביותר להסתכל בצללים, ואחר מכן — בבואות שעל פני המים של בני האדם וכל השאר, ואזי — בהם עצמם; וכן יקל לו יותר להתבונן בלילה בתופעות השמיים ובשמיים עצמם, כשהוא מביט אל אורם של הכוכבים והירח, משיביט ביום אל השמש ואור השמש“.

„כמובן“.

„ובסופו של הדבר, דומני, יראה את השמש, — לא דמיונותיו על פני המים ובמקומות שאינם מושבו, אלא אותו כשהוא לעצמו, במקומו שלו, יוכל לראות, ולחזות בו כמות שהוא“.

„בהכרח“, אמר.

„ולאחר מכן כבר יסיק על אודותיו את המסקנה, שהוא הוא הגורם לעונות ולשנים, ומשגיח על כל המצוי בעולם הנראה, והריהו גם עילתם הרחוקה של כל אותם המראות שהיו רואים במערה“.

„ברור“, אמר, „שלאחר מכן יגיע גם לכך“.

„וכי מה? בזכרו את משפנו הראשון ואת החכמה דשם ואת חבריו לכלא ההוא — כלום אינך סבור שיראה את עצמו מאושר בשל שינוי מעמדו, וירחם על הללו?“

„עד למאוד“.

„ואם אז היו נהוגים בהם כיבודים ושבחים הדדיים, ופרסים למי שראה ראייה חדה ביותר את אשר עבר לפניהם, והיטיב לזכור את אשר ברגיל הקדים לבוא, ואת אשר איחר, ואלו דברים היו

באים בעת ובעונה אחת, וניבא מתוך כך את העתיד לבוא נבואה קולעת ביותר, — כלום ישתוקק איש זה, לפי דעתך, לאותם הכיבודים ויתקנא במכובדים שבין הללו ובשליטים שבהם? או יתקיים בו דברו של הומירוס, ובכל נפשו ירצה, להיות שכירו של איש עני ולחרוש את שדהו², ולסבול כל סבל אחר, תחת אשר יהא סובר כאותן הסברות, וחי אותם החיים?"

"כך דעתי", אמר: "יעדיף לקבל על עצמו כל סבל, ולא לחיות את החיים הללו".

"וגם על זאת תן דעתך", אמרתי אני: "אם האיש שכך עלה לו, ישוב וירד, וישב במושבו הישן — כלום לא תחשכנה עיניו, כשלפתע יבוא לשם מאור השמש?"

"מאוד מאוד", אמר.

"ואם שוב יצטרך להתחרות עם אסירי עולם אלו בהבחנת הצל-לים הללו, בעודו מוכה סנוורים, ובטרם ירגיל עיניו, ואם ארוך למדי יהיה הזמן עד שיסכין, — כלום לא יהא לצחוק, ויאמרו עליו שחזר מעלייתו למעלה בעיניים מקולקלות, ואף הנסיון להגיע למעלה אינו כדאי? וכל השולח ידו להתירם ולהוליכם אל על, — כלום לא יהרגוהו, אילו יכלו באיזו דרך שהיא לתפוס אותו ולהרגו?"

"בוודאי", אמר.

"והנה", אמרתי אני, "את המשל הזה, גלאוקון יקירי, יש לייחס על כל פרטיו למה שנאמר קודם: המשל את המדור המתגלה לראייה — למשכן שבכלא, ואת אור האש שבו — לכוח השמש; ואם תשווה את העלייה למעלה ואת חזות הדברים של-מעלה לדרך הנשמה אל-על, אל תחום המושכל, תפרש אל-נכון את תקות נפשי, והרי זאת ביקשת לשמוע. ואלוהים יודע אם תקוה של אמת היא; אולם מה שנראה לי, כך הוא נראה. לאח-

² הומירוס, אידיסיאה 11, חרוז 489; דבריו של אכיליוס המת אל אודיסיוס המבקר אצלו בשאל תחתיה; המשך החרוז הוא: "תחת אשר אשלוט על כל המתים שפג כוחם".

רונה ובדי-עמל תתגלה בתחום המושכל דמות הטוב; ואילו לאחר שתיראה, יבוא רואה לידי מסקנה, שהיא היא לעולם כולה עילת כל מה שהוא נכון ונאה, באשר היא מולידה בנראה את האור ואדוני האור, וגורמת במושכל, ששם היא עצמה הגבירה, לאמת ולשכל³, ואותה חייב לראות כל מי שמתעתד לפעול בתבונה, ברשות היחיד או ברשות הציבור”.

”כמוך”, אמר, “הריני מוחזק בזה גם אני, ככל שידי משגת”.

”הבה, אפוא”, אמרתי אני, “וגם בכך היה-נא מוחזק כמוני, ואל תתמה על הללו שהגיעו עד כאן, משום מה הם מסרבים לעסוק בענייניהם של בני האדם, ותמיד נדחפות נשמותיהם אל על, לשהות שם. שהרי הדעת נותנת שכך הוא, אם אמנם דומה הדבר למשל שהבאנו”.

”ודאי שהיא נותנת”, אמר.

”וכי מה? כלום בכך יש, לפי דעתך, משום תימה”, אמרתי אני, “אם מי שילך מחזיונות אלוהיים לענייני אנוש, יהא פגום בהלי-כותיו וייראה מגוהך עד מאוד, אם בעודו מוכה סנוורים, ובטרם יסכין די הצורך לאפילה דשם, יהא עליו להתנצח בבתי דין או בכל מקום אחר על צללי הצדק או צללי פסליו של הצדק, ולריב על כך לפי כל דרך בה מצטיירים עניינים אלו בלב בני אדם שמימיהם לא ראו את הצדקה עצמה?”

”שום תימה לא יהיה בכך”, אמר.

”אך אילו היה בין אלה אדם ששכלו בראשו”, אמרתי אני, “היה זוכר שיש שני מיני מבוכה המטרידים את העיניים, ומשתי סיבות: בתחליף אדם אור בחושך, וחושך באור. והיה מאמין שהוא הדין גם בנשמה, וכל אימת שיראה אחת שנתבלבלה ואיננה יכולה להכיר דבר, לא יהא צוחק בלי טעם, אלא מעיין אם היא באה מחיים בהירים יותר ומגששת באפילה מפני שלא הסכינה לזו; או אם יצאה מסכלות רבה והזכתה בסנוורים מרוב

³ המשיג את האמת; כשם שבעולם הנראה יוצרת השמש את הדברים הנראים, וגם את כוח הראייה שבעין הרואה דברים אלו.

הזוהר שבמקום הבהיר יותר; ולפיכך תהא האחת מאושרת בעיניו בשל מה שנעשה בה ובשל אורח-חייה, ואת השנייה ירחם; ואם יבקש לצחוק לה לזו האחרונה, יהא צחוקו זה מגוחך פחות משל הצחוק לנשמה שבאה מלמעלה, מתוך האור".

„מאוד מאוד“, אמר, „דיברת כשורה“.

„ואם זאת אמת“, אמרתי, „הרינו חייבים ליצור לנו בעינינים אלו דעה כדלהלן: טיב החינוך אינו כטענתם של כמה אנשים המתיימרים בהכרזותיהם שהגם מחנכים. שהרי לפי טענתם מכניסים הם ידיעה לתוך נשמה, שעד אז לא היתה בה ידיעה, כאילו הכניסו ראייה לעיניים עיוורות“.

„אמנם כך הם טוענים“, אמר.

„אולם הגיון-דברים זה שהגינו עכשיו“, אמרתי אני, „מסמן לנו, שכמו שאי אפשר היה להסב את העין מן החשוך כלפי הבהיר אלא אנב הסבת הגוף כולה, כן גם הכוח הזה המצוי בנשמת כל אדם, והכלי בו לומד כל אדם: ביחד עם הנשמה כולה יש להפנותו מן המתהווה, עד שיהא ביכולתו לעמוד ולהתבונן במה שהוזה, ובהוזה הבהיר ביותר; וזה, לפי דברינו, הטוב; לא כן?“

„כן“.

„והחינוך יהא, אפוא“, אמרתי אני, „בקיאות בעצם הדבר הזה: בהפנייה; דהיינו — הידיעה כיצד יוסב אותו כוח-הנשמה בדרך קלה ויעילה ביותר; ואיננו בא ליצור בכוח זה את הראייה, כי אם מניח שזו כבר מצויה בו, אלא שאיננו מכון לצד הנכון, ואינו מביט אל אשר צריך היה; ולכך יביאנו החינוך“.

„אמנם כך מסתבר“, אמר.

„והנה שאר הסגולות הטובות שמייחסים אותן לנשמה מקורבות הן, כנראה, לאלה של הגוף, — שאכן אינן מצויות בה מלכתחילה, ומוכנסות לתוכה לאחר מכן בהרגל ובאימון; — ואילו סגולת התבונה שייכת, כפי שמסתבר, למשהו אלוהי הרבה יותר, שלעולם אינו מאבד את כוח פעולתו, אלא שהפנייה (נכונה ובלתי נכונה) תעשנו למועיל ומצלית, ושוב לחסרת-תועלת ומזיקה.“

או שמא עד כה לא שמת לב לאנשים שקוראים להם נבלים, אולם — חכמים: באיזו פיקחות מביטה נשמתם הפעוטה, ובאיזו חריפות היא מבחינה באותם העניינים שכלפיהם הופנתה; באשר כוח הראייה שלה איננו גרוע, אלא שאנוסה היא לשרת את הרע, וככל שמבטה חריף יותר, כן תרבינה הרעות מעשי-ידיה?"

„בוודאי", אמר.

„ואותו כוח", אמרתי אני, „של תכונה טבעית כזאת: אילו נגמם כבר בימי הנעורים, ונכרתו מעליו כביכול אותם משקלות העופרת שהן שאר-בשרה של ההתהוות, והמתחברות לזלילות ולהנאות ותפנוקים כיוצא בהן, ומטות את ראיית הנשמה כלפי מטה — אילו נפטר מיסודות אלו, והיה מתהפך לצד האמת, הרי שאותו כוח עצמו של אותם האנשים עצמם היה מצטיין גם בתחום ההוא באותה חריפות הראייה, בה הוא מכיר את הדברים שכלפיהם הוא מופנה עכשיו."

„כך מסתבר", אמר.

„וכי מה? כלום לא מסתבר גם זה", אמרתי אני, „ומתחייב מתוך מה שנאמר קודם, שלעולם לא יהיו לא אלו ולא אלו אפיטרופסים ראויים למדינה: לא חסרי החינוך ושלא נתחנכו באמת, ולא אותם שמניחים להם לעסוק כל ימי חייהם בחינוך שלהם עצמם; הללו משום שאין להם בחייהם מטרה אחת שיהיו מצווים לכוון אליה בכל מעשיהם הפרטיים והציבוריים, ואלו משום שמרצונם לא יהו פועלים, מהיותם סבורים שכבר לפני פטירתם פרשו להם לאיי השליונים."

„אמת", אמר.

„עלינו מוטל, אפוא", אמרתי אני, „על מייסדי המדינה, להכריח את בעלי התכונה הטבעית המעולה שיגיעו לאותו מדע שקודם קראנו לו הגדול שבמדעים, יראו את הטוב ויעלו אותה עליה; ואילו לאחר שיעלו ויראו די הצורך, אין להרשות להם מה שמרשים להם עכשיו."

„מה הוא זה?“

„להישאר שם“, אמרתי אני, „ולמאן לשוב אל אותם האסירים, ולקחת חלק בטרדותיהם וכיבודיהם, בין פחותי-ערך הם ובין חשובים.“

„אם כן“, אמר, „נעשה להם עוול ונגרום לכך שיחיו חיים רעים יותר, שעה שיש בידם לחיות בטוב?“

„שוב שכחת, ידידי“, אמרתי אני, „שלא לכך דואג החוק: שיהא שבט אחד במדינה מאושר מאין כמותו; אלא הוא מתכוון להצדק מיח אושר זה במדינה כולה, כשהוא מחבר את האזרחים יחדיו בשידול ובאונס, ומביאם לידי כך, שיתנו איש לרעהו חלק באותה תועלת שיהא בידי כל אחד להעניקה לכלל; והרי הוא הוא היוצר במדינה גברים שכך טיבם: לא כדי שיפנה כל אחד מהם לכל אשר יחפץ, אלא כדי שהוא עצמו יזדקק להם, בבואו לאחד את המדינה.“

„אמת“, אמר; „שכחתי.“

„והנה צא וראה“, אמרתי, „גלאוקון, שלא נעשה עוול לאנשים שהיו אצלנו לפילוסופים, אלא נצדק במה שנזמר אליהם, שעה שנטייל עליהם את הדאגה לאחרים ושמירתם. שכן נזמר: אותם שבשאר המדינות נעשים פילוסופים, הרי לגביהם מתקבל על הדעת, שאינם לוקחים חלק בטרדותיהן של המדינות. הלא מאליהם הם גדלים במדינותיהם, על אף המשטר השורר בכל אחת מהן, ומה שגדל מכוח עצמו, בדין שלא יהא נכון לפרוע דמי כלכלתו למי שהוא, באשר אינו חייב דבר על חשבונה, אף לא לאחד. ואילו אתם — כמלכות־הדבורים שבכוורות יצרנוכם אנחנו, שתהיו לעצמכם ולשאר המדינה מנהיגים ומלכים, שכן היה חינוככם טוב ומושלם יותר משל הללו, ואתם מסוגלים יותר מהם לקחת חלק בשני התחומים. אם כן, חייב כל אחד מכם לפי התור לרדת אל משפנות האחרים, ולהתרגל אל ההסתכלות במה ששרוי באפילה. שאם תתרגלו — תיטב ראייתכם פי אלף מראיית האנשים דשם, ותכירו בכל צלם וצלם מה הוא ושל מה,

כיון שראיתם את האמת בדבר מה שהוא יפה וצודק וטוב. ולפי-
 כך תתנהל מדינתנו-מדינתכם בהקיץ ולא בחלום, שכבחלום
 מתנהלות עכשיו המדינות רובן ככולן, בשל מלחמות הצללים
 שבין מנהיגיהן שרבים בינם לבין עצמם על השלטון, כאילו מה-
 טובות הגדולות הוא. ואילו האמת אינה אלא כך: מדינה שמוש-
 ליה העתידים תאבים לשלטון פחות מכל, בהכרח שתיטב הנ-
 הלתה ביותר, ותהא מרוחקת ביותר מריב אחים; וזו שעל מוש-
 ליה ייאמר היפוכו של דבר זה, — יחול בה ההיפך מהנ"ל".
 „בוודאי“, אמר.

„וכי סבור אתה שלא יצייתו לנו חניכינו בשמעם את הדברים
 האלה, ויסרבו לשתף את עצמם בטרדות המדינה, איש איש לפי
 תורו, אף על פי שמרבית הזמן ישפנו יחדיו בצוותא במקומם
 הטהור?“

„אי אפשר“, אמר; „שכן דבר-צדק הוא שנטיל עליהם, ואף הם
 צדיקים. ומכל שכן יפנו איש איש אל השלטון כאל דבר שב-
 הכרח, שלא כמושלים עכשיו בכל מדינה ומדינה.“

„אמנם כך הוא“, אמרתי אני, „חברי: אם תמצא להם למיועדים
 לשלטון אורח-חיים הטוב להם יותר מהשלטון, כי אז אפשר
 שתהא לך מדינה בעלת משטר טוב; שרק כאן בלבד ימשלו
 האנשים שבאמת עשירים הם, לא בכסף, אלא בעושר זה הדרוש
 למאושר: בחיים טובים ונבונים. אולם אם קבצנים שאין להם
 טובות משל עצמם פונים אל ענייני הציבור, וחושבים שמכאן
 יש לחטוף את הטובה, אזי לא תיתכן מדינה כזאת. שאז ייהפך
 השלטון לדבר שנלחמים עליו, ומלחמה כזאת, ביתית ופנימית,
 מאבידה את בעליה ואת שאר המדינה.“

„אמת לאמיתה“, אמר.

„וכי ידוע לך“, אמרתי אני, „אורח חיים הבזו לשררות מדיניות,
 זולת הפילוסופיה האמיתית?“

„לא כי, בחיי זיוס“, אמר הלה.

„והרי צריך שלשלטון יפנו אנשים שאינם מאהביו; ולא — יהיו

המאהבים-המתחרים נלחמים בינם לבין עצמם".
 "כמובן".

"וכי יש לך, אפוא, אנשים אחרים שתכריחם לפנות אל שמירת המדינה, מלבד אלה שבקיאים הם מאין כמותם ביסודות המשטר הטוב, וגם מובטחים להם כיבודים אחרים ואורח חיים טוב מהמדיני?"
 "אין לי אחרים", אמר.

"אם כן, רוצה אתה שכבר ניגש ונעיין בשאלה, כיצד יקומו לנו אנשים כאלה, והיאך אפשר יהיה להוליכם למעלה, אל האור, כאותם שמספרים עליהם כי עלו משאול-תחתיה, ונתקבלו בין אלים?"⁴

"היאך לא ארצה?" אמר.
 "והרי דבר זה לא יהיה, כנראה, כהפיכת החרס שבמשחק⁵, אלא הפנייתה של נשמה מתוך יום שכמוהו כלילה אל יום שבאמת יום הוא, דהיינו — הפנייתה אל אותה עלייה לה נמשיל את הפילוסופיה האמיתית".
 "בוודאי".

"עלינו לעיין, אפוא, באיזה מדע מן המדעים צפון הכוח הזה".
 "כמובן".

"וכי איזה מדע הוא, גלאוקון, שיהא בו כדי למשוך נשמה מצד המתהווה כלפי ההווה? ועם שאני מדבר, עולה על דעתי: כלום לא אמרנו שבימי נעוריהם חייבים הללו להיות אתליטים של מלחמה?"
 "אמרנו".

"מן-הצורך, אפוא, שאותו לימוד שאנו מחפשים אחריו, תהא בו נוסף על מה שחיפשנו בו, גם תכונה זו".
 "איזו?"

⁴ הכונה להעלאות כגון זו של היראקליס שלאחר מותו נתקבל בשמיים.

⁵ רמז למשחק-חרסים שהיו לבנים מצד אחד ושחורים מהצד השני.

„שלא יהא חסר-תועלת לאנשי מלחמה“.

„אמנם כן“, אמר, „אם אפשרי הוא“.

„והרי בגימנאסטיקה ובמוסיקה כבר חניכנו את האנשים קודם לכן?“

„כך היה“, אמר.

„ואילו הגימנאסטיקה עוסקת במה שמתהווה וכלה; שכן היא ממונה על גידולו ופחיתתו של כוח הגוף“.

„כך נראה“.

„לא זה יהא, אפוא, הלימוד שאנו מבקשים?“
 „לא כן“.

„אך אולי אותה המוסיקה שתיארנו בתחילה?“

„הלא היא“, אמר, „מקבילה היתה לגימנאסטיקה, אם אתה זוכר, באשר חניכה את השומרים בכוח האופי שנתגשם בה, והעניקה להם לפי ההארמוניה שלה — רוח הארמונית, אך לא ידיעה, ולפי הקצב שלה — קצב גאה של אורח חיים, וכמו כן היו המלים שלה — גם האגדתיות וגם האמיתיות יותר — בעלות אופי כיוצא בנ“ל; ואילו מדע שיהא מוליך למעין מה שאתה מבקש עכשיו, לא נמצא בה כלל“.

„דייקת“, אמרתי אני, „במה שהזכרתני, שכן באמת לא היה בה דבר מעין זה. אולם, גלאוקון הפלאי, מהו שיהא עשוי כך? הלא האומנויות נראו לנו כולן מפרכות את הנפש“.

„כמובן; אולם איזה לימוד אחר נשתייר עוד, שאינו בתחומן של מוסיקה וגימנאסטיקה ושל האומנויות?“

„הבה“, אמרתי אני, „אם מחוץ לגדרן של אלו לא נשתייר לימוד שנטלנו, נטול-נא אחד שיש לו שייכות לכל הנ“ל“.

„מהו זה?“

„כגון אותו ענין משותף שכל האומנויות והמדעים למיניהם נזקקים לו נוסף על עניינם שלהם, והריהו מהדברים הראשונים שכל אדם חייב ללמדם“.

„מהו זה?“ אמר.

„אותו ענין פעוט“, אמרתי אני: „ההבחנה בין אחת ושתיים ושלוש; ובכללו של הדבר מתכוון אני למספרים וחשבון. או שמא לא ייאמר בדין על עניינים אלו, שכל אומנות וכל בקיאות שבעולם בהכרח שיהא לה חלק בהם?“

„בלא ספק“, אמר.

„אם כן“, אמרתי, „גם על חכמת המלחמה חל אותו הכרח?“

„לחלוטין“, אמר.

„ובכן“, אמרתי, „לפי מה שאומר פאלאמידיס⁶ מדי פעם בפעם בטראגדיות, היה אגאממנון שר-צבא מגוחך עד מאוד. או שמא לא שמת לב לטענותיו, שהוא, פאלאמידיס, המציא את הספירה, ומתוך כך ערך את מערכות הצבא שבטרויה, וספר את האניות וכל שאר הדברים, כאילו קודם לכן לא נודע מספרם, ואגא-ממנון אף לא ידע, כנראה, כמה רגליים היו לו, אם אמנם לא ידע לספור? ואם כן, כיצד אתה מעריך את האיש בחינת שר-צבא?“

„שר-צבא משונה היה“, אמר, „לדעתי, אילו היה זה אמת.“

„נקבע, אפוא“, אמרתי אני, „שלימוד הכרחי הוא לאיש מלחמה: שידע להשב ולספור?“

„הכרחי ביותר“, אמר, „אם עליו להבין שמץ דבר בסידור המערכות, ואף — להיות בן-אדם.“

„וכי רואה אתה“, אמרתי, „בלימוד הזה את שאנל רואה בו?“

„והוא?“

„שמטבע ברייתו הריהו, כנראה, מהדברים המוליכים אל ההכרה השכלית שאותם אנו מבקשים, אלא ששום אדם אינו משתמש בו שימוש נכון: כבענין שרובו ככולו עשוי למשוך את בעליו לצד ההוויה?“

„הכיצד?“

⁶ דמות מדמויות האגדה היוונית, שכל שלושת מחברי הטראגדיות האתונאים בחרו בה לשמש גיבור של מחזה שחיברו; המחזות לא נשתמרו בידנו.

„אשתדל“, אמרתי, „להבהיר את הנראה לי. שכן התבוננָנָא יחד עמי, כיצד אני מבדיל בין מה שעשוי ומה שאיננו עשוי להוליך למקום שאמרנו, ואתה — אשר־נָא דברי או הכחישם, למען נראה גם ענין זה ביתר בירור, אם כניחושי כן הוא.“

„הראה־נָא“, אמר.

„הריני מראה, אפוא“, אמרתי, „שבין בה שנתפס בחושים — אם אתה רואה את דברי — יש מה שאינו מעורר את עיון המח־ שבה, כיון שהחוש כבר מבחין בכך די הצורך, ויש — מה שמצווה על המחשבה בכל לשון של מצוה שתהא מעיינת, כיון שהחוש אינו מגיע באותם העניינים לשום תוצאה בריאה.“

„בריי“, אמר, „שאתה מתכוון בכך למה שנראה מרחוק, ולציורים הפרספקטיביים.“

„לא ביותר“, אמרתי אני, „קלעת לטונתי.“

„ומהו זה“, אמר, „שאתה מתכוון לו?“

„תחושה שאיננה מעוררת את המחשבה“, אמרתי אני, „הרי היא זו שלא תהא בעת ובעונה אחת גם תחושה הפוכה; ולגבי תח־ שות שדינן כך, קובע אני שהן מעוררות אותה, כיון שהחוש מוצא בהן באותה המידה דבר והיפוכו, בין מרחוק ובין מקרוב, וכך תעמוד ביתר בירור על כוונתי: הרי אומרים אנחנו שאלה הן שלוש אצבעות, הקטנה, השניה והאמצעית.“

„בוודאי“, אמר.

„ואני מדבר עליהן כנראות מקרוב, ולפי זה שקול גם אתה בדבר. ועיינָנָא עמי על אודותן בבעיה זו...“

„באיזו?“

„הרי ברור בכל אחת מהן במידה שווה, שהיא אצבע, ומצד זה אין שום הבדל, אם רואים אותה באמצע או בקצה, ואם היא נראית לבנה או שחורה, ואם עבה או דקה, וכל כיוצא בזה. שבכל אלה אין נשמת רוב בני האדם אנוסה שתוסיף ותשאל את המחשבה: מה הוא זה — אצבע. שהרי לעולם לא תציין הראייה לנשמה את האצבע כהיפוכה של אצבע.“

„ודאי שלא“, אמר.

„והדעת נותנת“, אמרתי אני, „שמעין זה לא יהא בו להזמין ולעורר את המחשבה.“
 „היא הנותנת“.

„אך מה בדבר גודל האצבעות וקטנותן? כלום הראייה מבחינה בהם די צורכה, ולדידה אין שום הבדל, אם מקומה של אחת מהן יהא באמצע או בקצה? וכן בענין עובי ודקות, או רכות וקשיות לגבי חוש המישוש? וכי שאר החושים אינם לקויים אף הם בגילוי התכונות הללו? שהרי כך פועל כל אחד מהם: קודם-כל, החוש הממונה על הקשה בהכרח שהוא ממונה גם על הרך, ומודיע לנשמה על אותו הדבר עצמו שהוא גם קשה וגם רך?“

„כן הוא“, אמר.

„והרי בהכרח“, אמרתי אני, „תהא הנשמה במצב כזה שרויה בספקות: מהו זה שאותו חוש מסמנו כקשה, אם אותו הדבר עצמו הריהו גם רך, לדבריו; ומהו הכבד והקל, אם החוש הממונה עליו מסמן את הכבד כקל, ואת הקל ככבד?“

„ואמנם“, אמר, „הנשמה מוצאת הודעות אלו תמוהות, וטעונות עיון נוסף“.

„ובכן, אין כל פלא בכך“, אמרתי אני, „שבמצב כזה תקרא הנשמה לעזרתה את החשבון והמחשבה, ותנסה לברר אם כל הודעה מעין זו מודיעה על דבר אחד, או על שניים.“

„כמובן“.

„ואם יתברר ששניים הם, הרי ברור שכל אחד מהשניים הוא מה שהוא שונה, ואחד?“

„כן“.

„ואם כל אחד מהשניים אינו אלא אחד, וביחד — שניים הם, הרי שהיא תכיר את השניים בחינת נפרדים; שבלתי-נפרדים לא היתה מכירה כשניים, אלא — כאחד.“

„נכון“.

„והרי גם הראייה כבר ראתה, לפי טענתנו, מה שהוא גדול וקטון, אך לא בנפרד, אלא במעורב; או לאו?“
 „כן“.

„וכדי להבהיר זאת, הוכרח שכלנו להתבונן אף הוא בגדול וב־קטון, כשאינם מעורבים, אלא נפרדים, להיפך מהראייה?“
 „אמת“.

„והרי מכאן או מסמוך לכאן עולה על דעתנו בפעם הראשונה השאלה: מהו זה, הגדול, ומהו הקטון?“
 „בלי שום ספק“.

„ולפיכך אף קראנו לזה, מושכל, ולזה — נראה?“
 „נכון מאוד“, אמר.

„והוא הדבר שגם מקודם השתדלתי לאמרו: שיש מה שעשוי לעורר את המחשבה, ויש מה שאינו עשוי כך, וכמעוררות חגדרתי אותן התחושות, שיחד אתן חש החוש גם בהיפוכן; וכל מה שאינו כך, אינו עשוי לעורר את הבחנת השכל“.
 „כבר אני מבין“, אמר, „ונראה לי שכך הוא“.

„וכי מה? המספרים והאחד גמנים, לדעתך, עם איזה סוג מה־שניים?“
 „אינני משיג זאת“, אמר.

„צא־נא בשיקולך“, אמרתי, „מתוך מה שקדם לזה. שכן, אם האחד כשהוא לעצמו נתפס ד־הצורך בראייה או בכל חוש אחר, לא יהא בו באחד משום משיכה אל ההוויה, כשם שאמרנו בענין האצבע. אולם אם לעולם איננו נראה אלא יחד עם מה שהוא מנוגד לו, עד שבאותה המידה יידמה כאחד וכהיפוכו של אחד, — הרי ממילא יהא צורך במה שיגמור עליו את הדיון, ובהכרח תהא הנשמה שרויה בספקות לגבינו, תזדקק למחשבה אשר בקרבה ותחקור ותשאל: מה הוא האחד כשלעצמו; ואם כן, תימנה סוגיית, האחד עם הדברים העשויים להוליך ולהפ־נות אל תזות ההוויה“.

„ואמנם כך“, אמר, „נוהגת הראייה באותו ענין, ודאי לא פחות“.

מבשאר עניינים. שכן רואים אנחנו אותו הדבר עצמו בעת וב־
עונה אחת כאחד וכמרובה־עד־אין־קץ.

„ואם האחד כך“, אמרתי אני, „הרי כל המספרים כך?“
„כמובן“.

„והרי כל עיסוקם של חשבון ואריתמיטיקה אינו אלא במס־
פרים?“
„בוודאי“.

„וזה עשוי, כפי שנתברר, להוליך אל האמת“.
„לאין שיעור“.

„מסתבר, אפוא, שהמדעים הללו נמנים עם אותם שאנו מבק־
שים. שכן חייב איש מלחמה ללמוד אותם לשם סידור המער־
בות, ופילוסוף — למען יוציא ראשו מתחום ההתהוות ויתאחו
בהווייה, שאם לא כן, לעולם לא יצלח לשום חישוב הגיוני“.
„כך הוא“, אמר.

„והרי שומרנו הוא איש מלחמה ופילוסוף“.
„אלא מה?“

„מן הראוי יהא, אפוא, גלאוקון, לקבוע לימוד זה גם בתוקפו
של חוק, וגם לשדל את האנשים שעתידיים לקחת חלק בהנהגת
המדינה: שיפנו אל החשבון וישלחו בו ידם שלא כדרך ההדיר־
טות, אלא עד שיגיעו בכוח מחשבתם לחזות טבעם של המס־
פרים, ולא יעסקו בו לשם מקח וממכר כסוחרים ורוכלים, אלא
לשם המלחמה, וכדי להקל על הנשמה את הפנייה אל מעבר
להתהוות כלפי אמת והווייה“.

„יפים דברייך“, אמר, „עד למאוד“.

„ואמנם“, אמרתי אני, „עכשיו, לאחר מה שדובר על מדע זה
העוסק בחשבונות, מתברר לי יתר על כן, מה רב החן הצפון
בו, ומכמה צדדים הריהו מועיל לתכליתנו, אם עוסק בו אדם
לשם הכרה, ולא לשם רוכלות“.

„תועלת זו“, שאל, „מה היא?“

„הרי זו שאמרנו זה־עתה: שבכוח רב מוליך המדע הזה את

הנשמה אל על, וכופה עליה את הדיון במספרים כשהם לעצמם, ואילו בשום פנים אינו מניח לו לאדם שיגיש לנשמתו מספרים בעלי גופים שייראו וימוששו, וידון על אלה. שהרי ידעת את המומחים בסוגייה זו, כיצד הם לועגים למי שמנסה לגזור בהג' יונו את האחד עצמו לגזרים, ואינם מניחים לו; ואם תפרטנו לפרוטות, יבואו הללו ויכפילו לך את הפרוטות, מהיותם נזהרים שלעולם לא ימצא האחד לא-אחד, אלא חלקים רבים".

"דיברת דברים", אמר, "שכולם אמת".

"ומה דעתך, גלאוקון, — אילו שאל אותם השואל: אתם המופלאים, מה הם המספרים הללו שאתם דנים עליהם, ובהם עשוי האחד לפי דרישתכם, והריהו שווה מדי פעם בפעם לכל אחד אחר, ולא שונה מהאחר אף במאומה, ולא תיתכן בו שום חלוקה? מהו שיענו, לפי דעתך?"

"לדעתי, יענו שהם מדברים באותם המספרים שרק ניתן לחשוב אותם, ואי אפשר להיטפל עמהם בשום דרך אחרת".

"הנך רואה, אפוא", אמרתי אני, "ידידי, שאמנם דרוש לנו, כנראה, מדע זה, שהרי נתברר כי הוא מכריח את הנשמה להשתמש במחשבה כשהיא לעצמה, לצורך האמת כשהיא לעצמה?"

"ואכן", אמר, "הוא עושה כך בכוח רב!"

"וכי מה? האם כבר נתת דעתך על כך, שכל החשבונים מטבעם, הרי הם מהירי תפיסה — אם לומר את הדבר בפה מלא — בכל המדעים שבעולם; ואם אנשים שתפיסתם איטית יתחנכו ויתאמנו במדע זה, ואפילו לא יפיקו מכך תועלת אחרת, הרי כולם מפתחים לעצמם כוח תפיסה מהיר יותר משהיה להם קודם?"

"כך הוא", אמר.

"ולא בנקל, כמדומני, ואף לא במספר רב תמצא עניינים שלימודם ושינונם כרוך בעמל גדול יותר".

"אמנם לא".

"והנה מכל הטעמים הללו אין להניח לו למדע זה, אלא כל המצטיינים בסגולה טבעית מעולה חייבים להתחנך בו".

„מסכים אני עמך“, אמר הלה.

„הרי זאת, אפוא“, אמרתי, „סוגייה אחת שנקבענה כחוק; ואת־
ריה נתבונן־נא בסמוכה לה, אם יש בה כל שייכות אלינו“.

„איזו היא? או שמא אתה מתכוון“, אמר, „להנדסה?“

„אליה עצמה“, אמרתי אני.

„בה במידה“, אמר, „שהיא נוגעת בענייני המלחמה, ברור שיש
בה שייכות. שכן לגבי הקמת המחנות וכיבושי מקומות וליכוד
השורות ופיזורן, ולגבי שאר סדרי המערכות הצבאיות, בשעת
הקרב עצמו ובשעת המסע, — לגבי כל אלה ודאי יהא משום
הבדל בכך, אם אדם בקי בהנדסה או לאו“.

„ואולם“, אמרתי אני, „אשר לדברים כגון אלה, יהא די במנה
זעומה של הנדסה וחשבון; ואילו לגבי מרביתה, ובמידה שהיא
מרחיקה לכת יותר מזה, צריך לעיין, אם יש לה כל נגיעה שהיא
בענין המדובר; דהיינו — אם היא מקילה על בעליה את חזותה
של דמות הטוב. והרי אנחנו טוענים, שבכך נוגעים כל אותם
הדברים, המכריחים את הנשמה שתיסוב כלפי התחום ההוא,
שם מצויה ההוויה המאושרת מכל שאותה היא חייבת לראות
ויהי מה“.

„נכונים“, אמר, „דברייך“.

„ובכן: אם ההנדסה מכריחה את בעליה שיתבוננו בהוויה, יש
בה שייכות, ואם בהתהוות — אין בה?“

„כך אנו טוענים“.

„והנה כל המנוסה בהנדסה אך במעט“, אמרתי אני, „לא יחלוק
עלינו כשנטען, שטיבו של אותו המדע הריהו ההיפך הגמור
ממה שמסתמן מתוך דברי האנשים השולחים בו ידם“.

„הכיצד?“ אמר.

„הרי הם סחים בסגנון מגוחך ומצומצם עד מאוד; שכן מדברים
הם, כאילו יש בידיהם משום מעשה; וכאילו כל דבריהם לא
באו אלא לשם פעולה, שגורים בפיהם ביטויים כגון, לרבע,
למתוח (מלבן על גבי קו), לצרף (צורה אל משנה) וכל כיוצא

בזה; ואילו לאמיתו של הדבר הרי העיסוק במדע זה כולו אינו אלא לשם הכרה".

"בלי שום ספק", אמר.

"ועוד יש צורך בהסכמה נוספת".

"בדבר מה?"

"שהמדובר בהכרת מה-שהווה-לעולם, ולא — בהכרת מה-שהולך-ומתהווה, והולך וכלה".

"אין קושי בהסכמה זו; כי ההנדסה הריהי הכרת מה-שהווה-לעולם".

"אם כן, אישי האציל, יהא גם בה כדי למשוך נשמה כלפי האמת וליצור מחשבה פילוסופית, דהיינו — לגרום לנו שנכוון כלפי מעלה, מה שאנחנו מכוונים לפי שעה כלפי מטה, שלא כראוי".

"אמנם כך היא פועלת", אמר, "ככל אשר ניתן".

"ככל אשר ניתן, אפוא", אמרתי אני, "חייבים אנו לצוות, שב-ממלכת צבי שלך לא ימשכו האנשים ידם מההנדסה. שכן אף פעולות הלואי שלה אינן של מה בכך".

"איזו?" אמר הלה.

"אותן שהזכרת", אמרתי אני, "הנוגעות במלחמה, ויתר על כן הרינו יודעים שגם לגבי תפיסת כל שאר המדעים יהא הבדל עצום בין מי שעסק בהנדסה, ומי שלא עסק בה".

"אכן, בחיי זיוס", אמר; "הבדל עצום!"

"יהא זה, אפוא, המדע השני שנקבענו לצעירים?"

"כן", אמר.

"וכשלישי נקבע להם את חכמת התכונה? או שמא נראה לך שלא?"

"לי נראה שכן; כי הבנה טובה יותר בעתותיהם של חדשים ושנים, יש לה שייכות לחקלאות ולימאות, ולחכמת הצבא לא כל שכן".

"חמוד אתה", אמרתי אני, "שכנראה מתוך פחד מפני ההמון דיברת כפי שדיברת: שמא יהיו סבורים שאתה מצווה על

מדעים חסרי תועלת. והרי קשה להאמין בדבר זה החשוב כש־ לעצמו: שבכל המדעים האלה מיטהר כלי מכלי נשמתו של כל איש ואיש, וכלי זה ששאר העיסוקים מאבידים ומעוזרים אותו, הריהו חוזר לתחייה מכוח המדעים הללו, כגחלת לוחשת המת־ לקחת מחדש, והשובה הצלתו של זה יותר משל רבבות עיניים: שרק בו בלבד נראית אמת. ואנשים שגם דעתם כך, יתפעלו מדבריו התפעלות שאין לה שיעור, ואילו כל אותם שמעולם לא חשו בדבר זה, יהיו סבורים, כמובן, שאינך אומר ולא כלום; שאינם רואים תועלת אחרת ראויה לשמה, שתצא מלימודים אלו, (חוץ מזו שהזכרת, שלא תצדיק בעיניהם את הלימוד). מכאן, אפוא, שקול־נא בדעתך, כלפי איזה סוג מהשניים תכוון טענותיך; או אם לא תכוון לא לאלה ולא להללו, אלא תשוחח בעיקר למען עצמך, ובזולתך לא תיצר עינך, אם יש מי שיוכל להפיק תועלת מדבריך”.

”בכך אני בוחר”, אמר, ”ובראש וראשונה אדבר, אשאל ואשיב למען עצמי”.

”הבה, אפוא”, אמרתי אני, ”חזור־נא לאחור; שלפי שעה לא המשכנו אחרי ההנדסה בסדר הנכון”.

”כשהמשכנו — כיצד?” אמר.

”לאחר השטח”, אמרתי אני, ”מיד פנינו למוצק השרוי בתנועה, בטרם נעיין במוצק כשהוא לעצמו; ונכון הוא לדון אחרי הממד השני — בשלישי. והרי המדובר הוא בממדי הקוביות, ובכל מה שמעוקב הוא”.

”כך הוא”, אמר; ”אך נראה הדבר, סוקראטס, שמדע זה לא בא עדיין לעולם”.

”משני טעמים”, אמרתי אני; ”האחד, ששום מדינה אינה רוא־ חשת כבוד לעניינים אלו, ומתוך כך נחלש המחקר בסוגייה קשה זו; והשני — החוקרים צריכים לפיקוחו של מדריך, ובלעדיו לא ימצאו דרכם; ולא בנקל יקום מעין זה, ואף אם יקום, הרי לפי מה שנהוג עכשיו לא יצייתו לו חוקרי הסוגייה הזאת מתוך

יהירות. אולם אם מדינה שלימה תשתף פעולה בפיקוח על עניינים אלו ותנהג בהם כבוד, יצייתו לה החוקרים, ואם ייחקר הענין ברציפות ובמרץ, ודאי יתגלה טיבו. הרי גם עכשיו, שהמרובים בזים לענין ומעכבים בעדו, וחוקריו — אין בפיהם להביא את הטעם שלפיו יש בו משום תועלת — על אף כל המעצורים האלה הרי הענין כובש לו דרך ומשגשג, בשל החן הצפון בו, ולא יהיה שום פלא בכך, אם לבסוף יתברר די צורכו”.

„ואמנם”, אמר, „חינני ענין זה עד למאוד. אך הוסף-נא והבהר לי את שאמרת עתה. הרי לסוגייה שעניינה השטח קורא אתה, הנדסה”.

„כן”, אמרתי אני.

„ובתחילה”, אמר, „הבאת אחריה את חכמת התכונה, וחזרת בכך לאתר מכן”.

„שכן”, אמרתי, „מתוך שביקשתי בחפזוני להרצות על הכל במהרה, מתקדם אני ביתר איטיות. כי שעה שלפי סדר העניינים בא תורו של לימוד המעוקב, דלגתי עליו בשל המצב המגוחך שבו הוא שרוי לפי שעה מבחינת המחקר, ומניתי אחרי ההנדסה את חכמת התכונה, שאינה אלא תנועת המעוקב”.

„כדברידך”, אמר, „כן הוא”.

„נקבע, אפוא”, אמרתי אני, „את חכמת התכונה כלימוד רביעי, בהנחה שאם מטעם המדינה יגשו אל אותו המדע המוזנח לפי שעה, שוב לא ייפקד מקומו”.

„כך מסתבר”, אמר הלה. „ואם קודם גערת בי, סוקראטס, על ששיבחתי את חכמת התכונה לפי דרכו של עם הארץ, הרי עכשיו אשבחנה לפי דרכך. שכן ברור, כמדומני, לכל אדם, שזו מכריחה את הנשמה להביט כלפי מעלה, ומוליכתה מהעניינים שבכאן אל התחום ההוא”.

„אולי”, אמרתי אני, „ברור הדבר לכל אדם, חוץ ממני; שאני אינני סבור כך”.

„אלא כיצד?“ אמר.

„לפי השיטה שעכשיו עוסקים בה האנשים שמעלים אותה לרמה של פילוסופיה, סבורני שבכל כוחה היא מושכת את מבטנו — כלפי מטה.“

„מה פירוש דבריך?“ אמר.

„לא בדרך נקלה, כמדומה לי“, אמרתי אני, „הנך מצייר לך בנפשך את טיבו של לימוד הדברים שלמעלה. וגם אם יסתכל אדם בקישוטים שבתקרה, ויבחין במה שיבחין אגב הטיית ראשו כלפי מעלה, תהיה סבור, כפי הנראה, שהוא מעיין במחשבתו, ולא בעיניו. ואולי יפה סברתך, ושלי — תמימה. כי שוב אינני יכול להאמין שלימוד כל שהוא יגרום לנשמה שתביט אל על, הוץ מאותו שעניינו — מה שהוה־ואיננו־נראה; ואם יביט אדם כלפי מעלה בפה פעור, או כלפי מטה בפה סגור, וינסה ללמוד דבר־מה מוחש, לעולם לא אגיד עליו שהוא למד, באשר לא תחול ידיעה על שום ענין מעין זה, אף לא אגיד שנשמתו מביטה כלפי מעלה, כי אם כלפי מטה, ואפילו הוא שוחה על גבו, ביבשה או בים, ולומד פרקדן.“

„באתי על עונשי“, אמר, „שבדין הוכחתני. אולם מה היא אותה דרך השונה מזו של עכשיו, בה יש ללמוד, לדבריך, את חכמת התכונה, כדי להיעזר בלימודה לתכלית זו שאמרנו?“

„הנני ואגיד לך“, אמרתי אני: „מאחר שאותם הרקמים שב־שמיים — בתחום הנראה נרקמו, נכונה תהיה הדעה, שהם עולים ביופים ודיוקם על כל בני מינם, אולם נופלים בהרבה ממה שהוא אמיתי, דהיינו — מאותן התנועות בהן נעות זו לעומת זו המהירות עצמה והאיטיות עצמה בתחום של המספר האמיתי ושל הצורות האמיתיות, ומניעות את אשר נמצא בהן, והרי זה נתפס בשכל ובמחשבה, ולא בראייה. או שמא סבור אתה שב־ראייה?“

„בשום פנים לא“, אמר.

„אם כן“, אמרתי, „נשתמש ברקמה זו שבשמיים כבדוגמה,

לצורך המדע המכוון לנ"ל, משל למהנדס שנודמנו לו דיאגרמות מצויירות למשעי ומשוכללות בדקדוק שאין למעלה ממנו, מעשה ידיו של דיידאלוס אי של פסל או צייר אחר. שכן בראות אדם המנוסה בהנדסה שרטוט^ט מעין אלו, יהא סבור שאמנם נעשו לתפארה, אלא שמגוחך הוא לעיין בהם בכובד ראש, כאילו אפשר להשיג מתוכם את האמת אשר לשויון או לכפל או לכל יחס אחר מהיחסים^ז.

„וכיצד לא יהא זה מגוחך?“ אמר.

„ומי שבאמת תוכן הוא“, אמרתי אני, „כלום לא יעלה גם לו כך, לפי דעתך, שעה שיביט אל תנועות הכוכבים? אמנם יאמין שהשמיים וכל אשר בהם הותקנו בידי יוצרם לפי שורת היופי הגדול ביותר שייתכן בכגון אלו; אולם אשר ליחס בין לילה ויום, וביניהם והחודש, ובין החודש והשנה, ובין שאר הכוכבים^ז לבין הללו^ט ובינם לבין עצמם — כלום אינך סבור שב-עיני התוכן האמיתי משונה יהיה כל אדם שמאמין כי יחסים אלו עומדים תמיד בעינם, ולא ישתנו לעולם אף במאומה, הגם שהמדובר בדברים שהם בעלי גוף ונראים העין; וכי חייב אדם לעשות כל מאמץ כדי להשיג את האמת שבהם?“

„כך נראה לי“, אמר, „עכשיו, בשמעי את דבריך“.

„גם אל חכמת התכונה“, אמרתי אני, „נפנה, אפוא, כדרך שפנינו אל ההנדסה, אנב שימוש בבעיותיה, ואילו מה שבשמיים, — נניח לו, אם מתעתדים אנחנו לעסוק בתכונה עיסוק-של-אמת, ולעשות מתוך כך את התבונה הטבעית שבנשמתנו לדבר מועיל, לאחר שהיתה כלי אין חפץ בו“.

„אתה מצווה“, אמר, „על מעשה רב, פי כמה וכמה מרובה מחכמת התכונה הנהוגה עכשיו“.

„ודומני“, אמרתי, „שגם על שאר המדעים נצווה באותה הדרך

ז חוץ משמש וירח, שבהם מדובר עד כה, כיון שהם, כמוכן, הגורמים ללילה ויום ולחודש והשנה.

ט שמש וירח.

עצמה, אם תהא בנו כל תועלת בחינת מחוקקים. ושמא יש בפך להזכירני מדע מהמדעים השייכים לכאן?"

"אין בפך", אמר; "על כל פנים לא כך, על רגל אחת".

"הרי התנועה, כמדומני", אמרתי אני, "איננה מופיעה בדמות אחת בלבד, אלא במרובות. אולי יהא בפך איש חכם למנות את כולן; אך שתיים הן הגלויות גם לעינינו".

"איזו?"

"זו שדיברנו עליה", אמרתי אני, "והמקבילה לה".

"מה היא המקבילה?"

"כשם שהותקנו עיניים", אמרתי, "בשביל התכונה, כן הותקנו, כנראה, אזניים בשביל התנועה ההארמונית, ומדעים אלו הם מבחינה מסוימת אחים זה לזה, כפי שטוענים תלמידי פיתאגוראס, והרינו מודים, גלאוקון, שכך הוא. או כיצד אנחנו נוהגים?"

"כך", אמר.

"ומכיון שרב הוא המעשה", אמרתי אני, "גיוודע מפיהם, מה הם מלמדים בעניינים אלו ובדומיהם; ועם כל מה שיאמרו לנו, נשמור אנחנו על מבוקשנו".

"והוא?"

"לבל ינסו חניכינו ללמוד דבר מהדברים הללו ללא תכלית, ובלא שיסתיים הדבר באותו מקום שהכל חייב להגיע שמה, כפי שאמרנו זה עתה בענין חכמת התכונה. או שמא לא ידעת, שגם בתורת ההארמוניה נוהגים הם בדומה למנהג שבתכונה, ולפי מה שנשמע באזניהם, מודדים הם בשקידה רבה את האקורדים והצלילים אלה באלה; וכתוכנים, טורחים אף הם לשוא".

"כן", אמר, "בחיי האלים! ומנהגם מגוחך למדי, כשהם קוראים שמות לרווחים קטנטנים בין הצלילים ומסמיכים אזנם לכלי נגינתם, לחטוף צליל מסויים כאילו מתוך שכניו, ויש מהם הטורענים שבאמצע בין שני צלילים הם מבחינים בקול מסויים, וכאן הרווח הקטן ביותר שלפיו יש למדוד; ואחרים חולקים

עליהם, ולדידם כבר שווים הקולות ב'רווח' זה; והנה אלו ואלו מעדיפים אזניהם על שכלם".

"אתה מדבר", אמרתי אני, "על אותם האישים ההגונים שמצי-
קים למיתריהם ועורכים בהם חקירה ודרישה אגב הסבת עי-
נויים, כשהם מותחים אותם על גבי הסלילים; ולבל אאריך
במשל זה יתר על המידה, ולא אדבר גם על המכות שמכים את
המיתרים במכוש, ועל הקטרוג שמשמיעים עליהם, בשל סרב-
נותם או היענותם החצופה מדי, הריני מפסיק את משלי, ומצ-
היר שלא להללו מתכוון אני, אלא לאותם שלפי מה שאמרנו
לפני שעה קלה, ילמדו אותנו את תורת ההארמוניה¹⁰. שהרי
כמעשה התוכנים, כן המעשה של הללו; שכן מתחקים הם אחרי
המספרים הטמונים באותן ההתאמות שקולטתן האוזן, ואינם
עולים עד כדי העמדת הבעיות, דהיינו — עד כדי עיון במס-
פרים עצמם, אילו תואמים זה את זה, ואילו — לא, ומה הוא
הגורם לכך ולכך".

"אכן", אמר, "נפלא הענין שהעלית".

"בדרך זו", אמרתי אני, "הריהו מועיל לחיפוש אחרי היפה
והטוב, ואם עוסקים בו בדרך שונה מזו, אין בו שום תועלת".
"כך מסתבר", אמר.

"ולפי דעתי", אמרתי אני; "אם חקירת כל העניינים האלה
שהרחבנו עליהם את הדיבור תגיע אל הצד המשותף ואל יחס
הקירבה שביניהם, ואם העניינים הללו יסופמו מבחינת שייכותם
ההדדית, הרי שיש בו בעיסוק זה כדי לתרום למבוקשנו, והטורח
בו לא יהיה לשוא; ואם לא כך, הריהו לשוא".

"גם אני", אמר, "כך אומר לי לבי. אולם רב מאוד המעשה,
סוקראטס, שאתה מדבר בו".

"האם לפתיחה", אמרתי אני, "מתכוון אתה, או למה? או שמא
לא ידענו שכל אותם העניינים אינם אלא פתיחות למנגינה

⁹ של עבד שמענים אותו בייסורים כדי להציל דבר מפיו.

¹⁰ כלומר, הפיתאגוראים, כנ"ל.

עצמה שיש ללמוד אותה? שהרי ודאי לא נראה לך, שהבקיאים בהללו — דיאלקטיקנים הם?"

„לא", אמר, „בחיי זיוס! חוץ ממועטים עד מאוד שנזדמנו לי", „ואולם", אמרתי, „אנשים שאין בידם להעלות ולקלוט הגיוני דברים בשאלות ותשובות, כלום ידעו בזמן מן הזמנים דבר מאותם הדברים, שלדידנו חובה לדעתם?"

„אף לא זאת", אמר.

„והרי בזאת, גלאוקון", אמרתי, „כבר הגענו אל המנגינה עצמה, שמבצעה — השיח הדיאלקטי. ומנגינה מושכלת זו — הרי משלה בעולם הנראה הוא אותו שלב, בו מנסה כוח-הראייה, כפי שאמרנו, כבר להביט אל בעלי-החי עצמם ואל הכוכבים עצמם, ובסופו של הדבר אל השמש עצמו. ובדומה לכך, כשמנסה אדם לפנות בדיאלקטיקה אל כל יש ויש, בלי שיזדקק לשום חוש, אלא מכוח הגיון-המחשבה בלבד, ולא יחדל עד שיתפוס בהכרת המתשבה עצמה את הטוב כשהוא לעצמו, כי אז יגיע לעצם המטרה שבתחום המושכל, כשם שהלה הגיע, באותה שעה, למטרה שבנראה".

„ללא כל ספק", אמר.

„וכי מה? כלום מסע זה אינו נקרא בפיו, דיאלקטי?"

„בוודאי".

„ואילו אותה התרת האסירים מכבליהם", אמרתי אני, „והפנייתם מהצללים כלפי הפסלים והאור, ועלייתם מתוך המערה אל השמש, ששם עדיין לא יוכלו להביט אל בעלי החי והצמחים ואל אור השמש, אלא — אל הבבואות הנפלאות שעל פני המים ואל צללי הדברים, ששוב לא יהיו עוד צלליהן של תמונות שיטילים אור שאף הוא, בהשוואה לשמש, אינו אלא תמונתה של זו: הרי הכוח הפועל כזאת מצוי בכל אותה התעסקות במדעים שהרחבנו עליהם את הדיבור, שיש בה כדי להעלות את הטוב-מכל אשר בנשמה אל חזות הנעלה-מכל אשר בהוויה, כשם שאז הועלה הבהיר-מכל אשר בגוף אל חזות המזהיר-מכל אשר

בתחום הגופני והנראה”.

„אני”, אמר, „מקבל עלי שכך הוא; הגם שקשיים גדולים עד מאוד כרוכים, כמדומני, בקבלת הדברים, אך מאידך גיסא — גם בדחייתם כרוכים קשיים. אף על פי כן — שהרי לא בשיחה זו בלבד הייבים אנו לשמוע את הדברים, ועוד עלינו לחזור אליהם פעמים רבות — נניח־נא שהענין הוא כמדובר עכשיו, נפנה אל המנגינה עצמה, ונרחיב עליה את הדיבור כדרך שהר־חבנו אותו על הפתיחה. הגד־נא, אפוא: כיצד פועל השיח הדיא־לקטי, לאיזו סוגים הוא מתחלק, ומה הם דרכיו? שהרי בדרכיו שלו ממילא נמצא, כפי שמסתבר, את הדרכים המוליכות לאותה המטרה, שמי שיגיע אליה, ינוח מדרכו ויסיים מסעו”.

„לא יתא זה לפי כוחך”, אמרתי, „גלאוקון יקירי, ללכת אחרי בדרך זו; שמצדי לא הייתי חסר רצון טוב, ושוב לא היית רואה את צלמו בלבד של המדובר, אלא את האמת עצמה, — על כל פנים, כפי שהיא מתגלית לי; ולא מן־הראוי שנוסיף ונבטיח בפה מלא, אם אמת זו מוחלטת היא או לאו; אלא שהרואה אותה — כך הוא רואה, דבר זה ניתן להבטחה; או לאו?” — „בוודאי”.

„והרי גם זאת: שאך ורק פעולתו של השיח הדיאלקטי תגלה אותה למי שבקי באותם העניינים שזה־עתה הרחבנו עליהם את הדיבור; ואין הדבר ניתן להשגה בשום דרך אחרת?” — „מן הראוי”, אמר, „להבטיח גם זאת בפה מלא”.

„ובכך”, אמרתי אני, „לא יחלוק עלינו איש: כשנגיד ששיטת מחקר שונה מהאמורות היא שיטה זו, שבדרך מקפת־כל מנסה לתפוס בכל דבר ודבר, מה הוא כשלעצמו. שכן שאר האומ־נויות מכוונות כולן לסברותיהם ותשוקותיהם של בני אדם, או להולדות והרכבות, או לטיפול במה שגדל והורכב; והמדעים שאמרנו עליהם כי הם תופסים משהו מן היש, דהיינו — ההנ־דסה וכיוצא בה, — הרי רואים אנחנו כיצד הם חולמים על היש, ואילו בהקיץ אי אפשר להם לראותו, כל עוד הם מניחים

להיפותסות שלהם שתעמודנה ללא נוע, ואינם מסוגלים להעלות טעמן. שהרי הסכמה שראשיתה בדבר שלא ידעתו, וסופה ואמ־צעתה שזורים מדבר שלא ידעתו, — כיצד ייתכן שהסכמה מעין זו תהא בזמן־מן־הומנים לדבר־מדע?¹¹ „לא ייתכן“, אמר הלה.

„ובכן“, אמרתי אני: „רק השיטה הדיאלקטית בלבד מתקדמת בדרך זו, אגב ביטול ההיפותסות¹¹, אל הראשית עצמה, לשם אישורה של זו, ומושכת אט אט את עין הנשמה מתוך הרפש הברבארי שבו היא ממש קבורה, ומעלה אותה אל־על, בהס־תייעה על ידי אומנויות אלו שדיברנו עליהן, העוזרות לה במלא־כת ההסבה — אותן שמפאת ההרגל קראנו להן פעמים רבות בשם „מדעים“, אך דרוש להן שם אחר, בהיר מסברה ומעומעם ממדע, והרי קודם לכן הגדרנו זאת כ„מחשבה“; אך לא על שם, כמדומה לי, יתווכחו אנשים, שכמונו עכשיו, חייבים לעיין בעניינים מכריעים כל כך.“

„ודאי שלא“, אמר; „דיינו בכל שם שיש בו כדי לברר כלפי חוץ את שאתה אומר בלבבך¹².“

„נראה לי, אפוא“, אמרתי אני, „לפי מה שנהגתי קודם, לקרוא לגיזרה הראשונה, ידיעה, לשניה, מחשבה, לשלישית — אמונה ולרביעית — דימוי; ולשתי האחרונות יחדיו — הכרה שכלית, ולשתי הראשונות — סברה; וסברה חלה על התהוות, הכרה — על הוויה; וכיחס הוויה אל ההתהוות, כן

¹¹ כשה„ראשית“ אינה מאשרת את „ההיפותסות“, הרי הן בטלות ומב־טלות, וכשהיא מאשרת אותן, הרי הן פוסקות להיות „היפותסות“, וגם אז מביאה, אפוא, הדיאלקטיקה לכלל „ביטול ההיפותסות“ בחינה היפותסות.

¹² נוסח כתבי היד משובש במקום זה. בתרגומי לא קיבלתי את התיקונים שהוכנסו לטכסט של הוצאת אוכספורד, ואינם מניחים את הדעת; אלא תרגמתי לפי הצעת הרמן בהוצאת טויבנר הקרובה יותר לנוסח כתבי היד. רק בפרט אחד („אתה אומר“ במקום „הוא אומר“) קיימתי גירסתו של כתב יד אחר, ושטיתי מהנוסח של הרמן בהוצאה הנל.

יחס ההכרה אל הסברה, וכיחס ההכרה אל הסברה כן יחסן של הידיעה והמחשבה אל האמונה והדימוי; אולם נניח-נא, גלאו-קון, ליחס שבין התחומים שעליהם חלים הללו, ולחלוקתו לשניים של כל תחום ותחום, של המשוער-בסברה והנתפס-בהכרה, לבל נעמיס על עצמנו הגיוני-דברים מרובים פי כמה וכמה מאלה שסיימנו¹³.

„בשאר דברייך“, אמר, „עד כמה שאני יכול לעקוב אחריהם, דעתי היא כדעתך...“¹³.

„והרי בוודאי גם בכך, שדיאלקטיקן נקרא בפיך אדם שמסוגל להעלות את סוד הוויתו של כל ענין וענין? ומי שאינו מסוגל לכך, הרי במידה שאין בידו לתת לעצמו ולזולתו דין וחשבון על ענין-מה, בה במידה לא תודה שיש לו הבנה באותו ענין?“
 „וכי כיצד אודה?“ אמר הלה.

„והרי כך גם בענין הטוב. מי שאין בידו להגדיר את דמות הטוב בהגיון דברו ולהפרידה מכל השאר, והוא יוצא כמנצח בקרב מכל הטענות והמענות הבאות להפריך את הגדרתו, כשכל תשוקתו להוכיח אותה לפי הוויתו של הדבר, ולא לפי סברתו של העולם, ובכל אלה הוא מעביר את דברו בלא שייכשל — מי שאינו מסוגל לכך, הרי לא תאמר עליו שהוא יודע את הטוב עצמו, ולא כל טוב אחר; ואם באיזו דרך שהיא יתפוס צלם מצלמיו, תאמר שתפסו מכוחה של סברה, ולא של ידיעה, והוא חולם ומנמנם בחייו אלו, ועד שלא יתעורר בעולם הזה, יגיע שאולה ויירדם לחלוטין?“

¹³ המפרשים והמתרגמים לא עמדו על פשטן של מלים אלו, כיון שלא הכירו כי סוקראטס מפסיק את גלאוקון, שהיה בדעתו לסיים את המשפט בקביעה שאיננו תמיס-דעה עם סוקראטס במה שאמר הלה בסוף דבריו, כלומר — שלפי שעה מוטב להיכנס לדיון מפורט על היחס שבין תחומי ההחיה וההתהוות, וחלקיהם של תחומים אלו. על כך רומז הביטוי ש„בשאר הדברים“ הריהו מסכים לדעתו של סוקראטס, וניסוח זה מזכיר את נוסח ההסתייגויות שהוצעו באסיפות העם שבאתונה. השוה „גור-גיאת, סט. 451 (ע' 284 בכרך א' של מהדורה זו).

„כן, בחיי זיוס“, אמר הלה; „בלא שום ספק אגיד כל זאת.“
 „ואם בזמן מן הזמנים תגדל את ילדיך אלו למעשה, שעכשיו
 אתה מגדל ומחנך אותם בהגיון-השיחה, הרי לא תניח להם
 שימשלו במדינה וכריעו בחשובים שבענייניה, כל עוד הם
 נטולי סוד ההגיון, כאותם הקווים נטולי שפת ההגיון¹⁴?“
 „ודאי שלא“, אמר.

„חוק תתן להם, אפוא, שלפיו יהיו חייבים לשאוף מעל לכל
 לאותו חינוך, שיקנה להם מומחיות רבה ביותר בשאלות ותשו-
 בות?“

„יחד אתך“, אמר, „אתן את החוק הזה.“

„וכי לא נראה לך“, אמרתי אני, „שנתברר לנו, כי כגולת כותרת
 שכובה הדיאלקטיקה על גבי המדעים, ולא מן הדין יהא להור-
 סיף עוד מדע כל שהוא על גבי מדע זה, וממילא נסתיים כאן
 הבנין הלימודי?“

„כך נראה לי“, אמר.

„והנה עוד נשתייר לך“, אמרתי אני, „דבר החלוקה: למי ניתן
 חלק במדעים אלו, וכיצד?“
 „כמובן“, אמר.

„וכי זוכר אתה את הבחירה הקודמת של המושלים: מה היה
 טיבם של הנבחרים?“
 „כיצד לא אזכור?“ אמר הלה.

„הנח-נא, אפוא“, אמרתי אני, „שמשאר בחינות יש לבחור
 באותן התכונות הטבעיות עצמן; שכן יש להעדיף את האנשים
 שהם חסוני-אופי ואמיצי-רוח, ובמידת האפשר — יפיתואר

¹⁴ הפילוסוף דימוקריטוס כתב ספר ששמו היה „על הקחים האלוגיים“,
 דהיינו — „איראציונאליים“, „נטולי הגיון“; בו הרחיב, כנראה, את הדי-
 בור על קחים כגון האלכסון שבריבוע בן ד' אמות, שאפלטון מביאו
 ב„מנון“, והוא משמש דוגמה למספר איראציונאלי. דרך בדיחות מביא
 אפלטון במקום זה את הקחים הללו כמשל לאנשים נטולי כוח ההגיון,
 שגם הנטול כוח ההגיון נקרא ביחנית „אלוגי“.

ביותר; ונוסף על כך לא זו בלבד שעליהם להיות אציליים וגבריים במידותיהם, אלא דרושות להם גם אותן התכונות הטבעיות המתאימות לחינוך הזה.

„פרשנא איזו הן!“

„פיקחות“, אמרתי, „אישי המבורך, דרושה להם ללימודיהם, ותפיסה קלה. כי הרבה יותר משבאימונים גימנאסטיים מתעייפות ומתייאשות נשמות בני אדם בלימודים חמורים; שכן משתייך עמל זה במידה יתירה אליהן דווקא, בהיותו מיוחד להן, והגוף אין לו כל חלק בו.“

„אמת“, אמר.

„וכן יש לחפש אחרי מי שזכרן וקשיח הוא, ואוהב עמל מכל וכל. או מה דעתך? מי הוא שיהא נכון לטרוח עד אין קץ באימוני הגוף, עוד יוסיף עליהם ריבוי זה של לימוד ושקידה?“

„אף לא אחד“, אמר הלה, „אלא אם כן יהא טבעו מעולה מכל וכל.“

„שהרי כשלון הפילוסופיה שבזמננו“, אמרתי אני, „והזלזול שמזלזלים בה — טעמם, כפי שאמרנו קודם, אינו אלא זה: שלא לפי ערכה נזקקים לה הנזקקים. שלא בני שפחות צריכים היו להיזקק לה, אלא בנים חוקיים של הורים בני חורין.“

„הכיצד?“ אמר.

„ראשית כל“, אמרתי, „מן הדין שהנזקק לה לא יהא צולע מבחינת אהבת העמל שבו, כשחציו אוהב עמל וחציו סולד ממנו. וזה טיבו של אדם שאמנם אוהב גימנאסטיקה וציד, ומקבל באהבה את כל הטרחות הגופניות, אלא שאיננו אוהב ללמוד, אף לא לשמוע ולחקור, ושנוא עליו הטורח בכל אותם העניינים. וכן המיוחד את אהבת העמל שבו לצד ההפוך, גם הוא אינו אלא צולע.“

„דבריד“, אמר, „כולם אמת.“

„והרי גם מבחינת הדביקות באמת (שקבענו כתנאי)“, אמרתי

אני, „נפסול כל אדם שנשמתו אמנם שונאת את השקר שמרצון, ואינה סובלתו לא בתוך עצמה ולא באחרים שעל שקריהם אף תרגו רוגז רב; ואילו את השקר שלא מרצון — תקבל בשלווה, ושעה שתיתפס בסכלות-מה, לא תרגז כלל, ולא איכפת לה שתתבוסס, משל לחזיר, בדומן הסכלות.“

„פסול נפסלנו“, אמר.

„וגם לגבי ישוב דעת“, אמרתי אני, „ואומץ רוח ונדיבות לב וכל שאר חלקי הסגולה הטובה, יש להבחין היטב בינן בין השפחה (בו גזדייפו תכונות אלו) לבין החוקי (שבו הן מצויות בטהרה). שאם הפרט או המדינה אינם יודעים לדקדק בהבחנה זו דקדוק גמור, הרי שבלי משים בוחרים הם בצולעים ובמזון ייפים לכל אשר יבחרו בהם: פרטים — לידידיהם, ומדינות — למושליהן.“

„בלא ספק“, אמר, „כך הוא.“

„אנו מצווים, אפוא“, אמרתי אני, „לנהוג בכל אלה זהירות רבה; שהרי אם נביא ישרי-אברים וישרי-דעה ונחנכם בלימוד נכבד כל כך ובאימון מרובה כל כך, כי אז אף אלת-הדין עצמה לא תמצא לגנותנו, ונציל את המדינה ומשטרה; אולם אם נקרב עקומים לעבודה זו, נפעל כל ההיפך מזה, ואדרבא עוד נוסיף על קיתוני הצחוק שנשפכים על הפילוסופיה.“

„ואכן, יהא זה מעשה חרפה“, אמר הלה.

„ודאי ובוודאי“, אמרתי; „אלא שגם לי אירע כרגע דבר-מה מצחיק.“

„ומה הוא זה?“ שאל.

„שכחתי“, אמרתי אני, „ששיחתנו אינה אלא משחק, ומתוך שיכחה זו הייתי נמרץ מדי בדיבורי. שכן שיויתי לעיני את הפילוסופיה, שעה שדיברתי, ובראותי אותה בזויה שלא כערכה, חרה לי הדבר, וכנראה מתוך כעס על האשמים בכך אמרתי את אשר אמרתי בכובד ראש יתיר.“

„לא ולא“, אמר, „בחי' זיוס; מכל מקום לא לדידי, השומע.“

„אולם לדידי“, אמרתי אני, „הנואם. אך אל־נא נשכח גם זאת: שבבחירה הקודמת בחרנו בזקנים, ובזאת של עכשיו לא ייתכן כדבר הזה. שכן אין להאמין לסולון¹⁵, כאילו אדם שהולך ומזדקין מסוגל ללמוד דברים הרבה; לא כי, הוא מסוגל לכך פחות משהוא מסוגל לרוץ, והיגיעות החמורות והתדירות שייכות כולן לבני הנעורים.“

„בהכרח“, אמר.

„אם כן, את הסוגיות של חשבון והנדסה ושל כל אותו חינוך ראשון שבו חייבים הללו להתחנך לפני הדיאלקטיקה, יש להציע לפניהם בילדותם, אגב שיטה של הוראה שלא באונס כופה עליהם את הלימוד.“

„משום מה?“

„כיון שבן־הורין“, אמרתי אני, „אל־נא ילמד מדע מתוך עבדות. שהרי היגיעות הגופניות, שעה שנעשות מתוך כפייה, אינן מזיקות לגוף ולא כלום, ואילו שום לימוד שנלמד מתוך כפייה אין לו קיום בנשמה.“

„אמת“, אמר.

„אל־נא בכפייה, אפוא“, אמרתי, „אישי הטוב, תחנך את הילדים במדעיהם, אלא מתוך משחק, ובדרך זו תיקל עליך ההבחנה, לאיזה ענין מוכשר כל אחד מהם מטבע ברייתו.“

„יש טעם בדברייך“, אמר.

„וכי אינך זוכר“, אמרתי אני, „שאמרנו, כי גם אל המלחמה יש להביא את הילדים, רכובים על סוסים, כדי שיסתכלו בה, ואם ניתן הדבר להיעשות בלא סכנה, יש לקרבם בסמוך למערכה ולהטעימם מן הדם, כגורי כלבים?“

„זוכר אני“, אמר.

„ומי שיוכיח“, אמרתי אני, „מדי פעם בפעם כי זריז הוא

¹⁵ המחוקק והמשורר האתונאי שחי בתקופה של 200 שנה ומעלה לפני אפלטון, שהיה מבני משפחתו. הוא אמר על עצמו: „אני הולך ומזקין, ולומד אגב כך דברים הרבה.“

ביותר בכל היגיעות והלימודים והסכנות האלה, יש להכניסו לרשימה מסויימת."

"באיזה גיל?" שאל.

"בשעה", אמרתי אני, "שהם משתחררים מהאימונים הגימנאסטיים ההכרחיים; שכן בפרק זמנם של אלה — אם שנתיים או שלוש — אי אפשר להם לעסוק בשום ענין אחר; הרי עייפות ושינה אויבות הן ללימודים. ונוסף על כך נודעת גם חשיבות לא מועטה לעצם המבחן הזה: כיצד יעמוד כל אחד מהם באימונים הגימנאסטיים."

"כמובן", אמר.

"ולאחר הזמן הזה", אמרתי אני, "יזכו המצטיינים שבבני העשרים לכיבודים גדולים יותר מחבריהם, ואותם הלימודים בהם נתחנכו בימי ילדותם בלא רציפות של שיטה, יש להביאם במאוחד לפני הללו, עד שיראו אותם ראייה כוללת, ויעמדו על יחס הקירבה ההדדי המקשר את הלימודים בינם לבין עצמם, ואת טבעם של הדברים."

"רק לימוד שכך טיבו", אמר, "עשוי להתקיים בלב הזוכים לו." "והרי בכך", אמרתי אני, "המבחן המכריע, אם אדם לפי טבעו דיאלקטיקן הוא או לאו; שכן המסוגל לראות ראייה כוללת, הריהו דיאלקטיקן, ומי שאינו מסוגל לכך, — לאו." "דעתי כדעתך", אמר הלה.

"מבחינות אלו, אפוא", אמרתי אני, "יהא עליך לעיין בהם, ולהבחין באותם האנשים שיותר מזולתם ניחנו בתכונה הזאת, והם יציבים בלימודיהם, יציבים במלחמה ובכל מה שמוטל עליהם, ולאחר שנתם השלושים עליך לציין מתוך מספר המצטיינים את האנשים הללו, להעניק להם כיבודים יתירים ולעיין בהם ולבחנם בכוח הדיאלקטיקה: מי מהם מסוגל ליותר על עיניו ושאר חושיו, ולפנות פנייה של אמת אל היש כשלעצמו.

וענין זה, חברי, טעון זהירות מרובה."

"משום מה?" אמר הלה.

„וכי אינך שם אל לב“, אמרתי אני, „מה רבה הפורענות הכרו-
כה עכשיו בדיאלקטיקה?“
„איזו היא?“ אמר.

„הרי העוסקים בה“, אמרתי אני, „מגיעים לכלל זלזול בחוק.“
„במידה יתירה“, אמר.

„וכי סובר אתה“, אמרתי, „שיש בכך משום תימה, ואינך סולח
להם?“

„משום מה?“ אמר.

„שער בנפשך“, אמרתי אני, „ילד שלא נודע מוצאו, והוכנס
בגניבה לבית עשיר, ששם נתחנך כבן בתוך משפחה גדולה
ורבת כוח, ובין חנפנים רבים, ובהיותו לאיש יוודע לו, שאיננו
בנם של הללו שלפי טענתם הרי הם הוריו, ואת הוריו האמ-
תיים לא יוכל למצוא. כלום יש בפוך לנחש, כיצד יתייחס הלה
אל אותם החנפנים, ואל אלה שגידלוהו כאילו היה בנם, באותו
פרק זמן בו לא ידע על מוצאו האחר, ובאותו הזמן בו ידע על
כך? או רוצא אתה לשמוע ניחושי?“
„כן“, אמר.

„הריני מנחש, אפוא“, אמרתי, „שבאותו פרק זמן בו לא ידע
את האמת, יכבד את אביו ואת אמו ושאר קרוביו המדומים
יותר משיכבד את החנפנים; ויתעלם פחות מצרכיהם, ויעשה
או ידבר פחות עמהם דברים שאינם כמקובל, וימרה פחות את
פיהם בעניינים חשובים, משימרה את פי החנפנים.“
„כך מסתבר“, אמר.

„ולאחר שתיוודע לו האמת, יקל, כפי שאני מנחש, בכבודם של
הללו ובשקידה ששקד עליהם, וינהג יתר כבוד בחנפנים וישמע
בקולם יותר מקודם, עד שיתחבר עמהם בגלוי ויכלכל
חיוו על פיהם, ואם לא יהיה איש הגון עד מאוד מטבע
ברייתו, כלל וכלל לא ישים לבו לאביו ההוא ולשאר קרוביו-
שלכאורה.“

„כל דברִיךָ“, אמר, „עלולים להתקיים. אך מאיזה צד דומה המשל לעוסקים בדיאלקטיקה?“

„מצד זה: הרי יש בנו מימי ילדותנו דעות על מה שצודק הוא ונאה, דעות שבהן נתחנכנו כמו בידי הורים, והרינו מצייתים להן ונוהגים בהן כבוד?“

„כן“, אמר.

„וכן יש בנו שאר שאיפות מנוגדות להללו הגורמות להנאות, והן מחניפות לנשמתנו ומושכות אותה אליהן, אך אין בהן כדי לפתות בני אדם שהם מתוקנים אף במקצת; שהללו יכבדו את הדעות האלה שנתקבלו עליהם מאבותם, ולהן יצייתו.“

„כך הוא.“

„וכי מה?“ אמרתי אני; „אם אדם השרוי במצב כזה תזדמן לו שאלה לאמור: „מה הוא היפה; ולאחר שישׁיב את אשר שמע מפי המחוקק, יפריכנו הגיון־הדברים; ואם יפריכנו פעמים רבות ומצדדים מרובים, ויביאנו לכלל דעה שמה שהשיב (על אותה שאלה), אינו יפה יותר משהוא מכוער, וכן בענין הצודק והטוב ובכל אותן הדעות שהיה מפליג בכבודן — כיצד ינהג איש זה לאחר מכן, לפי דעתך, בענין הכבוד שיחלוק לדעות הללו, והציות שיציית להן?“

„בהכרח“, אמר, „שלא יכבדן עוד באותה המידה, ולא יציית להוראתן.“

„רשעה שהללו“, אמרתי אני, „לא יראה אותן עוד נכבדות ושייכות אליו כמקודם, ואת האמיתיות אינו מוצא, כלום מסתבר שיפנה אל אורח־חיים אחר, זולת חיי החנופה?“

„אין זה מסתבר“, אמר.

„ודומני שהעולם יראה בו איש שמהיותו אדם שומר חוק הפך להיות עברין?“

„בהכרח.“

„וכי אין זה מדרך הטבע“, אמרתי, „שכך יעלה להם למי שנוֹ-קקים לוויכוחי דברים בדרך זו, וכפי שאמרתי זה עתה, ראויה

התנהגותם לסליחה מרובה?"

„ואף לחמלה“, אמר.

„ולבל תתעורר בלבך חמלה מעין זו על אותם בני השלושים—

כלום אינך חייב זהירות כפולה ומכופלת, שעה שתפנה אותם

אל ויכוחי הדברים?"

„חייב אני ומחוייב“, אמר.

„והרי מצוה אחת וחשובה של אותה זהירות אינה אלא זאת:

לבל יטעמו טעם הדיאלקטיקה בעודם צעירים! שכן, דומני, לא

נעלם ממך הדבר, שהצעירים, כשהם טועמים לראשונה מוויכוחי

הדברים, הופכים אותם למשחק, ומשתמשים באמנות זו בכל

עת ובכל שעה לשם דיבור-שכנגד; ובלכתם בדרכי המורים

שהפריכו דעותיהם שלהם, הרי הם באים ומפריכים דברי זול-

תם, וכגורי כלבים נהנים הם מכך, כשהם סוחבים וקורעים

בשיחם הדיאלקטי את כל הבא במחיצתם.“

„הנאתם בכך“, אמר, „עולה על כל שיעור.“

„ועם שיפריכו אנשים רבים, ואף הם יופרכו בידי רבים, הרי

שבדרך נמרצת ומהירה ייתפסו לכפירה בכל מה שהאמינו קודם

לכן. ומתוך כך נבאש ריחם שלהם ושל הפילוסופיה בכללה

בקרב שאר בני האדם.“

„אמת לאמיתה“, אמר.

„ואילו המבוגר יותר“, אמרתי אני, „יסרב ליטול חלק בשגעון

מעין זה, ותחת אשר ילך בדרכיו של מי שמשתעשע במשחק

וסותר דבריהם של בני-האדם, הרי הוא הולך בדרכו של איש

החפץ בדיאלקטיקה ובחיפוש האמת; ומתוך כך יהא הוא עצמו

איש מהוגן יותר, וגם ירים קרנו של אותו העיסוק שהיה

לחרפה.“

„נכון“, אמר.

„והרי גם כל מה שאמרנו בפתיחת הסוגייה הזאת, לא הקדמנו

אלא לשם זהירות: כשאמרנו שהמוכנסים לתחום הדיאלקטיקה

הייבים להיות מתוקנים מטבעם ויציבי-אופי, בניגוד למה

שנהוג עכשיו, שכל אחד הנקלע אליה במקרה, ואינו ראוי לה בשום פנים, הולך ושולח ידו בה.”
 „בוודאי”, אמר.

„וכי די לו לאדם, לשם נטילת חלק בדיאלקטיקה, במספר השנים הכפול מזה שהקצבנו לאימוני הגוף, אם בפרק הזמן הזה יתמיד בה בקביעות ובמרץ, ולא יעסוק בשום ענין אחר, בהקבלה למי שמתאמן בגימנאסטיקה?”
 „כוונתך”, אמר, „לשש שנים, או לארבע?”

„תנוח דעתך”, אמרתי, „וקבע־נא חמש. שלאחר מכן שוב תצטרך להוריד את האנשים לתוך אותה המערה, ולכפותם שיקבלו על עצמם את השררות המלחמתיות, ושאר כהונות המתאימות לצעירים, לבל יפגרו בנסיונם המעשי אחרי זולתם; וכן תשמשנה להם כהונות אלו מבחן נוסף, אם יעמדו על עמדם בשעה שיימשכו לכל עבר, או יזונו כל תזוזה.”

„וכמה זמן”, אמר הלה, „קובע אתה לפרק הזה?”

„חמש עשרה שנה”, אמרתי אני. „ולכשיהיו בני חמשים, כבר באה שעתם של מי שעמדו והצטיינו בכל המבחנים למיניהם, המעשיים והלימודיים, שנוליך אותם אל המטרה, ונכריחם שיפנו את מאור־נשמתם כלפי מעלה, יביטו אל מה־שיוצרי־אור בכל ויראו את הטוב עצמו; והוא יהיה להם למופת שב־שאר ימיהם יתקנו על פיו, כל אחד לפי תורו, את המדינה והפרטים ואותם עצמם, מתוך שיעשו רוב זמנם בפילוסופיה, אך בהגיע תורם, יהיו טורחים אחד אחד בענייני הציבור, ויהיו מושלים — למען המדינה, ובשלטון זה לא יראו ענין מפואר, אלא דבר של הכרח; ולאחר שמדי פעם בפעם יחנכו אחרים שכמותם וישאירו למדינה שומרים חדשים, יסתלקו אל אייהם של ברוכי האושר, לשבת במ לעולם ועד. והמדינה תציב להם מצבות, ותקריב להם קרבנות מטעם הציבור, כמו לדימונים,

אם גם הפיתיה¹⁶ תסכים לכך בתשובותיה; ואם לאו — כמו לבני אדם מאושרים ואלוהיים”.

”יפים בתכלית היופי, סוקראטס, יצרת את המושלים, מעשה ידי פסל”.

”וגם את המושלות”, אמרתי אני, ”גלאוקון; שהרי אל-נא תדמה בנפשך שבאיזה דבר מדברי נתוונתי יותר לגברים מאשר לנשים, ככל שתזדמנה במדינה נשים המוכשרות לכך מצד תכונתן הטבעית”.

”הצדק אתך”, אמר, ”אם אמנם תהיינה נוטלות חלק שווה, כמו הגברים, בכל ענין וענין”.

”וכי מה?” אמרתי; ”האם מודים אתם שדברינו על המדינה ומשטרה לא היו תפילות גרידא, אלא דברים שקשה לבצעם, אך האפשרות ניתנת, ואינה אלא זו שאמרנו: דהיינו — שהפיי-לוסופים האמיתיים, — מרובים או אחד — יהיו שליטים במדינה, כשהם בזים לכיבודים הנהוגים עכשיו שלא יהו בעיניהם לפי ערכם של אנשים בני חורין, ולא יחשיבום במאומה; ואילו הנכון — ייקר להם עד למאוד, וכן הכיבודים שהם תוצאותיו של זה; וחשוב מכל וכענין שאי-אפשר בלעדיו ייחשב להם הצדק, שבשירותו ולהאדרת כוחו יגשו אל תיקון מדינתם”.

”הכיצד?” אמר.

”הם ישלחו אל הכפרים את כל תושבי המדינה”, אמרתי אני, ”שהם בני עשר שנים ומעלה, ויקבלו לרשותם את ילדיהם של אלה ויגדלו אותם מחוץ לתחום המנהגים הרווחים עכשיו, שגם הוריהם מחזיקים בהם, בדרכים ובחוקים שלהם עצמם, שטיבם תיארנו בשעתו. זאת הדרך המהירה והקלה ביותר, בה תקום מדינה בעלת משטר כפי שהרחבנו עליו את הדיבור, לאושרה של המדינה ולישועת העם שבקרבו יווצר”.

”בוודאי”, אמר, ”ונראה לי, סוקראטס, שצדקת בדבריך על הדרך בו יקום אותו משטר, אם אמנם עתיד הוא לקום בזמן מן הזמנים”.

„ובכן“, אמרתי אני, „האם כבר דיברנו למדי על המדינה הזאת ועל האיש הדומה לה? שהרי גם בו כבר נתברר, במה נחייבנו.“
„נתברר“, אמר; „ועל שאלתך משיב אני, שלפי דעתי, הגיע ענין זה לסימו“.

„ניחא ; וזה מוסכם, אפוא, גלאוקון: מדינה שתהא מתוקנת בתכלית השלימות, מן הצורך שהנשים שבה תהיינה משותפות, ומשותפים הילדים וכל חינוכם, וכמו כן עסקי המלחמה ועסקי השלום ; וימלכו בה אותם מאורחיה, אשר הוכיחו עליונותם הן בפילוסופיה הן בענייני המלחמה“.

„מוסכם“, אמר.

„וגם בכך הודינו: לכשיתמנו המושלים, יעמידו את עצמם בראש אנשי הצבא וישכנום במשכנות כאותם שתיארנו תחילה, דהיינו — שהם משותפים לכולם, ואיש לא ימצא בהם דבר משל עצמו ; ונוסף על מה שאמרנו בדבר המשכנות הללו — אם זכור אתה — באנו לידי הסכם גם בענין שאר רכושם, מה יהא טיבו“.

„ודאי זכור אני“, אמר, „שהיינו בדעה, כי אף אחד מהם בל ירכוש לו מעין אותו רכוש המצוי כעת בידי שאר בני האדם, אלא בחינת אתליטים של-מלחמה ושומרים יקבלו כלכלתם מדי שנה בשנה מאת האחרים כשכר שמירתם, ומוטל עליהם לדאוג גם להם עצמם וגם לשאר המדינה“.

„כדבריד“, אמר, „כן הוא. אולם לאחר שסיימנו זאת, הבה ונזכור מה היה המקום שממנו סטינו לכאן, למען נחזור לדרכנו הראשונה ונמשיך בה“.

„אין קושי בכך“, אמר. „שבקירוב כמו עכשיו דיברת גם במקום ההוא כאילו כבר סיימת את תיאור המדינה, ואמרת שלפי דעתך טובה היא מדינה זו שתיארת אז, וטוב הגבר העשוי כמותה, הגם שהיה בפיד, כפי שנתברר, לתאר מדינה וגבר שעולים ביופים אף על הללו. וכיון שמדינה זאת היא הנכונה, קראת לאחרות — מוטעות ; ומנית, לפי מה שאני זוכר, בשאר המשטרים המדי-“

ניים ארבעה סוגים, שאף עליהם ראוי שנרחיב את הדיבור ונראה את השגיאות שבהם וכן את האנשים הדומים להללו, למען נראה את כולם ונבוא בינינו לידי הסכם, איזה הוא הטוב והרע שבהם, אף נוסיף ונעיין בשאלה, אם הטוב מכל הריהו גם מאושר מכל, והרע מכל — אומלל מכל, או לא כן. ושעה ששאלתי, מה הם ארבעת המשטרים שנתכוונת אליהם, נכנסו פול-מארכוס ואדימאנטוס לתוך המשא והמתן, ומתוך כך חזרת לענין שנדון קודם לכן, והגעת עד כאן.

„הזכרתנו“, אמרתי, „דברים כהווייתם“.

„חזור-נא, אפוא, למעמד הקודם, משל כאילו היית מתאמן עמי בהתגוששות: הריני שואל אותך אותה שאלה עצמה, ואתה נסה-נא להשיב את שעמדת להשיב בשעתו“.

„אם יהא הדבר לפי כוחי“, אמרתי אני.

„ואכן“, אמר הלה, „עזה תשוקתי לשמוע מפיד, איזו הם ארבעת המשטרים שנתכוונת אליהם בדבריך“.

„זאת תשמע בלא קושי“, אמרתי אני; „שאינני מתכוון אלא לאותם שאף נקראו עליהם שמות, והם: אותו משטר קריטי ולאקוניי המהולל בפי רוב בני האדם; השני הוא אף שני לתהילה, וקוראים לו, אוליגארכיה, משטר שתקלות עצומות מצויות בו למכביר; שונה ממנו תכלית שינוי הוא משטר הדי-מוקראטיה שתורו בא לאחר מכן; ולבסוף — שלטון הרודן, משטר אציל זה שנבדל מכל הללו, והריהו רביעי לחילי המדינה והגרוע בכולם. או שמא יש בפיד להעלות עוד סוג של משטר, שיהא בעל דמות ברורה משל עצמו? שכן אדנויות ומלזכות הנקנות בכסף ומשטרים כיוצא באלה הם דבר-מה

¹ כלומר, זה הנוהג באי כריתים ובספארסה. אפלטון נמנע מלקרוא את המשטר הזה בשמו הרגיל, אריסטוקראטיה, כיון שייחד שם זה (בהוראה: שלטון הסובים ביותר) למשטר שכולו טוב, ומשתמש בו בהוראה זו גם להלן.

אמצעי בין הללו, ומשטרים מעורבים כאלה תמצא במספר רב, בקרב נכרים ויוונים כאחד¹.

„רבים וכן משונים“, אמר, „המשטרים שמספרים עליהם.“ „וכי יודע אתה“, אמרתי אני, „שגם סוגי האופי של בני האדם מגינים יהא בהכרח כמנין המשטרים? או שמא יוולדו, לדעתך, המשטרים, מאלון או מסלע², ולא מהמידות הרווחות במדינות, שבהכריען כביכול את הכף לצד זה או אחר גוררות עמהן את כל השאר?“

„לדעתי“, אמר, „לא יוולדו אלא מכאן.“ „ואם מידותיהן של המדינות היו חמש, הרי גם מערכי נשמתם של הפרטים יהיו חמשה.“ „כמובן.“

„ועל האיש הדומה לאריסטוקראטיה כבר גמרנו את הדיון, ואינו אלא זה שבדין אנו קוראים לו טוב וצדיק.“ „אמנם כן.“

„והרי לאחר מכן יעמדו לדיון האנשים שנופלים מהלה, דהיינו — זה ששואף לנצחון וכבוד, והוא מותקן לפי המשטר הלא-קוני, והאדם האוליגארכי והדימוקראטי והרודני, למען גראה מי הרשע שבכולם, ונעמידו כנגד הצדיק שבכולם, ויושלם עיונו בשאלה, מה בין הצדקה המוחלטת והעוול המוחלט, אשר לאוש-רם ומסכנותם של בעליהם? ולפיכך נדע אם לשמוע בקולו של תראסימאכוס ולרדוף אחרי העוול, או לציית להגיון-הדברים שמתחורר לנו עכשיו, ולרדוף אחרי הצדקה.“

„מכל וכל“, אמר, „עלינו לנהוג כך.“ „וכשם שבתחילת דברינו עיינו קודם-כל במידות הרווחות במדינות, ולאחר מכן באלה שבפרטים, מהיותנו סבורים שכן

¹ לפי הומירוס, אודיסיאה 19, חרוז 163, שם מבקשת פנלופי את אודי-סיוס שיספר לה מוצאו, „שהרי ודאי אין מוצאך מהאלון שמדברת בו האגדה, ולא מסלע.“ השוה „אפולוגיה“ (בכרך א' של מהדורה זו עמ' 229).

יהא הדבר ברור יותר, כן חייבים אנחנו גם עכשיו לעיין קודם-
 כל במשטר השואף לכבוד — שאין בפי לכנות משטר זה בשם
 מקובל, ויש לכנותו, טימוקראטיה³ או, טימארכיה⁴ (דהיינו —
 שלטון הכבוד), — ובהמשך למשטר זה נעיין גם באיש שכך
 טיבו; ולאחר מכן — באוליגארכיה ובאיש האוליגארכי; אזי
 נשווה לעינינו את הדימוקראטיה, ונתבונן גם באיש הדימו-
 קראטי; וברביעית נלך אצל מדינה הנתונה למשטר רודני,
 ושוב נביט גם אל נשמת האדם הרודני, ונשתדל שמתוך כך
 נהיה מוסמכים לשפוט על אותו ענין ששמנו לפנינו.

„לפי שיטה הבנויה בטעם“, אמר, „נערוך את הסתכלותנו ואת
 שיפוטנו, אם נלך בדרך זו“.

„הבה, אפוא“, אמרתי אני, „נשתדל-נא לקבוע, כיצד תיוולד
 טימוקראטיה מחורבנה של אריסטוקראטיה. או שמא אין זה
 מוקשה, שהפיכת כל משטר מתחילה באותו חלק של המדינה
 גופו, שבידו נתון השלטון, שעה שהחלק הזה יהא מחולק
 בינו לבין עצמו; ואילו בשעה שהוא בדעה אחת — ואפילו
 החלק השולט הוא קטן שבקטנים — לא ייתכן כל זעזוע
 במשטר?“

„אמנם כך הוא“.

„וכי כיצד“, אמרתי, „גלאוקון, תבוא מדינתנו לידי זעזוע,
 והיאך יגיעו אנשי המגן והמושלים שבה לידי כך, שיהיו מחו-
 לקים אלה באלה, ובינם לבין עצמם? או רוצא אתה שכתפילתו
 של הומירוס, כן נתפלל גם אנחנו אל המוסות ונבקשן שתגדנה
 לנו, כיצד בראשונה נפלה המחלוקת⁵, ונשים בפיהן דברי תשו-
 בה בלשון הטראגדיה, שבהם תפנינה אלינו כפנות אל ילדים,
 תוך משחק ושעשוע, אך בשפה רוממה, כאילו דיברו בכובד
 ראש?“

„כיצד?“

³ לפי הומירוס, איליאס 16, חרוזים 112/3: 'עתה הגדנה לי המוסות
 שמשכנותיכן באולימפוס: כיצד בראשונה נפלה האש באנייות האכאים“.

„דברים מעין אלה: מדינה שכך תוקנה — לא בנקל תבוא לידי זעזוע; אולם מאחר שכל מה שנתהווה צפוי לכליה, אף תיקון זה לא יעמוד לעולם ועד, אלא יתפרד. וזה דבר התפרדותו: לא צמחי האדמה בלבד, אלא גם בעלי החי שעל פני האדמה — עתות של פרייה ועצירה מזומנות להם, כאשר ינקוף מעגל תקון-פתו של כל אחד ואחד, שהיקפו קצר — לקצרי החיים, ולהי-פוכיהם — להיפך. ומנהיגי המדינה שחינכתם, אף על פי שחכ-מים הם, בחישובם שתחושה בצדו לא ידעו לכוון לעתות של פרייה מבורכת ושל עצירה המיועדות למינכם⁴, אלא יבוא יום בו יניחו למועד שיחלוף, ויולידו בנים בשעה שאינה כשרה לכך. והנה כל יציר שהוא אלוהי, מספר מושלם כולל את מח-זורו; ואילו את תקופת היציר האנושי כולל הראשון בסידרת המספרים, שבו מגיעים גורמיהם של שוויון ושוני ושל גידול ופחיתה⁵ לכלל שלושה ממדים וארבעה גבולים, מתוך שהוכפלו בריבועיהם⁶, ומכוח הכפלה זו אף ניתנים כל היחסים שבין יסודות המספר ההוא להיאמר במספרים ראציונאליים⁷, והפה יכול להגותם. והנה לכשיזדווג אותו בסיס יתיר-השליש⁸ עם כוחה של החמש⁹, יוצר זיווג זה בחזקתו הרביעית¹⁰ שתי צורות

⁴ כלומר, למין האדם; יש לזכור גם להלן שהמוסות הן המדברות, „כפנות אל ילדים, תוך משחק ושעשוע, אך בשפה רוממה, כאילו דיברו בכובד ראש“.

⁵ הכחנה, כנראה, למספרים 3, 4 ו-5.

⁶ 3 בחזקה שלישית ועוד 4 בחזקה שלישית ועוד 5 בחזקה שלישית, שהם 216.

⁷ המספר 216 הוא, בין שאר סגולותיו, החזקה השלישית של 6.

⁸ כלומר — המספר הראשון שבו מתבטא היחס 4 ל-3 במספרים שלמים, דהיינו — 12.

⁹ כלומר, 12 כפול 5, והוא 60.

¹⁰ 60 בחזקה רביעית — 12960000. מספר זה נודעה לה חשיבות גדולה בשיטה הקוסמולוגית של הבבלים (12960000 ימים הם 36000 שנים שהן „שנת העולם“ הבבלית).

הארמוניות : האחת — הריהי ריבוע על מספר מרובע שמוכפל במאה¹¹ ; השניה — מלבן שבסיסו הריהו ריבוע האלכסון הראי-ציונאלי של החמש¹² פחות אחת כפול מאה, או ריבוע האלכסון האיראציונאלי¹³ שלה פחות שתיים כפול מאה¹⁴ ; וגבהו — קובית השלוש, מאה מונים¹⁵. אותו מספר גיאומטרי הריהו מכ"ריע לגבי הענין המדובר, דהיינו — הוא ממונה, לחסד ולשבט, על ההולדות, ואם סודן זה ייעלם מעיני שומריכם, ויזווגו כלות לחתנים שלא בשעת הכושר, ישתבש טיבם ומזלם של הילדים. והגם שהמושלים הראשונים יבחרו במעולים שבין ילדים אלו, אף הללו אינם ראויים, ואם כוח השלטון יעבור מידי אבותיהם לידם, יתחילו השומרים לנהוג בנו¹⁶ קלות ראש, ולא יחשיבו כראוי את החינוך המוסי, ולאחר מכן — אף לא את הגימנאסטי, ומכאן שתפחת הרוח המוסית בצעיריכם. ומבין אלה יקומו מושלים שלא ישמרו עוד שמירה מעולה על הערכת המינים המצויים אצל היסיאודוס¹⁷ ואצלכם, אותם המינים העשויים זהב, כסף, נחושת וברזל ; ולכשיתערבו כסף בברזל וזהב בנחושת, יופר שיווי המשקל והסדר ההארמוני, וכל מקום שתקרה הפרה כזאת, הריהי מחוללת מדי פעם בפעם מלחמה ואיבה.

¹¹ 3600 כפול 3600 הם 12960000 ; 3600 הוא "מספר מרובע מכוּפּל במאה", כיון שהוא 6 כפול 6 כפול מאה ; ועל כפל מאה זה של אותו "מספר מרובע" נוצר הריבוע שתוכנו — 12960000.

¹² כלומר ריבועו של המספר הראציונאלי הקרוב ביותר לאלכסון הריבוע שהצד שלו — 5, דהיינו — לשורש 50 ; והוא — 7. ריבועה של 7 הוא 49, פחות 1 : 48 ; כפול מאה : 4800, שהוא צד אחד של המלבן.

¹³ כלומר הריבוע של שורש 50, שהוא 50.

¹⁴ 4800 כנ"ל.

¹⁵ 3 בחזקת 3, דהיינו — 27 ; כפול 100 — 2700. המלבן שאורכו — 4800, וגבהו — 2700, הרי תוכנו 12960000, כתוכנו של המרובע הנ"ל ; ואלה הן, אפוא, כנראה, שתי ה"הארמוניות" שמספר זה "יוצר" אותן.

¹⁶ כלומר — במוסות, שהרי הן המדברות.

¹⁷ היסיאודוס, פעלים וימים, חרוז 109 וכ"ו.

וניתן אפוא, לומר, שכל מקום וכל זמן שבאה לעולם מחלוקת, זו מכורתה¹⁸."

"ונודה", אמר, "שהללו צדקו בתשובתן".

"בהכרח", אמרתי אני, "שהרי מוסות הן".

"ולאחר מכן", שאל הלה, "כיצד תמשכנה המוסות בדברך?"
 "לאחר שנולדה המחלוקת", אמרתי אני, "מושכים מארבעת המינים שניים לכאן ושניים לכאן: העשויים ברזל ונחושת — לריבוי רכושם, ולקנין של קרקע ובית, זהב וכסף; והעשויים זהב וכסף — שהרי אינם עניים, אלא עשירים מטבע ברייתם — מנחים את גשמות בני האדם אל סגולה טובה ואל המשטר הישן. ותוך שהללו משתדלים לכפות רצונם בכוח, ואלה עומדים על שלהם, יגיעו לכלל פשרה ויחלקו את האדמה והבתים ביניהם ויעשו אותם רכוש של פרטים, ואילו אותם האנשים שעליהם שמרו עד כה כעל בני-חורין שהיו ידידיהם ומפרנסיהם, אותם יכבשו עכשיו לנתינים ומשרתים, בעוד שהם עצמם ידאגו לענייני המלחמה ולשמירה על הנתינים הללו."

"רואה אני", אמר, "את השינוי הזה שיבוא מהסיבה האמורה".

"והמשטר המדיני הזה", אמרתי אני, "הרי יהיה באמצע בין אריסטוקראטיה ואוליגארכיה?"

"בוודאי".

"מכאן יחול, אפוא, שינוי המשטר. ולאחר שיחול, מה יהיו פני המדינה הזאת? או אין זה מוקשה, וברור הדבר, שמכיון שמקור מה באמצע בין המשטר הקודם לבין האוליגארכי, הרי מכמה בחינות תחקה את זה ומכמה — את הלה, ותהיינה לה גם תכונות משלה?"

"כך", אמר.

"הרי בכבוד שיינתן למושליה, ובהימנעות לוחמיה מעבודת האדמה והאומנויות ושאר עסקי פרנסה, ובכך שהללו יהיו אוכ-

לים בצוותא ועוסקים בגימנאסטיקה ובתחרות המלחמתית, —
 בכל אלה יחקה משטר זה את קודמו?"
 "כן".

"ואילו החשש שיחשוש למסור את כהונות השררה לידי החכ-
 מים, כיון שבמשטר הזה שוב לא יהיו הללו תמימים ונמרצים,
 אלא — מעורבים בסיגים, ונטייתו אל אנשים עזי גפש ופש-
 טנים יותר, שמטבע ברייתם עולה כשרונם למלחמה על זה
 שלשלו, וכבוד זה שהוא יחלוק לתחבולות והמצאות מלחמ-
 תיות, והתמדתו ללא קץ במלחמותיו — תכונות אלו נתייחדו
 ברובן למשטר זה עצמו?"
 "כן".

"אולם אנשים אלו", אמרתי אני, "יהיו גם תאבים לרכוש, ובכך
 יהיו דומים לשליטים שבאוליגארכיות; ובסתר יהיו להוטים
 בכל מאדם אחרי זהב וכסף, שהרי יש להם אוצרות ומרתפים
 שם יחביאו ממונם, וכן בתים מוקפים חומות — ממש קינים
 משלהם — בהם יוכלו לבזוז כסף רב על נשים ועל כל אשר
 ירצו לבזוז, ולהיטיב לבם".
 "אמת לאמיתה", אמר.

"וכן יהיו קמצנים בכספם, כיון שהוא יקר בעיניהם והעלימוהו
 מעיני הברייות, אולם בזבזנים בכסף זולתם, לשם סיפוק
 תאוותם; ובסתר הם קוצרים את פרי הנאותיהם, בהתחמקם
 מהחוק כהתחמק ילדים מאביהם, שכן הושתת חינוכם על אונס
 ולא על הסברה, כיון שהזניחו את המוסה האמיתית שדרכה
 בהגיוני דברים ופילוסופיה, וביכרו את הגימנאסטיקה על פני
 המוסיקה".

"אתה מתאר משטר", אמר, "שאינו אלא תערובת של רע וטוב".
 "אמנם תערובת הוא", אמרתי אני; "ורק תכונה אחת ברורה בו
 מאוד, מאחר שבאותו המשטר שולט עוז הנפש: השאיפה לני-
 צוח ולכבוד".

"במידה יתירה", אמר הלה.

„ובכן“, אמרתי אני, „כך יתהווה אותו משטר, ומעין זה יהיה טיבו, אם נשרטט בדברינו תרשים-של-משטר בקווים כלליים ולא נשכללו לפרטיו, מאחר שגם מתוך התרשים נוכל להבחין די צורכנו איזה הוא המשטר הצדיק מכל והרשע מכל, ואילו לתאר את כל המשטרים וכל סוגי האופי בלא להחסיר מאומה — הרי זה מעשה שיארך עד אין שיעור.“

„בצדק ננהג כך“, אמר.

„ומי הוא האיש המקביל לאותו משטר? כיצד יתהווה, ומה טיבו?“

„דומני“, אמר אדימאנטוס, „שמצד נצחנותו הריהו מתקרב אל גלאוקון דנן.“

„אולי“, אמרתי אני, „מצד זה; אך דומני שמהבחינות דלהלן איננו דומה לו.“

„ואיזה הן?“

„בהכרח“, אמרתי אני, „שהוא יהיר יותר ומוסי פחות מהלה, אף על פי שהוא אוהב את המוסות, אך מצד השמיעה בלבד, והדיבר לא יהא בפיו כלל וכלל. ולעבדיו יתאכזר אדם מעין זה, בלא שיבוז לעבדים — ובכך הוא נבדל ממי שמחונך די צורכו; ואילו לבני-חורין יהיה נוח, ולשליטים — נכנע עד מאוד, ועם זה הוא שואף שררה וכבוד, אך לא בזכות נאומיו או כל כיוצא בזה הוא דורש לו שררה אלא בזכות מעשיו במל-חמה ובכל הכרוך במלחמה, שהרי הוא איש הגימנאסטיקה והציד.“

„אמנם“, אמר, „זה האופי המיועד לאותו משטר.“

„ובנעוריו“, אמרתי אני, „יבוז הלה גם לממון, אך בה במידה שיגדל בשנים, יוקירנו הלוך והוקיר, כיון שיש בו מהתכונה השואפת לממון, ומבחינת הסגולה הטובה איננו צרוף בתכלית, שהרי הוא חסר את המעולה שבשומרים.“

„מי הוא שומר זה?“ שאל אדימאנטוס.

„הגיון המחשבה“, אמרתי אני, „הממוזג בחינוך מוסי; שרק

הוא מציל את סגולתו הטובה של מי שהוא שוכן בו, כל ימי חייו".

"יפה דרשת", אמר.

"הא לך, אפוא", אמרתי אני, "הצעיר הטימוקראטי, שדומה למדינה ההיא".
 "ללא ספק".

"והוא מתהווה", אמרתי, "בדרך מעין זו: לעתים תמצא אדם צעיר שהוא בן לאב מצוין היושב במדינה בעלת משטר גרוע, ולפיכך הוא מרחיק את עצמו מהכיבודים, השררות, הדינים וכל אותו עיסוק, ומותר מרצון על זכותו, למנוע נפשו מטרדת — — —"

"וכיצד", אמר, "יהיה אותו צעיר למה שיהיה?"

"שעה שלראשונה", אמרתי אני, "ישמע רוגזה של אמו על שבעלה איננו נמנה עם השליטים, ולפיכך היא נמצאת מקופחת בין שאר הנשים, ועוד היא רואה, שאיננו שוקד בכובד ראש על ענייני כספים ואינו לוחם ומשמיע גידופים בבתי הדין וברשות הרבים, אלא נוהג קלות דעת בכל אלה; ועוד היא מבחינה בו, שתמיד הוא מקפיד על עצמו, ואילו אותה — אינו מכבדה ביותר ואינו מקל בה; ועל כל זה היא רוגזת ואומרת לבנה, שאביו — נרפה ואין בו מסגולת הגבר, וכל שאר דיבורים שדרכן של נשים להשמיע כמותם בעניינים כאלה".

"ואכן" אמר אדימאנטוס, "דרכן להרבות בדיבורים הללו, שטיבם — כטיבן שלהן".

"וכי לא ידעת", אמרתי אני, "שלפעמים משמיעים גם משרתיהם של אנשים כאלה כדיבורים הללו באזני הבנים, וכפי הנראה — בכוונה טובה, ואם יראו אדם שחייב כסף, והאב אינו תובע מידו, או שעושה כל עוול אחר, — הרי הם מדברים על לב הבן, שלעתיד לבוא, לכשיהיה לגבר, יעניש הוא את כל האנשים האלה ויהיה גברי יותר מאביו. ובצאתו מהבית, הריהו שומע ורואה דברים כיוצא באלה: שהנה כל העושים במדינה

את שלהם, קרויים פתאים ואינם חשובים ביותר, ואילו העוסקים במה שאינו שלהם, נוחלים כבוד ותהילה. והנה שעה שהצעיר שומע ורואה כל זאת, אך שומע גם את דברי אביו ורואה מקרוב את עיסוקיו של הלה, כנגד עיסוקי האחרים, — הריהו נמשך לכאן ולכאן: אביו מטפח ומגדל את כוח ההגיון שבנשמתו, והאחרים — את שאר שני כוחותיה: המתאווה והמתעזז; ומאחר שמטבעו איננו איש רע, אך נזקק לחברתם הרעה של האחרים, הרי שבהימשכו לכאן ולכאן יגיע לאמצע, ימסור את השלטון על נפשו לכוח האמצעי, הנצחני והמתעזז, ויהיה לאיש גבה-לב ושואף כבוד.

„כמדומה לי“, אמר, „תיארת בדיוק רב התהוותו של אותו אדם“.

„אלה הם, אפוא“, אמרתי אני, „המשטר השני במעלה, והאיש השני“.

„אלה הם“, אמר.

„והנה לאחר מכן נרחיב-נא את הדיבור, כדברי איסקילוס, על איש אחר הנצב על מדינה אחרת, אלא שלפי שיטתנו נקדים את המדינה לאיש“.

„בוודאי“, אמר.

„אחרי המשטר שטיבו כאמור, יבוא לפי דעתי תור האוליגארכיה“.

„ובמלה, אוליגארכיה“, אמר הלה, „מתכוון אתה לאיזה סדר מדיני?“

„לאותו משטר“, אמרתי אני, „הבנוי על שומות נכסים, ובו שולטים העשירים, והעני אין לו חלק בשלטון“.

„הבינותי“, אמר הלה.

„ותחילה חייבים אנו לומר, כיצד הופכת טימארכיה לאוליגארכיה?“

„כן“.

„והרי“, אמרתי אני, „דרכה של הפיכה זו ברורה אף לעיוור“.

„כיצד?”

„אותו מרתף”, אמרתי אני, „שכל אחד ואחד ממלא אותו זהב, הוא הוא המביא כליה על המשטר האמור. שבתחילה ימצאו להם דרכים ליהנות מכספם, ולשם כך הם מגלים פנים בחוק, בעוד שלמעשה ימרו את פיו, הם ונשיהם.”

„כך מסתבר”, אמר.

„ודומני שלאחר מכן יתבוננו איש ברעהו ויתחרו זה בזה, עד שכל המונם יהא עשוי כך.”

„מסתבר שכן”.

„ומכיון שכך”, אמרתי, „ילכו ויוסיפו לשלוח ידם בעסקי ממון, ובה במידה שזה ייקר בעיניהם יותר, יפחת ערכה של סגולה טובה. או שמא אין דומים סגולה טובה ועושר ביחסם זה אל זה, כאילו הונחו שניהם על כפות מאזניים, זה מכאן וזה מכאן, ובעלות האחד יורד זה שממולו?”

„בלא ספק”, אמר.

„אם כן, שעה שבמדינה חולקים כבוד לעושר ולעשירים, מקיילים בסגולה טובה ובבעליה?”

„כמובן”.

„והרי תמיד מתאמנים בני אדם במה שחולקים לו כבוד, ומזניחים את שמקילים בו.”

„כך”.

„ולפיכך, תחת היותם אוהבי התנצחות וכבוד, יהיו בסופו של הדבר לאוהבי עסקים וממון, כשהם מהללים ומעריצים את העשיר ומכניסים אותו אל כהונות השררה, ומבזים את העני”.

„בוודאי”.

„ואז הם מחוקקים חוק שבו הם מגבילים את האזרחות במשטרם האוליגארכי לפי שיעור ההון, וכל מקום שהמשטר הוא אוליגארכי יותר, מרובה שיעור זה, וכל מקום שפחות — הריהו מועט יותר; והם מכריזים ששום אדם לא יהא לו חלק בשלטון, אם אין רכושו מגיע לשיעור שנקבע, ומקיימים החלטה זו בכוח

הנשק; או שכווננו את המשטר הזה אף לפני ההחלטה, בהטלת אימה. לא כן?"

"כן".

"גיתן, אפוא, לומר, שבדרך זו יוצר המשטר".

"כן", אמר. "אולם מה הוא אופיו? ומה הם הליקויים שהוא לקוי בהם, לפי מה שאמרנו?"

"קודם כל", אמרתי, "עצם הדבר הזה: ההגבלה שהגבילוהו. שכן צא וראה: אילו כך היו ממנים קברניטי אניות, על סמך שומות, ולא היו מוסרים כהונה זו ביד העני, אפילו הוא בקי יותר באומנות הקברניט — — —

"ירע להם", אמר, "כשיפליגו בים".

"והרי הוא הדין גם לגבי כל שלטון אחר?"

"כך דומה עלי".

"חוץ משלטונה של מדינה? או אף לגבי זה?"

"מכל שכן", אמר; "שהרי שלטון זה עולה על כולם בקושי ובחשיבות שבו".

"זה, אפוא, ליקוי אחד וחמור עד מאוד, המצוי באוליגארכיה".

"כך נראה".

"וכי מה? האם קטן ממנו הליקוי דלהלן?"

"איזהו?"

"שבהכרח לא תהיה מדינה זו אחת, אלא שתיים: אחת של עשירים ואחת של עניים, היושבים באותו המקום עצמו, אך מתנכלים אלה לאלה בכל שעה ועת".

"בחיי זיוס", אמר, "אין ליקוי זה קטן מהראשון, אף לא במאומה".

"ואף זה איננו נאה: שאין בידם, כפי שמסתבר, לצאת לשום מלחמה; שהרי ממה נפשך: אם ישתמשו בבני ההמון ויתנו נשק בידם, יכבד עליהם פחדם של אלה מפחד האויבים; ואם לא ישתמשו בהם, יתברר בשעת הקרב שאכן — אוליגארכים'

הם¹⁸; ונוסף על כך לא יהיו נכונים לתרום כסף לענין זה, שהרי הם אוהבים את כספם".
 „ואמנם גנאי הוא להם“.

„וכי מה? ענין זה שמכבר מצאנו בו דופי: שבמשטר מעין זה עוסקים אותם האנשים עצמם בעיסוקים רבים, והנה הם גם איכרים וגם סוחרים וגם חיילים, — כלום זה נראה לך דבר כשורה?“
 „בשום פנים לא“.

„וראה גם ראה, אם אין זה המשטר הראשון המאפשר את התקלה דלהלן, הגדולה מכל הללו“.
 „איזוהי?“

„שמותר לו לאדם למכור את כל אשר לו, ולחברו — לקנות את אשר להלה, ומי שמכר — יושב במדינה ושוב איננו נמנה עם שום חלק מחלקיה, ואינו לא סוחר ולא אומן ולא פרש ולא חייל רגלי, אלא מכוונה עני וחסר כל“.
 „כן, הוא הראשון לתקלה זו“.

„על כל פנים אין מונעים זאת במדינות האוליגארכיות; שאילו מנעו זאת, לא היו מצויים בתוכן עשירים מופלגים ועניים חסרי-כל“.
 „נכון“.

„וראה אף זאת: שעה שהלה היה עשיר וביזבו את שלו — כלום היה אותה שעה מועיל יותר למדינה, באחד מהעניינים שמנינו זה-עתה? או שמא נמנה למראית העין עם המושלים, ואילו לאמיתו של הדבר לא היה לא ממושלי המדינה ולא ממשרתיה, אלא — בזבזן של מה שהיה בידו לבזבו?“
 „אמנם כן“, אמר; „מעמדו היה ענין של מראית העין, ולמעשה לא היה אלא בזבזן“.

„שמא רוצה אתה, אפוא“, אמרתי אני, „שנמשיל עליו משל ביוחית אפשר להבין את המלה גם בהוראה „שולטים על מועטים“.

ונאמר: מה בדבורים גדל הזכר בתאו, והוא פגע רע לכוורת,
 כך אף הלה יושב בביתו כמעין זכר-דבורים, פגע רע
 למדינתו?"

"בוודאי", אמר, "סוקראטס".

"אולם, אדימאנטוס: זכרי-הדבורים המעופפים — האלוה ברא
 את כולם נטולי עוקץ, ואילו הרגליים הללו — מהם נטולי עוקץ
 ומהם בעלי עוקצים נוראים! ונטולי העוקץ ייעשו קבצנים בשי-
 בתם ובמותם, ואילו כל הקרויים, בני-בליעל' הרי הם מעיקרם
 זכרי-דבורים בעלי עוקצים".

"אמת לאמיתה", אמר.

"ברור, אפוא", אמרתי אני, "שאם תראה במדינה קבצנים, מס-
 תתרים באותו המקום גם גנבים ומחתכי כיסים ושודדי קדשים
 ועושי נבלות כיוצא באלה".

"ברור", אמר.

"וכי מה? כלום אינך רואה קבצנים במדינות האוליגארכיות?"
 "כמעט כל תושביהן קבצנים", אמר, "חוץ מהמושלים".

"וכי לא נשער, אפוא, בנפשנו", אמרתי אני, "שרבו בהן גם
 בעלי העוקצים, אך שקידת השלטונות עוצרת בעדם בחוץ יד?"
 "כך נשער בנפשנו", אמר.

"וכי לא נגיד שהללו צמחו שם בשל חוסר חינוך וכלכלה רעה,
 ובשל סדרי המשטר?"
 "כך נגיד".

"זה, אפוא, טיבה של המדינה האוליגארכית, ועד כדי כך —
 ואולי אף למעלה מזה — רבו הפורעניות שבקרבה".
 "כך ניתן להיאמר", השיב הלה.

"ציירנו, אפוא", אמרתי אני, "גם את המשטר הזה הקרוי אולי-
 גארכיה, שמושלו נקבעים לפי שומת הנכסים. ולאחר מכן
 נעיק-נא באיש העשוי כמוה: כיצד הוא מתהווה, ומה טיבו".
 "הבה נעשה כן", אמר.

„וכי לא בדרך מעין זו ייהפך אותו איש טימוקראטי לאולי-
גארכי?“

„באיזו?“

„לכשיהיה לו בן שבתחילה יתחרה באביו וילך בעקבותיו, ולאחר מכן הוא רואה אותו לפתע מתנגש במדינה, כספינה זו המתנגשת בצוק שמתחת לפני הים, ורואה כיצד הוא מאבד באותה התנגשות את שלו ואף את נפשו: שעה שבתום כהונתו כשר צבא, או במשרה אחרת מהחשובות ייתבע לדין על ידי מלשינים, ויומת או יוגלה, או תישלל ממנו זכות אזרח, או יקפח כל רכושו“.

„כך מסתבר“, אמר.

„וכשהלה, יקירי, רואה דברים אלו, ואף הוא עצמו מתנסה בהם ומאבד את שלו, דומני שיאחזנו פחד מפני שאיפת הכבוד ומפני אותה התעזזות, ומיד ישמטן בבת ראש מעל כסא המלכות שבנשמתו, ומדוכדך מפני עניותו הריהו פונה לעסקי פרנסה, ומעט מעט, כשהוא עמל וחוסך ביד קמוצה, הריהו מצרף פרוטה לפרוטה ומגיע לסכום מסויים. וכלום אינך סבור שאיש זה יושיב באותו כסא את כוח-הנשמה המתאוה והשואף לרכוש, יעשנו בתוך עצמו למלך המלכים ויפארנו בנזר המלוכה, בענקים ובפגיונות?²⁰“

„כך סבור אני“, אמר.

„ואילו את כוח ההגיון ואת עוז הנפש יושיב, כמדומה לי, לרג-ליו של הלה מכאן ומכאן, על פני האדמה, וישעבדם לו, ולזה לא יניח לחשב ולעיין אלא בדבר אחד בלבד: כיצד יתרבה כסף מועט; ולזה שוב לא יניח להעריץ ולכבד דבר, חוץ מן העושר והעשירים, ולא לבקש לו כבוד אלא בעשיית הון וכל מה שמסייע לכך“.

„אין שום דרך“, אמר, „מהירה ונמרצת יותר, להוציא עלם מגדר אהבת הכבוד, ולעשותו אוהב בצע“.

²⁰ מדי השרד של מלכי פרס.

„זאווהב הבצע“, אמרתי אני, „הרי הוא אוליגארכי?“
 „על כל פנים, מוצאו מגבר שדומה לאותו משטר, שמתוכו יצאה
 האוליגארכיה“.

„נעיין בו, אפוא, אם הוא דומה לה לזו“.
 „נעיין“.

„הרי קודם־כל יהא דומה לה מצד הוקרת הכסף, שאין לדידו
 דבר יקר ממנו?“
 „כמובן“.

„וגם בכך הוא דומה לה, שקמצן הוא ופעלתן, ואינו ממלא אלא
 את ההכרחיות שבתאוותיו, ואילו שאר הוצאות איננו מרשה
 לעצמו, וכובש את התאוות האחרות בחינת מותרות“.
 „בוודאי“.

„וגבר חסר לחלוחית“, אמרתי אני, „שכל מעשיו אינם אלא
 לשם רווח והצובר לו אוצרות, כלומר — אחד מהללו שהמוֹן־
 העם חולק להם שבת, — כלום לא יהא זה דומה למשטר
 האמור?“

„לי נדמה שכן“, אמר; „מכל מקום, גם במדינה זו וגם על אותו
 איש — מכובד הכסף מכל“.

„שהרי“, אמרתי אני, „דומני שעל חינוך לא יתן אותו איש את
 דעתו“.

„נראה לי שלא“, אמר; „שאילו עשה כן, לא היה מעמיד עיוור²¹
 בראש המקהלה, ומכבדו מכל“.

„צדקת“, אמרתי אני, „אך עיי־נא בכך: כלום לא נגיד שמפאת
 חוסר חינוכו יקננו בו תאוות שכמותן כשל זכרי־הדבורים: מהן
 קבצניות, מהן בנות בליעל; ואילו שקידתו בשאר עניינים
 עוצרת בעדן בחוזק יד?“

„ודאי ובוודאי“, אמר.

„וכי ידעת“, שאלתי, „להיכן עליך להביט, כדי להבחין בבנות
 בליעל שבהן?“

²¹ רמו לפלוטוס, אלוהי העושר, שלפי המסורת העממית עוחר היה.

„להיכן?“ אמר.

„אל אפיטרופסיות על רכוש היתומים וכל ענין כיוצא בזה שמזדמן לידם, ופותח להם פתח רחב למעשי עוול.“
„אמת“.

„והלא מכאן ברור, שאמנם בשאר עסקיו, שבהם הוא זוכה לשם ולתהילה בשל צדקתו הנראית לעין, מכניע אותו איש את התאוות הרעות המצויות בו, תוך כדי כפיית עצמו שיש בה משום הגינות; אך לא מתוך שיעמיד תאוות אלו על רעתן או ירסן אותן בהגיון־המחשבה, אלא מתוך אונס והטלת אימה, כיון שהוא חרד לשאר קנייניו?“
„בלא ספק“, אמר.

„ובחיי זיוס“, אמרתי אני, „יקירי: בבוא שעתם להוציא משל זולתם, תמצא במרבית האנשים הללו את התאוות שהטבע נטע אותן בזכר־הדבורים“.

„אמנם כן“, אמר הלה, „ובמידה יתירה!“

„הלה לא יהא, אפוא, נקי מריב בינו לבין עצמו, ואינו איש אחד, אלא הרכב של שניים; אולם על פי הרוב תגברנה התאוות הטובות שבו על הגרועות“.
„כך הוא“.

„מטעם זה, דומני, נאה הלה בהליכותיו מרבים אחרים; ואילו סגולה שבאמת טובה, של נשמה השרויה באחדות־דעה ובהאר־מוניה, — הרי זו ממנו והלאה“.
„כך נראה לי“.

„ואכן, כשעליו להשתמש בשלו, לא יצליח אותו כילי במדינתו בשום תחרויות ולא בשום ענין אחר מהמכובדים, באשר איננו נכון להוציא כסף לתפארת שמו ולשם התנצחויות מעין אלו; וכיון שהוא חושש להעיר את התאוות הבזבזניות שבו, ולהזעיקן שיצאו לעזרתו ויתחרו יחד עמו, הרי שאינו נעזר אלא בחלק מועט מממונו ונלחם מלחמה אוליגארכית, ועל פי הרוב הוא נוחל תבוסה ושומר על עושרו“.

„ודאי ובוודאי“, אמר.

„וכי עדיין“, אמרתי אני, „מטילים אנו ספק בכך, שאותו כילי ואיש עסקים הריהו מקביל, לפי הדמיון שביניהם, למדינה האוליגארכית?“

„בשום פנים לא“, אמר.

„נראה, אפוא, שלאחר מכן חייבים אנחנו לעיין בדימוקראטיה, מה היא הדרך בה תבוא לעולם, ומה דרכה לאחר שבאה לעולם, למען נכיר לדעת אף את דרך האיש העשוי כמוה, ונעמידנו למבחן.“

„בכך“, אמר, „לא נסטה משיטתנו“.

„והרי“, אמרתי אני, „המעבר מאוליגארכיה לדימוקראטיה נעשה בדרך מעין זו: הגורם למעבר הוא התאבון-ללא-שובע אל אותו טוב שאליו שאפה האוליגארכיה, דהיינו — אל עושר מרובה ככל האפשר?“

„הכיצד?“

„כיון שמושלי המדינה הזאת אינם מושלים אלא בשל רכושם הרב, דומני שלא יהיו נכונים לחוקק חוק שימנע את הפרוצים שבין הצעירים מלבזבז רכושם ולהשחיתו; למען יוכלו הם עצמם לקנות נכסיהם של הללו, ועוד להלוות להם בנשך, ומתוך כך יוסיפו עושר על עושרם וכבוד על כבודם.“

„בלא ספק“.

„והרי כבר נתברר בה במדינה, שאי אפשר לאזרחיה לכבד את העושר, ובעת ובעונה אחת — לקנות להם ישוב-דעת במידה הנאותה; אלא בהכרח יתנכרו או לזה או לזה“.

„דבר זה“, אמר, „ברור למדי“.

„והנה מתוך שאין מקפידים במשטרים האוליגארכיים ומתירים את הפריצות, יש שיכפו עניות על בני אדם שאינם נקלים מטבעם“.

„יש ויש“.

„והללו יושבים להם, אפוא, במדינה, בלא שאבד עוקצם וכלי

נשקם, ומהם — חייבים כסף, מהם — קיפחו זכות אזרח, מהם — גם זה וגם זה; והנה הם נוטרים איבה ומתנכלים למי שרכשו את שלהם וגם לשאר האזרחים, ומשתוקקים למהפכה.”
 „כך הוא.”

„ואילו הסוחרים האלה כובשים פניהם בקרקע כאילו אין רואים את הללו, אך כל אימת שאחד משאר הצעירים לא יעמוד איתן, הרי הם יורים בו כספם ופוצעים אותו, ובהרויחם ריבית פי כמה מהקרן, מרבים הם במדינה את זכרי הדבורים והקבצנים.”
 „וכי כיצד”, אמר, „ייתכן אחרת?”

„ופורענות זו הבוערת באש”, אמרתי אני, „אין הללו נכונים לכבותה, לא כך ולא כך: לא בדרך האמורה, דהיינו — שיאסרו על האזרחים להוציא ממנם ככל אשר יעלה על דעתם; ואף לא בוו דלהלן, שגם היא מעבירה תקלות מעין אלו בתוקפו של חוק אחר.”

„איזה חוק?”

„שהוא שני במעלה אחרי האמור, וכופה את האזרחים שיהיו שוקדים על סגולה טובה. שאם ברוב עסקי הממונות שבין אדם וחברו יוטל הסיכון על האדם עצמו, לא יסתרו עוד במדינה באותה עזות-מצח, ותקלות כגון אלו שתיארנו זה עתה, — ימעט מספרן.”

„בהרבה”, אמר הלה.

„ואילו עכשיו”, אמרתי אני, „הרי מכל הסיבות האמורות מע-מידים המושלים את נתיניהם במצב מעין זה במדינה; ואשר לעצמם ולבני ביתם — כלום אין הם מפנקים צעיריהם ועושים אותם עצלנים בגופם ובנשמתם, רכים מכדי לעמוד בהנאות וייסורים, ורפייד?”

„בלא ספק.”

„והם עצמם מזניחים כל שאר העניינים, חוץ מעסקי ממון, ושקידתם על סגולה טובה אינה גדולה מזו של העניים?”
 „ודאי שלא.”

„ואם כך עשויים המושלים והנתינים — הרי שעה שיהיו סמוך כים אלו לאלו, אם בנסיעות או בהזדמנויות אחרות, במשלחת חג או במסע צבאי, בהפליגם באניה אחת או בצאתם יחד למלחמה, או אף כשיסתכלו אלו באלה בעצם שעת הסכנה, — הרי בשום שותפות מעין זו אין העניים בזויים בעיני העשירים, אלא פעמים רבות יקרה הדבר, שעני צנום ששופתו השמש יעמוד בשעת המערכה בצדו של עשיר שעשה כל ימיו בצל, והוא עמוס עומס בשרים; ושעה שהעני רואה אותו קצר־נשימה ואובד־עצה, כלום אינך סבור שיאמר בלבבו, שהללו אינם עשירים אלא בשל מורך לבם של העניים, ולכשיזדמנו הוא וחבריו בינם לבין עצמם, יעודדו זה את זה לאמור: „האדונים שלנו? אינם ולא כלום!“.

„ידוע ידעתי“, אמר, „שכך הם נוהגים“.

„וכשם שגוף חולני דיו בדחיפה קלה מבחוץ שיפול למשכב, ועתים אף יפרוץ בו ריב פנימי בלי שום גורם מהחיצוניים, כך אותה מדינה שאף היא נתונה באותו המצב עצמו: מסיבה פעוטה, כשהעשירים מביאים להם סיוע מבחוץ, ממדינה אוליגארכית, או העניים — ממדינה דימוקראטית, חלה תחלה ותילחם בה בעצמה, ועתים אף תתמרד בלי גורם מן החוץ?“

„ודאי ובוודאי“.

„סבורני, אפוא, שדימוקראטיה מתהווית, שעה שינצחו העניים, יהרגו או יגלו את יריביהם, ויתנו לנותרים חלק שווה בזכויות האזרחיות ובשררות; ועל פי הרוב נוהגים במשטר זה להטיל גורלות ולמנות את בעלי השררה על פיהם“.

„אמנם כך“, אמר, „תיכון הדימוקראטיה: בין בכוח הנשק, בין בהסתלק בני המפלגה שכנגד, שתפול עליהם אימה“.

„ומה יהיה“, שאלתי אני, „אורח־החיים שבמדינה זו? ומה טיבו של משטר מעין זה? שכן ברור שגם האיש הדימוקראטי יתגלה לעינינו בהתאם לאותו משטר“.

„ברור“, אמר.

„הרי קודם-כל: בני-חורין הם הללו, ומדינתם מלאה חירות ודיבור גלוי-לב, וכל אחד רשאי לעשות בה כרצונו.“
 „כך מספרים“, אמר.

„ומאחר שהרשות נתונה, הרי מובן שבמדינה זו יתקינו להם איש איש אורח-חיים משלו, כפי מה שייטב בעיני כל אחד ואחד.“
 „כמובן“.

„סבורני, אפוא, שיותר מבכל משטר אחר, יימצאו בו בזה בני אדם מכל המינים.“
 „וכי ייתכן שלא?“

„דומה הדבר“, אמרתי, „שהוא היפה במשטרים: כבגד ססגוני הרקום בשלל-צבעים, כך רקום משטר זה בכל מיני אופי, ויכול שייראה יפה מכולם. ומשל לילדים ולנשים המתבוננים בשלל צבעים“, אמרתי אני, „יימצאו — אולי — גם גברים רבים שלפי דעתם יפה משטר זה מכל האחרים.“
 „רבים עד מאוד“, אמר.

„ואמנם, אישי המבורך“, אמרתי אני, „גאה הוא שיתורו בו אחרי משטר מדיני.“
 „משום מה?“

„משום שמרוב החירות שבו מצויים בתוכו משטרים מכל המינים, ודומה שמי שיש בדעתו לייסד מדינה, כמונו עכשיו, עליו ללכת אצל מדינה דימוקראטית ולבחור לעצמו את סדרי החיים הטובים בעיניו, כאילו הגיע לשוק של משטרים, ולכוונן מדינתו לפי המשטר שבחר.“

„קרוב הדבר“, אמר, „שלא יהא לו מחסור בדוגמאות.“
 „והנה“, אמרתי, „אותו העדר-כפייה, שבמדינה זו לא תהיה חייב לכהן בכל שררה, אפילו מסוגל אתה לכהן, ולא לציית, אם אינך רוצה בכך, ולא לצאת למלחמה בצאת האחרים, ולא לחיות בשלום, בזמן שהאחרים חיים בשלום, ואתה אין לך חפץ בו; ומאידך גיסא, אפילו קיים חוק הפוסל אותך מלכהן בשררה או

לשבת בדין, אף על פי כן תכהן ותשב בדין, אם כך עולה על דעתך, — כלום אין זה אורח־חיים נפלא ונעים, אם לדון לפי מבט ראשון?"

„אולי", אמר, „אם לפי זה".

„וכי מה? אותה שלוות נפש המצויה בכמה מהנדונים שנתחייבו בדינם — כלום אין בה משום שאר־רוח? או שמא עדיין לא ראית אנשים במשטר זה שנגזר דינם למוות או לגלות, ואף על פי כן הם נשארים במקומם ומתהלכים להם בראש חוצות, ובלי שאיש יתן דעתו ועינו על אדם כגון זה, הריהו צועה כגיבור ברוב כוחו?"

„רבים כן רבים", אמר, „ראיתי גוהגים כך".

„ואותה סלחנות של משטר זה, שאינו מדקדק כלל וכלל בקטנות, אלא בז לאותם הדברים שהשמענו ברוב חגיגות שעה שייסדנו את מדינתנו: שאם אדם לא ניחן בתכונה טבעית מעולה שבמעולות, אי אפשר לו שיעשה אדם טוב, אלא אם כן יורגל כבר בימי נעוריו לשחק במשחקים נאים, וימשיך באותה דרך בכל עיסוקיו — שהנה ראה־נא את רוחב לבו של אותו משטר הרומס ברגליו את כל הדברים האלה ולא איכפת לו כלל, מה היו עיסוקיו של אדם שמהם הוא פונה אל פעולה מדינית; וכדי שיזכה לכבוד, דיו שיטען כי הוא אוהד את המון־העם".

„אכן", אמר, „סלחנות אצילה!"

„מידות אלו", אמרתי, „ואחרות כיוצא באלו, מצויות, אפוא, בדימוקראטיה, ומכאן מסתבר שהמדובר במשטר נעים ואנארכי ורב־גוונים, הנותן מעין שויון לשווים ולשאינם שווים כאחד".

„מהמפורסמות הם", אמר, „הדברים שמנית".

„צא וראה, אפוא", אמרתי, „איזה הוא הפרט העשוי כאותו משטר. או שמא עלינו לעיין תחילה, כדרך שנהגנו לגבי המשטר, בדרך התהוותו של אותו איש?"

„כן", אמר.

„וכי הדרך אינה כדלהלן? נניח שלאותו קמצן אוליגארכי יולד בן, ואביו יגדלנו בדרכיו שלו“.

„כמובן“.

„וגם הלה ישתלט, אפוא, בחזקה על אותן התאוות שבקרבו, שיש בהן משום בזבוז ואין רווח בצדן, ולפיכך אף ייקרא להן, בלתי הכרחיות“.

„ברור“, אמר.

„ושמא רוצה אתה“, אמרתי אני, „שתחילה נגדיר את התאוות ההכרחיות ושאינן הכרחיות, לבל תהא שיחתנו מגששת באפילה?“

„רוצה אני“, אמר הלה.

„הרי אותן שאיננו מסוגלים לפרקן מעלינו, תיקראנה בצדק, הכרחיות, וגם כל אלה שמתוך סיפוקן תצמח לנו תועלת? שהרי תכונתנו הטבעית נדחפת בהכרח אל שני מיני תאוה אלו. לא כן?“

„בוודאי“.

„בצדק, אפוא, נקרא עליהן את השם הזה, דהיינו — את ההכרח“.

„בצדק“.

„וכי מה? אותן שיכול אדם להיפטר מהן, אם יתאמן בכך מנעוריו, ושיתר על כן אינן פועלות שום דבר טוב, כשהן מצויות במי שהוא, וכמה מהן — אף היפוכו של טוב, — כלום לא נדבר כשורה, כשנקרא לכל אלו, בלתי הכרחיות?“

„ודאי כשורה“.

„שמא ניטול לנו דוגמה של שני המינים, למען נתפוס אותם בדפוסיהם ונעמוד על טיבם?“

„כך מוטב“.

„הרי הכרחית תהא התאוה לאכול לחם ותבשילים, עד כדי בריאות הגוף ותיקונו?“

„כך דומה עלי“.

„וזו המתאווה ללחם הרי היא הכרחית משתי הבחינות: הן באשר היא מועילה, הן באשר המשך החיים תלוי בסיפוקה?“
 „כן“.

„ואילו זו שלתבשילים — רק במידה שהיא מוסיפה דבר־מה לתיקונו של הגוף?“
 „בוודאי“.

„ומה בדבר התאווה שפניה אל מעבר לנל ואל המאכלים שאינם עשויים כך, ושרוב בני האדם מסוגלים להיפטר ממנה, כשהם כובשים ומחנכים אותה מימי הנעורים; ושמידך גיסא מזיקה לגוף ומזיקה לנשמת האדם, מבחינת תבונתו וישוב דעתו? כלום לא בצדק תיקרא זו, בלתי הכרחית?“
 „בצדק גמור“.

„וכן נוכל לומר על אלו שהן בזבזניות, ועל הללו — שיש רווח בצדן, כיון שהן משמשות פעליו של אדם?“
 „כמובן“.

„וגם בדבר תאוות האהבים ושאר תאוות נוכל לומר כך?“
 „כן“.

„וכשלפני שעה קלה קראנו למי שקראנו, זכר־דבורים, הרי שהיתה דעתנו לומר שהוא מלא וגדוש תאוות ותשוקות מעין אלו, ונכנע לשאינן הכרחיות; ואילו אותו קמצן אוליגארכי — להכרחיות?“
 „כמובן“.

„ובכן“, אמרתי אני, „נחזור־נא ונתאר כיצד מתהווה איש דימו־קראטי מאותו אוליגארכי. על פי רוב, כמדומני, נעשה הדבר בדרך זו...“
 „באיזו?“

„...בזמן שצעיר, שגידולו היה כאמור, בקמצנות ובלא חינוך, יטעם מדובשם של זכרי־הדבורים, ויתרועע עם אותם בעלי חי מבריקים ומסוכנים, המסוגלים להמציא הנאות מהנאות שונות, של כל צבע וכל צורה, — בזמן זה — כך דמה־נא בנפשך —

מתחיל מערכו האוליגארכי של אותו צעיר להשתנות לדימוֹ-קראטי”.

„בהכרח גמור”.

„וכדרך שהפיכת המדינה אירעה מתוך כך, שכל חלק משני חלקיה נסתייע בעוזרים מן החוץ שהיו דומים לו, כן נהפך גם מערכו של אותו עלם מתוך שאחד משני מיני התאוה שבו מס־תייע מן החוץ בתאוות בנות־מינו שהן דומות לו”.

„בלא כל ספק”.

„ואם כנגד זה יסתייע גם החלק האוליגארכי שבו — כך משער אני — בעזרה מן החוץ, אולי מצד אביו או שאר בני משפחתו שמוכיחים את הצעיר ומגנים אותו, הרי אותה שעה תפרוץ בו התקוממות לכאן ולכאן, ותקרה מלחמה בינו לבין עצמו”.

„כמובן”.

„ולעתים, דומני, תסוג המפלגה הדימוקראטית שבו מפני האוֹ-ליגארכית, והתאוות הללו — קצתן תכלינה וקצתן תגלינה, ונשמת הצעיר תתמלא בושה, ותשוב לתיקונה”.

„פעמים יקרה כך”, אמר.

„אולם כעבור זמן־מה, דומני, תצמחנה תאוות אחרות, בנות מינן של המגורשות, ובשל בורות האב בכל הנוגע לגידול בנו יהא מספרן מרובה וכוחן עצום”.

„בנוהג שבעולם”, אמר, „כך הוא”.

„ושוב הן מושכות אותו אל אותם החברים, מתחברות אתם בחשאי ומקימות זרע למכביר”.

„כמובן”.

„ובסופו של הדבר הן לוכדות, כמדומני, את המצודה החולשת על נשמת הצעיר, באשר הן חשות בה שהיא ריקה ממדעים ועי־סוקים נאים והגיוני אמת, והלא אין לך בעולם זקיפים ושומרים טובים מהללו, להגן על מחשבתם של גברים אהובי־אל שבתוכה ישפּונו”.

„אין כמותם יודעי שמירה”, אמר.

„ובמקומם מחזיקים, כמדומני, במצודתו של אותו צעיר הגיוני דברים וסברות של שקר ורהב, שכבשו אותה בסערה.“
 „ודאי ובוודאי“, אמר.

„ושוב הוא חוזר, אפוא, אל אותם אוכלי לוטוס²² וחי עמהם בפרהסיה; ואם קרוביו ישגרו עזרה לחלק הקמצני של נשמתו, נועלים הגיוני-רהב אלו את שערי המבצר המלכותי שבו, אין נותנים לחיל העזרה הזה שייכנס, אף אין מקבלים אצלם כשלי-חיים את דברי המוסר של אזרחים קשישים; ולאחר שניצחו במערכה, נקראת הבושה בפיהם — תמימות, וברוב קלון הם דוחקים אותה אל מחוץ למצודה, בחינת גולה; וליישוב הדעת הם מכנים חוסר-גברות, מתעללים בו ומגרשים אותו מעל פניהם; ואילו מתינות והסתפקות-במועט — כך הם מפתים את הצעיר — אינה מן היישוב ולא ראויה לבן חורין, והם מדי-חיים אותה אל מחוץ לתחומם, בעזרת תאוות מרובות שאין בהן חפץ.“
 „ודאי ובוודאי“.

„כך הם משתלטים על הצעיר ומקדשים אותו בקידושים גדו-לים, לאחר שהריקו וטיהרו את נשמתו מכל אותן הסגולות; ולאחר מכן יכניסו לתוכה פריצות, פריקת עול, הוללות וחוצפה, שהנה הן מופיעות בתהלוכת פאר, בלזוי פמליה גדולה, וראשיהן עטורי זרים; והללו מקלסים ומחניפים להן בכינויי חיבה; לפריצות יקראו דרך-ארץ, לפריקת עול — חירות, להוללות — נדיבות רוח, ולחוצפה — אומץ לב. כלום לא בדרך מעין זו“, אמרתי אני, „חורג אדם בימי נעוריו מגדר התאוות ההכרחיות, שבהן נתחנך, ומשחרר מכבליהן את ההנאות שאינן הכרחיות ואינן מועילות, וקורא להן דרור?“
 „בבירור רב“, אמר הלה, „ניתן הדבר להיראות“.

²² לפי הומירוס, אודיסיאה 9, חרוז 82 וכו': עם אגדתי בחוף אפריקה הצפונית הניזון בפרחי ה"לוטוס", וכל המתארח אצלם ואוכל ממאכל זה, שוכח את מולדתו ומבקש להישאר כל חייו בארץ הלוטוס.

„ודומני שלאחר מכן יחיה אותו איש את חייו, מתוך שיוציא כספו, עמלו וזמנו במידה שווה לשם הנאות הכרחיות ושאינן הכרחיות; ואם ישחק לו מזלו ולא יתהולל יתר על המידה, ובשוך ההמולה הגדולה עם ריבוי שנותיו, אף יחזיר מקצת הגולים ולא יתמכר כולו להללו שחדרו לתוכו, הרי שיגיע למעין שיווי משקל בהנאותיו, וימסור את השלטון על עצמו לזו שתזדמן לו מדי פעם בפעם, כאילו נלכדה בגורל, עד שישבענה; ואזי יתן את השלטון להנאה אחרת, וכך יטפח כולן במידה שווה, ולא ילזל באחת מהן.“

„בוודאי.“

„ואילו הגיון-אמת“, אמרתי אני, „לא יכניס אל לבו, ואל חיל-המצב שבמצודתו לא יקבל דבריו של אדם אשר יסביר שיש הנאות שמקורן בתאוות נאות וטובות, ויש שמקורן בנפסדות, ואלה — מן הראוי שיטפחן ויכבדן, והללו — יכבשן וישעבד אותן; לא כי, הוא דוחה כל אותם הדיבורים וטוען, שהתאוות — כולן דומות, וראויות לכבוד שווה בשווה.“

„בלא ספק“, אמר; „כך דרכו של אדם השרוי במצב כזה.“

„והרי כך“, אמרתי אני, „הוא חי כל ימיו, ונאות לתאוה שמז-דמנת לו: עתים — משתכר להמית חלילים, ושוב — שותה מים ומדאיב נפשו, עתים — מתאמן בגימנאסטיקה, ופעמים — בטל מכל פעל ואין בלבו דאגה של כלום, ועתים — כאילו עוסק בפילוסופיה. לעתים קרובות הוא יושב במועצות המדינה, ושם הוא קופץ על רגליו ומדבר ועושה ככל אשר יעלה על דעתו, ופעמים, שעה שיתקנא באנשי מלחמה כל שהם, יפנה לעיסוק זה, ושעה שבסוחרים, — לעסקיהם של הללו. שום סדר ושום הכרח אין שולטים בחייו, ולאורח-חיים זה הוא קורא נעים וחפשי ומבורך, ונזקק לו מכל וכל.“

„דייקת“, אמר, „בתיאור חייו של אדם הדוגל בשוויון.“

„ודומני“, אמרתי אני, „שחיים אלו אף פושטים ולובשים צורות למיניהן, והם מלאים וגדושים כל מיני אופי, ואיש זה — הרי

הוא היפה ומרובה-הגוונים, שכמוהו כאותה מדינה. והרבה גברים ונשים יתקנאו בו בשל אורח-חיו, באותו איש הצופן בקרבו שלל דוגמאות של משטרים מדיניים ומידות אנושיות".

"אמנם", אמר, "כך הוא עשוי".

"מה, אפוא, העלינו? האם יהא איש זה שתיארנו מקביל לדי-מוקראטיה, ובצדק ייקרא בפינו דימוקראטי?"

"מקביל", אמר.

"לא נשתייר לנו, אפוא", אמרתי אני, "אלא לתאר את המשטר היפה מכולם והאישי היפה מכולם: את השלטון הרודני ואת הרודן".

"דייקת", אמר.

"הבה, אפוא, חברי ויקירי; כיצד מתהווה שלטון רודני? שהרי אין ספק במוצאו מהדימוקראטיה!"

"אין ספק".

"וכי לא באותה דרך עצמה בה הופכת אוליגארכיה לדימוקראטיה, תהפוך הלזו לשלטון רודני?"

"כיצד?"

"אותו טוב ששאפו אליו האוליגארכים", אמרתי אני, "ושעליו הושתת משטרם — והרי זה היה העושר; לא כן?"

"כן".

"ובכן, אותו רעבון שלא ידע שובע, שהאוליגארכיה רעבה לעושר, והזנחת כל שאר העניינים בשל עסקי הסחר — אלה גרמו לחורבנה?"

"אמת", אמר.

"ושמא הוא הדין גם לגבי הדימוקראטיה, ואף רעבונה של זו שאין לה שובע לאותו ענין שהיא מגדירה אותו כטוב, מעביר גם אותה מן העולם?"

"למה אתה מתכוון? מה הוא ענין זה שהיא מגדירה אותו כטוב?"

„החירות“, אמרתי. „שכן שמוע תשמע במדינה בעלת משטר דימוקראטי, שהחירות — אין כמוה ליופי, ולפיכך מן הראוי שכל מי שבן-חורין הוא מטבע ברייתו, לא ישב אלא במדינה זו בלבד“.

„אמנם“, אמר, „לעתים קרובות משמיעים באזניך אימרה זו“.

„והוא הדבר“, אמרתי אני, „שהיה בדעתי לשאול עליו; הרעבון שאין לו שובע לענין זה, והזנחת כל השאר — כלום לא אלה הופכים אף את המשטר הלה, וגורמים להיותו נצרך לשלטון רודני?“

„כיצד?“ שאל.

„מדינה בעלת משטר דימוקראטי הצמאה לחירות, ושרי-משקים גרועים מנצחים על משתאותיה, עד שתשתכר יתר על המידה מיין שאינו מהול במאומה, — אם בעלי שררה שבה אינם נוחים עד מאוד ונותנים לה כל חופש שבעולם, דומני שהיא מענישה אותם בהאשמה שעריצים הם ואוליגארכיים“.

„אמנם“, אמר, „כך הם עושים“.

„וכל הנשמעים לבעלי השררה“, אמרתי, „הרי היא מתעללת בהם כאילו עבדים נרצעים הם ואינם ולא כלום; ואילו שבח וכבוד, ברשות היחיד וברשות הרבים, חולקת היא לאותם בעלי שררה הדומים כנתינים, ולאותם נתינים הדומים כבעלי שררה. ושמא אין זה מן ההכרח, שבמדינה כזאת תתפשט החירות על כל דבר ודבר?“

„כמובן“.

„ואף יתגנב, חברי ויקירי, לתוך בתיים של הפרטים, ולבסוף יגיעו הדברים לידי כך, שפריקת העול תדביק אף את בעלי החיים“.

„כיצד“, אמר, „נפרש זאת?“

„כגון“, אמרתי, „שהאב ירגיל את עצמו להיות דומה כילד ולפחד מפני בנו, והבן — להיות דומה כאב, ולעקור מלבו כל

בושה וכל יראה מפני הוריו, למען יזכה לאותה חירות, וכן ישתווה הגר לאזרח והאזרח לגר, וגם האושפיו ינהג כמוהם".
 "אכן", אמר, "כך הנוהג".

"כך", אמרתי אני, "ועוד כדלהלן מעשים של מה בכך: שאם אלה הם פני הדברים, מפחד גם המורה מפני תלמידיו ומחניף להם, והתלמידים מזלזלים במוריהם, וכן בפדגוגיהם. ובכלל מידמים הצעירים לקשישים ומתחרים בהם בדיבור ובמעשה, והזקנים מתרועעים עם הצעירים ומחקים את בדיחות דעתם ועליצותם של הללו, לבל ירננו אחריהם שקפדנים הם ודספּוֹ-טיים".

"בוודאי", אמר.

"ואותו שפע של חירות, ידידי", אמרתי אני, "המצוי במדינה זו, מגיע לשיאו, כשגם העבדים והשפחות שנקנו במחיר-כסף חפשיים הם לא פחות מקוניהם. וכמעט שכחנו להזכיר את השוויון והחירות הרווחיים בין נשים לגברים, וגברים לנשים..."
 "שמא ננהג", אמר, "כדברי איסקילוס, ונהגה כל שהיה בפינו'?"

"בוודאי", אמרתי: "אשר לדידי, כך אני נוהג. אף ארחיב את הדיבור על סוגיית בעלי-החי הביתיים — אף על פי ששום אדם שלא נתנסה בכך בעצמו לא יאמין לנו שכאן הם חפשיים פי כמה וכמה מבכל מדינה אחרת. שהרי הכלבים מקיימים קיום של ממש את הפתגם, ככלבה כגברתה, וכן הסוסים והחמורים, שהתרגלו ללכת בדרכם הילוך של חירות וחשיבות רבה, וכל הנפגש בהם ברחובות ואינו סוטה הצדה, — דרוס ידרסוהו; ואותה מידה של חירות מצויה גם בכל שאר עניינים".

"באת לספר לי", אמר, "את חלומי שלי: שכך עולה לי פעמים הרבה, בצאתי לכפר".

"וכללם", אמרתי אני, "של כל הדברים האלה, כשנחברם יחדיו: הרואה אתה שבעטיים תהא נשמת האזרחים ענוגה, עד שתת-רעם על כל שמץ של שיעבוד שיוטל עליה, ולא תעמוד בו?

הרי ידעת שבסופו של הדבר הם מתעלמים אף מהחוקים, הכתובים ושאינם כתובים, לבל יהא עליהם רב, משום בחינה שבעולם”.

„היטב ידעתי זאת”, אמר.

„זאת, אפוא”, אמרתי אני, „ההתחלה שמתוכה צומח, כמדומני, השלטון הרודני, ועד כדי כך יפה היא ורבת־כוח נעורים”.

„אמנם כן”, אמר, „רבת־כוח נעורים! אך כיצד יימשכו הדברים לאחר מכן?”

„אותו חולי עצמו”, אמרתי אני, „שנכנס באוליגארכיה והביא כליונה, הוא הנכנס גם במדינה זו, וכיון שאינה עוצרתו כלל, ילך ויתחזק, עד שישעבד את הדימוקראטיה. ואמנם, ההגזמה בענין כל שהוא דרכה להביא לידי ניגודו המופלג של אותו ענין, והוא הדין במזגן של תקופות השנה, בחיי הצמחים ובעלי החי, ובמשטרים מדיניים לא כל שכך”.

„כמובן”, אמר.

„מסתבר, אפוא, שחירות מופרות, גם בפרט וגם במדינה, בהכרח שתביא בעקבותיה עבדות מופרות”.

„אמנם כך מסתבר”.

„הדעת נותנת, אפוא”, אמרתי, „שמוצאו של שלטון רודני אינו אלא ממשטר דימוקראטי, כלומר — משיא־החירות תצא עבדות העולה בשיעורה ואכזריותה על כל עבדות אחרת”.

„יש בכך”, אמר, „משום הגיון”.

„אך דומני”, אמרתי אני, „שלא על כך שאלת, אלא זאת היתה שאלתך: מה הוא אותו חולי בו תחלינה אוליגארכיה ודימו־קראטיה כאחת, והוא מביא לשיעבודה של זו?”

„אמנם כן”, אמר; „זאת שאלתי”.

„בחולי זה”, אמרתי, „מתכוון אני לאותה משפחה של עצלנים ובזבזנים, שמקצתם — אמיצי רוח, והם המנהיגים, ומקצתם — רפי רוח, והם ההולכים אחרי הללו. והרי המשלנו אותם לזכרי־דבורים, את אלו — לבעלי עוקץ, ואת הללו — לנטולי עוקץ”.

„וצדקנו בכך“, אמר.

„אלו ואלו, אפוא“, אמרתי אני, „מביאים כל משטר שהם מצויים בו לידי זעזוע, כדרך הפיח והמרה²³, ולא פחות מכורן הבקי במלאכתו, חייב גם הרופא הטוב וגם מחוקק של מדינה להיזהר מפניהם בעודם רחוקים, ולהשתדל שככל האפשר לא יחדרו כלל, ואם יחדרו — ייכרתו עד מהרה, המה ותאיהם“.

„חי זיוס“, אמר, „ודאי ובוודאי“.

„ובכן“, אמרתי אני, „נגשנא מצד זה אל הענין, למען ניטיב להבחין במבוקשנו“.

„מאיזה צד?“

„נחלקנא בהגיון־דברנו את המדינה הדימוקראטית לשלושה חלקים. אחד הוא הסוג הזה (של זכרי־דבורים) שהרחבנו עליו את הדיבור, המצוי במדינה זו, בגלל העדר המניעה, במידה לא פחותה מאשר באוליגארכית“.

„כך הוא“.

„אבל כאן (בדימוקראטיה) הרי הוא נמרץ יותר משם (באוליגארכיה)“.

„הכיצד?“

„הרי שם אינו מכובד, והוא מורחק מהשררות, ולפיכך לא יאמן כוחותיו ולא יתחזק; ואילו בדימוקראטיה הרי כל העומדים בראש, חוץ ממועטים, נמנים עם הסוג הלה, והנמרצים שבהם אומרים ועושים, וכל האחרים יושבים מסביב לבימות הנואמים ומזמזמים, ואינם מניחים לאדם שיחווה דעה שכנגד, עד שב־מדינה כזאת ישק הכל על פי אנשים הנמנים — חוץ ממתי מספר — עם הסוג הזה“.

„בוודאי“, אמר.

„ועוד סוג שני מתבדל מהמון־העם“.

„איזה?“

²³ שתיים מארבע „הליחות“ שבגוף, לפי תורת הרפואה של היחנים.

„כשהכל סוחרים, על פי הרוב יהיו אלה עשירים ביותר, שמ־
טבע ברייתם מתוקנים הם מזולתם”.
„כך מסתבר”.

„כאן נוסף להם, כמדומני, לזכרי־הדבורים דבש מרובה, וקל
להם לסחטו מכאן”.

„וכי כיצד”, אמר, „ייסחט דבר ממקום שבו הוא נמצא
בצמצום?”

„דומני, אפוא, שהשם, מרעה לזכרי־דבורים’ נקרא על העשי־
רים הללו”.

„כך נראה”, אמר.

„והסוג השלישי הוא העם גופו: כל המתפרנסים מיגיע כפיהם
ואינם עוסקים בענייני ציבור, ורכושם אינו אלא מועט. וחלק
זה הוא מרובה ביותר ובעל כוח מכריע בדימוקראטיה, לכשית־
לכדו יחדיו”.

„אמנם כך הדבר”, אמר; „אך לא לעתים קרובות נכונים הם
לכך, אלא אם כן יינתן להם חלק בדבש”.

„תמיד יינתן להם”, אמרתי אני, „ככל שיש בידי המנהיגים
ליטול מבעלי הרכוש, ולחלק להמוני־העם, ולקחת את הרוב
לעצמם”.

„אמנם”, אמר הלה, „בדרך זו יינתן להם”.

„והללו שניטל מהם — נאלצים, כמדומני, להתגונן, ולשם כך
הם נואמים באסיפות־העם ופועלים כמיטב יכולתם”.
„כמובן”.

„ומתוך כך באים האחרים וטופלים עליהם את האשמה —
אפילו לא היה בכוונתם להפוך את המשטר — שהם מתנכלים
בעם ופניהם לאוליגארכיה”.

„אלא מה?”

„והרי בטופו של הדבר, שעה שהם רואים שהעם — לא מרצונו,
אלא מתוך בערות והטעית מלשינים — שולח ידו לעשות להם
עוול, אזי הם הופכים אוליגארכים, בין ירצו ובין לא ירצו בכך,

שגם את הרעה הזאת מחולל בהם בעל כורחם אותו זכר־
הדבורים, מתוך שישקע בהם את עוקצו."
"כך הוא, בדיוק".

"יתחילו, אפוא, הביעות לערכאות ודינים וריבים בין אלו
ואלו."
"בוודאי".

"והרי תמיד דרכו של העם הוא, שיעמיד בראשו איש אחד
במיוחד, ואותו יטפח ויאדירנו?"
"אמנם כך דרכו".

"והרי זה", אמרתי אני, "ברור לעין: כל רודן שיעלה וישגשג,
שורש נביטתו אינו אלא זה: העמידה בראש".
"ברור לגמרי".

"ומתי מתחיל הוא להשתנות ולהפוך שליט־רודן, תחת היותו
עומד בראש המדינה (עמידה חוקית)? וכי אין זה ברור שרא־
שיתו של אותו שינוי חלה בשעה שיעשה בפעם ראשונה מעשה
שכמוהו כמה שאירע, לפי האגדה, במקדשו של זיוס ליקיאוס
שבארקאדיה?"
"איזו אגדה?"

"כל מי שטעם ממעיו של אדם, אשר מנה קטנה מהם היתה
מעורבת במעיהם של שאר קרבנות, נגזר עליו להיחפך לזאב.
או שמא לא שמעת את הסיפור?"
"שמעתי".

"כך אף העומד בראשו של עם, ובידו המון רב הנשמע לו ללא
ערעור: הוא אינו מתאפק עוד מדם בני שבטו, אלא טופל
עליהם את ההאשמות הרגילות, מביאם לדין ונטמא ברצח,
באשר ישמיד חיי אדם; וכשהוא מנדה והורג ורומז אנגב כך על
ביטול החובות וחלוקה חדשה של הקרקעות, הריהו טועם
בלשונו ובפיו המרושע מהריגת שאר־בשרו; וכלום לא נגזר
עליו על אותו איש שלאחר מעשה כזה — ימות בידי שונאיו
או ישלוט כרודן וייהפך מאדם לזאב?"

„בהכרח גמור“, אמר.

„הוא, אפוא, האיש“, אמרתי, „המעורר את המרד על בעלי הנכסים?“

„הוא הוא“.

„ולאחר שיגורש, וישוב על אפם ועל חמתם של שונאיו, — כלום עם שובו לא נעשה רודן?“

„בלא ספק“.

„ואם הללו אין מסוגלים להבאיש ריחו במדינה, עד שיידון לגלות או למיתה, הרי הם זוממים לרצחו בסתר בכוח הזרוע“.

„בנוהג שבעולם“, אמר, „כך הוא“.

„וזאת האמתלה לכל אלה שהגיעו עד כאן, להעלות את הדרישה הרודנית הידועה מאז ומעולם: הרי הם דורשים שהעם יתן להם מספר מסויים של שומרי ראש, לבל יאונה כל רע למושיע העם“.

„אמנם כן“, אמר.

„ודומני שהם נותנים לו אותם, שהרי הם דואגים להלה, ולעצמם אינם חוששים כלל“.

„אמנם כן“.

„ואם יראה זאת אדם שהוא בעל נכסים, ויתר על כן אף יצאו לו מוניטין שהוא שונא-העם, — כלום הלה לא ינהג, חברי, לפי הנבואה שניתנה לקרויסוס²⁴:

לֹא יִשְׁהָה וַיִּבְרַח אֶל הַהֶרְמוֹס²⁵

רַב הַחֲצָץ, אֵף לֹא יִתְבַּיֵּשׁ כִּי מוֹגֵלֵב יִקְרָא לוֹ“.

„שאלמלא כן“, אמר, „שוב לא יהיה סיפק בידו להתבייש שנית“.

²⁴ מלך לוד, במאה הששית; המעשה, ודברי האוראקול בשלמותם, נשתמרו בהיסטוריה של הירוודוטוס (ספר 1, סעיף 55).

²⁵ נהר בלוד.

„ומובטחני“, אמרתי אני, „שכל הנתפש — מות יומת.“
 „בהכרח“.

„וברור שאותו ראש־עם אינו, שוכב כל אורכו²⁶, אלא לאחר
 שהפיל רבים אחרים הריהו ניצב קוממיות במרכבת המדינה,
 ותחת היותו ראש־עם, הפך להיות רודן גמור“.

„וכי כיצד ייתכן אחרת?“ אמר.

„נתאר־נא, אפוא“, אמרתי אני, „אושרם של אותו איש ואותה
 מדינה שבה גדל ברנש מעין זה“.
 „בוודאי“, אמר; „נעשה כן“.

„והרי בימים הראשונים“, אמרתי, „ובזמן הראשון הוא מחייך
 לכל המזדמנים לו ומסביר להם פנים, טוען שאינו רודן ומבטיח
 הבטחות רבות לפרטים ולציבור, והנה הוא מבטל את החובות
 ומחלק קרקעות להמון־העם ולמקורביו ונוהג בכל העולם חסד
 ואדיבות“.

„בהכרח“, אמר.

„אולם כשהונח לו משונאיו שבחוץ, שעם מקצתם יתפייס ומק־
 צתם אף ישמיד, דומני שקודם־כל הוא מתרחרר תמיד איזו שהן
 מלחמות, למען יהא העם זקוק למנהיג“.

„כך מסתבר“.

„וכן למען ישלמו מסים ויתרוששו, שמתוך כך יהיו טרודים
 בצרכי יום יום, ולא יספיקו להתנכל אליו“.

„בלא ספק“.

„וכן, למען תהא לו אמתלה טובה בה יוכל להפקיר לאויבים את
 החשודים בעיניו כי פניהם לחירות ואין דעתם נוחה משלטונו,
 וישמידם בדרך זו; כלום לא מכל הטעמים הללו הכרח הוא
 לרודן שיתמיד במלחמותיו?“

„הכרח“.

„ובשל מעשיו אלו תגבר האיבה שהאזרחים רוחשים לו?“

„כמובן“.

„וכמה מבעלי השררה שהעלוהו לשלטונו, דהיינו — אמיצי הלב שבהם, אף ידברו אליו ובינם לבין עצמם לשון גלויה, בגנות המעשים הללו?“

„כך מסתבר“.

„ואת כל אלו חייב הרודן לסלק מדרכו, אם הוא מתעתד להחזיק בשלטונו, עד שלא יותיר אדם, לא מידידיו ולא משונאיו, שיש בו כל חפץ“.

„בלא ספק“.

„הוא חייב, אפוא, להבחין בעין חדה: מי אמיץ רוח ומי בעל נפש רוממה, מי נבון ומי עשיר. וזה שיעור אושרו, שנגזר עליו: להיות אויבם של כל הללו, מרצונו או בעל כורחו, ולהתנכל בהם, עד שיטהר את המדינה“.

„טיהור נאה“, אמר.

„כן“, אמרתי אני; „היפוכו של טיהור הרופאים כשהם מטהרים את הגוף; שהללו מוציאים את הגרוע ומשאירים את המעולה, והלה — להיפך“.

„ומסתבר“, אמר, „שהוא אנוס לכך, כדי לקיים שלטונו בידו“. „ואנוס זה הכופת אותו“, אמרתי אני, „משרה עליו, כמובן, אושר נפלא, שכן הוא מכריחו לשבת בחברת המרובים שאינם שווים כלום, והוא שנוא עליהם, או — לשבוק חיים לכל חי“. „אושר נפלא“, אמר הלה.

„והרי בה במידה שאיבת האזרחים כלפיו גוברת והולכת בשל מעשיו אלו, יהא נצרך לנושאי-כלים מרובים ונאמנים יותר?“

„כמובן“.

„ומי הם אותם הנאמנים, ומאין יביא אותם?“

„רבים“, אמר, „יבואו אליו ביעף מאליהם, אם יתן להם שכרם“. „חי הכלב“, אמרתי אני, „נראה לי ששוב אתה מדבר בזכרי-דבורים, בכל מיני שכירים מן החוץ“.

„פירשת דברי“, אמר, „כפשטם“.

„ומי שמצוי לו בו במקום? כלום לא ירצה...“

„מה?“

„...לקחת מהאזרחים את עבדיהם, לשחרר אותם ולספחם אל נושאי כליו?“

„בוודאי“, אמר; „שהללו נאמנים עליו מכל“.

„אכן“, אמרתי אני, „באושר רב שרוי הרודן, לפי דבריך, אם ידידיו ונאמניו אינם אלא אנשים כאלה, ועל הראשונים הללו הביא כליה?“

„ואכן“, אמר, „ידידיו אינם אלא כאלה!“

„וחבריו אלו“, אמרתי, „מעריצים אותך, והם, האזרחים החדשים, מתרועעים עמו, ואילו ההגונים שונאים אותו ובורחים מפניו?“

„וכי כיצד ינהגו?“

„לא בכדי“, אמרתי אני, „רואים את הטראגדיה ככליל-החכמה, ואת איריפידס כמעולה במשורריה“.

„משום מה?“

„משום שהשמיע גם את המאמר הזה, עמוק-ההגות: רודנים חכמו בשל חברת החכמים; וברור שבאותם החכמים, שהם חברי הרודן, התכוון המשורר לאנשים הללו“.

„והריהו מקלס את שלטון הרודן“, אמר, „כדבר-מה אלוהי, ומרבה בשבחו, הלה ושאר משוררים“.

„לפיכך“, אמרתי, „סולחים משוררי הטראגדיה — שכן חכמים הם — לנו ולכל הנוהגים לפי משטר מדיני הדומה לשלנו, על שלא נקבל אותם במשטרנו, כיון שהם מזמרים למשטר הרודני“.

„לפי דעתך“, אמר, „שנוני-הדעת שבהם ודאי סולחים לנו“.

„והנה הם סובבים להם, כמדומה לי, בשאר מדינות, ולאחר ששכרו קולות נאים וחזקים ושובים-את-הלב, הרי הם מכנסים את המוני העם ומושכים אותם אל משטרים רודניים ודימו-קראטיים“.

„בוודאי“.

„אף הם זוכים על שום כך לשכר ולכבוד, וכפי שניתן לשער:

בראש וראשונה מידי רודנים, ואחרי הללו — מידי משטר דימוקראטי. ואילו ככל שהם מטפסים ועולים במעלה המשטרים, מפגר הכבוד ונשאר לאחור, כאילו לקה בקוצר נשימה ואינו יכול לעלות יחד עמהם.”

„בוודאי.”

„אולם”, אמרתי, „בזה סטינו מדרכנו. נחזור-נא אל חיל צבאו של הרודן, אותו חיל יפה ומרובה ומגוון, שלעולם לא יעמוד בעינו, ונשאל מאין ימצא הרודן לכלכל אותו.”

„ברור”, אמר, „שאם יש במדינה נכסי קודש, ימכרם וישתמש בהם, ובמידה שתמורתם תספיק לכך, ימעט בהטלת מסים על העם.”

„ואם יאזלו הללו?”

„ברור”, אמר, „שאז יתפרנסו מרכוש אביהם — הוא ומרעיו למשתה, חבריו וחברותיו.”

„הריני מבין”, אמרתי; „כוונתך שהעם אשר הוליד את הרודן, יפרנס אותו ואת חבריו.”

„אין לו מגוס מכך”, אמר.

„ומה דעתך”, אמרתי: „אם יתרעם העם ויאמר שאין זה מן הדין שבן בוגר — יפרנסנו אביו, אלא להיפך, אב — יפרנסנו בנו, ושלא לשם כך הולידוהו ורוממוהו; שלאחר שיגדל, יהיו הם עצמם עבדים לעבדיהם, ויפרנסו אותו ואת העבדים הללו עם שאר ערב רב, אלא כדי שישתחררו בהנהגתו מעולם של העשירים והמכונים, יקירי המדינה; ועכשיו מצווים הם עליו ועל חבריו שיסתלקו מהמדינה, כגרש אב את בנו מפתח ביתו, אותו ואת מרעיו שהתהוללו עמו במשתאותיו?”

„אזי, בחיי זיוס”, אמר הלה, „יכיר העם לדעת מה כוחו שלו וכוחה של אותה מפלצת שהוא הוליד וטיפח וגידל; ויראה שהוא חלש יותר, והללו שהוא בא לגרשם — חזקים ממנו.”

„מה פירוש דבריך”, אמרתי אני; „כלום יהין הרודן לאלץ את אביו בכוח הזרוע, ואף יפנו, אם לא יישמע לו?”

„כן“, אמר; „ותחילה יפרק מעליו נשקו“.

„יוצא מדברריך“, אמרתי אני, „שהרודן הוא איש השולח ידו באביו ומתנכר לשיבתו; וכבר מוסכם בינינו, כנראה, שזה טיבו של השלטון הרודני; ולפי הפתגם, בורח העם מפני העשן ונכנס לתוך האש, כלומר, מפני עבדות-לבני-חורין לתוך שיעבוד-לעבדים, וממיר את החירות ההיא, שאין לה לא שיעור ולא רסן, בעבדות-לעבדים שאין לך קשה ומרה הימנה בעולם“.

„בוודאי“, אמר; „כך נעשה הדבר“.

„ובכן“, אמרתי, „כלום לא נצדק אם נגיד עכשיו, שתיארנו תיאור מספיק, כיצד מתהווה השלטון הרודני מתוך הדימוקראטיה, ולכשיתהווה — מה טיבו?“

„מספיק לחלוטין“, אמר.

„נשתייר לנו, אפוא“, אמרתי אני, „להתבונן באיש הרודני עצמו: כיצד הוא הולך ונוצר מהפיכת האדם הדימוקראטי; ולכשיבוא לעולם: מה טיבו, וכיצד הוא חי את חייו — במס־כנות או באושר“.

„אמנם כן; עוד נשתייר לנו איש זה“, אמר.
 „וכי יודע אתה“, אמרתי אני, „מה עוד אני חסר?“
 „מה?“

„דומני שלא הבחנו הבחנה מספקת במיני התאוות, אשר לטיבן ומספרן. ועד שלא תושלם סוגייה זו, הרי שהחקירה בענין שלפנינו לא תתחוויר די צורכה“.

„הרי עדיין“, אמר הלה, „לא איחרנו את המועד!“
 „ודאי שלא; והנה בדוק־נא את התאוות לראות את שאני מבקש לראות בהן; וזה הדבר: דומה עלי שכמה מההנאות והתאוות שאינן הכרחיות — כמוהן כעוונות; ואף על פי שהן מצויות, כפי הנראה, בכל אדם ואדם, הרי החוקים והתאוות הטובות יותר, שהגיון־המחשבה מסייע על ידם, כובשים תאוות אלו, עד שמקצת בני אדם ייפטרו מהן לחלוטין, או שתמעטנה בהם ותחלשנה, ובאחרים — תחזקנה ותרבינה“.

„לאיזו תאוות“, אמר, „מתכוון אתה?“
 „להללו“, אמרתי אני, „שמתעוררות בשעת שינה, כשנרדם הכוח האחר של הנשמה, שהוא הגיוני ומתון ושולט על הלה; ואילו הכוח הבהמי והפראי, שנתמלא אוכל ושיכרה, קופץ ומתנער מכבלי השינה ומבקש להסתער קדימה ולמלא את יצרו. והרי ידוע לך שבמצב הזה אין הוא גרוע משום מעשה, כיון שהותר ושוחרר מכל בושה ותבונה. שהנה בדמיונות שהוא מדמה

בחלומותיו אין האדם מהסס כלל לבוא על אמו, או על איזה שהוא אדם או אלוה או חיה, ולהיטמא בכל מעשה רציחה, ואינו מתאפק מלאכול כל מה שניתן להיאכלו. קיצורו של דבר: אין לך בעולם לא איולת ולא תועבה שלא יעשנה".

"דבריד", אמר, "כולם אמת".

"אולם — כך דומה עלי — כשאדם ינהג עם עצמו מנהג של בריאות ויישוב דעת, ויעורר בשעה שהוא שוכב לישון את כוח-ההגיון שבו, ויסעדנו הגיוני-דברים ועיונים נאים, ואילו את כוח התאוה לא ירעיב ולא ישביע יתר על המידה, למען ישקוט ובל יפריע בשמחתו או צעריו למעולה שבחלקי הנשמה, אלא יניח לו להלה שיהא מתייחד עם עצמו ומעיין בטהרה ונכסף לעמוד על דבר-מה שעד כה לא הכירו לדעת, ויהא זה דבר ממה שהיה או ממה שזוהו או אף ממה שעתיד להיות; וכן ירגיע גם את עוז-הנפש שבו, ולא יגום מתוך שנתכעס על מי שנתכעס, ובעוז נתלקח חרבו; אלא ישקיט את שני כוחות הנשמה הללו, ויניע את השלישי בו מצויה התבונה; — והנה בשעה שפך ישכב לנוח — זאת ידעת גם אתה — יהא משיג את האמת במידה יתירה, והמראות שיראה בחלומותיו יהיו מתוך כך פחות-מכל בגדר עיונות".

"בכל לבי", אמר, "מאמין אני שכן הוא".

"בזה הרחקנו בדברינו יותר מכפי הצורך; והדבר שאנו רוצים לעמוד עליו אינו אלא זה: כל אדם ואדם צפון בו סוג-תאוות נורא ופראי ופרוק, אף בכמה מבינינו הנראים כאנשים מתוקנים בתכלית; וסוג זה של תאוות מתגלה בחלומותינו. צא וראה אם לפי דעתך יש טעם במה שאני אומר, ואם אתה מודה בזה".

"ודאי מודה אני".

"זכור-נא, אפוא, כיצד תיארנו טיבו של איש-העם. הרי זה נתחנך בנעוריו בידי אב קמצני, שלא כיבד אלא את התאוות

שיש רווח בצדן, וזילזל בשאינן הכרחיות, שכל מטרתן —
שעשוע והידור. לא כן? —
"כן".

"ולכשנתרועע עם גברים שנוני דעת יותר ומלאי אותן התאוות
שזה-עתה ייחדנו עליהן את הדיבור, פנה אל כל פריצות שב-
עולם ולאורח-חייהם של הללו, משנאת קמצנותו של אביו; אך
כיון שמתכונתו הטבעית היה טוב יותר ממשחיתיו, נמשך לכאן
ולכאן והגיע לאמצע בין שני דרכי החיים; ובהיותו טועם
במתינות — לפי דעתו — מכל הנאה והנאה, לא היה באורח-
חיו לא מן העבדות ולא מן הפריצות, וכך נהפך מאדם אולי-
גארכי לאיש עממי".

"זאת היתה", אמר, "דעתנו על שכמותו, והיא עומדת בעינה".
"שער-נא בנפשך, אפוא", אמרתי אני, "שהלה כבר בא בימים,
ושוב נתחנך גם בנו הצעיר של הלה בדרכי אביו".
"כך אני משער".

"וכן שער-נא בנפשך שמה שאירע לאב, יארע גם לבן, ויהא
נמשך אחרי כל פריצות שבעולם שבפי המושכים אותו תיקרא
כל-חירות שבעולם, ואילו אביו ושאר בני ביתו יבואו לעזרת
התאוות, האמצעיות' הללו, ואותם החברים — לעזרת הצד
שכנגד. ובזמן שלא תיוותר להם שום תקוה, לאותם הקוסמים-
המומחים ויוצרי הרודנים, להשתלט על הצעיר בדרך אחרת,
הרי שבבקיאות רבה יכניסו בלבו אַרוֹס מסויים שיעמוד בראשן
של אלה מתאוותיו שהן עצלניות ומחלקות ביניהן את שיש לו,
ואַרוֹס זה כמוהו כזכר-דבורים עצום ובעל כנפיים — או שמא
סובר אתה שלא כך עשוי יצר אהבתם של אנשים כאלה?"
"לא כן", אמר הלה; "לפי דעתי, כך הוא עשוי".

"ובזמזם שאר התאוות סביב לאַרוֹס הזה, והן מביאות לו קטורת
ומזר למכביר, וזרים ויין, וכל אותן ההנאות שנקרא להן דרור
בהילולים מעין אלו, והן זנות ומגדלות את יצר האהבה עד
לקצה יכולת גידולו בהכניסן אל קרבו את עוקץ הגעגועים, —

הנה כי אז משים אותו מנהיג של כוחות הנשמה את השגעון להיות שומר-ראשו, ודעתו נטרפת עליו; ולכשיתפוס בתוך עצמו איזו שהן סברות או תאוות המוחזקות להגונות ועוד יש בהן משום בושה, הריהו הורג אותן ומגרשן מעמו, עד שיטהר עצמו מתבונה, וימלא שגעון זה שהביאו מן החוץ."

"תיאור מושלם", אמר, "תיארת התהוותו של איש רודני."

"ובוודאי מטעם זה", אמרתי אני, "קוראים לו לאָרוס מקדמת דנא בשם רודן?"

"כך נראה", אמר.

"והרי, ידידי", אמרתי, "גם איש שיכור יש בו משום הלך-רוח רודני?"

"יש בו."

"ואילו המשוגע והמבולבל שולח ידו לשלוט לא בלבד על בני אדם, אלא גם על אלים, ומקוה שהדבר יעלה בידו."

"בוודאי", אמר.

"אולם, אישי המופלא", אמרתי אני, "גבר רודני במלוא מובן המלה יבוא לעולם, כשיהא אדם מטבע ברייתו או מחמת הלי-כותיו, או משני הטעמים כאחד: גם שיכור וגם נכנע לארוס וגם בעל מרה שחורה?"

"לחלוטין."

"גם האיש הלה מתהווה, אפוא, לפי הנראה, באותה דרך עצמה. אך כיצד הוא חי?"

"אשיב לך", אמר, "כתשובה הנהוגה במשחק: אף זאת תגיד לי אתה."

"אם כן", אמרתי אני, "אגיד לך: לאחר מכן יהיו אצלם, כמדומה לי, חגיגות והילולים ומסיבות וזונות וכל כיוצא בזה, — אצל הללו שארוס הרודן שולט בקרבם על כל מערכי נשמתם."

"בהכרח", אמר.

"וכי לא יציצו בהם, אפוא, בכל יום ובכל לילה תאוות חדשות, מרובות ואיומות, שצרכיהן — מרובים?"

„בוודאי“.

„והן מבזבזות עד מהרה את כל ההכנסות שישנן בעין“.

„כמובן“.

„ולאחר מכן — חובות והפקעת הרכוש“.

„אלא מה?“

„ובזמן שיאזל הכל, הרי אותן התאוות המקננות בלב האנשים הללו במספר רב ובכוח עצום, בהכרח שתצרחנה בקול גדול; והאנשים עצמם, כדחופים בעוקציהן של שאר התאוות, ובראש וראשונה בידי ארוס עצמו, המנהיג בכל השאר כאילו היו נושאי כליו, — אנשים אלו בהכרח שיצאו מדעתם ויהיו לוטשים עיניהם במי שיש לו כל מאומה שאפשר להוציא מידו במרמה או בכוח הזרוע“.

„בוודאי“, אמר.

„והברירה שבידי אותו אדם: לחטוף מכל וכל, או לסבול כאבים וייסורים נוראים“.

„בהכרח“.

„וכשם שההנאות שנתוספו לו מקרוב הרבו מנת חלקן על זו של הישנות והוציאו מידן את שלהן, כך ידרוש אף הוא, הצעיר, יתרון לעצמו על מה שיש לאביו ולאמו, ולאחר שביזו את מנת חלקו, ירצה להוציא מידם את שלהם ולהזדקק לו?“

„כמובן“, אמר.

„ואם לא יתנו לו מרצונם, ינסה בתחילה לגנוב, ולרמות את הוריו?“

„בלא ספק“.

„ואם לא תעלה בידו, ודאי ימשיך בכוח הזרוע, ויקח מהם בעל כורחם?“

„כך דומה עלי“, אמר.

„ואם יתנגדו לכך, אישי המופלא, הזקן והזקנה ויגנו על שלהם, כלום יחוס וייזהר שלא יעולל להם כתעלולי הרודנים?“

„לדידי” אמר הלה, „חרד אני חרדה גדולה לשלום הוריו של אותו אדם.”

„אולם, אדימאנטוס, בחיי זיוס! כלום לפי דעתך יכה הלה את אמו, ידידתו מאז, שהוא קשור בה קשר־של־הכרח, בשל זונה שנעשתה ידידתו לא מכבר ובלא הכרח, ואת הזונה הזאת יביא אל ביתו וישעבד לה את אמו? או כך יעולל לאביו הזקן לאחר שאבד עליו כלח, אביו שעמו הוא קשור קשר־של־הכרח והוא ותיק ידידיו, בשל עלם בגיל הפריחה שנעשה ידידו לא מכבר ובלא הכרח?”

„כן יעשה, בחיי זיוס”, אמר הלה.

„אושר גדול הוא, כנראה”, אמרתי אני, „להוליד בן רודני!”
„בוודאי”, אמר.

„וכי מה יקרה בשעה שאדם מעין זה כבר כילה רכושם של אביו ואמו, ואילו נחיל־ההנאות שנתכנס בקרבו היה לצבא רב מאוד? כלום אותה שעה לא ישלח ידו תחילה בקיר של בית, או בבגדו של אדם ההולך בדרך בחשכת הלילה, ולאחר מכן — יכבד' אחד המקדשים? והסברות על מה שהוא נאה ומגונה שהיו בו מראשית ימי ילדותו והמוחזקות להיות סברות של צדק, — עליהן תגברנה בכל המעשים הללו אותן הסברות שלא מכבר נשתחררו מכבלי העבדות, והמשמשות נושאי כליו של ארוס שבעזרתו תהא ידן על העליונה, — אותן הסברות שקודם לכן לא ניתנה להן חירות אלא בחלום, בשעת שינה, כל עוד סר הצעיר למשמעתם של החוקים ושל אביו, ומקפיד על משטר דימוקראטי בתוך עצמו. ואילו עכשיו, תחת שלטונו הרודני של ארוס, הרי הוא עשוי בהקיץ ובכל שעות היום, כמות שהיה עשוי לפניו רק לעתים רחוקות ובחלומותיו, ועתה לא יימנע עוד מרצח אימים, ולא מתועבת כל מאכל וכל מעשה; שהרי הארוס חי בקרבו כדרך הרודנים, חפשי לחלוטין מכל מרות וחוק, שכן שליט יחיד הוא, ויוליך את האיש שהוא שרוי בתוכו אל מעשי העוה למיניהם, כרודן שמוליך את מדינתו, ובמעשים

הללו יכלכל את עצמו ואת הכנופיה הסואנת שמסביבו : זו שנכ-
נסה אליו מבחוץ, עקב חברתו הרעה, וזו שהיתה צפונה בקרבו
פנימה, והליכותיו הרעות התירוה עכשיו מכבליה, ושילחיה
לחפשי. או שמא לא כך עשויים חיי האיש הלזה ?
„כך הם עשויים“, אמר.

„ואם יש במדינה“, אמרתי אני, „רק מתי-מספר מהמין הזה,
ושאר האזרחים — מיושבים בדעתם, הרי מסתלקים הללו ויהיו
נושאי כליו של רודן אחר, או חיילים שכירים, אם תקרה מל-
חמה בכל מקום שהוא, אולם אם יחיו בתקופה של שלום ושלווה,
יחוללו במדינה גופה הרבה רעות קטנות.“
„כגון מה ?“

„כגון שיגנבו, יפרצו בתים, יחתכו פונדוֹת, ילבשו בגדים לא
להם, ישדדו את הקדשים וימכרו בני-חורין לעבדות ; ולעתים —
אם הדיבר בפיהם — אף יהיו מלשינים, יעידו עדות שקר
ויקבלו שוחד.“
„קטנות“, אמר, „הרעות שמנית, אם מחולליהן אינם אלא מתי-
מספר.“

„שכן הקטנות“, אמרתי אני, „הרי הן קטנות בהשוואה לגדולות,
ומבחינת קלקלת המדינה ומסכנותה הרי כל המעשים הללו
בטלים כביכול ומבוטלים, אם נשווה אותם לפעולתו של רודן.
שהרי בשעה שישנם במדינה הרבה אנשים ממין זה, והרבה
אחרים הולכים בעקבותיהם, וביחד מרגישים הם מה רב המזגם,
כי אז יוצרים האנשים הללו את הרודן, כשסכלות העם מסייעת
בידם, ומוסרים את השלטון לאותו איש מביניהם, שבנשמתו
פנימה שוכן רודן העולה בגודלו ובעצמתו על הרודנים שבנש-
מות כל השאר.“

„כך מסתבר“, אמר ; „שבוודאי יהי הלה רודני ביותר.“
„ואמנם כן יהיה, אם ייכנעו לו מרצונם ; אך אם תמאן המדינה
לייפות את כוחו, שוב ייסר גם את מולדתו — אם יוכל לייס-
רה — כדרך שקודם לכן ייסר את אמו ואת אביו, יכניס לתוכה

חברים חדשים שקנה לו, ובשיעבודם של הללו יחזיק ויקיים את מכורתו, כביטויים של אנשי קריטה, ידידתו מאז, ואת ארץ אבותיו. והרי זאת תכלית תאוותו של שכמותו.”

”זאת היא”, אמר הלה, ”בלא ספק.”

”והנה”, אמרתי אני, ”בטרם יתפסו את השלטון, נוהגים האנשים הללו בחייהם הפרטיים כדלהלן: קודם־כל אינם מתחברים אלא עם אנשים המחניפים להם והנכונים לשרתם כל שירות שהוא, או — אם הם עצמם זקוקים לעזרה — הרי הם מתרפסים ואינם נרתעים מכל גינוני עבדות שבעולם, כדי להיראות כידידים; ולאחר שהשיגו מבוקשם, הם מתנכלים לעוזריהם.”

”במידה יתירה!”

”ובכן, הם חיים כל ימיהם, בלא שיהיו בשעה כל שהיא ידידים לשום אדם, אלא תמיד הם רודים באחד או משתעבדים לאחר; אך לעולם לא יטעם הטבע הרודני טעם חירות וידידות של אמת.”

”ודאי שלא.”

”וכי לא נצדק, אם נכנה לאנשים כאלה, בוגדניים?”

”כמובן.”

”וגם רשעים בתכלית הרשעות, אם אמנם צדקנו קודם לכן, שעה שבאנו לכלל הסכם בינינו על טיב הצדקה.”

”והרי אין ספק”, אמר הלה, ”שצדקנו בכך.”

”הבה, אפוא”, אמרתי אני, ”נסכם־נא דברינו על האדם הגרוע ביותר. הרי הוא שיהא בהקיץ, כמות שתיארנו את החולם.”

”בוודאי.”

”וזאת תהיה תכונתו של אותו אדם שהוא מטבע ברייתו רודני מאין כמוהו, ומתוך כך יגיע לשלטון־יחיד; וככל שיאריך ימים בשלטונו הרודני, כן תגבר בו התכונה הזאת.”

”בהכרח”, אמר גלאוקון, ונטל על עצמו את המשך השיחה.

”והרי”, אמרתי אני, ”מי שנתברר בו שמושחת הוא מכל, אף יתברר בו שהוא אומלל מכל? ומי שעלה על כולם באריכות

ימי שלטונו הרודני ובעצמת השלטון, הרי הוא נעשה לאמיתו של הדבר אומלל יותר, וזמן מרובה יותר, מכל אדם אחר? ואילו המון-העם — תרבינה סברותיו ככל אשר תרבינה?
 „כך הוא“, אמר, „בהכרח“.

„והאיש הרודני“, אמרתי אני, „הריהו מקביל למדינה הנתונה לשלטון רודני, העממי — לזו שמשטרה דימוקראטי, והאחרים כיוצא בכך?“
 „אלא מה?“

„ואשר לסגולה טובה ולא־אשר, הרי היחס בין איש אחד למשנהו כהרי היחס בין מדינה למשנה?“
 „כמובן“.

„ומהו, מבחינת הסגולה הטובה, היחס בין מדינה הנתונה לשל-טון רודני לבין ממלכה מעין זו שתיארנו תחילה?“
 „הן דבר והיפוכו“, אמר; „שזו — טובה ביותר, וזו — רעה ביותר“.

„לא אשאלך“, אמרתי, „לאיזו מן השתיים נתכוונת בזו ובזו; שהרי זה ברור. אולם — האם גם בדבר אושרן ומספנותן תפסוק כך, או אחרת? ואל-נא נביט אל הרודן האחד, או אל כמה ממקור-רביו, שמא נבוא במבוכה; שהרי מוטל עלינו להיכנס ולהסתכל במדינה בשלימותה, ולפיכך נחדור-נא אל כל חוצותיה ונראה את כל כולה, ואז נחווה דעתנו“.

„צדקת“, אמר, „בתביעתך; וברור הוא לעין-כל, שאין בעולם מדינה אומללה מזו הנתונה לשלטון רודני, ואין מאושרת מאותה ממלכה“.

„וכי לא אצדק, אפוא“, אמרתי אני, „אם גם לגבי האנשים אתבע אותה תביעה גופה, ואדרוש שהבא לשפוט עליהם, יהא מסוגל לחדור במחשבתו לאופיו של אדם ולראות לפני ולפנים, ובל יביט אליו מבחוץ, עד שבדומה לילד יבוא במבוכה בשל חזיתם המפוארת של האנשים הרודניים, שבה הם מאחזים עיני העומד לפנייהם; אלא שיחדיר מבטו אל תוך תוכם, כראוי לראייה זו?“

אילו הייתי סבור, אפוא, שכולנו חייבים לשמוע בדעתו של אותו איש שלא זו בלבד שיש בו כוח של שיפוט, אלא אף היה דר בכפיפה אחת עם הרודן, והיה מצוי במעשים שהלה עושה בביתו, כיצד הוא מתנהג עם כל אחד מבני ביתו שיותר מזולתם רואים אותו מעורטל מהתפאורה התיאטרונית שמסביבו, ואף היה מצוי עמו בסכנות הציבוריות, — ואילו ביקשנו ממי שראה כל זאת שיודיענו, מה יחס הוא בין הרודן לזולתו מבחינת אושרו ומסכנותו —

„גם בתביעה זו“, אמר, „תצדק לחלוטין“.

„שמא רצונך, אפוא“, אמרתי אני, „שנעמיד פנים כאילו נמנינו אנחנו עם בעלי כוח השיפוט, ואף פגשנו כבר באנשים כאלה, למען יהא לנו מי שישׁיב על שאלותינו?“

„בוודאי“.

„הבה, אפוא“, אמרתי, „עייִן־נא בדבר מצד זה: זכור את הדמיון בין המדינה לבין האיש, ולפיכך שים עינך בכל שאלה ושאלה אל זו ואל זה לסירוגין, והגידה לי את מצבם.“

„מבחינת מה?“ שאל.

„קודם־כל“, אמרתי אני, „אם לדבר על המדינה: האם זו שנתונה למשטר רודני בת־חורין היא, לדבריך, או שפחה?“

„שפחה“, אמר, „במידה שאין למעלה ממנה.“

„והרי אתה רואה בתוכה אדונים ובני־חורין?“

„רואה אני“, אמר, „מעט מזער; ואילו כללה, כביכול, וחלקה ההגון ביותר שרוי בעבדות בזויה ועלובה.“

„ואם“, אמרתי, „דומה האיש למדינה, כלום לא בהכרח תימצא בו אותה החלוקה עצמה? ונשמתו תהא מלאה וגדושה עבדות וחוסר־חירות, וההגונים שבחלקיה יהיו עבדים, וחלק קטן ממנה — והוא הקלוקל והמשוגע שבכולם — יהא אדון?“

„בהכרח“, אמר.

² רמו לשהייתו של אפלטון בחצר דיאוגניסיוס הרודן של סיראקוסי.

- „וכי מה? תקרא לנשמה כזאת שפחה או בת־חורין?“
 „שפחה אקרא לה.“
- „ומדינה זו — שהיא שפחה הנתונה לשלטון רודני — הרי פחות מכל אחרת יש בידה לעשות רצונה?“
 „הרבה פחות.“
- „הוא הדין, אפוא, אף בנשמה הנתונה לשלטון רודני, ופחות מכל נשמה אחרת יהא בידה לעשות רצונה, אם לדבר על כלל הנשמה; אלא בכל עת ושעה תהא דחופה ובהולה מכוחו של דורבן הגובר עליה עד כדי טירוף דעת, ומהומה וחרטה ממלאות אותה תמיד.“
- „כמובן.“
- „וכי עשירה המדינה שנתונה לשלטון רודני, או בהכרח עניה?“
 „עניה.“
- „אם כן, בהכרח שגם נשמה רודנית תהא תמיד נצרכת ורעב־תנית.“
- „כך הוא“, אמר הלה.
- „וכי מה? וזה כלום אינו הכרח, שמדינה כזאת ואיש כזה יהיו תמיד אחוזי פחד?“
 „הכרח גמור.“
- „וכי סבור אתה, שיש מדינה בה תמצא יותר יללות ואנחות וקינות וייסורים?“
 „בשום פנים לא.“
- „וכי יש אדם, לפי דעתך, בו ירבו כגון אלו יותר מבאותו איש רודני שתאוותיו ואהבותיו הוציאוהו מדעתו?“
 „כיצד ייתכן“, אמר.
- „ודומני שכל הדברים האלו וכיוצא בהם שיווית לנגד עיניך, כשפסקת שאין במדינות אומללה כאותה המדינה.“
- „וכי לא צדקתי בכך?“ שאל.
- „עד למאוד“, אמרתי אני. „אך כיצד תחווה דעתך על האיש הרודני, בשוותך לעיניך אותם הדברים עצמם?“

„אין בעולם“, אמר, „אומלל כמוהו, אף לא בקירוב.“
 „בכך“, אמרתי אני, „שוב אינך צודק.“
 „משום מה?“ אמר הלה.

„דומני“, אמרתי, „שעדיין אין זה האיש האומלל ביותר.“
 „אלא מי?“

„הלה יראה לך אולי אומלל אף יותר מהנל?“
 „מי?“

„מי שרודני הוא“, אמרתי אני, „ואינו חי חיים פרטיים, אלא איתרע מזלו, ומתוך איזו שהיא מסיבה רעה יתגלגל לו הדבר שיעשה רודן.“

„מתוך מה שנאמר קודם“, השיב, „מניח אני שאמת בפוך.“
 „כן“, אמרתי אני, „אך בדברים כגון אלו אין די באמונה, אלא יש לעיין בהם היטב היטב, בשית ושיג שיהא כערכם. שהרי העיון הוא בדבר שאין כמותו לחשיבות: בחיים טובים ורעים.“
 „צדקת לחלוטין.“

„עייננא, אפוא, אם יש טעם בדברי. שכן נראה לי מן-הצורך, שנגש אל העיון הזה מתוך שנתבונן באנשים דלהלן.“
 „באיזו אנשים?“

„בכל אותם ההדיוטות שהם עשירים מופלגים במדינותיהם, ויש להם עבדים הרבה. שבין אלה ובין הרודנים יש צד שווה זה: שהם שולטים על רבים; וההבדל אינו אלא במספרם של אותם הרבים.“

„כן, ההבדל הוא בכך.“

„והרי ידעת שאותם העשירים חיים להם לבטח, ואינם מפחדים מפני עבדיהם?“

„ולמה יפחדו?“

„אין סיבה לכך“, אמרתי; „וכי שמת לב משום מה?“
 „כן: משום שכל המדינה תבוא בשעת הצורך לעזרת כל אחד מההדיוטות הללו.“

„יפה דרשת“, אמרתי אני. „אך הנה: אילו היה אל-מן-האליים

עוקר מקרב המדינה איש אחד שיש לו חמשים עבדים או אף למעלה מזה, והיה מושיב אותו ואת אשתו ואת ילדיו, עם רכושו ועבדיו, בתוך מדבר, מקום שאיש מבני-החורין לא יוכל לבוא לעזרתו, — מה יהא, לפי דעתך, טיבו ושיעורו של הפחד שיפול עליו בשל עצמו וילדיו ואשתו, שמא יאבדו בידי העבדים?"

„לפי דעתי“, אמר, „פחד שאין למעלה ממנו“.

„וממילא אנוס יהיה לדבר חלקות עם כמה מאותם העבדים, להבטיח להם הבטחות רבות ולהוציאם לחפשי, באין עליו חובה לעשות כן, והוא עצמו יהפוך מתוך כך חנפן לעבדיו?“

„בהכרח גמור“, אמר, „ואם לא כן, נחרץ גורלו לאבדון“.

„ומה יהא מצבו“, אמרתי אני, „אם יושיב האלוה מסביב לו שכנים הרבה שלפי דעתם, אין אדם רשאי להטיל מרותו על כל אדם אחר, ואם הם תופסים אחד שנוהג כך, הרי הם מעניי-שים אותו בענשים שאין למעלה מהם?“

„כי אז“, אמר, „יהא נתון בכל צרה שבעולם, אף יותר מבתחי-לה, שהרי מכל סביבותיו יקיפוהו אויבים וישמרו צעדיו“.

„וכי לא בכלא מעין זה נכלא אותו רודן שמתבעו עשוי הוא כפי שתיארנו, מלא וגדוש פחדים ואהבות למיניהם? והוא, האיש רחב-הנפש, הריהו היחידי במדינתו שאין ברשותו לבסוע לשום מקום, ולזון את עיניו בכל אותם המראות שגם שאר בני-החורין כרוכים אחריהם, אלא רוב הזמן הוא נחבא בביתו פנימה, משל לאשה, ועינו צרה באזרחים האחרים, שעה שאחד מהם נוסע חוצה לארץ ורואה דבר טוב?“

„בלא שום ספק“, אמר.

„והנה אותו איש שזה-עתה חיונית דעתך עליו שאומלל הוא ביותר, אותו איש רודני שסדרי משטרו הפנימי נמצאו מקול-קלים, — צרות מעין אלו עוד תתווספנה על צרותיו, אם לא יהא חי עד סוף ימיו חיי איש פרטי, אלא מזל מהמזלות יגרום לו שישלוט שלטון רודני, ובלי דעת למשול על עצמו, ישלח

ידו למשול על אחרים; משל לאדם חולני שאינו שולט בגופו, ולא ניתן לו לחיות בד' אמותיו, אלא נגזר עליו שיחיה את חייו אגב תחרות ומלחמה בגופים אחרים."

"המשל שהבאת", אמר, "דומה לנמשל דמיון גמור, ודבריו כולם אמת, סוקראטס".

"ומצב זה", אמרתי אני, "גלאוקון חביבי, — כלום אינו עלוב שבעלובים, וחייו של הרודן השליט קשים אף מחיי אותו אדם, שפסקת לו את החיים הקשים ביותר?"

"ברור שכך", אמר.

"אם כן, לאמיתו של הדבר — אף אם יש הסובר אחרת — אין הרודן הגמור אלא עבד גמור שחייב במידה שאין למעלה ממנה לדבר חלקות ולשרת שירותי עבדים ולהחניף לנקלים שבבני האדם, ובלא שימלא תאוותיו אף במאומה, מתברר בו לאמיתו של הדבר — אם מי שהוא בקי להתבונן בכלל הנשמה — שמ" בחינת רוב תשוקותיו הרי הוא שרוי במחסור נורא ובעוני, וכל ימי חייו הוא אחוז פחד ומלא חלחלה ויסורים, אם אמנם דומה הוא למתכונת המדינה הנתונה לממשלתו. והרי הוא דומה לה, לא כן?"

"עד למאוד", אמר.

"והרי נוסף על כך אף נחייב את האיש באותן המידות שכפי שאמרנו קודם, בהכרח הן מצויות בו, ומחמת שלטונו המדיני בהכרח שתגברנה בו אף יותר מבתחילה: דהיינו — היותו פחדני, בוגדני, מעוול, חסר-ידידים, חוטא לאלים ואיש המאכסן ומטפח כל קלקלה שבעולם, ומכל הטעמים הללו יורע בראש וראשונה מזלו שלו עצמו, ולאחר מכן יביא גם על מקורביו רוע-מזל מעין זה".

"שום אדם בר-דעת", אמר, "לא יטען דבר נגד דבריו".

"הבה, אפוא", אמרתי אני, "כדרך שהשופט בתחרויות המוסיות מחווה דעתו על כל שעמדו בתחרות, כן הכרע-נא עכשיו גם אתה, מי ראשון לאושר ומי שני, והוצא פסק דינך על כל חמשת

האנשים בזה אחר זה: על המלכותי, הטימוקראטי, האוליגארכי, הדימוקראטי והרודני”.

”קלה”, אמר, “ההכרעה. שכן, בבואי להכריע עליהם כמי שמכריע על מקהלות של שחקנים שהציגו מחזותיהם, הריני קובע דרגתם בסגולה טובה ורעה, ובאושר והיפוכו של אושר, לפי הסדר בו התייצגו לפנינו”.

”הנשכור, אפוא, פרוז”, אמרתי אני, “או שמא אודיע אני עצמי, שהנה פסק בן אריסטון כי הטוב והצדיק ביותר הריהו המאושר ביותר, ואין זה אלא האיש שמלכותי הוא מאין כמותו ומולך על עצמו; ואילו הרע והרשע ביותר — אומלל ביותר, והרי זה האיש שרודני הוא מאין כמותו, ורודה ככל שניתן לאדם הן בעצמו הן במדינתו?”

”כך הודע”, אמר, “ותהא הודעתך שרירה וקיימת”.
 “ושמא אוסיף על לשון ההודעה”, אמרתי: “בין שנעלם ובין שגלוי טיבם זה לפני כל בני האדם והאלים?”
 “הוסף-נא גם זאת”, אמר.

”ניחא, אפוא”, אמרתי; “תהא-נא זאת הוכחה אחת; וראה גם שניה זו, אם לפי דעתך יש בה כל ממש”.

”איזו היא?”

”הרי כשם שמדינה”, אמרתי אני, “מתחלקת לשלושה סוגי אזרחים שמצויים בה, מתחלקת אף נשמת כל אדם ואדם לשלושה חלקים, ולפיכך תיתכן, לפי דעתי, עוד הוכחה, שונה מהראשונה”.

”והיא?”

”כדלהלן: נראה לי שבהתאם לשלושת חלקי הנשמה, אף הנאור תיה הן משלושה סוגים, בהיות לכל חלק וחלק סוג הנאות משלו; והוא הדין בתאוותיה ובכוחות המושלים בה”.

בסגנון החגיגי של ההכרזה ניתן להציג את “השופט” — הוא גלאוקון אחיו של אפלטון — בשם אביו; ובעת ובעונה אחת יש, כמובן, בצורת ההצגה הזאת — “בן-אדיסטון” — רמז ברור לאפלטון עצמו.

„מה פירוש דבר־יך?“ אמר.

„הרי טוענים אנחנו שחלק אחד הוא זה שבו האדם לומד, שני — שבו הוא מתעזז, ואילו השלישי לא מצאנו לו שם אחד שיציין אותו בכל רבגוניותו, והיה עלינו לכנותו לפי הגדול והחזק שב־כוחותיו. שכן קראנו לו, מתאוה, בשל עצמת תאוותיו לאכילה ושתיה ולאהבים וכל כיוצא בזה, ואוהב־ממון, כיון שבראש וראשונה בכוח הממון באות התאוות הללו על סיפוקן.“

„ובכך נהגנו כשורה“, אמר.

„ואם נאמר, אפוא, גם על הנאתו וגם על אהבתו של חלק זה שעניינן — בצע, הרי יהא בידנו עיקר אחד מובהק שנסתמך עליו בשיחתנו, ומתוך כך נשווה לעיננו דבר־מה ברור, כש־נוכיר חלק זה של הנשמה; ובצדק נקרא לו, אפוא, אוהב־ממון ורודף בצע?“

„כך נראה לי“, אמר.

„וכי מה? כלום אין אנחנו אומרים על עוז הנפש, שבכללו הוא שואף תמיד אל שלטון ונצחון ותהילה?“

„בוודאי“.

„ואם נקרא לו, אפוא, אוהב־נצחון ורודף־כבוד, יהיו שמות אלו הולמים?“

„לחלוטין“.

„ואילו החלק שבו אנו לומדים — הרי זה גלוי לעין־כל, שתמיד כולו דרוך לדעת את האמת כהווייתה, ופחות מלשאר החלקים חשובים לו ממון וכבוד.“

„הרבה פחות“.

„ואם נכנה לו, אפוא, אוהב־דעת ורודף־חכמה, הרי שנכנה לו כִּיאֹת?“

„כמובן“.

„ובנשמותיהם של קצת בני אדם“, אמרתי אני, „מושל חלק זה, ובשל זולתם — אחד משני האחרים, איזה שיהיה?“

„כך הוא“, אמר.

„ולפיכך אומרים אנו, קודם־כל, שגם בבני האדם מצויים שלושת הסוגים הללו: אחד — אוהב־חכמה, אחד — אוהב־נצחון ואחד — אוהב־בצע?“
 „בלא ספק.“

„וכן יש שלושה מיני הנאות, המשתייכים אחד אחד לכל סוג מהסוגים הללו?“
 „בוודאי.“

„וכי ידעת“, אמרתי אני, „שאם תלך בזה אחר זה אל שלושה אנשים כאלה, ותשאל מפי כל אחד מהם: איזה הוא הנעים ביותר בין דרכי החיים הללו, — יהו משבחים איש איש את שלו מעל לכל? ואיש הממון יטען שהנאותו של אדם שחולקים לו כבוד או שלומד דבר־מה אינה שווה ולא כלום לעומת הנאות המרוויח — אלא אם כן מביאים גם כבוד ולימוד בצע כסף לבעליהם.“
 „אמת“, אמר.

„ואוהב־הכבוד — מה?“ שאלתי אני; „כלום לא גסה בעיניו ההנאה שמביא הממון בעקבותיו; וזו של הלומד — הבל וריק, אם תלמודו לא יביא לו כבוד.“
 „כך הוא“, אמר.

„ואילו אוהב־החכמה“, אמרתי אני, „כיצד יעריך, לפי סברתנו, את שאר ההנאות לעומת זו של היודע את האמת כהווייתה, והמצוי תמיד, אגב לימוד, עם מה שהוא קיים? כלום לא יהא סבור שכל האחרות רחוקות עד מאד מהנאה של ממש? ויקרא להן, הכרחיות' במלוא מובן המלה, שבלא הכרח לא היה נזקק להן אף במאומה?“

„דבר זה“, אמר, „אינו ענין לסברה, אלא ידיעה בטוחה.“
 „ואילו“, אמרתי אני, „בשעה של ויכוח על הנאותיו של כל סוג וסוג ועל אורח־החיים גופו המיוחד לכל אחד מהסוגים, לא מבחינת הנוי והכיעור שבכל סוג וסוג, אף לא מבחינת הרע והטוב שבו, אלא כשהויכוח הוא בשאלה זו גרידא: איזה סוג

של חיים יש בו יותר נעימות ופחות צער — כיצד נדע בוויכוח זה, מי מבעלי הדעות השונות צודק בדבריו?"

"אין בפי", אמר, "להשיב על כך תשובה ניצחת".

"אך עיין-נא בדבר מצד זה: כל הכרעה שתיעשה כשורה — כיצד יש להגיע אליה? כלום לא בכוחם של נסיון, תבונה והגיון? או ייתכן שישנו בידי אדם קנה-מידה טוב יותר מהללו?"

"וכי כיצד ייתכן?" אמר.

"צא וראה, אפוא: מי מבין שלושת האנשים מנוסה ביותר בכל ההנאות שמנינו? האם נראה לך שאוהב-הבצע, לכשיזדמן לו לעמוד על האמת כהויתה, יהא מנוסה יותר בהנאה הכרוכה בדיעה, משמנוסה אוהב-החכמה בזו שכרוכה בבצע?"

"רב ההבדל ביניהם", אמר; "שבהכרח טעם הלה, מימי ילדותו ואילך, גם טעמן של שאר הנאות; ואילו אוהב-הבצע, אפילו יעמוד על טיבם של הדברים, אין פירושו של הדבר שאף יטעם ממתיקותה של הנאה זו ויתנסה בה; וגדולה מזו: אפילו ישתוקק לטעום טעמה, לא יצליח בכך על נקלה".

"אם כן", אמרתי אני, "עולה אוהב-החכמה בהרבה על אוהב-הבצע מבחינת הנסיון בשני מיני ההנאות".

"אמנם כן, בהרבה".

"ומה בינו לבין אוהב-הכבוד? כלום מנוסה הוא פחות בהנאה שהכבוד גורם לבעליו, משהלה מנוסה בזו שגורמתה הדעת?"

"הלא כולם", אמר, "נוחלים כבוד, לכשישיגו את מבוקשם; שהרי גם העשיר מכובד על רבים, וכן אמיץ-הלב והחכם, עד שכולם נתנסו בטיבה של הנאה זו הכרוכה בכבוד; ואילו ההנאה הזו הצפונה בחזות היש — אי אפשר שאדם אחר טעם טעמה, זולת אוהב-החכמה".

"נמצא, אפוא", אמרתי, "שמבחינת הנסיון יפה שיפוטו של הלה יותר משל האחרים?"

"בהרבה!"

„ורק הוא יקנה נסיונו בתבונה“.

„כמובן“.

„ואכן, אף המכשיר שעלינו להשתמש בו בהכרעתנו, אינו של אוהב־הבצע ולא של אוהב־הכבוד, אלא מכשירו של אוהב־החכמה“.

„איזה מכשיר?“

„הרי אמרנו שעלינו להזדקק בהכרעתנו להגיוני דברים. לא כן?“

„כן“.

„והגיוני דברים הם בראש וראשונה מכשירו של הלה?“

„אלא מה?“

„ואילו היו עושר ובצע המכשירים הטובים ביותר להכרעת הדברים שעומדים להכרע, בהכרח ששבחיו וגינויו של אוהב־הבצע נמצאו אמיתיים ביותר“.

„בהכרח גמור“.

„ואם כבוד ונצחון ואומץ־רוח, — שבחיו וגינויו של אוהב־הכבוד והנצחון?“

„בלא ספק“.

„ומאחר שהמכשירים הטובים ביותר הם נסיון, תבונה והגיון?“

„בהכרח“, אמר, „ששבחו של מי שאוהב חכמה והגיוני־דברים, היא אמיתי ביותר“.

„הנאתו של אותו חלק מחלקי הנשמה שאנחנו לומדים בו, הרי היא אפוא, הנעימה ביותר בשלושת מיני ההנאה, ואותו איש מבינינו שבו מושל החלק ההוא, חיו נעימים ביותר?“

„כיצד ייתכן שלא“, אמר הלה, „שהרי בר־תוקף הוא שבחו של איש־הבינה, בבואו לשבח את אורח חייו“.

„ומה הוא אורח־החיים“, שאלתי, „ואיזוהי ההנאה שהשופט יפסוק לה את המקום השני?“

„ברור שלהנאתו של איש־המלחמה ואוהב־הכבוד, שכן היא קרובה לו יותר מזו של איש העסקים“.

„ואת המקום האחרון יפסוק, כנראה, לזו של אוהב־הבצע.“
 „כמובן“, אמר הלה.

„נצחון כפול, אפוא, ניצח הצדיק את הרשע, בשני סיבובים בזה אחר זה. ועכשיו, כנוסח אולימפיה, הסך־נא נסך שלישי לזיוס המושיע והאולימפי, וצא וראה שהנאת האחרים, חוץ מזו של הנבון, אינה אמיתית בתכלית האמת ואף לא טהורה, אלא ציור פרספקטיבי ומאחז־עיניים של הנאה, — כפי ששמעתי, כמדומה לי, מפי אחד החכמים. ובזאת תנחל הנאת האחרים תבוסה ניצחת שתעלה בגודלה על הקודמות.“

„בהרבה; אך כיצד תוכיח זאת?“

„כשתשיב לי“, אמרתי, „אחפש יחד אתך, ובדרך זו אמצא מבוקשי.“

„שאל, אפוא“, אמר.

„הגד־נא, אפוא“, אמרתי אני: „כלום אין לנו אומרים שהצער הוא היפוכה של הנאה?“
 „בוודאי.“

„ויש שאדם אינו שמח ואינו מצטער.“
 „יש ויש.“

„והרי מצב זה אינו אלא אמצעי בין שניים אלו, מעין הפוגה שחלה בנשמה מאותן הבחינות? או שמא לא כך תגדיר את המצב הזה?“

„כך“, אמר הלה.

„וכי זוכר אתה“, אמרתי אני, „דיבוריהם של החולים שהם מדברים בשעת מחלתם?“
 „איזו דיבורים?“

„שאינן בעולם דבר נעים יותר מבריאות, אלא שקודם מחלתם לא הרגישו שזה הנעים מכל.“

„זכור אני“, אמר.

„ואף מפי המתענים בכאבים נוראים שומע אתה שאינן בעולם דבר נעים יותר מהפסקת הכאב.“

„כך אני שומע“.

„ודומני שגם שמת לבך לאנשים שנכנסים לשאר מצבים רבים מעין אלו, ובהיותם שרויים בהם ומצירים, הרי הם מהללים את העדר־הצער ואת הפוגת־המצב הזה כדבר שאין בעולם נעים ממנו, ולא את השמחה“.

„שכן“, אמר, „אולי נעשה הדבר הזה — ההפוגה — נעים וחיביב עליהם באותה שעה“.

„ושעה שאדם חדל משמחתו“, אמרתי, „תיהפך, אפוא, הפוגת ההנאה לדבר של צער“.

„אולי“, אמר.

„ומה שהגדרנו לפני שעה קלה כדבר־מה אמצעי בין זה וזה, כלומר — ההפוגה, יש שתהא מתוך כך גם זה וגם זה: צער והנאה“.

„כך מסתבר“.

„וכי ייתכן שמה שאינו לא זה ולא זה, ייעשה גם זה וגם זה?“

„נראה לי שלא“.

„והרי הנעים שמתהווה בנשמה, וגם המצער, — שניהם מעין תנועה, לא כן?“

„כן“.

„ואילו מה שאינו מצער ואינו נעים, הריהו הפוגה ומקומו באמצע בין זה וזה, כפי שנתברר לנו זה־עתה?“

„אמנם נתברר כך“.

„וכי בדין הוא, אפוא, שנחשוב את העדר־הכאב — לנעים, ואת העדר־השמחה — למטריד?“

„בשום פנים לא“.

„נמצא שזה איננו כך“, אמרתי אני, „אלא בצד המכאיב דומה ההפוגה כמהנה, ובצד הנעים — כמכאיבה, ומבחינת אמיתה של הנאה אין בה בדמיות זו שום בריאות, ואינה אלא מעשה־להטים“.

„מכל מקום“, אמר, „כך מסמן הגיון הדברים“.

„הסתכל-נא, אפוא“, אמרתי, „בהנאות שאין הצער מולידן, לבל תהא פעמים רבות נוטה לדעה, שהנה כך הם פני הדברים, והנאה היא הפסק של צער, וצער — הפסק של הנאה.“

„היכן“, אמר, „אותן ההנאות שאתה מדבר בהן, ואיזו הן?“
 „רב מספרן“, אמרתי, „ובראש וראשונה תוכל לעמוד על טיבן, אם תאבה לתת דעתך על ההנאות שאדם נהנה מהריחות; שהרי בלא שהיה מיצר קודם לכן במאומה, לפתע הן באות עליו בעוצמה נפלאה, ובהיפסקן אינן משאירות תחתיהן שום צער שהוא.“

„אמת לאמיתה“, אמר.
 „אם כן, אל-נא נאמין שלהיפטר מצער — הרי זה הנאה טהורה, ומהנאה — הרי זה צער.“
 „אל-נא“.

„ואולם“, אמרתי, „אותן ההנאות הקרויות בשם זה, שהגוף מעבירן אל הנשמה, הרי מרביתן והחזקות שבהן אינן אלא ממין זה דווקא, כלומר הן בגדר השתחררות מאיזה שהוא צער.“
 „אמנם כן“.

„והרי הוא הדין גם במיני הנאה מוקדמת וצער מוקדם, שמחור ללתם הציפיה להללו, כשהם מוכנים ומזומנים לבוא על האדם?“
 „הוא הדין“.

„וכי ידעת“, אמרתי אני, „מה טיבן של הנאות אלו, ולמה אפשר להמשילן?“
 „למה?“ שאל.

„הלדעתך“, אמרתי, „יש בטבע מעלה ומטה ואמצע?“
 „יש“.

„וכי סובר אתה, שמי שנע מלמטה אל האמצע, לא יהא סבור שהוא נע למעלה? ולכשיעמוד באמצע ויביט למקום שיצא משם, כלום לא ידמה בנפשו שהוא נמצא למעלה, אם לא ראה מה שלאמיתו-של-הדבר מעלה הוא?“

„חי זיוס, מובטחני“, אמר, „שדעתו של אותו איש לא תהא אלא זאת“.

„ואם ינוע בחזרה“, אמרתי, „יהא סבור שהוא נע למטה, ואמת תהא סברתו?“

„כמובן“.

„והרי לא יעלה לו כך אלא משום שלא נתנסה במה שלאמיתו— של־הדבר נמצא למעלה, ובאמצע, ולמטה?“

„ברור שמטעם זה“.

„וכלום תמצא, אפוא, כל תימה בכך, אם אנשים שלא נתנסו באמת, מעלים סברות שאינן בריאות גם בשאר עניינים רבים, והנה לגבי הנאה, צער ומה שבין זו לבין זה, סוברים הם, בהיותם מתנועעים כלפי המצער, סברה של אמת וצערם צער, ואילו בהיותם מתנועעים מתוך הצער אל מה שהוא באמצע, אין בלבם כל ספק שהגיעו לכלל סיפוק והנאה; ומשל למי שרואה באפור את ניגוד השחור, כיון שלא נתנסה בלבן, כך רואים אף הם בחוסר־הצער ניגודו של צער, ומגיעים לכלל טעות, כיון שלא נתנסו בהנאה“.

„חי זיוס“, אמר הלה, „שום תימה לא אמצא בכך; אדרבא, אילולא כן, הייתי תמיה תמיהה גדולה“.

„ושקול־נא בדבר“, אמרתי, „מצד זה: רעב וצמא וכיוצא באלה — כלום אינם מיני ריקנות במצבו של הגוף?“

„אלא מה?“

„וסכלות ואיוולת — כלום אינה אף היא ריקות, במצבה של הנשמה?“

„בוודאי“.

„אם כן, הן מי שמכניס מזון לפיו, הן מי שקונה בינה — שניהם מתמלאים?“

„כמובן“.

„ואיזהו מילוי אמיתי יותר: להתמלא במה שיש בו יותר ממש, או במה שיש בו פחות ממש?“

„במה שיש בו יותר ממש, כמובן“.

„ואיזה סוג מהשניים יש לו, לפי דעתך, חלק רב יותר בממשות טהורה: זה שנמנים עליו דברים כגון לחם ומשקה ותבשילים וכל מזון שהוא, או התחום של סברה נכונה ודעת ובינה, וב־ קיצור — של סגולה טובה בכלל? והכרע־נא בדבר לפי שיקול זה: הנאחו במה שעומד תמיד בעינו ובמה שהוא בן־אלמוות ואמת, ואף הוא עצמו עשוי כך ונמצא בתוך־מה־שעשוי־כך, — הנראה לך שזה ממשי יותר, או שמא ממשי ממנו הנאחו במה שלעולם לא יעמוד בעינו ומה שהוא בן־חלוף, ואף הוא עצמו עשוי כך ונמצא בתוך־מה־שעשוי־כך?“

„הנאחו במה שתמיד עומד בעינו“, אמר, „עולה מבחינת ממשות תו הרבה מאוד על הנאחו במה שלעולם לא יעמוד בעינו“. „כלום ישנו, אפוא, דבר בעולם שיהא ממשי יותר מדעת?“ „ודאי שלא“.

„ואמיתי יותר?“

„אף לא זאת“.

„ומה שיש בו פחות מן האמת, אף ממשותו פחותה?“ „בהכרח“.

„נמצא שבכללו של הדבר נופלים סוגי הטיפול בגוף מסוגי הטי־ פול שעניינם הנשמה, — מבחינת האמת והממשות שבהם?“ „בהרבה“.

„וכי בענין הגוף עצמו, לעומת הנשמה, אינך סובר כך?“ „כך“.

„והמתמלא במה שיש בו יותר ממש, ואף הוא עצמו ממשי יותר, הרי מיליוו הוא ממשי יותר משל המתמלא במה שיש בו פחות ממש, ואף הוא עצמו ממשי פחות?“ „כמובן“.

„אם הנאה היא, אפוא, להתמלא בדברים שלהם נזקק המתמלא מטבע ברייתו, הרי שהמילוי הממשי יותר, ובדברים הממשיים יותר, יסב לו למתמלא שישמח שמחה ממשיית ואמיתית יותר

בהנאה-של-אמת, ואילו הזוכה בדברים הממשיים פחות, אף מילוו יהא בו פחות ממשות ופחות קיום, ואף ההנאה שיזכה בה תהא כוזבת יותר, ואמיתית פחות.”

„בהכרח גמור”, אמר.

„אם כן, הללו שלא נתנסו בתבונה וסגולה טובה, ועושים כל ימיהם במסיבות וכיוצא בזה, הריהם מתנועעים, כפי שמסתבר, כלפי מטה, וחוזרים עד לאמצע, וזאת תנודתם כל ימי חייהם; ומעולם לא הביטו ולא נתרוממו אל מעבר לכך, כלפי מה שב-אמת מעלה הוא, ולא נתמלאו מילוי-של-ממש במה שהוא ממשי, אף לא טעמו טעמה של הנאה קיימת וטהורה; אלא משל לבהמות הריהם מביטים תמיד כלפי מטה ושוחים ארצה, דהיינו — אל שולחנותיהם, ורועים על מרעיתם אגב זלילה ורביעה; וכדי להרבות חלקם בכך, הרי הם בועטים ונוגחים זה בזה, ובקרניהם ופרסותיהם העשויות ברזל הורגים הם איש את רעהו מרוב רעבתנות, כיון שאינם ממלאים את נפשם בדברים של ממש, ולא את החלק הממשי שבנפשם והמחזיק את שיש בו.”

„תיאור שלם ומושלם, סוקראטס”, אמר גלאוקון, „כאילו מפי הגבורה, תיארת את אורח חייהם של המרובים.”

„והרי בהכרח יזדקקו אף להנאות מעורבות בצער, שאינן אלא צלמי ההנאה האמיתית, וציורי-הנאות פרספקטיביים המאחזים את העין, והנאות וצער שבהם — לא בא להם גונם אלא מתוך שהועמדו זה בצד זה, ומתוך כך אף דומה צער זה ודומות הנאות אלו כחזקות עד מאוד, וההנאות הללו מולידות בבני-בלי-דעת תשוקות-של-הוללות אל עצמן, ותהיינה להם להללו ענין למלחמות עזות, כשם שצלמה של הליני היה להם ליורדי טרויה, לפי דברי סטיסיכורוס⁴, ענין למלחמתם שלהם, כיון

* משורר שחי בסיקיליה (מסוף המאה השביעית עד מחצית השישית). לפי הנוסח שלו, שנשתמר גם אצל הירודוטוס, חטף אֶל-הימים פרוטיוס את הליני מידי פאריס, שהביא לטרויה לא את הליני עצמה, כי אם את צלמה שלא היה אלא חזיון-שוא.

שנעלמה מהם האמת."

"בהכרח גמור", אמר, "דומה הדבר למעשה מעין זה".
 "וכי מה? כלום כיוצא בזה לא יארע גם לעוֹז־הנפש, בהתעזז
 אדם אגב קנאה, מתוך שאיפתו לכבוד, או בחוֹז־ידי, מתוך יצר
 הנצחון שבו, או בריתחה, מהיותו בעל תכונה רוגזנית, והוא
 שואף להשביע כבודו, נצחונו וכעסו ללא כל חשבוֹן־נפש
 ותבונה?"

"בהכרח", אמר הלה, "יהא גם מצבו של זה דומה לנ"ל".
 "וכי לא נוכל, אפוא", אמרתי אני, "לטעון בבטחון גמור, שמכל
 התאוות הכרוכות בבצע ובכבוד, משיגות רק אלו את מבוקשן,
 שהולכות אחרי הדעת וההגיון, ורודפות בעזרתם של הללו אחרי
 ההנאות שהתבונה מורה את הדרך אליהן, והנאותיהן של הללו
 תהיינה אמיתיות ביותר, שהרי בלכתן אחרי האמת, ניתן להן
 אף להשיג הנאות אמיתיות, והנאות שמשתייכות אליהן, אם
 אמנם משתייך לכל אחד ואחד מה שטוב לו ביותר?"

"אבל", אמר, "המשתייך אליו אינו אלא זה!"
 "אם כן, לכשתלך הנשמה בכללה, ובלא פילוג, אחרי אותו חלק
 מחלקיה ששואף לחכמה, כי אז מובטח לכל חלק וחלק שגם
 משאר בחינות יעשה את שלו ויהא צדיק, ובמיוחד — אף
 יקצור את ההנאות שהן שלו עצמו, והן טובות ביותר, ובמידת
 האפשר — אמיתיות".

"בלא כל ספק".

"ואם יימצא השלטון בידי אחד החלקים האחרים, מובטח לו
 לזה שלא ימצא את הנאתו שלו, ויכריח גם את שאר חלקי
 הנשמה שירדפו אחרי הנאה שאינה שייכת אליהם ואין בה
 מן האמת".

"כך הוא", אמר.

"וכל מה שירחק ביותר משאיפה לחכמה והגיוֹן־המחשבה, יגדיל
 לעשות כן?"

"מאין כמוהו".

„הרי הרודן הוא שלישי אחרי האדם האוליגארכי; שכן מצאנו את העממי באמצע בין זה לזה.“
 „כן“.

„הוא צמוד, אפוא, אף לבבואה של הנאה שמבחינת האמת שבה הרי היא שלישית אחרי זו של הלה, — אם אמת הוא, מה שאמרנו קודם לכן.“
 „כך“.

„והרי אף האדם האוליגארכי — שלישי הוא אחרי המלכותי, אם נגיד שהאריסטוקראטי והמלכותי אינם אלא אחד.“
 „אמנם כן, שלישי“.

„מרחק הרודן מההנאה האמיתית יהא, אפוא, מספר שהוא שלוש פעמים שלוש.“
 „כך מתברר“.

„הבבואה של הנאה רודנית תהא, אפוא, — בצורה גיאומטית רית — שטח מרובע שצלעו שלוש.“
 „בדיוק“.

„וכשתעלה שורשו של ריבוע זה לחזקה השלישית, יתברר המרחק בכל גודלו.“
 „בוודאי“, אמר, „לפחות למי שבקי בחשבון“.

„ומי שיהפוך את הסדר ויחשב תחילה, בכמה עולה — מבחינת אמיתות הנאתו — המלך על הרודן, ימצא בדרך ההכפלה, שחיוו של זה נעימים משל הלה פי שבע מאות ועשרים ותשעה, ובאותו שיעור גופו מצירים חיי הרודן יותר משל המלך.“
 „כזרם אדיר שאין לעמוד בפניו“, אמר, „שפכת עלינו את חשך בון המרחק שבין שני הגברים, בין הצדיק והרשע, מבחינת הנאה וצער שנפלו בחלקם“.

„ואכן, מספר נכון הוא“, אמרתי אני, „ויאה לחיי אדם, אם אמנם ימים ולילות⁶, חדשים ושנים יאים הם להללו“.

⁶ היחנים היו מונים בשנה $364\frac{1}{2}$ ימים ו- $364\frac{1}{2}$ לילות, שחיבורם הוא — 729, כנ"ל.

„ובוודאי“, אמר, „הם יאים להם!“

„ואם עד כדי כך עולה הטוב והצדיק מבחינת ההנאה שלו על הרע והרשע, הרי שמבחינת הכבוד והנוי שבאורח־חיי ומבחינת סגולתו הטובה לא יהא שיעור לעליונותו!“

„חי זיוס“, אמר, „אין לכך שיעור!“

„ניחא“, אמרתי; „ובשלב זה של שיחתנו נחזור־נא אל מה שנאמר בראשית דברינו, והוא אשר הביאנו עד הלום: הרי נאמר שמי שרשע בתכלית הרשעות ונחשב צדיק, בא על שכרו במעשי העוול שעשה; וכי לא כך נאמר?“

„כך“.

„ועכשיו“, אמרתי, „לאחר שבאנו לכלל הסכם על כוח פעולתם של עוול וצדקה, הבה נשא ונתן עם מי שטוען את הטענה ההיא“.

„כיצד?“ שאל.

„נצור־נא בדברינו תמונה שתהא דומה לנשמה, למען יעמוד אותו אדם על פירוש טענתו“.

„איזו תמונה?“ אמר הלה.

„כאחת הדמויות הקדמוניות הללו“, אמרתי אני, „המצויות בסיי פורי האגדות, כגון הכימירה⁷ והסקילה⁸ והקרברוס⁹, או שאר הדמויות המרובות שבהן נתחברו, לפי המסופר, מינים רבים והיו לאחד“.

„אמנם כך מספרים“, אמר.

„צור־נא, אפוא, במחשבתך צורת חיה רבת תהפוכות ומרובת ראשים, וראשיה — שהם של חיות מאולפות ופראיות — סובי־בים אותה במעגל, והיא מסוגלת ליהפך לכל אותן חיות, ולהצי־מיחן מתוך עצמה“.

⁷ „מלפנים — אריה, מאחור — נחש, ובאמצע — עז“ (הומירוס, איליאס 6, חרוז 181).

⁸ מפלצת בעלת ששה ראשים ושתיים עשרה רגליים.

⁹ כלב בעל חמשים ראשים ששמר על שער שאול; זנבו — נחשים.

„פסל הבקי במלאכתו“, אמר, „דרוש לענין זה; אף על פי כן, מאחר שהשיח הוא חומר פלאסטי יותר משעווה וכיוצא בה, תהא־נא צורה זו עשויה!“

„וצור־נא עוד שתי דמויות: אחת אריה ואחת אדם; הראשונה תהא־נא גדולה בהרבה מהאחרות, והשניה — שניה לגודל.“

„זה קל יותר“, אמר, „ותהיינה דמויות אלו עשויות!“
 „ועכשיו חבר־נא את שלושתן, ותתלכדנה כאשר תתלכדנה ותהיינה לאחת!“

„חיברתיך“, אמר.

„והנה הקיפן־נא מבחוץ בדיוקנו של אחד מהם: בדמות האדם, ומי שאינו מסוגל להביט פנימה, אלא רואה את הקליפה בלבד, יהא סבור שלפניו בעל־חי אחד: בן־אדם.“

„עשיתי כדבר־ך“, אמר.

„ומי שטוען שאדם זה נשכר במעשי עוול, והצדק אינו מוסיף לו ולא כלום, — נגיד לו שפירוש טענתו אינו אלא זה: אותו אדם בא על שכרו כשהוא מפטם את החיה הלובשת כל צורה וצורה ומחזק אותה, וכן את האריה ומה ששייך לאריה, וכשהוא מרעיב את האדם ומתיש כוחו, עד שיהא כרוך אחרי שניים אלו אל כל אשר יובילוהו, ובלא שירגילם זה אל זה ויחבבם זה על זה, יהא מניח להם שיילחמו בינם לבין עצמם וישכו ויבלעו איש את רעהו.“

„שכן, בלא ספק“, אמר: „המשבח את העוול — זה פירוש דבריו.“

„ואילו הטוען לתועלתו של הצדק נמצא אומר, שיש לעשות ולדבר דברים שמכוחם ייעשה האדם הפנימי שליט על האדם כולו, ויטפל באותה מפלצת רבת־ראשים כאיכר (המטפל בצמ־חיו): יגדל ויטפח את המאולף, ולא יתן לפראי שיצמח; וכשהוא מסתייע בכוחו של האריה, לאחר שיעשנו לבעל בריתו, יגדל את כל החלקים מתוך שידאג לכולם כאחד, ומתוך שיעשם ידי־דים זה לזה ולעצמו.“

„גם בכך צדקת, המשבח את הצדק — זה פירוש דבריו.“
 „נמצא, אפוא, שמכל הבחינות אומר את האמת, מי שמהלל את
 מעשי הצדקה, ומי שאת מעשי העוול — טעות בידו. שהן אם
 תסתכל בדבר מצד ההנאה, הן אם מצד השם הטוב, הן אם מצד
 התועלת — לעולם תהא האמת כדברי המשבח את הצדק, והמ-
 גנהו — אין קיום לדבריו, והוא מגנה דבר שלא עמד על טיבו.“

„דומני שלא“, אמר הלה; „בשום פנים לא עמד על טיבו!“
 „הבה, אפוא, נשדלנו בנחת — שהרי לא מרצון הוא שוגה —
 ונשאלנו; אישי עתיר-השלווה, כלום לא ניתן הדבר ליאמר
 שאף מה שמוחזק להיות נאה ומגונה, אינו מוחזק כך אלא מאותו
 הטעם עצמו, ונאה הוא מה שמכניע את החיה שבקרבתו לשלטון
 האדם, ואולי ביתר דיוק: לשלטון האלוהי, ומגונה מה שמשעבד
 את המאולף שבנו לפראי? היודה בכך, או כיצד?“
 „אם ישמע בקולי“, אמר, „יודה“.

„וכי ייתכן“, אמרתי, „לפי הגיון-דברים זה, שאדם כל שהוא
 יימצא נשכר כשיקבל זהב בלא צדק, אם אמנם בעת ובעונה
 אחת עם קבלו את הזהב ישעבד את המעולה שבחלקיו לנפסד
 שבהם? ואילו היה משעבד במחיר זהב את בנו או בתו, ומוסרם
 בידי אנשים פראים ורעים, הרי שלא היה נשכר, אפילו קיבל
 בעדם מחיר גדול עד מאוד; אך המשעבד בלי רחמים את
 האלוהי שבחלקי עצמו למתועב שבהם, כלום איננו אומלל,
 וכלום בכסף שקיבל אינו ממיט על עצמו שואה איומה הרבה
 יותר מאשר אריפיליוס¹⁰ שהפקירה את חיי בעלה תמורת הענק
 שקיבלה לצוארה?“

„הרבה יותר“, אמר גלאוקון; „שכן אשיב לך אני במקומו של
 הלה“.

„וכי אינך סבור שאף הגיבוי שמקדמת דנא מגנים לפריצות

¹⁰ אשתו של אמפיאראוס, הנביא שבארגוס, שלא רצה לצאת עם 'השב-
 עה' על תיבי, משום שחזה מראש אבדן לעצמו; אך אשתו אריפילי —
 שפוליניקס שיחד אותה בענק של זהב — הכריחה אותו לצאת.

טעמו אינו אלא זה, שאגב מעשי הפריצות ניתנת חירות יתירה לאותה חיה רעה, למפלצת הגדולה ורבת-הדמויות?"
 "ברור", אמר.

"ועל יהירות וזעפנות מגנים לו לאדם, שעה שטבע האריה והנחש שבו יגבר ויימתח עד כדי הפרת ההארמוניה?"
 "בוודאי".

"ואילו שעה שריפוי והחלשתו של אותו חלק של הנשמה גור-מים לו לאדם למורך לב, הרי שמגנים אותו בחינת מפונק ואסתניס?"
 "כמובן".

"ובחינת חנפן ושפל-רוח יגונה אדם, שעה שיכניע את החלק הזה עצמו, את עוז הנפש, תחת שלטון החיה ההמונית ההיא, ובשל בצע כסף ורעבתנותה של אותה חיה יתעלל בחלק זה מימי נעוריו ואילך, וירגילנו להיות קוף ולא אריה?"
 "לחלוטין", אמר.

"וכשמבזים לאדם על שום שיש בו תכונה קטנונית של בעל מלאכה ואומן סתם, מה הוא, לפי דעתך, טעמו של הדבר? כלום לא נגיד שהטעם אינו אלא זה: שחלקו המעולה של אותו אדם חלש הוא מטבעו, עד שאינו מסוגל להשתלט על היצורים הללו שבקרבו, אלא משרת אותם, ואינו מסוגל ללמוד אלא את התח-בולות שבהן יניח דעתם?"
 "כך מסתבר", אמר.

"ולמען יהא גם איש כגון זה נתון לאותו סוג של שלטון שלו מציית אדם המעלה, כלום לא נגיד שהוא חייב להיות עבדו של אותו מעולה שהיסוד האלוהי שולט בתוכו; ושלא כדעתו של תראסימאכוס בדבר הנתונים לשלטון זולתם, אין אנו סבורים שאותו שלטון מתכוון לנזקו של עבד זה, אלא דעתנו היא שכל אחד ואחד מוטב לו שיסור למשמעתו של מה שהוא אלוהי ונבון, בראש וראשונה לאותו יסוד אלוהי ונבון שהוא שלו ושרוי בו בעצמו, ואם לאו — לזה שהוטל עליו מבחוק, למען נהיה

כולנו במידת האפשר דומים וידידים איש לרעהו, מהיותנו מוד-רכים בדרכינו בידי אותו היסוד עצמו?"

„ונכונה סברה זו“, אמר.

„וגם החוק המקובל“, אמרתי אני, „מראה בעליל שזאת כוונתו, שהרי הוא בא לעזרת כל בני המדינה; וכמו כן גם השלטון שאנו שולטים על הילדים; שאיננו מניחים להם חירות, עד שלא נקים בקרבם משטר שכמוהו כמשטר מדיני, ולא נשלח את הצעיר לחפשי, עד שלא נטפח בו את המעולה שביסודותיו, ובמקום המעולה שביסודות עצמנו, שהדריך את הצעיר עד כה, נעמיד את יסודו זה שיהא שומר עליו שמירה מעין זו שלנו, וימשול בו.“

„אמנם כך הוא מראה בעליל“, אמר הלה.

„וכיצד, גלאוקון, ולפי איזה הגיון נוכל, אפוא, לטעון, שיש רוח במעשי עוול, או בפריצות, או בכל מעשה מגונה שיעשה את בעליו גרוע יותר, אך ירבה את הונו או יקנה לו שררה מסוג אחר?“

„בשום פנים לא“, אמר הלה.

„וכיצד ניתן הדבר ליאמר, שעושה העוול נשכר, כשאינ משגי-חים בו ואינו נותן את הדין? או שמא מי שאין משגיחים בו לא יוסיף להתקלקל אף יותר מבתחילה, ואילו מי שנתפש ובא על עונשו, הרי יסוד-החיה שבו נרדם ונעשה מאולף, ואילו היסוד המאולף שבו — נקרא לו דרור, ונשמתו נערכת בכללותה על פי המעולה שבטבעיה, ובקנותה ישוב-דעת וצדקה שתבונה בצדם, הריהי מגיעה למעמד יקר-ערך יותר מגוף שמגיע לכלל חוזקה ויופי שבריאיות בצדם, — יקר-ערך יותר בה במידה שנשמה יקרה מגוף?“

„בלא כל ספק“, אמר.

„נמצא שבר-דעת יחיה את חייו מתוך שירכו את כל כוחותיו לתכלית זו, וראשית-כל יכבד אותם הלימודים שכך יתקנו את נשמתו, ויבזו לאחרים?“

„ברור“, אמר.

„ושנית“, אמרתי, „בשום פנים לא יחיה את חייו מתוך שימסור לתאוה הבהמית והאווילית את תקנת גופו וכלכלתו, ואף את הבריאות לא ישווה לנגד עיניו, ולא יראה חזות-הכל בכך שיעשה חזק ובריא ויפה-תואר, אלא רק בה במידה שיגיע מתוך כך לכלל ישוב-דעת, ותמיד יהיה ניכר בו שההארמוניה שהוא מכוון בגופו — תכליתה אינה אלא ההארמוניה שב-נשמתו“.

„בלא כל ספק“, אמר, „אם אמנם רצונו להיות מוסיקאי אמיתי“.

„וכי לא אותה תכלית עצמה“, אמרתי, „תכוון גם את הסדר וההארמוניה שלפיהם ינהג בעשיית ההון? וסברת ההמון, שרואה בשפע למכביר — ברכת אושר, לא תעבירנו על דעתו, ולפיכך לא ירבה לו הון ללא קץ, ולא יביא על עצמו פורעניות ללא קץ?“

„מובטחני שלא“, אמר.

„אלא הוא ישווה לנגד עיניו“, אמרתי, „את המשטר שבקרבו, ויזהר פן יגרום בתוך משטר זה לכל זעזוע מחמת ריבוי רכושו או מיעוטו, ושיקול זה ידריכנו, במידת האפשר, כשיוסיף על הונו ויוציא ממנו“.

„דייקת“, אמר.

„ואף את הכיבודים יעריך מבחינה זו גופה, ויקח חלקו באלה, שלדעתו עשויים להשביח אותו, ומהם יטעם ברצון, — ואילו בחייו הפרטיים והציבוריים ישתמט מאותם הכיבודים, שלדעתו עשויים להפר את מערך הכוחות השורר בו“.

„איש זה לא יהא נכון, אפוא“, אמר, „לעסוק בפוליטיקה, אם אמנם נתון לבו למה שאמרת“.

„חי הכלב“, אמרתי אני, „במדינתו שלו — יהא נכון לכך בכל מאודו, אך חוששני שלא בעיר מולדתו, אלא אם כן תודמן נסיבה אלוהית“.

„אני מבין“, אמר; „במדינתו שלו מתכוון אתה לזו שעכשיו

תיארנו וייסדנו אותה, ושמקומה — השיתה, ועלי־אדמות דומני שאיננה בנמצא בשום מקום”.

„אולם”, אמרתי אני, „אולי נכונה בשמיים, בחינת דוגמה לכל החפץ לראותה וליישב את עצמו אגב ראייה זו. ואיך בכך כלום, אם היא קיימת, או תהא קיימת, בכל מקום שהוא; שכן רק בזו, ולא בשום אחרת, יהא למדינאי”.

„כך מסתבר”, אמר.

„ואכן“, אמרתי אני, „בקבעי שייסדנו מדינה זו בדרך נכונה ביותר, הריני משווה לעיני גם שאר צדדים שמצויים בה, אך בראש וראשונה מחזקות אותי בדעה זו התקנות שעניינן השירה“.

„ואיזו מאותן התקנות?“ שאל.

„שבשום פנים אין לתת מקום לכל שירה, מייצגת¹; ; שכן עכ"שיו, כמדומה לי, נתחוויר לנו אף יותר מבתחילה, שאסור לחלוטין לתת לה מקום, — עכשיו, לאחר שהבחנו ביסודות הנשמה, ודנו בהם אחד אחד“.

„הכיצד?“

„בינינו לבין עצמנו — הרי לא תלשינו עלי לפני משוררי הטראגדיה וכל שאר המייצגים דבר-מה מתוך הזדהות אתו — : כל ייצוג מעין זה פוגם, כפי שנראה לי, באותם השומעים שאין בידם סם תרופה זה: לדעת מהו לאמיתו של הדבר טיבו של המיוצג“.

„מה טונתך בכך?“ שאל הלה.

„מוטל עלי להשמיע דברי“, אמרתי אני, „אף על פי שחיבה ויראת כבוד, שאני רוחש להומירוס מימי נעורי, מעכבות אותי מלדבר. שכן דומה הלה כמורה ראשון ומנהיג לכל אותם הטראגיקנים המפוארים. אך אין לחלוק לשום איש כבוד רב יותר משיש לחלוק לאמת; וכפי שאמרתי — עלי להשמיע דברי“.

„בוודאי“, אמר.

„שמע, אפוא, או ביתר דיוק: השב!“

„שאל-נא“.

„האם יש בפיד להגיד לי מהו, הייצוג מתוך הזדהות' בכללו?
שכן אף אני עצמי אינני מבין היטב מה פירוש הדבר“.

„וכיצד“, אמר, „אוכל אני להבין זאת?“

„לא יהיה בכך שום תימה“, אמרתי אני; „שהרי אנשים בעלי
ראייה קהה יותר הקדימו לראות דברים הרבה, לפני בעלי
הראייה החדה יותר“.

„כך הוא“, אמר; „אלא שבמעמדך לא ייתכן שאפילו אגלה
דבר-מה, אהיה נכון להשמיעו; אתה עצמך התבונן-נא,
אפוא!“

„ובכן, רוצה אתה שנתחיל בעיוננו לפי שיטתנו הרגילה? הרי
רגילים אנחנו להניח שלגבי הפרטים המרובים למיניהם —
במידה שאנו כוללים אותם בשם אחד — קיימת דמות² מסויימת
אחת לכל מין ומין; או שמא אינך מבין?“

„מבין אני“.

„ניטול לנו, אפוא, גם עכשיו את שתרצה ממיני הפרטים המרו-
בים; למשל, אם רצונך בכך: הרי ישנם הרבה מיטות ושול-
חנות“.

„כמובן“.

„אך לגבי אותם הכלים קיימות רק שתי, דמויות': אחת של
מיטה, ואחת של שולחן“.

„כן“.

„והרי כמו כן רגילים אנו לומר שבעלי המלאכה של שני הכלים
משווים לנגד עיניהם את דמותם של הללו, וכך הם יוצרים את
המיטות והשולחנות שאנו משתמשים בהם, והוא הדין בכל שאר
הדברים; שהרי ודאי אין שום בעל מלאכה יוצר את עצם
הדמות; או שמא ייתכן כדבר הזה?“

„בשום פנים לא“.

² ביחנית „אידוס“ שכמוהו כ„אידיאה“; ולהלן משמשת מלה שניה זו.

„אך ראה-נא, אם גם לאיש כדלהלן אתה קורא, בעל מלאכה“.
 „לאיזה איש?“

„שיוצר את כל הדברים כולם, שהם מעשה ידי כל אומן ואומן“.
 „אתה מדבר באיש מופלא ואדיר-כוח“.

„המתן-נא, עוד מעט יתוסף יתר תוקף לדבריך. שלא רק את כל מעשי ידי האדם מסוגל אותו אומן ליצור, אלא הוא יוצר גם את כל צמחי האדמה ובורא את כל בעלי החי, ובין השאר — אף את עצמו, ונוסף על כך הוא עושה ארץ ושמיים ואלים וכל מה שבשמיים מעל ובשואל מתחת“.

„חכם מופלא עד מאוד“, אמר, „העלית בדבריך“.

„וכי אינך מאמין“, אמרתי אני; „הבה הגד-נא לי: הלדעתך אין כלל בעל מלאכה כזה בנמצא, או יש מי שבדרך מסויימת יוצר כל אלה, ובאחרת — איננו יוצרים? או שמא לא הרגשת שאף אתה עצמך מסוגל ליצור כל אלה — בדרך מסויימת?“

„ומה היא“, שאל, „אותה דרך?“

„אינה קשה“, אמרתי אני, „ואפשר לנקוט אותה באופנים רבים ובמהירות; והמהיר שבאופנים אלה יהא: אם תרצה ליטול בידך ראי, ולשאתו בכל מקום ומקום: בן-רגע תיצור בדרך זו שמש ושאר גרמי שמיים, ובן-רגע — ארץ, ובן-רגע — את עצמך ושאר בעלי חי ומעשי ידי אדם וצמחים, ואת כל הדברים שמניתי זה-עתה“.

„כן“, אמר, „למראית העין, אך ודאי לא באמת“.

„יפה ובשעה הדרושה“, אמרתי אני, „באת לעזרת הגיון-הדברים. שהרי גם הצייר נמנה, כמדומה לי, עם בעלי המלאכה מהסוג הזה; לא כן?“

„כמובן“.

„אלא שתאמר, כמדומני, שאין הוא יוצר את יצירותיו באמת, אף על פי כן; גם הצייר יוצר מיטה בדרך מסויימת; לא כן?“

„כן“, אמר, „וגם הוא עושה כך לפי מראית העין“.

„ואילו יוצר המיטות? כלום לא אמרת זה עתה, שאיננו יוצר

את הדמות, שאך היא, לפי טענתנו, המיטה אשר היא מיטה; אלא הוא יוצר מיטה אחת?"
 "אמנם כך אמרתי".

"ואם איננו יוצר את אשר הוא, הרי שאיננו יוצר את האמת, אלא דבר שדומה כאילו היה אמת, ואיננו כך. ואם יטען הטוען, שמעשי ידיו של יוצר המיטות, או של כל אומן אחר, הווים בהוויה מושלמת ואמיתית, מסתבר שאין אמת בפיו."
 "ודאי שלא", אמר; "על כל פנים, לא לדעת העוסקים בהגיוני-הדברים הללו".

"אל נתפלא, אפוא, אם גם יצירות אלו עמומות הן לעומת האמת".
 "אל-נא".

"וכי רוצה אתה", אמרתי, "שבהסתמך על אותם הדברים עצמם, נתור אחרי אותו, מייצג, לעמוד על טיבו?"
 "אם רצונך הוא", אמר.

"הרי ישנם שלושה מיני מיטה: אחת — זו שקיימת בהווית הדברים, ועליה נאמר, כמדומני, שיצר אותה אלוה; או שמא מישוהו בלתו?"
 "אף לא אחד, מובטחני בכך".
 "ואחת שיצר אותה הנגר".
 "כן", אמר.

"ואחת — הצייר; או לאו?"
 "יהא כך".

"אם כן; צייר, נגר, אלוה — שלושה אלו ממונים על שלושה מיני מיטה".
 "כן, שלושה אלו".

"ואילו האל — בין שלא רצה ליצור בטבעם של הדברים יותר ממיטה אחת, בין שמנע אותו מכך איזה הכרח שהוא — בין כך ובין כך לא עשה אלא את המיטה האחת הלזו אשר היא מיטה; ושתיים או יותר לא נטבעו בידי האל, ולא תיטבענה".

„משום מה?“ אמר.

„הטעם הוא“, אמרתי אני, „שאלו עשה יותר מאחת, ואפילו רק שתיים, שוב היתה מתגלית אחת שהשתיים תהיינה בנות דמותה, וממילא תהא זו — ולא השתיים — המיטה אשר היא מיטה.“

„נכון“, אמר.

„ודומני שהאל ידע זאת, וכיון שרצה להיות באמת יוצר המיטה ההוזה באמת, ולא איזה שהוא עושה־מיטות של איזו שהיא מיטה, טבע אותה אחת, לפי טבעה.“

„כך מסתבר.“

„רוצה אתה, אפוא, שנקרא לו להלה בשם, טובע טבעו של הדבר הזה, או בשם דומה?“

„בדין שכך נקרא לו“, אמר, „כיון שברא דבר זה, וכל שאר הדברים, בטבעם האמיתי.“

„והנגר — מה? כלום לא נקרא לו, יוצר מיטות?“

„כן.“

„וכי גם לצייר תקרא, יוצרו, ועושהו של דבר זה?“

„בשום פנים לא.“

„אך מה תאמר עליו? מהו שהוא עושה לגבי המיטה?“

„דומני“, אמר הלה, „שהתואר ההולם אותו ביותר אינו אלא זה: שהוא, מייצג את הדבר שיצרו אותו הללו.“

„ניחא“, אמרתי אני; „מייצג קורא אתה, אפוא, למי שמעשה ידיו עומד במקום שלישי אחרי מה שטבוע בטבע הדברים?“

„בוודאי“, אמר.

„נמצא שגם מחבר הטראגדיות, אם אמנם, מייצג הוא, הרי זה גדרו, וככל שאר המייצגים הריהו לפי טיבו שלישי בדרגה אחרי המלך והאמת?“

„כך נראה.“

„בדבר המייצג הגענו, אפוא, לידי הסכם; אך השב־נא לי על שאלה זו בענין הצייר: המנסה הוא, לדעתך, לייצג את ההויה

ההיא עצמה של כל דבר ודבר, כפי שהיא טבועה בטבע הדברים; או — את מעשי ידי האומנים?"

„את מעשי ידי האומנים“, אמר.

„כמות שהם, או כמות שהם נראים? אף זאת הגדר-נא עוד.“

„למה אתה מתכוון?“ אמר.

„לכך: הרי מיטה, אם תסתכל בה מן הצד או מלפנים או ככל שתסתכל בה — כלום מתוך כך תשתנה המיטה, או לא תשתנה

אף במאומה, אלא תיראה שונה? והוא הדין בשאר הדברים?“

„כדברידך כן הוא“, אמר: „היא תיראה שונה, אך משום כך לא חל בה כל שינוי.“

„ומאותה בחינה עצמה עיין-נא בציור ואמרת: מהו שהציור מתכוון אליו בכל ענין וענין? האם בא לייצג את היש כמות

שהוא, או את הנראה כמות שהוא נראה, והאם הוא, אפוא, ייצוג של מראית העין, או ייצוג האמת?“

„של מראית העין“, אמר.

„הרחק מהאמת נמצאת, אפוא, האומנות המייצגת, ונראה שמשום כך יש בידה לעשות את הכל: כיון שהיא תופסת רק מעט מזער

מכל ענין וענין, ואת זה — בחינת בבואה. דרך משל, הצייר יצייר לנו סנדלר, נגר ושאר בעלי מלאכה, בלא שיהא בקי

בשום אומנות מהללו; אף על פי כן, אם צייר טוב יצייר נגר ויראהו מרחוק לילדים ולשוטים, יאחז את עיניהם, עד שיחשבו

את מעשה ידיו לנגר של ממש.“

„כמובן.“

„והנה, ידידי, דומני שלגבי כל האנשים מסוג זה יש לנקוט

ייתכן שבשאלה זו, לגבי הצייר, — שהתשובה עליה היא שלילית, — רומז אפלטון על הדרגה האכסיסטנציאלית של הספרות שהוא עצמו יוצר,

ושגם היא, לפי הגדרותיו, אינה אלא ייצוג; אך אינה באה לייצג את „מעשי ידי האומנים“ — דהיינו, בספר הזה, את המדינות הריאליות, —

אלא את עצם החיתה של המדינה; ולפיכך אינה אלא „מימיסיס“ של ה„אידיאה“, דהיינו — ייצוגה של החית הדבר, כפי שהיא טבועה בעצם

טבעו.

אותה דעה. אם יבוא אדם ויספר לנו שנפגש באיש הבקי בכל האומנויות, וגם בכל שאר הסוגיות, שכל אחת מהן — תחומו של מומחה לחוד, הריהו בקי יותר מהמומחים, — יש להשיב להלה שהוא אדם תמים, ונפגש, כנראה, במי שעושה להטים ומייצג, ומשום שהוא עצמו אין בידו להבחין בין דעת לבין חוסר-דעת וייצוג, הערים עליו הלה, עד שחשב אותו ליודע-כל".

„אמת לאמיתה“, אמר.

„והנה לאחר מכן“, אמרתי אני, „יש לעיין בטרראגדיה ובמורה דרכה, הוא הומירוס, כיון ששומעים אנחנו דברי האומרים שמשוררים אלו בקיאים בכל האומנויות ובכל ענייני אנוש, מבחינת סגולה טובה וקלקלה, וכן בענייני האלים. שכן, כדי שיצליח לתאר את העניינים שהוא עומד לתארם בשירתו, בהכרח שהמשורר הטוב יהא משורר מתוך ידיעת העניינים האלה, ולא — לא יוכל לתארם. עלינו, אפוא, לעיין בדבר, אם האומרים כך לא נפגשו ב„מייצגים“ והוטעו על ידם, ובראותם את יצירותיהם אינם מרגישים שמקומן שלישי אחרי היש, עד שבנקל יכול לעשותן מי שאינו יודע את האמת, באשר הן יצירות מדומות ולא של ממש; או אם יש טעם בדברי האנשים הללו, ובאמת יש להם למשוררים הטובים ידיעה באותם העניינים שבהם — בעיני רוב בני האדם — הם מיטיבים לדבר.“

„ודאי ובוודאי“, אמר: „בכך יש לחקור“.

„ולדעתך, אם יהא ביד איש ליצור את שניהם כאחד: את הדבר עצמו העומד להיות מיוצג, ואת הבבואה (המייצגת) — כלום יתמכר בכובד ראש ליצירת הבבואות, וישעבד חייו לענין זה, כאילו אין לו בעולם טוב ממנו?“

„לדעתי, לא“.

„אלא, לו באמת בקי היה בעניינים הללו שאותם הוא מייצג בשירתו, דומני שהיה שוקד הרבה יותר על המעשים עצמם מאשר על ייצוגם, והיה מנסה להשאיר אחריו פעלים רבים

ונאים שיהיו מצבותיו, ותחת היותו מהלל אחרים, היה בוחר להיות עצמו מהולל⁴.”

„מובטחני בכך”, אמר; „שהרי כך היה נוחל יתר כבוד, והיה מביא יתר ברכה”.

„בשאר העניינים, אפוא, אל־נא נבקש חשבון מיד הומירוס או מיד משורר אחר, ואם אמנם היה ביניהם אי־ש־רפואה, ולא מחקה בלבד של דברים שברפואה, אל־נא נבוא ונשאל: על איזו אנשים מספרים שהבריאם משורר, מהראשונים או האחרונים, כחולים שהבריא אסקליפיוס, או מי הם תלמידי הרפואה שהש־איר אחריו משורר, כשם שהלה הוריש את חכמתו לצאצאיו; אף לא נשאל אותם על שאר אומנויות, אלא נניח לכל זה. ואילו באותם העניינים החשובים ומפוארים ביותר שהומירוס מנסה לדבר עליהם, על מלחמות ומסעי צבא וסדריהן של מדינות וחי־נוכו של אדם⁴, בדין שניוודע מפיו; הומירוס יקירנו, אם אמנם לא עמדת, מבחינת סגולת האדם הטובה, במקום שלישי אחרי האמת, ולא היית יוצר של בבואה — שכך הגדרנו את המייצג, — אלא עמדת בשני, והיה בכוחך להכיר מה הם העיסוקים העושים את בני האדם טובים או גרועים בחיי הפרט ובחיי הציבור, הגד־נא לנו: איזו מדינה נשתפרו סדריה על ידיך, כשם שסדרי ספארטה נשתפרו על ידי ליקורגוס, והרבה מדינות, גדולות וקטנות, נשתפרו סדריהן על ידי הרבה אנשים אחרים? ואילו אתה — איזו מדינה מכבדת אותך על שהיית לה מחוקק טוב, והבאת עליה ברכה? הלא איטליה וסיקיליה מכבדות בשל כך

⁴ גם כאן, בשאלה המופנית אל מי שבא לתאר „סדריהן של מדינות וחינוכו של אדם”, יש בלי ספק רמז ברור למהותו של ספר ה„פולי־טיאה” גופו, והודעה על מה שידוע לנו גם משאר עדויות: שאפלטון היה רואה בספרות זו דבר טפל, אילולא הגשים את „חינוכו של אדם” גם למעשה, דהיינו — באקדמיה שהקים, ואילולא שאף להגשים במציאות — ככל שניתן הדבר להגשמה — גם את „סדרי המדינה” שלפי שעה אינו אלא „מייצגם”. אפלטון מרחיב על כך את הדיבור בפרק האוטוביו־גראפי שב„איגרת השביעית”.

את כארונדאס, ואנחנו — את סולון⁵; ואותך — איזו מדינה?
האם תהא תשובה בפיו?"

"דומני שלא", אמר גלאוקון; "הרי אף ההומירידיים עצמם אינם
מספרים עליו על הומירוס דבר מעין זה".

"וכי נזכרת איזו שהיא מלחמה שהיתה בימי חייו של הומירוס,
והתנהלה כשורה בפיקודו או לפי עצתו של הלה?"
"אף לא אחת".

"וכי מספרים עליו שהמציא, כפי שמסתבר באיש-מעשה חכם,
המצאות מרובות וטובות לשימוש, לקידומן של מלאכות או
פעולות אחרות, כהמצאות שמיחסיים אותן לתאלס איש מילי-
טוס⁶ ולאנאכארסיס הסקית⁷?"
"שום דבר מעין זה".

"ואם לא ברשות הציבור, שמא מספרים עליו על הומירוס שב-
רשות היחיד היה מכונן בימי חייו אורח חדש של חינוך שבו
הדריך אנשים מספר, והללו רחשו לו חיבה בשל התחברות זו
שנתחבר אתם, ומסרו לדורות הבאים אורח-חיים הומירי
מסויים, כשם שבשל אותה סיבה גופה נודעה חיבה יתירה
לפיתאגוראס כבר בימי חייו, וממשיכי דרכו קוראים עד היום
הזה לאורח-חיהם, פיתאגוראי, ובו הם נבדלים משאר בני
האדם?"

"גם דבר מעין זה", אמר, "לא יסופר, סוקראטס, אלא להיפך:
אם יש אמת בסיפורים על חייו של הומירוס, הרי שקראופילוס,
חברו של הומירוס, אולי ראוי יותר שילעגו לו בשל חוסר חי-

⁵ המחוקק והמשורר האתונאי הגדול (בערך 640 עד 558 לפס"ג), שאפל-
טון התייחס אל משפחתו.

⁶ הפילוסוף היווני הידוע (סוף המאה השביעית עד מחצית המאה הש-
שית), אחד מ"שבעת החכמים"; חישוב מראש את ליקוי השמש שחל
ב-28 למאי שנת 585, בשעת הקרב על נהר האליס, והכניס ליוון שיטות
מדידה חדשות.

⁷ חי גם הוא מסוף המאה השביעית עד מחצית השישית, ונחשב גם הוא
בין "שבעת החכמים".

נוכו, משרגילים אנחנו להתלוצץ בענין שמו⁸; שכן לפי המסופר לא דאג אותו חבר להומירוס כלל וכלל, בעודו חי.
 „אמנם כך מספרים“, אמרתי אני. „אבל הגע עצמך, גלאוקון: אילו באמת יכול היה הומירוס לחנך בני אדם ולהשביחם, כפי שמסתבר במי שמסוגל לא רק לייצג, אלא גם להכיר עניינים אלו, — כלום לא היה קונה לו חברים רבים שהיו מכבדים ומחבבים אותו? והרי פרוטאגוראס איש אבדירה ופרודיקוס איש קאוס והרבה אחרים נפגשים עם בני דורם שלהם ברשות היחיד, ומצליחים להכניס בלבם את האמונה שלא יוכלו לנהל לא בית ולא מדינה, אם לא יפקידו חינוכם בידיהם של הללו; וחבריהם כמעט נושאים אותם על כתפיים — כל כך הם אוהבים אותם בשל אותה חכמה. ואם אמנם היה בידי הומירוס, או בידי היסיאודוס, לקדם את בני דורם אל סגולה טובה, — כלום הללו היו מניחים להם שילכו מעיר לעיר וידקלמו את שיריהם, ולא היו אווזים בהם ביתר תוקף מאחוז בזהב, לאלצם שישבו עמם בבתיהם, — ואם המשוררים לא היו נענים להם, כלום לא היו הם עצמם נלווים אליהם בכל דרכיהם, עד שיקנו להם חינוך די צורכם?“

„בכל וכל“, אמר, „נראה לי, סוקראטס, שאמת בפידך“.

„נקבע, אפוא, שכל אנשי השירה, החל מהומירוס, היו מייצגים בבואות של סגולה טובה ושל שאר העניינים שבהם חיברו שיריהם, והאמת היתה מהם והלאה; ודינם כדין הצייר, שכפי שאמרנו לפני שעה קלה, הריהו יוצר, בלא שיבין בסנדלרות, דבר שייראה כסנדלר בעיני אנשים שאף הם אינם מבינים, ודנים לפי הצבעים והצורות“.

„בוודאי“.

„וכך, דומני, נגיד גם על בעל השירה, שבמליו וביטוייו מצייר הוא גוונים מסויימים של כל האומנויות שאין הוא בקי אלא

⁸ כנראה שהשם נשתמע באוני היחנים — לפי שני היסודות שהוא מורכב מהם — כאילו היה פירושו: „מגזע־הבשר“.

בייצוגן; ואחרים, שאף הם אינם בקיאים, אלא דנים למשמע אזניהם, משבחים את הנאמר במשקל וקצב והארמוניה, בין שה מדובר הוא בסנדלרות, בין באסטרטגיה וכל ענין אחר; כה רב הקסם הטמון באותו לבוש, מטבע ברייתו. שכן, אם יעורטלו דברי המשוררים מצבעי המוסיקה, וייאמרו כשהם לגופם, דומני שידעת כיצד הם נראים; שבוודאי הסתכלת בכך".

"אמנם כן", אמר.

"הרי הם דומים", אמרתי אני, "כפרצופיהם של מי שעמדו בגיל הפריחה, אך לא היו יפים, והנה רואה אותם הרואה לאחר שחלף זיום".

"לחלוטין", אמר הלה.

"צא וראה, אפוא; יוצר הבבואה, דהיינו — המייצג, איננו בקי במה שיש, אלא במה שנראה; לא כך?"

"כן".

"ואל-נא נניח לדבר זה שיהא אמור למחצה, אלא נתבונן בו כצורכו של הענין".

"דבר-נא", אמר.

"צייר, אומרים אנחנו, יצייר מושכות ומתג?"

"כן".

"ורצען וחרש יעשו אותם?"

"בוודאי".

"וכי מבין הצייר בטיבם של המושכות והמתג, לדעת כיצד הם חייבים להיות? או שמא אף יוצריהם של הללו, החרש והרצען, אינם בקיאים בזה, אלא רק אותו איש היודע להשתמש בהם, דהיינו — הפרש בלבד?"

"אמת לאמיתה".

"וכי לא נגיד, אפוא, שבכל העניינים הדין הוא כדלהלן?"

"כיצד?"

"בכל ענין וענין ישנן שלוש אומנויות אלו: אחת — משתמשת, אחת — יוצרת, ואחת — מייצגת?"

”כן”.

”וזהרי להיות כל כלי וכל בעל-חי וכל פעולה טובים, יפים ונכונים — לכך אין לך קנה-מידה אלא השימוש שלמענו נוצר כל אחד מהם בידי יוצרו, או גדל מטבע ברייתו?”

”כך הוא”.

”נמצא, אפוא, שהמשתמש בכל ענין וענין הרי הוא מנוסה בו ביותר, והוא מודיע ליוצר על החפץ הזה שהוא משתמש בו, במה הוא מצליח או משבש בשעת השימוש; למשל, המחלל בחליל מודיע למתקין החלילים, איזו הם החלילים שיצלחו בשעת הנגינה, ודורש מידו חלילים בעלי טיב מסויים, והלה יספקם לו”.

”כמובן”.

”ובכן: האחד, שהוא היודע, מורה הוראה על חלילים מתוקנים ומשובשים, והשני, שמאמין לו, יעשה אותם?”

”כן”.

”נמצא שלגבי יפי הכלי וקלקלתו תהא לו ליוצר אמונה נכונה, כיון שנועד עם מי שיודע, ונאלץ לקבל הוראה מפיו; ואילו המשתמש — תהא בו דעת”.

”בוודאי”.

”אולם המייצג — כלום מתוך השימוש תהא לו דעת בדברים שהוא מצייר, אם יפים ונכונים הם או לאו, — או תהא לו סברה נכונה, כיון שבהכרח נועד עם היודע, והלה הורה לו כיצד לצייר?”

”לא זאת ולא זאת”.

”המייצג לא יבין, אפוא, אף לא יסבור נכונה בענין הדברים שהוא בא לייצגם, אשר ליופים ושיבושם”.

”מסתבר שלא”.

”נמצא שמי שמייצג בדברי שירה, הריהו חכם מופלג באותם העניינים שבהם יחבר שירתו!”

”לא ביותר”.

„ואף על פי כן ילך וייצג, בלא שידע בכל ענין מענייניו, כיצד יהא מעוות וכיצד — מתוקן. אך מסתבר שמה שיראה יפה בעיני המרובים ושאינם יודעים, לכך יכוון בייצוגו.“

„לכך בלבד“.

„נראה, אפוא, שדבר זה נתחוויר לנו למדי: אין המייצג יודע שום דבר ראוי לשמו בעניינים שהוא מייצגם, והייצוג הוא שע-שוע, ולא מעשה הנעשה בכובד-ראש, וכל העוסקים בשירה הטראגית, ביאמבים או בהכסאמטרים, — אינם אלא מייצגים, במלוא מובן המלה“.

„בוודאי“

„ובחיי זיוס“, אמרתי אני: „הרי ייצוג זה עוסק בענין שהוא שלישי אחרי האמת; לא כן?“

„כן“.

„ועל איזו חולשה מחולשות האדם פועל הוא כפי שהוא פועל?“

„במה אמורים הדברים?“

„הנני ואגיד לך: הרי אותו הגודל עצמו לא נראה לנו שווה, כשהוש הראייה מבחין בו מקרוב ומרתוק“.

„ודאי שלא“.

„ואותם הדברים עצמם נראים עקומים וישרים, כשמסתכלים בהם במים או מחוץ למים, וכן קעורים וקמורים, כיון שהצבעים מתעים את הראייה, וברור הדבר שנשמתנו שרויה במבוכה גמורה. ולמצב זה של טבענו מתנכל הציור הפרספקטיבי כשהוא מסתייע בכל מיני כישופים שבעולם, וכך מאחזים את עינינו גם עושי הלהטים, וכיוצא בהם שאר בעלי תחבולה מרובים“.

„אמת“.

„ואילו כנגד אותם הכישופים נתגלו מדידה, ספירה ושקילה, שמסייעות אותנו סיוע חינוני ביותר, לבל תשלוט בנשמתנו מר-אית העין, אשר לגדול או לקטן או למרובה או לכבד יותר, אלא הכוח המחשב והמודד, ואף השוקל?“

„כמובן“.

„וזה בוודאי פעלו של ההגיון שבנשמה“.
 „אמנם כן“.

„ועם שמדד הלה והורה לדעת, שכמה דברים הם גדולים או קטנים מאחרים, או שווים להם, הרי שלעתים קרובות יראה לנו ההיפך מזה באותם העניינים עצמם“.
 „כן“.

„והרי אמרנו שאי אפשר שאותו חלק הנשמה עצמו יהא סובר בעת ובעונה אחת דבר והיפוכו באותם העניינים עצמם?“
 „ובצדק אמרנו כך“.

„אם כן, חלק הנשמה הסובר שלא לפי המידות אינו החלק שסובר לפי המידות“.
 „ודאי שלא“.

„ואילו החלק המסתמך על מידה וחשבון הרי הוא המשובח בחלקי הנשמה“.
 „כמובן“.

„והמנוגד לזה יהא, אפוא, מהגרועים שבכוחותינו“.
 „בהכרח“.

„וכיון שביקשתי לבוא לכלל הסכם בענין זה, אמרתי שהציור והאמנות המייצגת על כל סוגיה פועלת פעלה הרחק מהאמת, ונוקטת לאותו כוח מכוחותינו המרוחק מתבונה, ומתחברת ומת-יידדת אתו שלא לשם תכלית בריאה ואמיתית“.
 „בלא ספק“, אמר הלה.

„ובהיותה, אפוא, גרועה בעצמה, ואף מתחברת עם מה שהוא גרוע, הרי שהאמנות המייצגת מקימה זרע שאף הוא גרוע“.
 „כך מסתבר“.

„וכי רק זו“, שאלתי אני, „שמייצגת בתחום הראייה, או אף זו שבתחום השמיעה, ואנו קוראים לה שירה?“
 „מסתבר“, אמר, „שאף זו“.

„ואולם“, אמרתי אני, „אל-נא נסתמך רק על מה שמסתבר לנו מתוך הציור, אלא שוב נפנה גם אל אותו חלק של מחשבתנו

שלו נזקק הייצוג שבדרך השירה, ונראה הנקלה הוא אם נכבד".
 "כך יש לנהוג".

"ובכן, ננסח לנו את הבעיה כדלהלן: האמנות המייצגת מציגה בני אדם כשהם פועלים מאונס או מרצון, וסבורים שבשל פעולות אלו הוטב או הורע להם, ואגב כך הם מצירים או שמחים. או שמא מציגה היא דבר שאינו בתחום זה?"
 "לא".

"וכי בכל הדברים האלה שרוי אדם בהסכם עם עצמו? או כשם שהיה מחולק עם עצמו בתחום הראייה, והיו בו בעת ובעונה אחת סברות מנוגדות על אותם הדברים עצמם, כן מחולק הוא עם עצמו גם בפעולותיו, ונלחם בו בעצמו? אך נזכר אני, שב-ענין זה איננו חייבים כלל לבוא עכשיו לידי הסכם; שכן במה שאמרנו קודם לכן כבר הסכמנו בינינו די הצורך לגבי כל העניינים האלה: שנשמתנו מלאה וגדושה רבבות ניגודים ממין זה, הנולדים בה בעת ובעונה אחת".

"הצדק אתך", אמר.

"אמנם כן", אמרתי אני; "אך דומני שעלינו לדון עכשיו בענין-מה שאז פסחנו עליו".
 "מה הוא זה?" שאל.

"איש הגון", אמרתי אני, "שיקרהו מקרה מעין זה, ויקפח את בנו, או איזה שהוא דבר שיקר לו מכל — הרי כך אמרנו גם אז — ישא אבידתו ביתר קלות מזולתו".
 "בוודאי".

"ועכשיו נוסיף ונעיין גם בכך: אם לא יצטער כלל, או אם זה אי אפשר, אלא שיבליג על כאבו כאשר יבליג".
 "האמת היא", אמר, "שזה מתקבל יותר על הדעת".

"ואף זאת הגדנא לי: הלדעתך יילחם אותו אדם בצערו ויתנגד לו ביתר מרץ, כשרואים אותו בני אדם אחרים, או כשהוא בודד לעצמו?"

"הרבה יותר", אמר, "כשרואים אותו".

„ואילו בהיותו לבד, דומני שיעז להשמיע דברים הרבה, שהיה מתבייש בהם, אילו שמעם אחר, והיה עושה דברים הרבה, שבהיותו מבצעם, לא היה חפץ שתראנו עין אדם.“
 „כך הוא“, אמר.

„והכוח המצווה עליו שיתנגד הרי זה ההגיון שבו והדין המקובל עליו, ואילו מה שמושך אותו אל הכאב, הרי זאת אותה צרה גופה שבאה עליו.“
 „אמת“.

„והרי בהתארע באדם בעת ובעונה אחת משיכה והיפוכה לגבי אותו הענין עצמו, אומרים אנחנו שבהכרח יש בו שני כוחות?“
 „כמובן“.

„והאחד מהם נכון לציית לדין המקובל, וללכת אחריו ככל שיר-
 ליכנו?“
 „כיצד?“

„הרי הדין אומר שיפה ביותר הוא לאדם שישקוט באסונותיו ולא יתמרמר, כיון שהטוב והרע בשכמותם אינם גלויים לעין, ולגבי העתיד אין המתרעם מרוויח ולא כלום, אף אין שום ענין מענייני אנוש ראוי לכובד ראש גמור; ואילו מה שדרוש שיימצא לנו במסיבות כאלה ככל האפשר במהרה, נמצא מעוכב בשל התגברות הצער“.

„מה הוא זה“, אמר, „שנתכוונת אליו?“

„שיהא אדם“, אמרתי אני, „שוקל את הנעשה, וכמו במשחק הקוביות יהא מתאם מעשיו למה שנפל בחלקו, ככל שירנו הגיון המחשבה שכך מוטב, ובל ינהג כילדים שלכשייפגעו, ישימו ידם על מקום המכה ולא יחדלו מלצעוק, אלא בכל עת ושעה יהא מרגיל נשמתו שמהר ככל האפשר תפנה אל ריפוי ותיקונו של מה שנפגע וחלה, וכך, בכוח הרפואה, יעביר מעל שפתותיו כל מספד ונהי“.

„כך יעמוד אדם“, אמר, „עמידה נכונה ביותר בכל אשר יבואנו“.

„והרי המשובח שבכוחותינו — כך אנו טוענים — מבקש ללכת אחרי שיקול דעת זה“.

„בלא ספק“.

„ואילו אותו כוח שדוחפנו לזכור את הנעשה לנו ולהתייפח עליו, ושבכך לא ידע שובע, כלום לא נגיד עליו שהוא חסר הגיון וחסר מעשה ומקורב למורך-הלב?“

„אמנם כך נגיד“.

„והרי כוח זה, המתמרמר, יש בו גוונים רבים ושונים שאפשר להציגם, ואילו האופי הנבון והשקט, שלעולם לא יצא מגדרו, אינו קל להצגה, ולכשיוצג, לא יובן בנקל, ולא כל שכן בעצרת חג, כשבני אדם מכל המינים מתכנסים יחדיו בתיאטראות. שהרי זר יהיה להם להללו הלך-הרוח שיוצג בהצגה מעין זו“.

„מכל וכל“.

„ברור, אפוא, שלפי טבעו אין המשורר המייצג מכוון כלפי כוח זה של הנשמה, ולא בעיניו של זה עשויה חכמתו לשאת חן, אם אמנם היא מתעתדת להתפרסם בין המון-העם; אלא כלפי האופי המתמרמר מרובה-הגוונים, כיון שנוח הוא להצגה“.

„ברור“.

„אם כן, כבר יש בידנו הזכות להוכיח את המשורר ולהקבילו לצייר; שכן הוא דומה לו מצד יצירותיו, שנפסדות הן מבחינת האמת, וכן מצד היותו פונה אל כוח מכוחות הנשמה שאף הוא נפסד, ולא אל המשובח שבכוחותיה. וממילא זכאים אנו מטעם זה שלא לקבל אותו במדינתנו העתידה להתבסס על דינים טו-בים; כיון שהוא מעיר ומכלכל ומחשל את הכוח ההוא של הנשמה, ומאביד את הגיון מחשבתה, משל למי שמחזק במדינה ידיהם של בני בליעל ומוסר להם את השלטון, ומביא עליה על כל שיש בו יתר חן. באותה דרך עצמה — כך נוכל לטעון — מכניס גם אותו משורר-מייצג משטר גרוע לתוך נשמתו של כל פרט ופרט, באשר הוא ניאות לחלק השוטה של הנשמה שלא הכיר לדעת מה גדול ומה קטן יותר, אלא רואה אותם הדברים

עצמם — פעמים גדולים ופעמים קטנים, ובאשר הוא יוצר דמיונות, — ואילו בין האמת לבינו רב המרחק עד מאוד.”
 „אמנם כן, עד מאוד.”

„אך עדיין לא השמענו את עיקר הקטרוג שיש לקטרוגו על אותה אמנות; והוא — שיש בידה לפגום גם בהגונים, חוץ ממתני-מספר; והרי זה דבר שכולו נורא.”
 „כמובן, — אם אמנם היא עושה כן.”

„שמע, אפוא, ועיין בדבר. הרי אף המעולים שבנו, בהאזיננו לדבריו של הומירוס או של משורר טראגי אחר המציג גיבור השרוי באבל ומאריך ספוד, או אף גיבורים חשרים שירי קינה וסופקים על חזיהם, — הרי ידעת שאנו נהנים מכך, שמים את עצמנו במקומו של הסופד, סובלים בסבלו והולכים אחריו; ומשורר שמשרה עלינו הלך-רוח זה במידה יתירה, הרינו משב-חיים אותו בכובד ראש גמור, שהוא משורר טוב.”

„ידוע ידעתי; וכי כיצד ייתכן שלא?”

„ואולם בשעה שאנו שרויים ביגון משל עצמנו, שוב משיג אתה, שהננו מתגנדרים בהיפוכו של דבר: ביכולתנו לשקוט ולהבליג, ורואים בכך מידתו של גבר, ובמה שאז שיבחנו — מידת אשה.”
 „כך אני משיג”, אמר.

„וכי יש טעם”, אמרתי אני, „בשבח ההוא: שבראותנו איש שהיינו מסרבים ומתביישים להיות כמותו, לא תקוץ בו נפשנו, אלא נשמח ונשבחנו?”

„לא”, אמר, „בחי זיוס: דומני שאין שום הגיון בכך.”

„יש ויש”, אמרתי אני, „אם תעיין בדבר מצד זה.”

„כיצד?”

„אם תשים אל לב שאותו יסוד שאז — באסונות שאירעו לעצ-מנו — דוכא בחוזק יד וגם הורעב, באשר לא ניתן לו לבכות ולהתייפח די צורכו ולמלא תאבונו, בעוד שמטבע ברייתו הוא משתוקק לכך — היסוד הזה בא על סיפוקו ועל הנאתו מידי המשוררים. וכיון שמחשבת-הגיון והרגל לא הספיקו לחנך די

צורכו את המשובח שביסודותינו, שוב אין הלה שומר בחומרה על אותו יסוד רב־הדמעות, והתירוץ שבידו: הרי הסבלות שההוא מתבונן בהם אינם שלו, ואם הוא משבח ומרחם איש אחר המתיימר להיות גבר טוב ומפריז באבלו, הרי לא תבוא בשל כך שום חרפה על עצמו; והנה לפי דעתו הוא זוכה להנאה ההיא בחינת רוח שאין בצדו הפסד, ולא יסכים למאוס בכל ענין השירה, אם מתוך כך יהא עליו לוותר על אותה הנאה. שרק מועטים, כמדומה לי, עשויים לעשות את החשבון שמה שטועם אדם משל אחרים, סופו שיהא משל עצמו; ומי שכלכל בסבלות זולתו את רגש החמלה שבו וחיוק את כוחו, שוב לא קל לו לדכאו בסבלותיו הוא."

„אמת לאמיתה", אמר.

„וכי אין זה הדין גם לגבי המגוחך? אם תיהנה הנאה רבה לכשתשמע בין בהצגה קומית בין בשיחת רעים דברי ליצנות שהיית מתבייש להשמיע בעצמך, ולא תשנאם בחינת דברי שחיתות, כלום אינך עושה בכך אותו מעשה עצמו שעשית במחזות המעוררים חמלה? שהרי שוב נותן אתה חופש ליסוד זה השואף לליצנות ושדיכאת אותו בתוך עצמך, מתוך חשש שיראוך בדחן, ולאחר שהרבית כוחו בזירה זו, הרי שבלי משים תצא אף בזירתך הפרטית מתוך גדרך, פעמים רבות, עד שתידמה בשיחתך למחבר קומדיות."

„במידה יתירה", אמר.

„וגם לגבי עגבים וחרון־אף, ולגבי כל התאוות ומיני הצער וההנאה המצויים בנשמה, ואנו אומרים שהם נלווים אלינו בכל מעשינו, — גם לגביהם דין הוא, שהייצוג־שבדרך־השירה מקנה אותם לעצמנו. שכן הוא מרווה אותם ומגדלם, בעוד שמן הראוי להובישם; ומעמידם למושלים עלינו, בעוד שמן הראוי לשעבדם, למען נהיה טובים ומאושרים יותר, ורעים ומסכנים פחות."

„אין בפּי להשמיע כל דעה אחרת", אמר הלה.

„אם כן“, אמרתי, „גלאוקון, כשיזדמנו לך חסידי הומירוס הטורענים שמשורר זה חינך את יוון, ולתיקונם וקידומם של כל העניינים האנושיים יש ליטלו ביד וללמוד ממנו, ועל פי המשורר הזה חייב אדם לכלכל את כל אורח חייו, וכך לחיות. — כשיזדמנו לך אנשים אלו, יהא עליך לברכם בחיבה, שהרי הם אנשים מצויינים, ככל שיש לאל ידם, ולהודות בפניהם שאין בעל־שירה כהומירוס, וראשון הוא ליוצרי הטראגדיה; אך יחד עם זה עליך לדעת, שאין להכניס למדינתנו שום שירה, חוץ מהימנונים לאלים ושירי תהילה לאנשי־שם; והיה אם תכניס את המוסה הממותקת, בין זמר לירי בין שירי עלילה, כי אז ימלכו במדינה הנאה וצער, במקום החוק ובמקום אותו פסק־ההגיון שייראה מדי פעם בפעם בעיון משותף כטוב שבפסקים.“

„אמת לאמיתה“, אמר.

„אם כן“, אמרתי, „לאחר שעלה בלבנו זכרון השירה, ישמשו־נא דברים אלו להגנתנו, שאמנם צדקנו שעה שגירשנו אותה מקרב המדינה, בהיות טיבה כמות שהוא; שלכך אילץ אותנו הגיון הדברים. אולם לבל יהא לה פתחון פה להאשימנו שקשיחי לב אנחנו ובורים, נפנה אליה בניחותא ונגיד, שאמנם מפרידה בין פילוסופיה ושירה מחלוקת ישנה, מאז ומעולם; שהרי פסוקים כגון, כלבה צורחת ונובחת על גברתה, וגדול בשיח־הבל של סכלים, והמון רב של ראשים שכולם חכמים, והמעמיקים חשוב: מה טעם עניים הם⁹, ורבבות פסוקים אחרים מעידים על הריב הישן שבין זו לזו. ואף על פי כן יוגד־נא לשירה המהנה ולאמנות המייצגת, שאם בידה להביא נימוק של טעם, שלפיו מגיע לה מקום במדינה מתוקנת כדבעי, — קבל נקבלנה בשמחה, שהרי אנו מכירים את עצמנו, ויודעים שגם אנחנו שבויים בקסמה; אבל חטא הוא לבגוד במה שנראה לך אמת. או

* כל ההבאות הן, כמובן, דברי משוררים המתלוצצים בפילוסופים. מקורו־
תיהן אין ידועים לנו; רובן לקוחות, כפי הנראה, מהקומדיה.

שמא אותך, ידידי, אין היא שובה בקסמה, וכל שכן כשאתה מסתכל בה מבעד יצירותיו של הומירוס?
 „מאוד מאוד“.

„אם כן, בתנאי זה תהא רשאית לשוב מגלותה: לכשתלמד זכות על עצמה, בזמר לירי או בכל משקל אחר?“
 „ביודאי“.

„וגם לפטרונים שלה, לאותם אוהבי המשוררים שעצמם אינם בעלי שירה, נרשה-נא שידברו בזכותה בדברי פרוזה, ויוכיחו שיש בה לא נעימות בלבד, אלא אף ברכה לסדרי המדינות ולחיי האדם; ובנפש חפצה נקשיב לדבריהם. שכן גם אנחנו נימצא נשכרים, אם יתברר שמלבד הנעימות שבה, יש בה גם משום ברכה“.

„מובן מאליו“, אמר, „שנימצא נשכרים“.

„אך אם לא יתברר כדבר הזה, חברי היקר: הרי כאותם האנשים שאהבו את מי שאהבו, ובהגיעם לכלל דעה שאין חפץ באהבתם, הם גוזרים על נפשם להינזר מאהבה זו, וככל שהדבר יקשה עליהם, הם ניזרים, — כן ננהג גם אנחנו, וכיון שמפאת החינוך שזכינו לו במשטרים הנהדרים הללו, ניטעה בלבנו אהבת השירה הזאת, נט לה חסד כשהיא מופיעה כמה שהוא טוב ואמיתי מאין כמותו; ואולם עד שלא יהא בידה ללמד זכות על עצמה, נפזם באזני עצמנו, שעה שנקשיב לה, את הגיון-הדברים הזה שהננו הוגים אותו, ולחש זה ישמור עלינו לבל נשוב ונפול בשבי האהבה הזאת, שהיא נחלתם של ילדים ושל המון-העם. וזה הפזמון שנפזם: אין לשקוד בכובד ראש על שירה זו, כאילו היה עניינה — אמת, והיא עצמה — עיסוק של כובד-ראש; אלא שומעה חייב להיזהר לנפשו ולחשוש לסדרי המשטר השוררים בקרבו; ולפיכך יש להתזיק באותן הדעות שהשמענו בדבר השירה“.

„ללא סייג“, אמר הלה, „מסכים אני לכך“.

„שכן גדולה התחרות“, אמרתי, „גלאוקון ידידי, גדולה מכפי

שהיא נראית לעין, והיא מכרעת אם ייעשה אדם הגון או רע; ולפיכך אין שווה לו למתחרה בתחרות זו שיניח לכבוד או לבצע כסף או לכל שררה שהיא — ואף לא לשירה — שיגשאו את לבו עד כדי הזנחת הצדקה ושאר הסגולה הטובה.”

”מכוח הדברים שגמרנו את הדיון בהם”, אמר, ”הריני מסכים עמך, ודומני שגם כל אדם אחר יעשה כמוני.”

”ואולם”, אמרתי אני, ”עדיין לא ייחדנו את הדיבור על התג-מולים והפרסים הגדולים ביותר שמזומנים לסגולה טובה.”

”אם יש גדולים מאלה שהזכרנו”, אמר, ”אין לשער גודלם.”

”וכי מה יכול להיות גדול”, אמרתי אני, ”בזמן מועט? והרי כל פרק הזמן הזה, מילדות עד זיקנה, מועט הוא לעומת עולמי העולמים.”

”איננו ולא כלום”, אמר.

”וכי מה? סבור אתה שמה שהוא בן-אלמוות צריך שישקוד בכובד ראש על פרק זמן קצר כל כך, ולא על כל העולמים?”

”איני סבור כך”, אמר; ”אך מה הוא שאתה מתכוון אליו?”

”וכי לא עמדת על כך”, אמרתי אני, ”שנשמתנו היא בת-אלמוות, ולא תכלה לעולם?”

והלה הביט אלי בתמיהה ואמר: ”חי זיוס, לא עמדת על כך; ואתה — יש בפיך להביא ראיה לדבר הזה?”

”חובתי היא”, אמרתי, ”ודומני שגם אתה יכול להביא ראיה לדבר, שכן איננו קשה כלל.”

”לי”, אמר, ”קשה הוא; אך ברצון אשמע מפיך דבר זה שלדידך הוא נקל.”

”שמע, אפוא”, אמרתי אני.

”אך דבר”, אמר.

”האם למה שהוא”, אמרתי, ”קורא אתה טוב, ולמה שהוא רע?”

”כן.”

”וכי דעתך כדעתי בעניינים אלו?”

”כיצד?”

”שהמכלה והמשחית כל דבר — הוא הרע, והמקיים והמצליח כל דבר — הטוב.”

”כך דעתי.”

”וכי מה? האם מניח אתה שכל דבר ודבר — יש לו מה שהוא רע, וטוב? כגון דלקת-עיניים לעיניים, ולגוף בכללו — מחלה, לתבואה — שדפון, לעץ — רקבון, לנחושת ולברזל — חלודה, ולפי מה שאני טוען: כמעט כל דבר ודבר נתייחדה לו מטבע ברייתו רעה ומחלה משלו?”

”כן”, אמר.

”ואם יבוא דבר מעין זה על מה שהוא, הריהו מקלקל את שבא עליו, ולבסוף הוא מביא כליה ואבדון על כל כולו?”

”כמובן.”

”נמצא שכל דבר ודבר מכלה אותו הרעה והקלקלה שנתייחדה לו, ואם לא זו תכלנו, הרי שלא יהא עוד דבר בעולם שישימידנו. שכן הטוב ודאי לא יביא לעולם כליה על שום דבר, ואף לא מה שאיננו רע ואיננו טוב.”

”מובן שלא.”

”ואם נמצא, אפוא, דבר מהדברים שאמנם נתייחדה לו רעה המשחתת אותו, אך זו — אין ביכולתה להביא עליו כליה ואבדון, כלום לא נדע ממילא, שמה שעשוי כך, לא יחול עליו

אבדון?”

”כך מסתבר”, אמר.

”וכי מה?”, אמרתי אני; ”כלום לא נתייחד לנשמה דבר העושה

אותה גרועה?”

”בוודאי”, אמר: ”כל מה שהרחבנו את הדיבור עליו לפני שעה

קלה: עוול ופריצות ומורך-לב וסכלות.”

”וכי אחד מאלה מכלה ומאביד אותה? והשגח-נא לבל נלך שולל אחרי הדעה שהרשע והסכל, לכשייתפס ברשעתו, אבד בשל רשעתו זו, שהיא קלקלת הנשמה. אלא תלך לפי היקש זה:

כשם שהמחלה, בהיותה קלקלת הגוף, ממסה ומכלה את הגוף ומביאתו לכך ששוב לא יהיה בחינת גוף, וכשם שכל הדברים שמנינו זה עתה יעברו ויבטלו מן העולם מחמת אותה הרעה שנתיחדה לכל אחד מהם, והמשחיתה אותם מהיותה דבקה ושוכנת בתוכם — וכי לא כך?"

"כן."

"הבה, אפוא, ובדרך זו גופה עיי־נא גם בנשמה. כלום מהיות עוול ושאר מיני קלקלה שוכנים בתוכה, כלום מתוך כך הם מכלים ומבלים אותה, עד שיביאו למיתתה ולהפרדתה מן הגוף?"

"בשום פנים לא", אמר.

"והרי אין זה ניתן להיאמר", אמרתי אני: "שיאבד מה־שהוא מחמת קלקלת זולתו, ולא מחמת קלקלתו שלו?"

"אין זה ניתן להיאמר."

"שכן", אמרתי אני, "הגע עצמך, גלאוקון: הרי אין אנו מאמינים שעל גופנו לכלות מחמת קלקלת הדגן, ותהיה זו אשר תהיה: יושן או עובש או כיוצא בזה; אלא אם כן קלקלתו של זה, של הדגן, מכניסה לתוך הגוף כליונו של גוף, נגיד שעקב הדגן אבד הגוף מחמת הרעה המיוחדת לו עצמו, שאינה אלא מחלה. ואילו שמחמת קלקלת הדגן שאינו גוף יאבד הגוף שאיננו דגן, דהיינו — שהוא יאבד מחמת רעה שאיננה שלו, בלי שזו תכניס בו את הרעה שנתיחדה לו, — בכך לא נודה לעולם."

"שוב צדקת", אמר, "לחלוטין."

"ולפי אותו הכלל עצמו", אמרתי אני: "אם אין קלקלת הגוף מכניסה בנשמה את קלקלת הנשמה, לא נודה לעולם שמחמת רעה של זולתה, שאיננה מביאה בעקבותיה את הקלקלה המיוחדת לנשמה, תאבד נשמה, דהיינו — יאבד דבר הנבדל מזולתו מחמת הרעה של זולתו."

"יש בכך", אמר, "משום הגיון."

"אם כן, אחת מן השתיים: נפרך דברים אלו ונוכיח את הטעות

שבהם, או — כל עוד לא נתפרכו — לא נטען לעולם שמחמת קדחת או כל מחלה אחרת, אף לא מחמת טבח ואפילו ייחתך הגוף לתתיכות קטנות מאוד — שמסיבות אלו אמנם יבוא כל כליון שהוא על נשמה, — עד שלא יוכח שבשל הסבלות הללו של הגוף תהא היא עצמה רשעה וחטאה יותר. ואולם לא נניח לשום אדם שיבוא ויטען, שעל נשמה או כל דבר אחר באה כליה, כיון שבמה שאיננו הוא — נתהוותה רעה שאיננה שלו, ובלא שדבקה בו בעצמו הרעה המיוחדת לו”.

„אך לעולם”, אמר, „לא יבוא שום אדם ויוכיח את הדבר ההוא :

שנשמות ההולכים למות נעשות רשעות יותר בשל מיתתן”.

„ואילו”, אמרתי אני, „אם אמנם ירהיב אדם עוז בנפשו לתקוף את הוכחתנו באותה טענה, ולבל יצטרך להודות שהנשמות הן בנות אלמוות, יבוא ויטען שההולך למות נעשה גרוע ורשע יותר משהיה, — כי אז נוכל לקבוע שאם כדברי הטוען כן הוא, הרי שהעוול אנוש לבעליו כחולי ממית, והוא עצמו, העשוי להמית, היה הורג את הנגועים בו, מהר או לאט, כפי שיעור הנגע; ופני הדברים לא יכלו להיות כמות שהם עכשיו: שהרשעים נהרגים בידי אחרים המענישים אותם בשל עוולתם”.

„חי זיוס”, אמר הלה, „אילו נמצא העוול חולי ממית למי שנגוע בו, שוב לא היינו מוצאים אותו איום בתכלית האימה, שכן היה בו משום פטירה מן הפורעניות; אלא שלדעתי יתברר בו כל ההיפך מזה: הוא הורג את האחרים, אם יש לאל ידו, ואילו על בעליו הוא משרה חיות יתירה, ולא זו בלבד שאינו ממיתו, אף אין הוא מניח לו לישון. עד כדי כך רחוק הוא, כנראה, מהיות חולי ממית, ותקע את אוהלו במקום אחר לגמרי”.

„יפה דרשת”, אמרתי אני; „שכן, מאחר שאותה קלקלה ורעה שהיא מיוחדת לנשמה — אין בידה להמיתה ולהביא עליה כליון, הרי רעה שהופקדה על כליונו של מה שהוא אחר, ודאי שלא תביא כליון על נשמה, ולא על שום דבר שאינו זה שעליו הופקדה”.

„הדעת נותנת“, אמר, „שבוודאי לא“.

„ואם אין הנשמה אובדת, אפוא, מפאת שום רעה שבעולם, לא של עצמה ולא של זולתה, הרי שבלא ספק מתחייבת המסקנה, שהנשמה היא דבר הקיים בכל עת וזמן; ואם היא קיימת בכל עת וזמן, הרי היא בת־אלמוות“.

„בהכרח“.

„ובכן“, אמרתי אני, „כך יעמוד־נא לנו ענין זה. ואם הוא עומד, אתה מבין מתוך כך שלעולם לא ישתנה מספר הנשמות. שהרי בוודאי לא ימעט מספרן, כשלא תכלה מהן אף אחת; וכן לא ירבה מספרן; שאילו היה מתווסף דבר־מה על הדברים בני־האלמוות, היית יודע ממילא, שהתוספת באה ממה שהוא בן־חלוף, ובסופם היו כל הדברים נעשים בני־אלמוות“.

„כדבריך כן הוא“.

„אולם“, אמרתי אני, „אל־נא נאמין שכך הוא; שהרי הגיון־הדברים לא יתן מקום לאמונה זו; — אף לא נאמין שהנשמה מקפלת בתוכה, לפי עצם טבעה והווייתה, ריבוי של גוונים וצורות מתחלפות, ושהיא נבדלת ומחולקת ממנה עצמה חילוקים ללא ספור“.

„הכיצד?“ אמר.

„לא קל להניח“, אמרתי אני, „שכל מה שהוא נצחי — ובכלל זה, כפי שנתברר עכשיו, הנשמה — יהא מורכב חלקים הרבה, ויזדקק להרכב שאינו מושלם שבמושלמים“.

„אין זה מסתבר“.

„ואמנם מההוכחה שהבאנו עכשיו ומשאר הוכחות מתחייב בהכרח שהנשמה היא בת־אלמוות; אך כדי לעמוד על טיבה של הנשמה כמות שהיא לאמיתה, לשם כך אין להתבונן בה לאחר שנפגמה בהתחברות זו עם הגוף ובשאר פורעניות, כמות שאנו מתבוננים בה עכשיו; לא כי, בהווייתה הטהורה לא יוכל להתבונן אלא אותו כוח המחשבה העשוי לחדור לפני ולפנים, והלה ייטיב הרבה יותר למצוא אותה, ובבהירות גדולה הרבה יותר יבחין

במיני הצדק והעוול המצויים בה, ובכל שאר תכונותיה שעכשיו הרחבנו עליהן את הדיבור. אמנם כל מה שאמרנו עליה בדיון זה, היה אמת — לפי הופעתה בהווה. אך כמות שהסתכלנו בה, הריהי משולה לגלאוקוס, האל הימי, שרואיו שוב לא יכירו בנקל את הויתו הראשונה, כיון שאותם האברים שהיו לו בימי קדם — קצתם נשברו וקצתם נשחקו ונפגמו כליל מחמת גלי הים, ובמקומם צמחו לו אחרים; צדפים, קני-גומא וסלעים, עד שהוא דומה כחיה, והויתו הראשונה אינה ניכרת בו כל עיקר. הוא המצב בו הרינו רואים את הנשמה, בשל פורעניות עד אין מספר שעברו עליה; אלא שחייבים אנו, גלאוקון, להפנות את מבטנו לצד זה..."

„לאן?״ שאל הלה.

„אל אהבת החכמה שבה, ולשים לבנו ולראות: מה הוא שמעסיק אותה, ומה טיב החברה שהיא מבקשת להתחבר עמה, כיון שהיא משתייכת למשפחה של מה שהוא אלוהי ובן-אלמוות וקיים-לעד; ומה יהא טיבה היא, לכשתרדוף כל-כולה אחרי מה שעשוי כך, ותוצא מכוח התנופה הזאת מאותו ים שעכשיו היא שרויה בתוכו, ולכשיינתצו מעליה הצדפים והאבנים שעכשיו — כיון שמארחיה הלעיטוה אדמה — צמחו סביבה כקליפה עבה וגסה, עיקב הסעודות, רבות האושר, כפי שהן קרויות בפי הבריות. ואז יראה הרואה את הויתו האמיתית: אם רבת יסודות היא או בעלת יסוד אחד ויחיד, או ככל שהיא עשויה. ואילי עכשיו גמרנו את הדיון בקורות הנשמה בימי חלדה, וביסודות הניכרים בה בחיזתה חיי אדם; ודומני שגמרנו אותו כיאות״.

„בלא כל ספק״, אמר.

„וגם משאר בחינות״, אמרתי אני, „פרענו בדיון זה את החוב המוטל עלינו: הרי נמנענו מלהביא את פרסי הצדקה והמוניטין שיוצאים לה, ושרק עליהם הסתמכו, לפי טענתכם, היסיאודוס והומירוס; אלא מצאנו את הצדקה כשהיא לעצמה טובה מאין כמותה לנשמה עצמה, ומצאנו שעליה לעשות צדק, בין שיש

לה בין שאין לה טבעתו של גיגס, ונוסף על טבעת מעין זו גם קובעו של האדס¹⁰."

"דבריך", אמר, "כולם אמת".

"ואילו עכשיו, גלאוקון", אמרתי אני, "שמא לא יהיה עוד שום דופי בכך, אם נוסף על מה שאמרנו, נייחס לצדקה ולשאר חלקי הסגולה הטובה גם את הפרסים הרבים למיניהם, שיוענקו בעטיה לנשמה בידי בני אדם ואלים, בעוד האיש חי ולאחר מותו?"

"בלא כל ספק", אמר הלה.

"וכי תחזירו לי לשם כך את המלווה שלויתם בשעת הדיון?"
 "איזה מלווה?"

"הרי נתתי לכם להניח שהצדיק יהא נחשב לרשע, והרשע — לצדיק; שכן דרישתכם היתה: אפילו לא יכול הדבר להיות נסתר מעיני אלוהים ואדם, אף על פי כן יש להניח למען המשא והמתן שכך יהא, כדי שתידון הצדקה כשהיא לעצמה לעומת העוול כשהוא לעצמו. או שמא אינך זכור?"
 "לולא כן", אמר, "הייתי עושה עוול!"

"ולאחר שנדונו, אפוא, שניהם", אמרתי אני, "שוב אני דורש בשם הצדקה, שיוחזר לה החוב שאנו חייבים לה, וכשם שאלים ובני אדם מעריכים אותה למעשה, כן נודה גם אנחנו שאמנם היא זוכה להערכה זו, למען נוכל להעניק לה גם אותם פרסי הנצחון שהיא זוכה להם בשל המוניטין שיצאו לה, ותקנה אותם לבעליה; שהרי כבר נתברר, שאמנם היא משפיעה עליהם גם את הטובות שמקורן בהויתתה, ואיננה מכזיבה את האוחזים בה אחיזה של ממש".

"צדקת", אמר, "בדרישתך".

"והריי", אמרתי אני: "ראשית-כל ודאי תחזירו לי את ההנחה שטיבו של זה ושל זה נסתר מעיני האלים?"

¹⁰ שגם הוא עושה את חובשו לרואה-ואינו-נראה (הומירוס, איליאס 5, חרוז 845).

„נחזירנה“, אמר.

„ואם לפני האלים גלויים שניהם, הרי יהא זה אהוב וזה שנוא על האלים, כדרך שהסכמנו איש עם רעהו גם בראשית הדיון.“
 „כך הוא“.

„וכלום לא תבוא הסכמתנו על כך, שמי שאהוב על האלים יזכה מידיהם במידה מושלמת ככל האפשר לכל אותן הטובות שאלים מזוכים בהן את בני האדם, אם לא נתחייב, בשל חטא שחטא קודם לכן, ברעה מן הרעות?“
 „בוודאי“.

„אם כן, כשהצדיק שרוי בעוני או בחליים או בכל מצב אחר שנחשב לרעה, יש להניח שבסופם יצאו לו הדברים הללו לטוב, בחייו או אף במותו. שהרי ודאי לא יזניחו אלים את מי שבכל לבבו ביקש להיות צדיק ולהידמות לאלוה, ככל שניתן הדבר לאדם השוקד על סגולה טובה“.

„הדעת נותנת“, אמר, „שמי שכך טיבו — לא יזניחו דומהו“.
 „ולגבי הרשע יש להניח היפוכו של דבר?“
 „בלא ספק“.

„כאלה יהיו, אפוא, פרסי הנצחון שזוכה להם הצדיק מידי אלים“.

„כך נראה לי“, אמר.

„ומידי בני אדם“, אמרתי אני, „כיצד? הרי אם לקבוע את הדבר כהויתו במציאות, כלום לא כך הוא: הנבלים והרשעים דומים במעשיהם לאותם הרצים שמיטיבים לרוץ ממקום הזינוק עד לקצה המסילה, ואילו בחזרה — ריצתם משופשת? בתחילה הם דוהרים חיש מהר, ולבסוף — יהיו לצחוק, כשאזניהם מופת-שלות כלפי כתפיהם¹¹, והם מסתלקים בלא זר על ראשם. ואילו הללו שבקיאים במרוץ בקיאות של אמת, לא ילאו עד שיגיעו אל המטרה, והם מקבלים את הפרסים וייעטרו בזרי הנצחון. וכי על פי הרוב לא יעלה כך גם לצדיקים? כלום אין הם נוח-
¹¹ משל לסוסים שנתעייפו.

לים תהילה בסוף כל מעשה שיעשו, ובסוף כל מגע ומשא, וב־סוף חייהם, וזוכים לפרסים מידי הבריות?"
 "ודאי ובוודאי".

"תניח לי, אפוא, שאומר על הללו את שאמרת אתה על הרשעים? שהנני אומר: בבואם בימים, שולטים הצדיקים במדינתם — אם הם רוצים בכך — בכל שררה שהיא, נושאים אשה מכל בית שירצו ומשיאים בנותיהם לכל שיחפצו בו; וכך אומר עליהם כל מה שאמרת אתה על הרשעים. ועל אלה אומר אני, שרבים מהם, אפילו אין משגיחים בהם בצעירותם, יתפשו בקץ המרוץ ויהיו לצחוק, ובימי זיקנתם הם מספנים, ושומעים חרפתם מפי המתארחים במדינה ואזרחיה, והנה גם המלקות ושאר הייסורים שבצדק אמרת שאינם מן היישוב, — דמה־נא בנפשך ששמעתי תולה את כל הייסורים האלה בקולר הרשעים; וראה גם ראה אם תניח לי".

"בוודאי", אמר, "שהרי הצדק אתך".

"האמת ניתנת, אפוא, להיאמר", אמרתי אני, "שנוסף על אותן הטובות, שמצאנו את הצדקה גופה מעניקתן לבעליה, הרי אלה הם הפרסים ומיני השכר והמתנות שאלים ובני אדם מזכים בהם את הצדיק בחייו".

"ופרסים אלו", אמר, "יפים מאוד ובני־קיימא".

"אולם אינם ולא כלום", אמרתי אני, "לא במספר ולא בגדולה, לעומת הצפויים לצדיק ולרשע במותם; ומן הראוי לשמוע גם על אודותם, למען ישולם לשניהם, לצדיק ולרשע, ללא שיור כל מה שחייב הדיון הזה להשמיעם".

"דבר־נא", אמר, "שלא רבים הדברים שאשמע ביתר רצון".

"והנה לא אספר לך", אמרתי אני, "מסיפורי אלקינואוס¹², אלא

¹² מלך הפיאקים, שבאודיסיאה של הומרוס מספר לו אודיסיוס את הרפתקאותיו, ובין השאר סיפר לו על ביקורו בשאל תחתית (אודיסיאה, 9—12). שירים אלו נקראו "סיפורי אלקינואוס", על שם המלך שעורר את אודיסיוס לסיפוריו ושמע אותם. הפיאקים לא היו אנשי מלחמה (לפי

סיפורו של איש גיבור, של איר בן ארמניוס, שלפי מוצאו היה מבני פאמפיליה¹³. זה נפל במלחמה כאשר נפל, וכעבור עשרה ימים, כשנאספו גופות החללים, נמצאו כולן רקובות ואך גר-פתו — שלימה; לאחר מכן הביאוהו אל מולדתו ועמדו לקברו; ובהיותו מוטל על עצי המוקד, ביום השנים עשר למותו, קם לתחייה וסיפר את שראה בעולם ההוא. והנה לפי דבריו נדהה נשמתו, לאחר שיצאה מגופו, והגיעה ביחד עם הרבה נשמות אחרות אל מקום מופלא, בו נפתחו בארץ פנימה שני בקיעים זה בצד זה, וגם בשמים מעל נפתחו ממולם שני בקיעים אחרים. ובאמצע בין אלו ואלו ישבו שופטים; ולאחר שהפרידו בין הנשמות בפסקי הדין שפסקו להן, ציוו את הצדיקים שילכו בדרך הימנית מהפונות כלפי מעלה, דרך השמים, לאחר שנתנו בהם מפנים סימני זכויותיהם; ואילו את הרשעים ציוו ללכת בשמאלית מהפונות כלפי מטה, כשגם בהם, מאחור, נתונים סימני כל מעשיהם. וכשניגש הוא עצמו אמרו לו ששומה עליו להיות שליח, ולהודיע לבני האדם את המזומן להם שם, ולפיכך ציווהו שישמע ויראה את כל הנעשה במקום ההוא. והנה ראה את הנשמות כשהן נכנסות לתוך אחד מבקיעי השמים ואחד משל הארץ, לאחר שנגזר דינן; ואילו מתוך שני הבקיעים האחרים שבשמים ובארץ ירדו ועלו נשמות אחרות, ואלה שעלו מהארץ היו מלאות רפש ואבק, ושירדו מהשמים — טהורות היו. וכל הנשמות שהגיעו מדי פעם בפעם — ניפר היה בהן שבאו כאילו ממסע ארוך, וברצון רב סרו אל האחו שם חנו כאילו בעצרת חג, וכל אותן שהכירו זו את זו ברכו אשה בשלום רעותה, ושבאו מקרב הארץ שאלו את האחרות על הנעשה בתחומן, ושבאו מהשמים — על הנעשה בתחומן של הללו, וכך

אודיסיאה 8, חרוז 246), ולכך מתייחס המשך המשפט: „אלא סיפור של איש גיבור“. „של אלקינואוס“ (ביחנית — אלקינו) ו„של איש גיבור“ (ביחנית — אלקימו) הם לשון נופל על לשון.

¹³ באסיה הקטנה.

היו מספרות אלו עם אלו כשהללו מתייפחות ובוכות, בזכרן את כל הנוראות למיניהם שסבלו וראו במסען מתחת לארץ, מסע שנמשך אלף שנים; ושירדו מן השמים סיפרו על כל הברכה שנתברכו בה ועל מראות שאין לתאר יופים; ואילו לספר את הדברים רובם ככולם, גלאוקון, — לכך דרוש זמן מרובה; אך עיקרם לפי סיפורו של הלה אינו אלא זה: כולם נתנו את הדין על כל עוול שעשו בזמן מן הזמנים לכל אדם ואדם, ונתנוהו עשר פעמים על כל מה שעשו לכל איש ואיש, דהיינו — פעם אתה בתקופה של מאה שנים שכמוה כתקופת חיי אדם, למען ישלמו (במשך אלף שנות מסעם) עשר פעמים את גמול עוולתם; ולמשל, אם יש מהם שגרמו למיתתם של מרובים, מתוך שהפ־קירו או שיעבדו מדינות או חילות צבא, או מתוך שהיתה ידם בכל פשע אחר, הרי שהוטלו עליהם יסורים פי עשרה כנגד יסורי כל איש שגרמו לו כך; ואם יש מהם שעשו מעשים טובים והיו בחייהם צדיקים וחסידיים, הרי שניתן להם גמולם לפי אותו שיעור עצמו. ואילו על אותם שמתו סמוך ללידתם, או שחיו רק זמן קצר — עליהם סיפר דברים אחרים שאין שווה להזכירם. אך גדול מכל הוא, לפי סיפורו, הגמול שניתן על חילול כבודם של אלים והורים, ועל יראת כבוד שאדם נהג בהם בהללו, וכן על הריגה שאדם הרג את חברו בעצם ידו. שכן במעמדו, כפי שסיפר, שאל מי ששאל היכן ארדיאיזוס הגדול. וארדיאיזוס זה היה אדם שאלף שנים לפני הזמן שהוא עשה את עצמו רודן באחת מערי פאמפיליה, לאחר שהרג את אביו הזקן ואת אחיו הגדול ממנו, ולאחר שעשה, כפי המסופר, שאר פשעים מרובים. וזה שאליו הופנתה השאלה, השיב לאמור: הוא לא בא ולא יבוא לכאן. שבין שאר מחזות הזוועה שראינו היה גם זה: שעה שהיינו קרובים לפי־הבקיע ואמרנו לעלות משם לאחר כל הסבל שעבר עלינו, ראינו לפתע גם את הלה וגם אחרים שרובם היו רודנים; אך היו ביניהם גם כמה הדיוטות, ממבצעי הפש־עים העצומים; וכשהללו דימו בנפשם שהנה הם הולכים ועו־

לים, לא הניח להם פי הבקיע והמה בקול גדול, כל אימת שניסה לעלות אחד מאלה שהם עד כדי כך חשוכי מרפא מבחינת רש"עוּתם, או שלא נתנו את הדין במידה מספקת. ומיד נתייצבו שם — כך המשיך בסיפורו — גברים פראיים, מראיתם כלהבת אש, שלשמע הקול הזה תפשו כמה מהללו והוליכום משם, ואת ארדיאיֹוס וכמה אחרים עקדו בידיהם וברגליהם ובראשם, הטי" לום ארצה וחבטו בהם, ואזי סחבום בצדי הדרך, שם סירקו אותם הקוצים, והסבירו לעוברים על פניהם מדי פעם בפעם, מה היו פשעיהם של הללו, ומשום מה הם מובלים אל הטאר-טארוס ויוטלו אל קרבנו. ולפי מה שסיפר, הרי בין הפחדים המרובים למיניהם שעברו עליהם קודם לכן, לא היה כפחד הזה שפחד כל אחד ואחד: שמא יהמה אותו קול בשעה שהוא עולה מעלה, ובחדווה שאין כמותה עלה כל אחד, כשהחריש קול זה. מעין אלו הם, לפי סיפורו, העונשים והייסורים, ולעומתם — מיני הגמול הטוב. וכל אשר שהו שבעה ימים באותו אחו, נצ"טרכו לקום ביום השמיני ולצאת לדרכם, ולאחר ארבעה ימים הגיעו למקום שמשם ראו במרומים קוֹ-אור ישר כעמוד¹⁴ שנמתח לכל אורכם של שמיים וארץ ואפשר להמשילו לקשת, אלא שהיה בהיר וטהור ממנה; ולאחר הליכה של יום הגיעו אל קוֹ-האור הזה, וראו שכלפיה, לאמצעיתו, הופשלו קצוותיהם של כבלי השמיים ושם נקשרו; שהרי קו האור הלז הוא חישוק השמיים, וכדרך החישוקים של אניות המלחמה, הריהו מחזיק את הכיפה בכל היקפה. ובקצוות הללו נקשר פלכה של אננקי¹⁵ המסבב את התקופות כולן, פלך זה — כוש וצינורא שלו עשויים פלדה, ופיקתו מעורבת פלדה ושאר מתכות. ואותה פיקה — טיבה כדלהלן: בצורתה היא דומה לפיקות המשמשות כאן, אך מדברי המספר נמצאת למד, שהיא עשויה כפיקה אחת גדולה, נקובה וחלולה לגמרי, שבתוכה הושמה שניה, קטנה ממנה ומות-

¹⁴ הכחנה לשביל החלב.

¹⁵ אֵלֶת ההכרת.

אמת לחללה, כאותן הקופסאות התואמות זו בתוך זו; ובתוך השניה — שלישית, ובתוך השלישית — רביעית, ונוסף על אלה עוד ארבע; שכן שמונה פיקות יש בסך הכל, אשה בתוך חברתה, והשפות שלהן נראות מלמעלה בצורת עיגולים, אולם מסביב לפוש — הנעוץ באמצעיתה של הפיקה השמינית ועובר בכולן — הן מהוות שטח רצוף של פיקה אחת ויחידה¹⁶. והנה הפיקה הראשונה והחיצונית — גלגל שפתה הוא הרחב שב־כולם¹⁷; שני לרוחב — גלגל שפתה של השישית¹⁸; שלישי — של הרביעית¹⁹; רביעי — של השמינית²⁰; חמישי — של השביעית²¹; ששי — של החמישית²²; שביעי — של השלישית²³; ושמיני לרוחב הוא שפת גלגלה של הפיקה השניה²⁴. וגלגל שפתה של הגדולה ביותר הריהו רב־גוונים; זה של השביעית — הבהיר שבכולם; של השביעית — מקבל גונו מה־שביעית המאירה אליו; גלגליהן של השניה והחמישית דומים זה לזה, וצהובים יותר מהללו; השלישית — לבנה שבלבנות; הרביעית — אדמדמת; ושניה ללובן — השישית. ופלך זה בשלימותו סובב ונע תמיד באותה התנועה גופה; ואילו שבעת הגלגלים שבתוך הפיקה השלימה סובבים לאיטם בכיוון ההפוך: המהיר שבהם הוא השמיני; שביעי, שישי וחמישי סובבים כאחד, והם שניים למהירות; שלישי מבחינה זו נראה הגלגל

¹⁶ הכוש — פירושו הציר שעליו סובב העולם, והפיקה־הפיקות — ספירות הכוכבים (העיגול החיצון — ספירת כוכבי השבת, ושבעת הפנימיים — ספירות כוכבי הלכת).

¹⁷ ספירת כוכבי השבת. "רוחב שפתה" של כל ספירה מסמן את המרחק בינה לבין הבאה אחריה.

¹⁸ ספירת נוגה (ונוס).

¹⁹ ספירת מאדים (מארס).

²⁰ ספירת הלבנה.

²¹ ספירת החמה.

²² ספירת כוכב (מרקוריוס).

²³ ספירת צדק (יופיטר).

²⁴ ספירת שבתאי (סאטורנוס).

הרביעי בגלגוליו; רביעי למהירות — השלישי, וחמישי — השני. ופלך זה סובב על ברכיה של אננקי; ועל גבי כל גלגל וגלגל יושבת סיריני²⁵ וסובבת יחד אתו, ואגב כך היא משמעת תמיד טון אחד ויחיד; וכל שמונת הטונים נשמעים כאחד בהארמוניה אחת; ומסביב לאננקי יושבות, ברווחים שווים, שלוש דמויות אחרות, כל אחת על כסא משלה: אלה בנותיה, המזירות²⁶, והן עטופות לבנים ועטורות זרים, ושמותיהן — לאכסיס, קלותו ואטרופוס; ולצליל ההארמוניה של הסירינות הן מזמרות ומתנות בשירתן: לאכסיס — את אשר היה וחלף; קלותו — את אשר הוה; ואטרופוס — את אשר עתיד להיות. ולפרקים שולחת קלותו את יד ימינה אל היקפו החיצון של הפלך ומסייעת בסיבובו, וכן מסייעת אטרופוס ביד שמאלה בסיבוב הגלגלים הפנימיים; ואילו לאכסיס שולחת לסירוגין יד זו אל הגלגל החיצון, וזו — אל הגלגלים הפנימיים.

ולאחר שהגיעו המתים אל המקום הזה, מיד נצטוו להיראות לפני לאכסיס; ונביא היה שם שבתחילה הרחיקם זה מזה וערכם לפי סדר מסוים; ולאחר מכן נטל מעל ברכיה של לאכסיס גורלות ודפוסי חיים, עלה על בימה גבוהה ואמר:

נאום בת־אננקי, נאום לאכסיס הבתולה: נשמות קצרות־חיים, הנה גלגול חדש בא ליצורים בני־תמותה וסופו — מוות. לא הגורל יפקידכם בידי השר שיהיה ממונה על חייכם, אלא אתם תבחרו לכם שר. ומי שגורלו יתננו ראשון²⁷, יהא הראשון לבחור

²⁵ הדמויות האגדיות הידועות מהאודיסיאה ושאר אגדות: חצין — נשים, חצין — צפרים.

²⁶ הסחת את חוט הגורל; הן ידועות גם בשם „פארקות“.

²⁷ המתרגמים בכל השפות שהבינו את המקום הזה, ואת המקומות המקבילים בהמשך הסיפור, בהוראה: „מי שהעלה ראשון את הגורל“, שיבשו את פשט האגדה, ושישטשו את התחום בין ההגרלה והבחירה. „לזכות בגורל להיות ראשון“, או „לזכות בגורל לתפקיד מסוים“, מנוסח ביחנית פעמים רבות בפועל „לאכין“ כשאחריו בא הנומינאטיבוס של המקום או התפקיד שזכה לו הזוכה.

לעצמו אורח־חיים זה שיהיה מנת חלקו בהכרח. ואילו סגולת הטוב — אין לה אדונים, וככל שאיש יכבדנה או יבזנה, כן ירבה או ימעט בה חלקו. הבוחר — בחירתו בידו; האלוה — נקי'. ולאחר שדיבר כך, השליך את הגורלות לפני כולם, וכל אחד העלה את הגורל שנפל בסמוך לו, חוץ ממנו — המספר — עצמו, שלא היתה לו רשות. ומי שהעלה, נודע לו המקום שלו זכה (בשורת הבוחרים דפוסי חיים). ולאחר מכן שוב הטיל הנביא לאדמה לפניהם את דפוסי החיים, שהיו מרובים הרבה יותר ממספר העומדים באותו מעמד; והיו מכל מיני מינים; שכן היו שם חייהם של כל בעלי החי, ובמיוחד — כל הדפוסים כולם של חיי אנוש. ובהם נמצאו שררות של רודנים, מקצתן — לכל ימי החיים, ומקצתן — שנשברות באמצע, ומסתיימות בעוני וגלות ובפשיטת יד. וכן היו שם חיי גברים רבי תהילה, מהם שזוכים לתהילתם על שום תוארם; לפי יופים, חזקת גופם והצלחותיהם בתחרויות; ומהם שזוכים לה על שום ייחוסם וסגולות אבותיהם; וכן גם דפוסי חיים של גברים ונשים חסרי־שם מכל הבחינות האלה. ואולם תכונות הנשמה לא היו בין הדפוסים הללו, כיון שתכונתה של זו תשתנה בהכרח לפי אורח־החיים בו תבחר. אך כל שאר התכונות היו שם, מעורבות זו בזו ומעורבות בעושר ובעוני, ומהן מעורבות במחלות, מהן — בבריאות, ומהן — באמצע בין אלו לבין זו. ולפיכך, גלאוקון ידידי, מסתבר שכאן צפויה לו לאדם סכנת הסכנות, ועל כן חייב כל אחד מבינינו להעלות על ראש דאגותיו את הדאגה הזאת: שיאסוף ידיו מכל שאר הלימודים; ואם באיזה מקום שהוא יעלה בידו ללמוד את המדע הזה, ולמצוא אדם שיעשנו מומחה ומבין באותו מדע, יהא דורש ולמד להבחין בין אורח־חיים הגון לקלוקל, עד שבכל מקום שיזדמן שם ישכיל לבחור לו תמיד מתוך ארחות־החיים האפשריים — את הטוב שבהם. ואם יעשה את חשבון כל הדברים שנאמרו עתה, ויסיק את המסקנות המת־בקשות מחיבורם והפרדתם לגבי הצלחת החיים, ידוע ידע מה

רע או מה טוב פועל היופי, כשהוא מעורב בעוני או בעושר, וכשמתלווית אליו כל תכונה מתכונות הנשמה; ומהו שפועלים ייחוס משפחה והיפוכו, פרישות משררה ושררה מדינית, חזקה וחולשה, כשרון לימודים וחוסר כשרון, ושאר תכונות כיוצא בזה, בין נטועות בנשמה מטבע ברייתה בין קנויות לאחר מכן: והיודע פעלם של אלה כשהם מעורבים זה בזה, הרי שמתוך סיכומם של כל הדברים הללו, ואגב שישווה לנגד עיניו טבעה של נשמה, יהא מסוגל להבחין בין חיים גרועים לטובים יותר, כשגרועים קרואים בפיו המוליכים את הנשמה אל הצד ההוא, לריבוי העוול שבתוכה, וטובים יותר — המוליכים אותה לריבוי צדקתה. ואת כל השאר יניח לשלום; שכן נמצאנו למדים שאם יבחר לפי זה, ייטב לו לאדם מכל, הן בחייו הן לאחר מותו. לפיכך חייב אדם לרדת שאולה כשהדעה הזאת מוצקת בו כפלדה, למען יעמוד אף שם ללא מבוכה לעומת מיני עושר ופורעניות כיוצא בזה, וירחק משלטון רודני ושאר מעשים דור מים שבהם יביא על זולתו רעות מרובות שאין להן תקנה, והוא עצמו יסבול רעות העולות אף על הללו בשיעורן. אלא ידע לבחור לו בכגון אלה תמיד את אורח-החיים האמצעי, ולהימנע מהפלגה לכאן ולכאן, הן — במידת האפשר — בחייו אלו, הן בכל עתידותיו; שבדרך זו ירבה אושרו של אדם.

וגם אז — לפי סיפור השליח מהעולם ההוא — דיבר הנביא כדברים האלה: אף מי שניגש אחרון — אם יבחר בתבונה וידע לכלכל צעדיו בחייו, מוכנים לו חיים שיניחו דעתו ואינם רעים. הראשון לבחירה אל יקל ראשו, והאחרון — אל תפול רוחו. לאחר שדיבר כך, מיד ניגש — לפי דברי השליח — אותו שהעלה בגורלו להיות הבוחר הראשון, ובחר לעצמו את השלטון הרודני הגדול ביותר, ובשל סכלותו ורעבתנותו בחר בלא שבדק הכל בדוק היטב, ונעלם ממנו שבאורח-חיים זה כרוכה היתה הגזירה שיאכל את ילדיו שלו, ושאר פורעניות. ולכשהתבונן בניחותא, ספק על חזהו והתאונן על מה שבחר,

ואגב כך לא קיים את אזהרת הנביא: שכן לא ראה בו בעצמו את סיבת הפורעניות, ובמקום שיאשים את עצמו, האשים את המזל ואת הדימונים וכל דבר שבעולם. היה זה אחד מאלה שבאו מן השמיים, ובחיי הקודמים היה חי במשטר מתוקן, וקנה לו חלק בסגולה טובה בזכות ההרגל, לא בעיסוק פילוסופי. והאמת ניתנת להיאמר, שבין הנכשלים הללו רב מספרם של הבאים מן השמיים, כיון שאינם מלומדי תלאות; ואילו רוב הבאים ממעמקי הארץ — כיון שחזו טרחות מבשרם, אף ראו אחרים בכך — אינם קובעים בחירתם בבהילות. בשל כך, וגם בשל מקריות הגורל (הקובע את תור הבחירה), מתחלפות להן למר-בית הנשמות רעות בטובות, וטובות ברעות. ואילו אדם שמדי הגיעו אל החיים שבכאן יעסוק בפילוסופיה בדרך שיש בה משום בריאות, וגורלו לא יקבע מקומו בין האחרונים שבאחר-נים לבחירת ארחות החיים, — הרי לפי הידיעות שבאנו משם נראה שאדם זה לא זו בלבד שיחיה חיי אושר עלי אדמות, אלא גם במסעו מכאן לשם, ושוב לכאן, לא יעבור במעמקי ארץ בדרך טרושה, אלא במרומי השמיים בנתיב ללא מכשול.

ואותו מחזה — כך סיפר המספר — כדאי היה לראותו: כיצד כל נשמה ונשמה בחרה לה אורח-חיים; שכן היה בו כדי לעורר רחמים, וגם צחוק ופליאה. שכן על פי הרוב נעשתה הבחירה לפי מה שהסכינה הנשמה בחייה הקודמים. כך סיפר על נשמה שלפנים היתה של אורפיוס, ובחרה לה חיי ברבור, כיון שמחמת שנאה שררחה למין הנשים²⁸, לא רצתה להיווצר ברחם אשה. כן ראה את נשמת תאמיריס²⁹, כשהיא בוחרת בחיי זמיר. אף ראה ברבור שהמיר הוויתו בחיי אדם, וכמוהו עשו גם שאר

²⁸ לפי נוסח אחד של אגדה, נקרע אורפיוס לגורים בידי נשים תראקיות (מינאדות).

²⁹ זמר שהבטיח לנצח בתחרות, אפילו תעמודנה כנגדו המוסות עצמן. הללו סינחרו את עיניו וגרמו לו שאמנתו תשתכת הימנו (הומירוס, איליאס 2, 594 וכו').

בעלי חיים שיש בהם מרוח המוסה. נשמה שהעלתה בגורלה את המקום העשרים, בחרה בחיי אריה. היתה זו נשמת איאס בן טלאמון³⁰, שמיאנה להיוולד אדם, בשל פסק הדין בענין כלי הזין. אחריה באה נשמת אגאממנון, וגם זו המירה חייה בחיי נשר, מתוך איבה שנטרה למין האנושי על שום מה שנעשה לה³¹. בין אלה שגורלם קבע להם מקום אמצעי (בשורת הבוחרים), היתה נשמת אטאלאנטי³², ומשראתה אורח-חיים של את-ליטיס הזוכה לכבוד גדול, לא יכלה לפסוח עליו, ונאחזה בו. אחריה ראה הרואה את נשמת אפיאוס בן פאנופיוס³³, שהפכה להיות אשה בקיאה במיני מלאכות. הרחק בין האחרונים ראה את נשמת תרסיטס הבדחן כשהיא לובשת צורת קוף. ואילו נשמת אודיסיוס, שבמקרה העלתה בגורלה את המקום האחרון (בשורת הבוחרים), ניגשה אחרונה, וכיון שזכרון תלאותיה הראשונות הפקיע מלבה כל שאיפה לכבוד, סבבה זמן מרובה וחיפשה אחרי חיי איש הדיוט המרוחק מכל דאגה, ובדי עמל מצאה דפוס מעין זה מונח במקום שכל השאר פסחו עליו; והנה היא אמרה שאפילו העלתה בגורלה לבחור ראשונה, לא היתה מחליטה אחרת, ובחזוהו רבה בחרה בדפוס זה. והיו גם משאר בעלי החיים שלבשו צורת אדם, או צורת בעלי חי אחרים: רשעים שבהם הפכו להיות חיות טורפות, וצדיקים — בעלי חי מאולפים, וחלו תמורות מכל מיני מינים.

ולאחר שכל הנשמות בחרו לעצמן ארחות-חיים, נתייצבו לפני לאכסיס, לפי סדר גורלותיהן, והלזו שלחה עם כל אחת את

³⁰ הגיבור ההומירי; לפי נוסח האגדה שמחזהו של סופוקליס מתבסס עליו, נטרפה דעתו מרוב רוגז על פסק הדין ששלל ממנו את כלי זינו של אכיליוס ונתנם לאודיסיוס; ובהמשך הדברים התאבד.

³¹ נרצה, בשובו ממלחמת טרויה, בידי אשתו ומאהבה (נושא הטריילוגיה המפורסמת של איסכילוס, שנידון גם בשאר מחזות).

³² במיתולוגיה היחנית, ציידת שסירבה להינשא לאיש, אלא אם כן ינצת אותה במרוץ.

³³ בונה הסוס הטרויאני.

השר שבו בחרה, ומינתה אותו להיות שומר על אורח־חיה ומקיים דברי בחירתה. ותחילה הביא הלה את הנשמה אל קלותו, תחת ידה של זו ותנת מערבל הפלך, ובזה אישר את המנה שהאיש זכה לה בבחירתו. ולאחר שהשיג את מנת חלקו, שוב הוליכו השר אל הטווי של אטרופוס, וכאן הפכו חוטיה של קלותו למיטווה שאינו ניתן להשתנות. ומכאן — כך סיפר המספר — המשיך נכתו אל תחת כסאה של אננקי, וכיון שגם האחרים עברו על פני הכסא, עבר אף הוא, וכולם הגיעו אל שדה לית³⁴, בחום ושרב נורא; שכן ריק אותו שדה, בלא אי־לנות ושאר צמחים. ולפנות ערב חנו על שפת הנהר, זנוח³⁵, ששום כלי לא יחזיק את מימיו. וכל אחד חייב לשתות מהמים הללו שיעור־מה, ומי שאין תבונתו מצלת אותו שותה למעלה מהשיעור, ועם שתייתו ישטח השותה הכל. ולאחר ששכבו לנות, בחצי הלילה, רעמו שמיים וארץ רעשה, ולפתע, כהינתר הזי־קוֹת, נישאו הנשמות אל־על, זו לכאן וזו לכאן למקום היוולדן. ואילו הוא עצמו היה מנוע משתיית המים; וכיצד והיכן חזר אל גופו, שוב לא ידע; אלא לפתע פקח עיניו והנה בוקר³⁶, והוא מוטל על עצי המוקד.

³⁴ פירוש השם: „שיכחה“.

³⁵ השם ביחנית: „אמליס“, ופירושו כנ״ל.

³⁶ מן הראוי לשים לב לכך, שהשיחה בענייני המדינה שסוקראטס מספר אותה ב„פוליטיאה“, התחילה בשעות הערב, וכיון שכל ספר מעשרת ספריה קריאתו נמשכת שעה אחת לערך, הרי היא מסתיימת עם בוקר. נראה שאפלטון רומז במלים „והנה בוקר“ על צד שחה בין השליח מהעולם ההוא שפוקח עיניו והנה בוקר, והוא חזר אל גופו, ובין סוקראטס ובני שיחו שסיימו אף הם את סיורם בעולם אחר, וחוזרים ממנו עם הנץ השחר. יש גם לזכור את הנאמר בראשית ספר א, שבאותו לילה עורכים בפיריאוס „הילולא של כל שעות הלילה“ לכבוד האֵלה התראקית, וסוקראטס נענה להזמנת חבריו לחזות בהילולא; ואולי יש בכך רמז לאותו חג אחר „של כל שעות הלילה“ שסוקראטס מזמין אליו את חבריו, ואילו האֵלה התראקית אין לה חלק בחג הזה.

וכך, גלאוקון, ניצל סיפור המעשה ולא אבד, ואולי, אם נשמע לו, יציל גם אותנו, ונעבור בשלום את מימי הליתי ולא נטמא את נשמתנו. והנה אם בקולו נשמע, נאמין שהנשמה היא בת אלמוות ועשויה לעמוד בכל הרעות ובכל הטובות, ומתוך אמונה זו נתמיד לעולם בדרך המוליכה אל-על, וככל שנוכל נשקוד שקידה נבונה על צדקה, למען נהיה אהובים על עצמנו ועל האלים, הן בחיינו אלה עלי-אדמות, הן לכשנישא פרסי צדקתנו, כאותם המנצחים בתחרויות ההולכים ואוספים פרסי נצחונם, וגם כאן וגם באותו מסע בן-אלף השנים שתיארנו — ברוכים נהיה”.